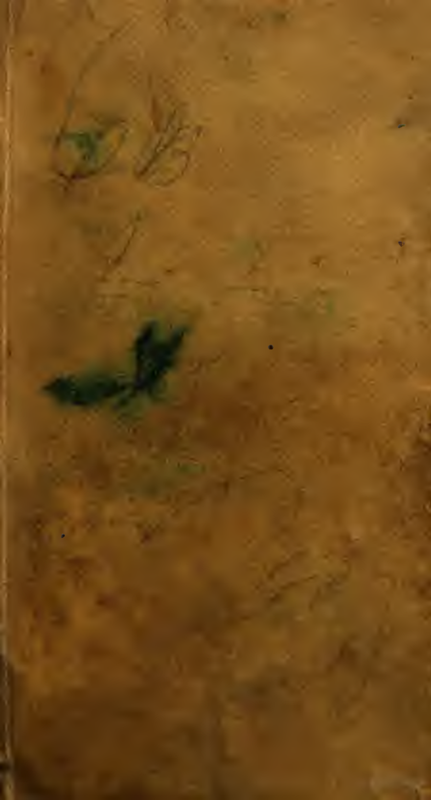

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
24 H
12

COMPENDIOSA
DECLARATIO REGULARUM
Juris Canonici in Sexto.

Utrique Foro inserviens, & pro resolutione multorum Casuum Conscientiæ practicè accommodata.

OPUS ELABORATUM

A P. F. VINCENTIO

Taccino de Castro franco,

ORDINIS MINORUM

Sancti Francisci Strict. Observantiæ, seu Reformatorum Provinciæ Sancti Antonii,

CONCIONATORE, LECTORE, Theologo, nec non Sanctiss. Generalis Inquisit. Venetiarum Consult.

O P U S

Theologis, Confessariis, Iudicibus, atq; Advocatis perutile, imò necessarium.

Illustriss. ac Reverendiss. D.D.

JOANNI BADUARIO

Patriarchæ Venetiarum, Dalmatiæq; Primati &c.

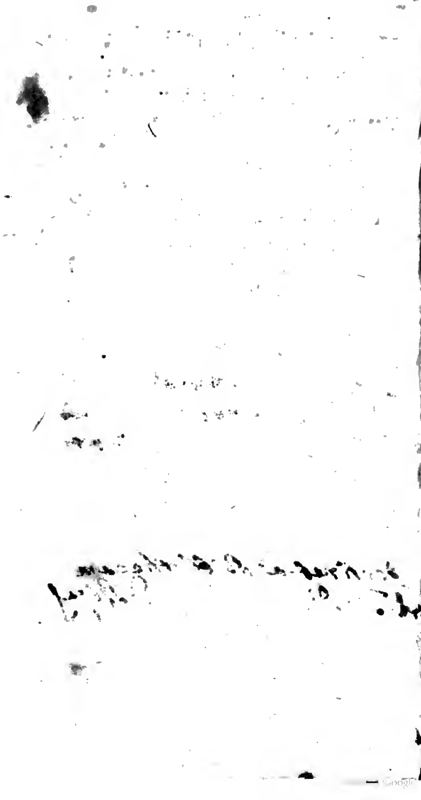

COLONIÆ, 1695.

Ad Instantiam Hieronymi Albritii.

Superiorum Permissu, & Privilegio.

ILLUSTRISSIMO,

Ac Reverendiss. Domino Domino

JOANNI BADUARIO

Patriarchæ Venetiarum, Dalmatiæq; Primati &c.

Frater Vincentius à Castro Franco è Reformatis Sancti Francisci.
D. D. D.

Arvum hoc Opus, quod primò lumen vitæ traxit à zelo in vinea Domini cum fænore Animarum aliquid conferendi, tuum (Illustriss. & Reverendiss. Præsul) patrocinium

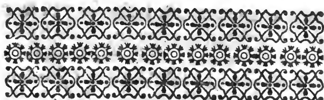
reverenter expetit ; sudaturum sub prælo. Quid mirum si liber hic meus nasciturus à te lucem exquirat, qui doctrinæ sidus es, & ut lucidissimus Sol Ecclesiæ Cælum illustras? Nobilitati ergo tuæ, tuæq; maximæ pietati hujus exigui mei laboris erat debita consecratio ; majora scio tibi deberi, sed humanitati tuæ pergrandi non ignoro carum esse sincerum cordis affectum. In medio quamplurium tibi obs[illegible] & reverenti[illegible] præstantium non tam premor quam penè opprimor. Currunt omnes Dedicatoria munera Illustrissimo tuo Nomini meritò deferentes, subsequor ego Patris pauperum Filius exiguum munusculum offerens ; Currunt omnes priores, ego quoque tempore posterior, sed inter tot ad tuos pedes festinantes, ego novissimus primus evasi, quia cæteris meus cucurrit citius amor.

Tra-

Tràxerunt me abundè ad hoc tibi obsequens officium præstandum, majorum tuorum Stemmata, innumera Familiæ tuæ decora; utque tibi tenui mei laboris fructum devoverem, clamabant muta delubra, silentia marmora invitabant; dictabat hoc sanguinis claritas, Nobilitatis vetustas; Domus tuæ antiquissimæ cognovi in Republica Duces, triumphales Martis lauros intexentes, & in Ecclesia varia Purpuratorum splendere lumina; sed inter hæc innumera Serenissimæ Baduariæ Prosapiæ micantia sidera, tu, Præsul vigilantissime, in hoc Venetiarum Cælo novi Solis instar, cunctarum virtutum luce mirabiliter fulges. Huc me ergo majorum tuorum gloria rapuit; huc me tui vocavit splendor, & fama; utq; tibi hunc grati animi mei testem ostenderem, huc tandem amor sen-

ſim traduxit. Donum hoc vaſtiſſimo tui merito exiguum, meo tamen cordi pergrande, ne recuſes excipere. Vale ergo præſtantiſſime Antiſtes diutiſſimè Deo, qui fecit tibi magna; Patriæ, Domuiq; quarum es decor, & gloria; & Eccleſiæ, cujus tibi benè merenti Principatum adopto.

L. E.

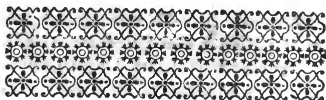

LECTORI DOCTO, & Benevolo.

Lege prius (Lector Amice) Librum hunc, quem luci expono, cujus titulus: *Compendiosa Declaratio Regularum Iuris Canonici in 6.* postmodum Deo mecum gratias age, qui post mortiferum, diutinumq; morbum, ad congruæ valetudinis statum misericorditer me revocavit, in cujus honorem hęc pauca conscripsi, & ad aliorum profectum humiliter, ac reverenter propono. Iuvat hoc Compendium Doctis in jure Legis profluvium mente recolere, indoctis verò sine magno labore, & longo studio è selectis Regulis Iuris Canonici confert substantiam carpere. Meum hic non est singulas materias Casuum conscientiæ pertractare, sed eas tantum, quas Regulæ juris proponunt, per generalia Funda-

menta exponere. Si doctus es (Lector cariſſime) multa habes in paucis; ſi verò juris ignarus es, diſce has Regulas, & juris erit tibi ſubſtantia. Cęterùm doctrina meâ non eſt mea, ſed clariſſimorum Virorum, quos, ne aberrarem in ſcribendo, Duces elegi; ingenuè tibi fateor per quos ego ipſe profecerim, & quod mihi fuit utilitatis, aliis afferat adjumentum. Rogo, Amice Lector, ut tua benignitate meos ſuppleas defectus, nam & ego Typographi præcipuos errores ad operis calcem correctos adjeci. Maturè ergo conſidera, & minutatim enuclea Fundamenta in hoc parvo opere contenta, quæ rectè intellecta aperient ſenſum reſolutionum Caſuum ex ipſis Fundamentis deductorum, ipſiq; Caſus reſoluti dabunt Fundamentorum intelligentiam. Ecce igitur liber, ex hoc tolle pacificè quod tuum eſt, & vade. Vale, iterum vale.

A D-

ADMONITIO

Ad Lectorem.

SApientibus, & insipientibus (loquor cum Apostolo) debitor sum, ideo pro Tyronibus, & Iuris indoctis, ut & ipsi legales citationes in hoc parvo Libello contentas aliqualiter percipiant, hæc pauca sequentia trado. Scito ergo, Lector carissime, quod *L. d.* parva, vel syllaba *Dis*, vel *Di* Distinctionem significant; Numerus sequens quotam Distinctionis, & *L. c.* parva Capitulum significat cum quo allegatur principium illius capituli: & talis citationis modus indicat Authoritatem citatam reperiri in prima parte Decreti Gratiani, quæ continet Distinctiones, v. g. *c. quo jure dis.* 8. id est in prima parte Decreti, *dist. 8.* in capitul. seu Canone, qui incipit: *quo jure.*

Secunda pars Decreti citatur per causas, v.g. *c. si quis suadente* 11. *q.* 3. idest in secunda parte Decreti capitulo si quis suadente, in causa undecima, *quæst.* 3. ita ut primus numerus post *c.* semper dicit causam, seu numerum causæ, quando post talem numerum sequitur *L.q.* & talis citatio est secundæ partis Decreti, consistentis in causis, & citatur cum capitulo per causas, & quæstiones, ut in exemplo *cit.* visum est.

Tertia pars Decreti citatur cum suo capitulo, distinctione, & Titulo de consecratione quia tertia pars Decreti continet, seu agit de consecratione, v. g. *c. liquido dis.* 2. *de cons.* idest in ultima, seu tertia parte Decreti in capitulo, qui incipit, liquido, distinctione secunda titulo de consecratione.

Aliquando *L. c.* parva nullum habet sequentem numerum, neque distinctionem, neque quæstionem, sed tantum ipsa *L.c.* cum Titulo, seu Rubrica, v.g. *c.* in præsentia de sponsalibus, & tunc talis citatio cum solo capitulo, & Titulo reperitur in libris Decretalium

Gre-

Gregorii IX. si vero in fine Tituli reperiatur præpositio in cura *num. 6.* talis citatio reperitur in sexto Decretalium, v. g. *c.* cum vos de officio Iudicis ordinarii in *6.*

Extr. dicit Extravagantem, quæ reperitur in *6. lib.* Decretalium post regulas juris. *Cle*; aut *Clem.* dicit Clementinas, idest constitutiones Clementis V. quæ sunt post Extravagantes divisæ.

In Iure Civili reperiuntur Digesti, Codex, Authenticæ. Digesti scribuntur duplici *ff.* v. g. *l.* in ambiguis *ff. de reg. jur.* idest in lege, quæ incipit, in ambiguis in *lib.* Digestorum, titulo de Regulis juris.

Codex scribitur per *C.* magnum, v. g. *l.* vacantia *C.* de bonis vacantibus, idest in *l.* quæ incipit, *vacantia, in Codice, titulo de bonis vacantibus.*

Paragraphus scribitur cum duplici *§.*

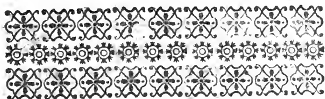
Authenticæ sic citantur. *Authent.* statuimus *C. de Episc. & Cleric.* hoc est in lege, cujus initium est, statuimus, in *Codice titulo de Episcopis, & Clericis.*

Alio modo citantur *Auth. de Leno.* §.*sancimus*, hoc est in *Authent. de Lenonibus*, §.*sancimus*!

Et si plura cupis, Lector benevole, consule *Azorium*, & libros docentes modum legendi in utroque Iure. Stude ergo, & bene stude, vt Deum cognoscas, & quæ recta sunt in conspectu illius agas, utque alii benè, ac moraliter operentur, ipsos edoceas.

Pax tecum.

I N-

INDEX

Regularum, & Capitum.

O*Bservatio in Titulum de Regulis Iuris*. pag. 1

Reg. 1. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sine canonica institutione obtineri*. p. 5

Caput Unicum. *Explanatur Regula, declarantur termini, & quædam notanda ad hanc spectantia proponuntur*. ibi.

Reg. 2. *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*. p. 21

Reg. 3. *Sine possessione præscriptio non procedit*. ibi.

Cap. 1. *Utriusque Regulæ una explicatio*. ibi.

Cap. 2. *Assignantur conditiones requisitæ ad præscriptionem*. p. 24

Reg. 4. *Peccatum non dimittitur, nisi* re-

restituatur ablatum . p.43

Cap.1. *Explicatio Regulæ.* ibi.

Cap.2. *Ponuntur fundamenta pro notitia restitutionis debitæ ex primis tribus radicibus.* p.46

Cap.3. *Examinantur octo circumstantiæ, scilicet, Quis, Quid, Ubi, per quos, Cui, Cur, Quomodo, Quando.* p.58

Cap.4. *De his, qui obligantur ad Restitutionem.* p.61

Cap.5. *Præmittuntur quædam doctrinæ, & fundamenta, tanquam claves pro confessariis multorum casuum resolutionem continentes circa particulam, Quid restituendum?* p.69

Cap.6. *De Restitutione incertorum, Thesaurorum, Ferarum &c. & ex damno per Animalia, & per servos illato.* p.80

Cap.7. *Explicatur illa particula, Quantum sit restituendum?* p.87

Cap.8. *Quæ excusent á Restitutione.* p.92

Reg.5. *Peccati venia non datur nisi correcto.* p.97

Cap.1. *Explicatio Regulæ quoad terminos.* ibi.

Cap.2. *Doctrina pro Confessario, quando*

do danda, vel neganda sit absolutio Pœnitenti. p.101

Reg.6. *Nemo potest ad impossibile obligari.* p.106

Cap Unicum. *Explicatio Regulæ, & fundamenta ponuntur pro resolutione Casuum circa eandem Regulam.* ibi.

Reg.7. *Privilegium personale sequitur Personam, & extinguitur cum Persona.* p.113

Cap.1. *Quid sit Privilegium, & quotuplex.* ibi.

Cap.2. *De valore Privilegii, vel Dispensationis.* p.118

Cap.3. *De explicatione, seu interpretatione Privilegiorum, quando verba sunt dubia.* p.124

Cap.4. *Quibus Personis Privilegium censeatur concessum.* p.127

Cap.5. *Quando cesset Privilegium, seu amittatur.* p.130

Reg.8. *Semel malus semper præsumitur esse malus.* p.139

Cap.1. *Explicatio Regulæ.* ibi.

Cap.2. *De Præsumptione quoad conscientiam, quid operetur circa possessionem.*

An illud Iuris Axioma: In pari causa melior est conditio possidentis, *curat*

rat in omni materia? p.146
Reg.9. *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum?* p.154
Cap.Unicum. *Explicatur Regula, & ponuntur fundamenta pro resolutione plurium Casuum ad hanc materiam spectantium.* ibi.
Reg.10. *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.* p.163
Reg.11. *Cum sunt partium jura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori.* p.165
Cap.Unicum. *Explicantur termini, & cum ipsis Regula.* ibi.
Reg.12. *In judiciis non est acceptio Personarum habenda.* p.171
Cap.Unicum. *Brevis Regulæ explicatio.* ibi.
Reg.13. *Ignorantia facti non juris excusat.* p.177
Cap.1. *Explicatur sensus Regulæ.* ibi.
Cap.2. *Explicantur ea, de quibus potest, & non potest dari ignorantia invincibilis, tam in foro externo, quam in foro interno conscientiæ.* p.181
Reg.14. *Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiæ causam cen-*

censetur habere. p.191

Cap.Unicum. *ibi.*

Reg.15. *Odia restringi, & favores convenit ampliari.* p.194

Cap.Unicum. *Ponuntur fundamenta, & Regulæ generales pro solutione Casuum in hac materia occurrentium.* *ibi.*

Reg.16. *Decet concessum á Principe Beneficium esse mansurum.* p.204

Reg.17. *Indultum á Iure beneficium non est alicui auferendum.* p.205

Reg.18. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.* p. 206

Cap.Unicum. *Explicatur Regula, & ponuntur aliqui casus ex ea deducti, atque decisi.* *ibi.*

Reg.19. *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.* p. 210

Cap.Unicum. *Explicantur termini, & cum ipsis sensus Regulæ.* *ibi.*

Reg.20. *Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.* p.213

Cap. Unicum. *Explicatio Regulæ.* *ibi.*

Reg.21. *Quod semel ab initio placuit, amplius displicere non potest.* p.216

Cap. Unicum. *Explicatio Regulæ, & ejus exceptionis.* ibi.
Reg. 22. *Non debet aliquis alterius odio prægravari.* p. 220
Reg. 223. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* ibi.
Caput Unicum. *Utriusque Regulæ una explicatio propter materiæ connexionem.* ibi.
Reg. 24. *Quod quis mandato facit Iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.* p. 223
Cap. Unicum. *Exponitur Regula, & quædam fundamenta hauriuntur ex ea.* ibi.
Reg. 25. *Mora sua cuilibet est nociva.* p. 227
Cap. Unicum. *Quid sit mora, quando, & quibus sit nociva.* ibi.
Reg. 26. *Ea, quæ fiunt à Iudice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.* p. 232
Cap. Unicum. *Brevis explicatio Regulæ.* ibi.
Reg. 27. *Scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus.* p. 236
Cap. Unicum. *Explicatio Regulæ.* ibi.
Reg. 28. *Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam* sunt

sunt trahenda. p.240
Reg.29. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* p.241
Cap. Unicum. *Explicatio vera Regulæ.* ibi.
Reg.30. *In obscuris minimum est sequendum.* p.244
Cap. Unicum. *Explicatur Regula, & aliqui casus deducuntur ex ipsius fundamentis.* ibi.
Reg.31. *Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.* p.248
Cap. Unicum. *Explicatur quotuplex sit certitudo, & de qua sit sermo in Regula præsenti.* ibi.
Reg.32. *Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.* p.252
Cap. Unicum. *Ponuntur exempla Regulæ secundum partem negativam, & secundum partem affirmativam.* ibi.
Reg.33. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.* p.255
Cap. Unicum. *Ostenditur quando variatio consilii permittatur.* ibi.
Reg.34. *Generi per speciem derogatur.* p. 257
Cap. Unicum. *Explicantur termini Regulæ, & in quibus materiis præsens Regula locum habeat.* ibi.

Reg.

Reg. 35. *Plus semper continet quod est minus.* p. 264

Cap. Unicum. *Explicantur termini Regulæ, & in quibus materiis Regula ipsa locum habeat.* ibi.

Reg. 36. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.* p. 270

Cap. Unicum. *Explicantur termini, & ponuntur casus, in quibus Regula currit.*

Reg. 37. *Utile per inutile vitiari non debet.* p. 274

Cap. 1. *Præmittuntur quædam necessaria pro Regulæ notitia.* ibi.

Cap. 2. *Ponitur triplex fundamentum, ex quo plures deciduntur casus.* p. 277

Reg. 38. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.* p. 301

Cap. Unicum. *Ostenditur sensus Regulæ, casus exponuntur in quibus Regula valet cum ipsius limitationibus.* ibi.

Reg. 39. *Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.* p. 305

Alia. Reg. in Civili. Cum quid prohibetur, & omne id, per quod pervenitur ad illud, prohibitum censetur. ibi.

Cap.

Cap. Unicum. *Exponuntur prædictæ duæ Regulæ Canonica, & Civilis per duo fundamenta.* p 306

Reg. 40. *Pluralis locutio duorum numero est contenta.* p. 310

Cap. 1. *Ponuntur aliqui casus, in quibus Regula currit.* ibi.

Cap. 2. *Quando numerus pluralis in singularem resolvatur.* p. 314

Reg. 41. *Imputari non debet ei per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.* p. 317

Cap. Unicum. *Proponuntur casus, in quibus Regula valet.* ibi.

Reg. 42. *Accessorium sequi congruit naturam principalis.* p. 322

Cap. 1. *Explicantur termini Regulæ, & quando Accessorium sequatur, & quando non suum principale.* ibi.

Cap. 2. *Proponitur fundamentum generale, ex quo plures deciduntur casus.* p. 325

Reg. 43. *Qui tacet consentire videtur.* p. 341

Reg. 44. *Is qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.* ibi.

Cap. Unicum. *Utriusq; Regulæ una explicatio.* ibi.

Reg. 45. *Inspicimus in obscuris quod veri-*

ri-

risimile est, vel quod plerunq; fieri consuevit. p.347

Reg.46. *Is, qui in jus succedit alterius, eo iure, quo ille uti debet.* ibi.

Cap.1. *Explicantur termini Regulæ.* ibi.

Cap.2. *Aliqui casus proponuntur pro foro fori, in quibus Regula valet.* pagina 348

Cap.3. *Exponuntur aliqui Casus, in quibus Regula fallit in foro fori.* pagina 351

Reg.47. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.* p.355

Reg.48. *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura.* p. 357

Cap.1. *Sensus Regulæ exponitur.* ibi.

Cap.2. *Exponuntur casus, in quibus Regula currit, & in quibus locum non habeat in foro fori.* p.359

Reg.49. *In pœnis benignior est interpretatio facienda.* p.363

Cap.1. *Explicatur sensus Regulæ, & in quibus casibus Regula locum habeat.* ibi.

Cap.2. *Proponuntur casus, in quibus Regula fallit.* p.366

Reg.50. *Actus legitimi conditionem non* re-

recipiunt, neq; diem. p.369
Cap.Unicum. *Explicantur termini, & sensus Regulæ.* ibi.
Reg.51. *Semel Deo dicatum non est ad usus humanos transferendum.* p.376
Cap.Unicum. *Explicatur sensus Regulæ.* ibi.
Reg.52. *Non præstat impedimentum quod de jure non sortitur effectum.* p. 380
Cap.1. *Exponitur sensus Regulæ, & quando locum habeat.* ibi.
Cap.2. *Proponuntur aliqui casus excepti á Regula.* p.383
Reg. 53. *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus.* p.386
Reg.54. *Qui prior est tempore potior est jure.* ibi.
Cap.1. *Expenditur Regula in materia de Beneficiis, & Officiis:* ibi.
Cap.2. *Quomodo sit Regula intelligenda de prioritate, & posterioritate Creditorum quoad Hypothecas.* p.389
Reg.55. *Qui sentit onus, sentire debet & commodum, & è contra.* p.392
Reg.56. *In re communi potior est conditio prohibentis.* p.394
Cap. 1. *Explicatur Regula, & ad cognoscendam ejus veritatem, & fallen-*

lentiam, ponitur fundamentum generale. ibi.

Cap.2. *Aliqui casus explicantur, in quibus illæ duæ supradictæ Regulæ locum non habent ex rationibus tactis in fundamento, & Regula generali superius tradita.* p.400

Reg.57. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, interpretatio est facienda.* p.403

Cap.1. *Explicantur aliqui casus, in quibus* Regula *locum habet.* ibi.

Cap.2. *Proponuntur casus, in quibus* Regula *fallit.* p.406

Reg.58. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.* p. 409

Cap 1. *Declarantur illi duo termini, boni mores, & quando juramentum sit illis contrarium.* ibi.

Cap.2. Re*solvuntur aliqui casus ex fundamento generali, & doctrinis suprapositis.* p.413

Reg 59. *Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.* p 416

Cap. Unicum. *Proponuntur aliqui casus, ad quos* Regula *extenditur, ejusq; limitationes afferuntur.* ibi.

Reg.60. *Non est in mora, qui potest exce-*

ceptione legitima se tueri. p.420

Cap.1. *Quid, & quotuplex sit exceptio.* *ibi.*

Cap.2. *Assignatur ex Regula fundamentum generale, ex quo plures deducuntur casus, in quibus legitimè excipitur, seu mora non reputatur culpabilis.* p.422

Reg.61. *Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.* p.425

Cap.1. *Praxis quorundam casuum, in quibus Regula valet.* p.426

Cap.2. *Afferuntnr casus, in quibus Regula limitatur.* p.428

Reg.62. *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non sit, obligatur.* pagina 434.

Caput Unicum. *Explicatur Regula, & comprobatur.* *ibi.*

Reg.63. *Exceptionem obiiciens non videtur de intentione Adversarii confiteri.* p. 439

Reg.64. *Quæ contra jus fiunt debent utique pro infectis haberi.* p.440

Cap.1. *Ex quibus verbis, aut modis possit cognosci, & inducatur in legibus, & Statutis forma substantialis.* pagina 441

Cap.2. *De ampliationibus, & restrictionibus hujus Regulæ.* p.442

Reg.65. *In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.* p.446

Cap.Unicum. *Explicatur, & exemplificatur Regula, quando in pari delicto melior sit conditio possidentis.* p.447

Reg.66. *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.* p.450

Reg.67. *Quod alicui suo nomine non licet, nec alieno licebit.* ibi.

Cap.Unicum. *Exponitur sensus Regulæ per unum generale fundamentum.* ibi.

Reg.68. *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.* p.452

Reg.69. *In malis promissis fidem non expedit observari.* p.453

Cap.1. *Traduntur fundamenta, ex quibus dignoscuntur vota, & promissiones Deo factæ, an sint, vel non obligatoriæ ratione turpitudinis, qua sæpe afficiuntur.* p.454

Cap.2. *De malis promissis, quæ homini fiunt.* p.458

Regula 70. *In alternativis electio est debi-*

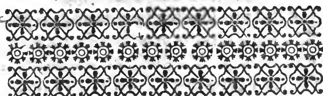
bitoris, & sufficit alterum impleri. p.465
Cap.1. *Quid, & quotuplex sit alternativa.* ibi.
Cap.2. *Cur in alternativis potius debitori, quam creditori electio concedatur.* p.467
Cap.3. *Quare, & quando in alternativis sufficiat alterum impleri.* ibi.
Reg. 71. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus.* p.471
Cap.Unicum. *Probatur Regula, ejusque ampliationes producuntur.* ibi.
Reg 72. *Qui per alium facit, est perindè, ac si faceret per se ipsum.* p.473
Cap.1. *Explicatur sensus Regulæ.* ibi.
Cap. 2. *Proponuntur aliqua dubia, & eodem supracitato fundamento Regul. solvuntur.* p.486
Reg.73. *Factum legitimé retractari non debet, licet postea casus eveniat, á quo non potuit inchoari.* p.495
Cap. Unicum. *Explicatur, & confirmatur Regula.* ibi.
Reg.74. *Quod alicui gratiosé conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.* p.498
Reg.75. *Frustra sibi fidem quis postulat* ab

ab eo servari, cui fidem á se præstitam servare recusat. p.500
Cap. Unicum. *Explicatur sensus Regulæ, ejusque ampliationes proponuntur.* ibi.
Reg.76. *Delictum Personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.* p.504
Cap Unicum. *Dilucidatio, & exemplificatio Regulæ.* ibi.
Reg.77. *Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore. pagina* 507.
Reg.78. *In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.* p.508
Cap. Unicum. *Quomodo illicitum fiat licitum ex necessitate?* ibi.
Reg.79. *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.* p.512
Cap. Unicum. *Afferuntur aliqui casus, in quibus Regula valet.* ibidem.
Reg.80. *In toto non est dubium partem contineri.* p.513
Reg.81. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.* p.515
Cap.

Et Capitum.
Cap. Unicum. *Quando possit cognosci verisimilis intentio concedentis sub generali concessione velle, aut non rem aliquam specialem concedere? ibi.*
Reg.82. *Qui contra jura mercatur bonam fidem præsumitur non habere. pagina 519*
Cap. Unicum. *Adducitur convenientia dispositionis hujus Regulæ, cum ipsius ampliationibus, & limitationibus. ibi.*
Reg.83. *Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur. p.525*
Reg.84. *Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti. p.525*
Cap. Unicum. *Explicatur dispositio Regulæ, & in quibus casibus verificetur. ibi.*
Reg.85. *Contractus ex conuentione legem accipiunt. p.532*
Cap. Unicum. *Sensus Regulæ explicatur. ibi.*
Reg.86. *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare. p. 534*
Cap. Unicum. *Deducitur ex Regula fundamentum generale, ex quo plures re-*

resolvuntur casus, in quibus dicta Regula currit. ibi.
Reg. 87. *Infamibus non pateant portæ dignitatum.* p. 537
Cap. 1. *Quid, & quotuplex sit infamia, & quare à dignitatibus excludat.* ibi.
Cap. 2. *Afferuntur aliqui effectus infamiæ, seu ampliationes hujus dispositionis.* p. 539
Reg. 88. *Certum est, quod is committit in legem, qui verba legis complectens, contra legis nititur voluntatem.* pagina 542
Cap. 1. *Explanatur germanus, & verus sensus præsentis Regulæ.* ibi.
Cap. 2. *Vtrum in legem committat, qui scienter contra legem adhuc non promulgatam aliquid operatur?* p. 546

Finis Indicis Regularum, & Capitum.

INDEX

Rerum notabilium, quæ in hoc Opere continentur.

Littera R. Regulam. N. Numerum marginalem. O. Obseruationem in Titulum indicat.

A

Absentia. Absens.

ABsentia beneficiarii á Choro quibus causis excusetur, R.41. N.6.7.8.

Absolutio á peccatis.

Non est danda nisi contritis in foro Sacramentali, r.5. n.5. Non est absolvendus, qui persistit in occasione proxima, & voluntaria peccati, & quare, ibi. n.7. Resolutio casuum in praxi, ibi. n.8.

n. 8. Sed quid faciendum de eo, qui persistit in occasione proxima involuntaria, ibi. n. 9. Absolutio est danda juxta statum Pęnitentis, ibi. n. 11. Absolutio nulla cum spe ratihabitionis, V. Ratihabitio. Absolvendi facultas cum dictione: *Pluries*, & *Pluries* quatuor vices importat, r. 40. n. 5. Absolutio potest dari moribundo conditionatè, si possum, unico teste deponente eum confessionem petiisse, ibi. n. 15

Acceptatio Privilegii, V. Privilegium.

Acceptilatio.

Non recipit conditionem, neque diem, r. 37. n. 7. & r. 50. n. 3

Acceptio personarum, V. persona:

Accessorium.

Naturam sequi congruit principalis, r. 42. per tot. Accessorium quid, & quotuplex sit, ibi. n. 1. Quomodo dignoscatur à suo principali, ibi. Aliquando evadit principale, ibi. n. 2. Accessorium sequitur naturam principalis; fallit tamen, & quando, ibi. n. 3

Actio, V. Actus.

Actio. Actor.

Actor quis dicatur in judiciis, r. 11. n. 1. Actor, & Reus dicuntur partes, ibi.

ibi.n.2. Actor unã tantum actionem intentare potest, r.20. n.1. Actori non licet, quod licet Reo, r.32. per tot. Actori non permittitur ulterior Testium reproductio, post cognitas depositiones, jam proditas à Testibus, ibi. n. 2. Neq; licet revocatio Procuratoris lite contestata, nisi cognita causa, ibi. n.3. Eadem dilatio concessa Actori ad testes capiendos, & Reo conceditur, ibi.n.4. Actor, & Reus simul tenentur comparere in judicio, ibi. n.5. Non procedunt à pari in eadem causa, & quare, ibi.n.6. Disparitas inter Actorem, & Reum in eadem causa, ibi. n.7. Finis Actoris agendo quis sit, r.60. n.2.

Actus.

Actus melius est quod valeat, quam pereat, r.15. n. 4. Actus invalidi à principio an possint cursu temporis validari, & è contra, r.18.n.1.& 2. Casus solvuntur ex fundamento à n.3. ad 12. ibi. Actus valet, ut potest, non sicuti agitur, r.37. n. 26. Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem, r.50. per tot. Actus quid importet in jure, & qui nam Actus dicantur legitimi, ibi. n.1. Cum conditione, & die vitiantur, ibi n. 2. Per quam conditionem vitientur, ibi.

ibi.n.4. Actus qui nã recipiant cõditionem, atq; diem, ibi. n. 11. Actus moraliter, aut iuridicè nullus, nullum effectum causat, r.52. n.2. Solvuntur casus, ibi à n.3. usq; ad 7. Actus nullus aliquid operatur circa pœnam, ibi. n.8. Quando dicatur illegitimè factus, r.64. n.1. Actus quando juramento firmetur, V. Contractus. Actus, qui per alium facit, est perinde, ac si faceret per se ipsum, r.72. per tot. Quodque verum est, si ejus executio sit in alium transmissibilis; secus si non sit transmissibilis, & qui isti sint, ibi. n.2. & 3. Actus tribuitur executori, & mandanti, ibi. n.14

Adulator.

Tenentur restituere, si ejus adulatione fuit causa efficax damni, r.4. numer. 37

Advocatus.

Potest aliquando obligari ex culpa levi sub mortali respectu bonorum temporalium, r.4. n.12

Alienatio.

Alienatio rerum Ecclesiæ nulla est defectu solemnitatis, neq; tractu temporis convalescit, r.18. n.12. Alienatio rerum Ecclesiæ tribus casibus est permissa, & valida, adhibitis solemnitatibus

tibus requisitis, r. 37. n. 11. V. Inutile. Alienatio rerum Ecclesiæ, & minorum 25. annis prohibetur, & annullatur, r. 39. n. 4

Altare.

Non est accessorium Ecclesiæ in ordine ad consecrationem, sed principale per se existens; hinc deperdita consecratione Ecclesiæ, non deperditur Altaris consecratio, r. 42. n. 13

Alternativa.

In alternativis electio est debitoris, & sufficit alterum impleri, r. 70. per tot.

Alternativa dictio nuncupatur disiunctiva à Iuristis, & quid sit, ibi. n. 1. Alternativæ quatuor species, ibi. n. 2. In alternativis cur potius debitori, quam creditori electio concedatur, ibi. n. 3. In alternativis quare sufficiat alterum impleri, ibi. n. 4. An, & quomodo id procedat in alternativis, tum affirmativè, tum negativè conceptis, ibi. Quid dicendum de Votis cum alternativa emissis, V. Votum. Alternativa tollit reservationem, ibi. n. 5. Secus verò, si utraq; pars sit reservata, ibi. n. 7. An una parte alternativæ electa, possit eligens electam relinquere, & alteram amplecti, ibi. n. 8. per tot.

Amasius.

An contrahat impedimentum compaternitatis, si ex ignorantia baptizet filium ex concubina natum, V. Ignorantia.

Appellare. Appellatio.

Appellationis tempus non currit ei, qui legitimè impeditus, ad appellationem non procedit, r.41. n.2

Approbatio, V.Consensus.

Approbare nemo potest, quod semel impugnavit, r.38. n.1. Valet Regula in Testamentis, ibi.n.2. In contractibus, ibi. n.5. In impugnatione Testium, ibi. In materia Tutelæ, ibi. n.6. Fallentiæ Regulæ assignantur, ibi. n.8. 9. 10.

Archiepiscopus.

Extra suam Diœcesim nequit uti pallio, r.7. n.7

Audiens.

Audiens alium legentem librum prohibitum Hæretici, an censeatur per se ipsum legere, & sic excommunicationem contrahere, r.72 n.17

Authoritas.

Authoritas Apostolica potest res unius convertere in jus alterius, r. 2. n. 24

At-

Attritio.

Addita Confessioni delet peccatum, r.5.n.1. V.Contritio.

B

Baptizatus.

Baptizatus invalidè potest, imò debet iterum baptizari, r.52. n.7

Beneficiarius.

Habens curam Animarum, si ex ejus insufficientia alteri malum eveniat peccat, & tenetur restituere, r.19. n.5. Beneficiarius lucratur distributiones, si per ipsum non stat, quin Choro assistat, r.41. n.6. Quibus causis excusetur, si Choro non assistat, ibi, n.6. 7.8. Sentiens commodum beneficii fructuum, sentiat & onus recte suum officium peragendi, r.55. n.3. Nequit ante confirmationem, bona Ecclesiæ administrare indirectè, ut Procurator &c. r.84. nu.7. Non potest testari de bonis Ecclesiæ; secus de bonis suorum proventuum, ibi. n. 11

Beneficium, V.Privilegium. Dispensatio.

Beneficium Principis decet esse mansurum, r.16. Concessum à lege à quo tolli possit, r 17.n.1. Beneficium Clericis concessum in favorem status nequit

quit ab eis renunciari, ibi. numero 2.

Beneficium Ecclesiasticum.

Quid, & quotuplex sit, r. 1. n. 1. 2. Ejus institutio quot modis fiat, ibi. n. 2. Ejus electio, si obstet impedimentum, quo subsidio iuvetur, ibi. Beneficii institutio triplex electiva, præsentativa, & collativa, ibi. n. 2. Beneficii postulatio in quo consistat, ibi. Electio ad Beneficium requirit confirmationem, & quæ sit, ibi. Præsentatio ad Beneficium, & Institutio simul procedunt, & quid præsentato conferatur per institutionem, ibi. n. 2. Ad beneficium obtinendum duo alii modi institutionis canonicæ assignantur, ibi. n. 3. Vltima institutio est pacifica possessio triennalis, quando fiat ex ea præscriptio, & cur fuerit inventa, ibi. n. 4. Beneficium quando possideatur injustè, ibi. nu. 5. & 6. Nondum vacans non potest alteri conferri, r. 1. nu. 5. Sine canonica institutione non potest licitè obtineri, r. 1. per tot. Canonicæ institutionis ad beneficium defectus, quo subsidio juvetur, & qui eo gaudeant, r. 1. n. 6. & 9. In beneficio intrusi, qui sint, ibi. numer. 13. & 14. Beneficia reservata in jure

re communi, quæ sint, ibi. num.16.
Ad plura beneficia dispensatus, ad duo intelligitur dispensatus, r.40. n.3.
Beneficium qui prius obtinuit, an, & quando sit præferendus in acquisitione talis beneficii ei, qui, & si posterior in impetratione, prior tamen fuit in præsentatione litterarum, r.54.num.1. & 2. & seq.

Bona:

Bona incerta, V. etiam Res. quæ sint, & quibus restituenda, r.4. n.66. Bona derelicta non sunt restituenda, & quare, ibi. n. 69. Bona vacantia quæ? Non sunt restituenda, & quare, ibi.num.70. Bona Christianorum naufragantium sunt restituenda, & quando habeantur ut derelicta, ibi. n.71. Bona incerta ex delicto acquisita cui restituenda, ibi.n.72. Bona quasi derelicta cui fiant, ibi. Bona Vxoris comprehenduntur in privilegio concesso bonis Mariti, si ea cum istis communicent, r.7. n.27. Bonorum Ecclesiæ alienatio, & locatio, V. Vtile. V. Alienatio.

Bonus.

Quilibet præsumitur, & quare, r. 8. num. 1

C

Capella.

Quando censeatur polluta, si Ecclesia Monasterii polluatur, in cujus ambitu continetur, r. 42. nu. 12. Quando Capella sit accessoria Ecclesiæ, & an gaudeat immunitate, ibi. An possit consecrari, si Ecclesia sit consecrata, V. Ecclesia.

Casus utriusq; Iuris.

Casus utriusq; Iuris si imperitus decidat, tenetur ad damnum, si quod ex ejus imperitia eveniat, r. 19. n. 4

Causa.

Causa Matrimonii secum trahit accessoriè causam de Dotis restitutione, r. 42. n. 15

Causa moralis.

Quæ, & quotuplex sit, r. 4. n. 32. An, quando, & quo pacto teneatur restituere, ibi. à n. 34. usq; ad 42.

Censura.

Supponit actum externum peccaminosum, r. 4. n. 48. An censuram incurrat peccans ex ignorantia, V. ignorantia.

Certitudo. Certus.

Certitudo triplex, quæque describitur, r. 31. n. 1. Qui plenè de re aliqua

cer-

certus est, cujus finis est scientia, non est ei de tali re nova certioratio facienda, ibi. n.2. Resolvuntur casus de Venditore, ibi. n.3. De Legislatore, ibi. n.4. Qui certus est de re aliqua, noviter est certiorandus, si nova certioratio requiratur ut forma juris, ibi. n.6. Resolvuntur casus de Rei contumacia, ibi. n.7. De Clerico, ibi. n.8. De excommunicatione, ibi. n.9. De Legibus, & Testamentis, ibi. n. 10

Clericus.

Abutens fœmina, aut bestia an incurrat pęnas Pii V. contra Clericos sodomitas, r. 15. n.7. Clericus sæcularis non punitur ea pęna, qua Religiosus, si fraudet Decimas, ibi. n.11. Consentiens in sui percussionem, injuriam patitur, r. 27. n.6. Vt possit exui privilegio Clericali, trina poscitur monitio, r.31.n.8. Clericus in sacris ordinatus per metum gravem, non tenetur ad castitatem; quod probatur, r. 42. n. 4. Dispensatus ad Matrimonium, dispensatur etiam ab officio divino, ibi. n. 20. Clericus in sacris nequit per se ipsum negociari; secus tamen per alium, r.67. n.6. & r.72. numer. 28. 29

Cœ-

Cœmeterium quoad violationem, V. Ecclesia.

Commodatarius.

Quando culpa in Commodatario censeatur gravis, quæ aliàs esset levis, r.4. n.12.

Communitas.

Communitatis Privilegium, ut Communitas est, an, & quando ad ejus individua extendatur, r.7. n.30. Communitas non gravatur ob unius membri delictum, r.76.n. 2

Compaternitas.

An insurgat inter Amasium, & ejus amicam, si baptizet ex ignorantia filium ex ea natum, V. Ignorantia.

Conditio.

Conditio impossibilis, V. Impossibile.

Conditio inutilis, V. Inutile.

Conditio adiecta Actibus legitimis eos vitiat, r.50. n.2. Conditio impropriè dicta non vitiat Actus legitimos, ibi. n. 4. Quæ conditiones vitient Actus, & dispositiones, ibi. à n.4. ad 11. Conditio suspensiva non vitiat censuras, quæ non sunt propriè actus legitimi, ibi. n.11

Concessio.

Generalis non includit ea, quæ non esset quis verisimiliter in specie, concessurus, r.81. per tot. Maximè quando sequitur ex concessione injustitia, vel alterius præjudicium ibi. n.1. Vel si concessioni jus resistat, ibi. n.4. Vel repugnet concessioni consuetudo, vel stylus curiæ, ibi. n.6.7

Confessarius.

Si retrahat Testatorem à legatis Ecclesiis Matricibus faciendis contra prohibitionem Clem.I. sed ut potius aliis pauperibus ea relinquantur, non tenetur restituere, r.4. n.24. Confessarius ex officio non monens pœnitentem ex levi negligentia, ut restituat, non tenetur restituere; secus verò, si ex gravi, aut malitiosè impediat, ibi. num. 42

Confessio.

Vt sit valida requirit saltem attritionem supernaturalem, r.5. n. 1. Facta Sacerdoti, qui per se, vel per Nuncium licentiam audiendi Confessionem postulavit, si licentiam concessam Sacerdos ignoret an, & quando sit valida, r.7. n.13

Qui nequit ex legitimo impedi-

mento confessionem facere in Paschate, an teneatur tunc actum contritionis elicere, r.42. n.10. Confessio facta per Interpretem censetur facta per se ipsum, r.72. n.21. Confessionem integram an necessitas excuset facere, r.78. num. 7

Coniux.

Nequit vovere castitatem coniugalem altero conjuge invito, r.56. num. 5. Conjugi infideli non tenetur alter conjux fidem servare; & quo pacto hoc intelligatur, r.75. n.2

Consecratio.

Semel Deo consacratum non est ad humanos, & profanos usus transferendum, r.51. per tot. Amplia tam in animatis, quam in rebus inanimatis, ibi. n. 1. Nisi aliqua necessitas urgeat, ibi. Per inanimata, & animata quid intelligatur, ibi. n. 1. & 2

Consensus. Consentiens.

Consentiens in damnum, cujus sit causa efficax consentiendo, tenetur restituere, r.4. n. 36. Consensus tacitus in maleficiis sufficit ad ratihabitionem implicitam, & ad mandatum, r.9. n.3. In Matrimonio quando sufficienter exprimatur per taciturnitatem, ibi. Consen-

ſenſus debet dari ab omnibus, & ſingulis in re, quæ ad omnes ſpectat, r.29. per tot. num. r. Conſenſus majoris partis quando ſufficiat, ibi. n.3. Conſenſus an, & quando præſumatur ex taciturnitate, r.43. n.1. & ſeq. Conſenſus in re communi quando ſufficiat majoris partis, & quando requiratur ſingulorum, r.56. n.2

Conſilium. Conſulens.

Conſulens quando teneatur reſtituere ex damno ſequuto, r.4. num.35. Conſulens minus malum an, & quando peccet, ibi. Ex conſilio retractato ante factum probabiliter non ineſt onus reſtituendi, ibi. Conſulens regulariter non tenetur reſtituere, niſi conſilium ſit fraudulentum, r.52. per tot. Conſilium fraudulentum quodnam ſit, & quando detur, ibi. nu.3. Ex conſilio de contractu, & quaſi contractu quando teneatur Conſiliarius, ibi. num.4. Qui teneantur ex tali malo conſilio, ibi. n.5. Ex conſilio Ruſticorum, & hujuſmodi an, & quando inſurgat onus reſtitutionis, ſi ex eo damnum ſequatur, ibi. n.6. Ex conſilio malo mortali tenetur conſulens reſtituere, ſi damnum tertio eveniat; ſe-

secus tamen Consulto, qui voluntariè consilio adhęsit; dummodo consilium non fuerit fraudulentum, ibi. n.7

Contractus.

De re illicita an teneat, V. Pactum. An de re impossibili, V. Impossibile. In contractibus principalius est consensus, r.6. n.6. In contractibus oritur obligatio naturalis ex consensu utriusque, r.21.n.1.&c 2. Contractus utriusque consensu dissolvuntur, excepto Matrimonio, ibi. n.3. In Contractibus innominatis potest dari unius displicentia ante impletionem, ibi. n.4. Exempla ibi num.6.7.&c 8. Contractus metu gravi celebrati an sint jure naturæ omninò inualidi, ibi. n.9. Contractum impugnans nequit commodum ex ęo reportare, r.38. n.3

Contractus prohibiti ob favorem publicum non firmantur juramento, r.69. n.8 Secus si prohibeantur ob fauorem priuatum, nisi dolus, vis, & turpitudo interveniat ex parte creditoris; tenebit nihilominus ex vi juramenti, ibi. n.10. Contractus ex contrahentium conventione legem accipiunt, r.85.per tot. Contractus formam recipiunt ex pacto contrahentium, ibi.

ibi, n.1. Exemplum de Depositario, ibi. num. 2

Contritio.

Requiritur, vt peccatum deleatur extra Confessionem, r.5.n.1. Contritio perfecta includit propositum non amplius peccandi, ibi. n.7

Creditor.

Creditore remittente principali debitori, cęteri liberantur, r. 4. nu. 33. Creditor prior tempore inter cęteros creditores regulariter potior est jure, r.54.n.7. Creditor Hypothecatius prior præfertur tempore posteriori, ibi. nu.8. Creditor posterior potest priori pręferri, si prior jus in re non acquisierit, ibi. n. 9. Inter quos creditores non servetur ordo, ibi. n. 10. Creditor posterior in quibus casibus ex jurium diversitate pręferatur priori habenti hypothecam, ibi. n. 11. Majori parte creditorum remittente debitum hęredibus recusantibus adire hęreditatem, censetur, & minor remittere, r.56. numero 10

Culpa.

Debet comensurari pęnæ, r.4. nu.11. Sine culpa non est aliquis puniendus pęna æterna, secus de temporali, r.22. & 23.

& 23. n.1. 2. Culpa propriè distinguitur à causa, ibi.

Culpa juridica.

Quotuplex ? respicit forum externum; & quando obliget ad restitutionem, r.4. n.8. Quare culpa lata obliget ad restitutionem, ibi. n.9. Culpa juridica quæ non obligat ad restitutionem nisi post sententiam Iudicis, ibi. n.76

Culpa Theologica, V. Peccatum.

Custodia. Custos.

Negligenti in custodiendo non est res iterum committenda. *Observ. in Tit.* Custodes domus, nemorum &c. ex qua culpa obligentur, r.4. n.11

D

Damnum.

Damnum non impediens an, & quando teneatur restituere, r.4. num.5. Damnum alteri illatum ex tutela inculpata non obligat ad restitutionem, ibi. n.9. Damnum illatum per servos, animalia &c. quando sit compensandum ante sententiam Iudicis, r.4. n.76. Damnum illatum ab animalibus ex culpa Domini censetur per ipsum illatum, ibi. Damnum emergens, V. Fur, V. Restitutio. Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet non aliis im-

imputare, r. 86. per tot. In quibus materiis locum habeat, ibi. à n. 3. ad nú. 8. quodq; intelligi de foro externo, ibi. num. 9

Dare.

Dare nemo poteſt quod non habet, r. 79. per tot.

Debita. Debitor.

Debitor præſcribens, V. Præſcriptio. Non poteſt eadem ſolutione pluribus creditoribus ſatisfacere, r. 4. n. 17. Debita ex delicto, & ex contractu quando reſtituenda, r. 4. nu. 30. Ex Legato, V. Legatum. Si debitor principalis liberetur à reſtitutione per condonationem creditoris, cæteri liberantur, r. 4. n. 33. Debitor moroſus ex caſu etiam fortuito tenetur, ibi. n. 78. Debitor ex Iudicis præcepto ſolvens minori, non tenetur amplius, r. 24. n. 4. Debitor quando regulariter dicatur eſſe in mora, r. 25. n. 2. Debitor ex delicto v. g. Furto, ni ſtatim reſtituat, dicitur moroſus irregulariter, ideſt ex natura rei, ibi. Debitor purgat moram ignorantia facti alieni, r. 60. n. 7. Debitum per alium ſo-

solutum se habet, ac si debitor ipsum solvisset, r.72.n.2

Debitum Coniugale, V.Petere.

Defensio.

Defensiones plures conceduntur Reo in judicio, reg.20. numer.1. V. Reus.

Delegatus.

Non potest iterum sententiam ferre, si prima nulla fuit defectu alicujus essentialis requisiti á jure, reg 52. num. 11

Delictum.

Delictum unius non debet alteri nocere, r.22. r. 23. & quomodo hoc intelligatur, ibi. n. 1. & 2. Delictum superioris &c. non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare, reg. 76. per tot. Neq; Communitatis, ibi. numer.2. Neque delictum Pontificis in Ecclesiæ Romanæ detrimentum, ibi. num. 3

Depositarius.

Quando teneatur sub mortali de culpa levi, reg. 4. num.12

Dictio.

Dictio *Pluries*, & *Pluries* quid importet, r. 40. num. 5. Dictio *Et* & Dictio *Cum* quomodo differant inter se in oratione, r. 42. num. 17. Dictio *Omnis*, potest sumi vel distributivè, vel collectivè, r. 29. numer. 2. Dictio *Dummodo* posita in licentia Pontificis reservandi pensionem resignanti beneficium, importat formam substantialem, r. 38. n. 13. Sub medio. Dictio *Vel* quando sumatur copulativè, r. 48. n. 1. in fin. Dictio *Communi* sumitur, & distributivè, & collectivè, r. 56. num. 1. *Dictio Perindè* quid importet in jure, reg. 72. num. 1

Dispensatio, V. Privilegium. Beneficium.

Dispensationis valor, V. Privilegium. Dispensatio obtenta pro se, & pro alio, quando valida sit in executione, si unus tantum acceptet, altero ignorante, r. 7. n. 10. Dispensatio ut sit valida, quando ab utroque debet acceptari, pro quo fuit postulata, ibi. n. 11. Dispensatio in impe-

dimento affinitatis, & consanguinitatis extenditur ad alterum consanguineum, & affinem, ipso etiam ignorante, & non acceptare, & quando, ibi. n. 27. Dispensatio inferioris in lege superioris, V. Iudex. Dispensatio ad plura beneficia intelligitur de duobus, r. 40. n. 3

Distributor.

Distributores ex commissione Principum tenentur restituere, si bona, & spolia, quæ erant Civibus pauperibus distribuenda, divitibus dispensent, r. 4. n. 21

Dolus.

Duplex, bonus, & malus, r. 36. n. 1. Æquiparatur in jure latæ culpæ, ibi. n. 2. Qui dolo rem possessam desinit possidere in præjudicium tertij, potest conveniri tanquam verus possessor, ibi. n. 3. Dolus nemini patrocinatur, ibi. Qui dolo rem possessam in alium transfert, vel destruit, ut verus possessor habetur, ibi. n. 4. Item qui alium impedivit, ne possideret, ibi.

ibi. nu. 5. Dolo facit, qui petit quod restituere oportet eundem, reg. 59. per tot.

Dominium.

Dominium rerum alienarum acquiritur per immixtionem, si functionem habeant, & quo pacto, reg. 4. numero 62

Donatio.

Vltra centum solidos non insinuata, non est invalida pro minori summa. *Observ. in Tit. infin.*

Dubium.

Dubium negatiuum quid sit? & quid affirmativum, r. 7. n. 7. In dubio nemo præsumitur malus, r. 8. num. 2. In dubio an liceat suspicari de malo, V. Suspicio. In dubio puro pro possessione judicatur, r. 8. n. 12. Practicatur doctrina, & ex ea plures casus resolvuntur ibi. à n. 13. ad 23.

E

Ecclesia.

Sequitur ius Civile in collatione Iu-

risdictionis, r. 1. n. 13. Ecclesia Romana quae sit, r. 2. & 3. n. 4. in fin. Omnes Ecclesiae subiiciuntur authoritati Apostolicae, r. 2. n. 24. Ecclesia polluta an censeantur etiam pollutae Capellae, regul. 42. n. 12. An Coemeterium, ibi. Ecclesia in ordine ad consecrationem non est principale respectu Altaris, ibi. n. 13. Si Ecclesia sit consecrata, nequeunt consecrari Capellae in ea existentes, & quare, r. 42. n. 21. Ecclesia neminem ligat censuris ante pubertatem, r. 72. Ecclesia potest repetere rem suam venditam sine solemnitatibus, r. 48. n. 6

Ejecti.

Ejecti à Religione teneatur observare tria vota essentialia, r. 42. num. 6. Non tenentur legibus particularibus suae Religionis, ibi. n. 7. Sunt perpetuò Religiosi, ibi. An teneantur ad horas canonicas, ibi. n. 8. Neque tenentur ad vota particularia illius Religionis, & quare, ibi. n 9.

Electio.

Electio ad beneficium debet esse ca-

nonica, r.1. n.5. Electioni si obstet impedimentum canonicum, requiritur postulatio, ibi. n.2. Electio nulla cum spe ratihabitionis. V. Ratihabitio. Electio, ad quam tot determinati scrutatores requiruntur, an sit valida, si plures quam forma præscribat interveniant, r. 37. n. 22. Electio ad beneficium Ecclesiasticum, an tota vitietur, si electus cum uno tantum ex electoribus Simoniam commiserit, ibi. n. 23. Electio ad beneficium Ecclesiasticum per Simoniam à Collatore, seu Provisore volita, sed à proviso ignorata, tota vitiatur, & quare, ibi. numer. 24. Electio facta ab eligente non jure ordinario, sed jure devolutioni, si nulla sit principio, à quo debeat iterari, r. 52. n. 10. Electio facta, si sit ipso jure nulla, potest iterum fieri ab Electoribus jure proprio eligentibus; secus verò si non sit ipso iure nulla, sed possit annullari, ibi. n. 10. in fin.

Electores.

Consentiunt in peccatum, & pęnam tacendo, cum sine gravi damno, & incommodo possint obstare iniquæ ele-

ctioni; secus verò quoad validitatem actus, r. 43. n. 8. Electores eligentes indignum, nondum electione executioni mandata, an priventur jure eligendi pro prima vice tantum, r. 52. num. 3. Electores nulliter eligentes, V. Electio.

Eleemosyna.

Negans eleemosynam extremè indigenti non tenetur ad restitutionem, r. 4. n. 5

Emancipatio.

Nequit fieri sub conditione de futuro, r. 50. n. 7

Emptio, Emptor.

Emptor bonæ fidei licitè reddit latroni rem emptam, si alio modo nequeat pretium recuperare, r. 4. nu. 19. Ementes à filiis familias, servis, Monachis &c. an possint reddere pretium, & cum pupillis rescindere contractum, ibi. n. 20. Emptor bonæ fidei quid teneatur Domino restituere, ibi. nu. 45. Emptor malæ fidei non tenetur restituere res alienas emptas à fure, si fuerint permixtæ cum rebus ipsius furis,

ris, sed æquivalens, ibi. n. 63. Emptor bonæ fidei non tenetur restituere res emptas cum suis propriis immixtas, neq; æquivalens, ibi. n. 64. Emptor non potest recedere à conventione altero contrahente invito, & quando, r. 21. n. 3. Emptor ni solvat tempore præfixo, est in mora legis ministerio, & tenetur restituere fructus naturales, vel mixtos rei emptæ, r. 25. nu. 3. Emptori nondum soluto pretio cedit onus periculi, & lucri rei emptæ, reg. 55. num. 2

Episcopus.

Episcopus extra Territorium quid validè agat, r. 26. n. 4. Episcopi electio cum concursu laicali, V. Inutile. An Episcopi facultas ordinandi suum familiarem non subditum, se extendit, etiam ad dispensandum in interstitiis r. 42. n. 14. Episcopus alienus non potest dispensare ab aliquo impedimento subditum alterius Episcopi virtute primæ facultatis, qua ad se mittitur, ut sacris initietur, r. 42. n. 19. Episcopus videns Sacerdotem sine jurisdictione audientem Confessiones, si taceat, & possit impedire, an illum dispenset, r. 43.

r.43. n. 9. Episcopi an ligentur Decreto Ordinarii, prohibentis allocutionem cum Monialibus, r. 72. n.25. Episcopi sunt Procuratores, non Domini rerum Ecclesiæ, r.76. n.1. Episcopus tenetur ad debita sui Prædecessoris in utilitatem Ecclesiæ contracta, reg. 77. num.2. An in generali facultate concessa suo Vicario, etiam Episcopo alterius Diœcesis, veniant ea, quæ pertinent ad munus Episcopale, r. 81. n. 3. Episcopi facultas alicui concessa pro electione confessarii, non se extendit ad absolutionem pro reservatis, r. 81. num. 7.

Exceptio.

Quid sit, & quomodo differat ab actione, r.60. n.2. Exceptionis divisio, ibi. n.3. Exceptionis validitas fundatur injusta causa excipiendi, ibi.n.4. Exceptionem obiiciens non videtur de intentione adversarii confiteri, r.63. per tot. Exceptio est quædam species defensionis, ibi. Exceptio multò magis datur ei, cui conceditur actio, regul. 71. per tot. Exceptionis extensio, ibi. á n.1. ad 6.

Excommunicatio.

Excommunicationem an incurrat peccans ex ignorantia crassa vincibili, quando tali peccato est annexa excommunicatio, r. 4. n. 47. V. ignorantia: Excommunicationem latam in *Clem. unic. de consangu. & affin.* non incurrunt fęminæ sæculares nubentes Religiosis professis, r. 15. n. 8. Neque excommunicationem *Trident.* contra cogentes fęminas ingredi Monasteria, incurrunt cogentes viros, ibi. nu. 9. Neque excommunicationem contrahunt ministrantes Baptismum, & Pęnitentiam sine licentia Parochi, quæ habetur *Clem. I. de Privileg.* ibi. n. 10. Neque eam incurrit Clericus sæcularis, quam contrahit Religiosus fraudans decimas, ibi. n. 11. Excommunicatio *Gregor. XIII.* contra ingredientes in Monasteria Monialium prætextu litterarum Apostolicarum extenditur etiam ad ingredientes sine tali prætextu ex declaratione *Pij V.* ibi. num. 12. Excommunicatio, nisi aliud exprimatur, semper de majori intelligitur, ibi. n. 15. Requirit ordinarié trinam moni-

nitionem, ut inferatur, r. 31. num. 9. Impoſita delicto de majori intelligitur, r. 49. n. 4. ad 5. Excommunicatus an poſſit eſſe Actor, r. 67. n. 3. Excommunicatus ſecretus licitè Miſſam celebrat ex metu mortis, regula 78. numero 7

Executor.

Executoris teſtamentarii munus in jure communi prohibetur Fratribus Sancti Franciſci de Obſervantia, neq; ſuper hoc à ſuis ſuperioribus poteſt fieri diſpenſatio, reg. 43. & 44. numero 11

Exorbitare.

Exorbitare quid importet, & in quo differat á corrigere, r. 28. n. 1. Quæ exorbitant à jure communi non ſunt trahenda ad conſequentiam, ibi. n. 2

Extenſio.

Extenſio an, & quando fiat in pęnalibus, V. Pęna. V. Lex. In Privilegiis, V. Privilegium.

F

Factum.

Factum non præsumitur, nisi probetur, r. 8. n. 3. Factum legitimè retractari non debet, licet postea casus eveniat, á quo non potuit inchoari, r. 73. per tot. Factum legitimè quod nam dicatur, ibi. n. 1. Factum validè ab initio, & semel placitum, non dirimitur per subsequens impedimentum, quod omnia dirimeret, si antea præcessisset, ibi. n. 3

Falsitas.

Falsitas in una parte Processus ex parte Testis, an, & quando vitiet totum Processum, r. 37. n. 19. An falsitas in una parte instrumenti vitiet totum instrumentum, ibi. n. 21

Familiares.

Includuntur in Privilegio concesso Dominis Missam audiendi tempore Interdicti, r. 7. n. 28. Familiaris Episcopi potest ab Episcopo eodem ordinari, si ei per triennium inservierit, reg. 42. num. 14

Farina.

An veniat nomine frumenti, reg.88. num. 4. Farinæ extractio extra territorium, an sit in fraudem legis prohibentis extractionem Frumenti, ibi.

Favor.

Fauores sunt ampliandi, r. 15. num.1. Favor, & odium quando concurrunt inseparabiliter in eadem dispositione, an sit dicenda tunc dispositio fauorabilis, vel odiosa, ibi n.4.

Feudatarius.

Non habet plus juris in Feudo, quam habebat Dominus, qui eum investivit, r. 79. n.1

Fictio.

Fictio juridica quid operetur in Ratihabitione, r. 9. n.2.

Fidelis.

An peccet, si die festivo opera servilia exerceat per infidelem, reg. 72. numer. 16.

Fides.

Bona, & mala quæ, r.2. n. 1.6. Bona fides

fides requiritur ad præscriptionem, & quo pacto, ibi. n.6. Præscriptio secundum Ius Civile, V. Ius Civile. An mala fides, quæ fuit tandem error compertus, impediat præscriptionem, V. Præscriptio. Mala fides de jure canonico an præscribat, r.2. n. 24. Mala fides impedit beneficiarium ne pręscribat jus ad beneficium per triennalem pacificam possessionem, & hoc probabilius, r.2.n.25.& r.1.n.9. Fides in malis promissis non est servanda, r. 69. per tot. V. Promissio. Fidei professio potest fieri à beneficiario per aliũ, r.72. n.4. Fidem non teneris seruare ei, qui tibi eam fregit, r.75. per tot.

Fidem frangens censetur infamis à jure, ibi. n.1. Fides non est de jure servanda alteri contrahenti, si contractui non stetit, & quo pacto hoc intelligatur, ibi. n.2. Fidem Vassallus non servans potest feudo privari, ibi. num. 3. Fidem frangenti non est fides servanda, ibi. n.5. Amplia à n. 5. ad 8. Limita in ætate disparibus, ut Pupillus, qui non tenetur stare contractui inito sine Tutoris licentia, ibi. n. 9. Fides bona non præsumitur in eo, qui contra legem mercatur, r.82. per tot. Fides ma-
la

Farina.

An veniat nomine frumenti, reg.88. num. 4. Farinæ extractio extra territorium, an sit in fraudem legis prohibentis extractionem Frumenti, ibi.

Favor.

Fauores sunt ampliandi, r.15. num.1. Favor, & odium quando concurrunt inseparabiliter in eadem dispositione, an sit dicenda tunc dispositio fauorabilis, vel odiosa, ibi n.4.

Feudatarius.

Non habet plus juris in Feudo, quam habebat Dominus, qui eum investivit, r.79. n.1.

Fictio.

Fictio juridica quid operetur in Ratihabitione, r.9. n.2.

Fidelis.

An peccet, si die festivo opera servilia exerceat per infidelem, reg. 72. numer. 16.

Fides.

Bona, & mala quæ, r.2. n. 1.6. Bona

fides

fides requiritur ad præscriptionem, & quo pacto, ibi. n.6. Præscriptio secundum Ius Civile, V. Ius Civile. An mala fides, quæ fuit tandem error compertus, impediat præscriptionem, V. Præscriptio. Mala fides de jure canonico an præscribat, r.2. n. 24. Mala fides impedit beneficiarium ne præscribat jus ad beneficium per triennalem pacificam possessionem, & hoc probabilius, r.2.n.25.& r.1.n.9. Fides in malis promissis non est servanda, r. 69. per tot. V. Promissio. Fidei professio potest fieri à beneficiario per aliũ, r.72. n.4. Fidem non teneris seruare ei, qui tibi eam fregit, r.75. per tot.

Fidem frangens censetur infamis à jure, ibi. n.1. Fides non est de jure servanda alteri contrahenti, si contractui non stetit, & quo pacto hoc intelligatur, ibi. n.2. Fidem Vassallus non servans potest feudo privari, ibi. num. 3. Fidem frangenti non est fides servanda, ibi. n.5. Amplia à n. 5. ad 8. Limita in ætate disparibus, ut Pupillus, qui non tenetur stare contractui inito sine Tutoris licentia, ibi. n. 9. Fides bona non præsumitur in eo, qui contra legem mercatur, r.82. per tot. Fides ma-

la

la quomodo dignoſcatur, ibi. nu. 1. & ſequ. Mala fides putata, etiam ſi non ſit, non præſcribit, ibi. n. 5. Fidei bonæ, & malæ probatio, ibi. Mala fides, in quibus perſonis, & contractibus non præſumatur, ibi. n. 6. 7. 8. Bona fides non patitur, ut exactum iterum exigatur, r. 83

Filia. Filius.

Filius familias an poſſit præſcribere, V. Præſcriptio.

Filiæ quando comprehendantur in Privilegio conceſſo filiis, r. 7. n. 26. Filius an gaudeat, & quo privilegio Patris, ibi. n. 29. Filia quoad conſenſum implicitum in Matrimonio, V. Conſenſus. Filiorum numerus pluralis quando ſalvetur in ſingulari, r. 4. numer. 11. Filium ſi quis poſſideat, non dicitur non habere filios, ibi. n. 14. Filius an excuſetur prætextu ignorantiæ, ſi neſciat Teſtamentum Patris, r. 14. numer. 6. Filius heres Iuris Patronatus tenetur defendere Eccleſiam, cui eſt annexum idem Ius patronatus, r. 77. n. 1. Filius an poſſit petere emancipationem á Patre ratione legati ad hunc finem ipſi Patri relicti, r. 84. n. 8

Fi-

Fiscus.

Succedens in bonis emphyteuticatis non fit Dominus directus illorum, sed novus emphyteuta obligatus solvere privato Domino annuam pensionem, r.48. n.5

Fœmina.

Fœmina sæcularis nubens Religioso professo, an incurrat excommunicationem latam in *Clem.* contra Moniales professas nubentes &c. reg.[15]. numer.8

Forma.

Forma substantialis quibus verbis inducatur, & inducta cognoscatur in legibus, r.64. nu. 2. & sequ. In quibus legibus servanda, ibi. n.7. & 8. Forma servanda est in Actibus etiam juramento firmatis, ibi. n. 9. Forma substantialis si non servetur in Actibus etiam juramento firmatis, an & quando illos irritet, ibi. usq; ad n.11

Forma legis quando non sit observanda, ibi. n.12. & 13

Fur. Furtum.

Fur quoad restitutionem, V. Restitutio.

tio. Si res pereat apud furem, V. Restitutio. Non tenetur restituere vestem furatam, quam credebat esse alienam, sed postea compertam esse suam, r. 4. n.7. Inferens damnum, tenetur restituere, ibi. n.17. Ex furto accepta cui restituenda, ibi. n.29. Fur tenetur ad rem furatam, v. g. ad equum, lucrum cessans, & ad damnum emergens, ibi. n.43. Non tamen ad damnum sequutum per accidens? ibi. n. 44. Fur restituat acceptum pretium pro omissione furti, ibi. n.52. Fur tantum restituat, quantum de lucro cessavit, aut de damno Dominus ex ejus malitiosa actione passus est, ibi. n.80. Exemplum ibi. n.81

G

Genus.

Generi per speciem derogatur, r.34. per tot. Genus quid sit apud juristas, ibi. n.1. Hęc Regula in quibus materiis locum habeat, ibi. n.4. Generi per speciem, idest toti per partem, universali per particulare derogatur, nisi in genere, seu toto quis jus acquisierit, ibi. n.5. Resolvuntur casus ex hoc fundamento à n.6. ad n.12. Fallit hæc Reg. in Privilegiis, & quando, ibi. n.13. & 14.

Gratia, V. Beneficium. Privilegium. Dispensatio.

Gratia an cesset cessante totaliter causa, ob quam fuit concessa, r.7. numer.42. V. Privilegium.

H

Hæres, V. etiam successor.

Hæres quid possit petere in judicio solutum per juris ignorantiam, reg. 13. num. 4. Hæres potest de jure canonico conveniri ex delicto defuncti; secus de jure civili; nisi ex delicto personali, r.4.n.33. Hæres suus qui sit? Potest hæreditatem recusatam intra triennium revocare, nisi res hæreditariæ sint alienatæ, r.21. n.8. Hæres quando excusetur ratione ignorantię circa Testamentum, r.14. per tot. V. Ignorantia. Hæres non potest habere legatum ex Testamento, quod ut falsum impugnavit, r.38. n.2. Tenetur servare conventiones factas in vita á Defuncto, r.46. n.2. Item prosequi causam coram eodem Iudice á Prædecessore inceptam, ibi. n.3. Hæres tenetur ad pęnas pecuniarias, ad quas fuisset condemnatus ejus prædecessor; secus de pœna cor-

corporali dicendum est, ibi. num. 4. Amplia etiam de hærede mediato, ibi. n.5 Non potest ex propria persona contra factum Defuncti agere, ibi. num.6. Hæres tenetur ad vota realia defuncti; secus de personalibus, r.46. num. 12. sed quid de Votis mixtis, ibi. num. 13. Vel si Votum à Defuncto fuit disiunctivè emissum, ibi. n. 14. Hęres sentiens commodum hæreditatis, sentiat & onus legitimæ tutelæ, r. 55. num. 2. Hæres, si contra prohibitionem Testatoris exigat à debitore hæreditario debitum, debet restituere, & repelli doli exceptione, r. 59. n. 5. Hæres tenetur ad obligationem defuncti, non ex vi juramenti, sed ex vi contractus, si fuit juramento firmatus, r. 69. n. 14. Hæres, cui duplici jure defertur hęreditas, una via sibi clausa, per aliam ad eam poterit transire, r. 84. n. 9

Homicidium.

V. Occidens. Occisor.

Homo.

Homo liber an possit præscribi, V. Pręscriptio.

Hora

Horæ Canonicæ:
V. Officium Divinum.

I

Ignorantia.

Ignorantia triplex Iuris, facti, & pœnæ, r. *4*. n. *47*. Ignorantia tam juris, quam facti duplex, vincibilis, & invincibilis, ibi. Vincibilis duplex; alia crassa, seu supina, alia affectata, ibi. An, & quando ignorantia excuset à pœna, ibi. in fin. Ignorantia alia est antecedens, alia comitans, alia consequens, ibi. nu. 48. An excusent à restitutione, V. Restitutio. Quid sit, & quotuplex, ibi. Ignorantia, quæ excuset in foro externo, r. *13*. à n. *2*. ad 4. Ignorantia invincibilis an, & quando possit dari de his, quæ sunt juris positivi humani, ibi. n. *5*. & seq. Ignorantia invincibilis potest dari agibilium, & credibilium de jure divino, ibi. num. *9*. Secus de contentis in Symbolo, & Decalogo inter Fideles, nisi eos excuset impotentia, vel inadvertentia, ibi. n. 10. In nullo foro datur ignorantia invincibilis eorum, quæ homo debet, & po-

& potest scire naturaliter, ibi. n. 11. An ignorantia sive juris, sive facti excuset ab incursioni pœnæ, & censuræ, ibi. n. *12.* & sequ. Solvuntur casus, ibi. à n. *16.* ad *20.* An ignorantia reservationis excuset ab incursu, ibi. numer. 21. Iustam ignorantiæ causam censetur habere, qui in jus succedit alterius, r. *14.* per tot. Practicantur casus ex fundamento Regulæ, ibi. à nu. *3.* ad 7. Ignorantia excusat à mora, reg. *25.* n. *4.* Ignorantia præsumitur, ubi scientia non probatur, & quare, r. 47

Illegitimus.

Nequit eligi ad Beneficium Ecclesiasticum, potest tamen postulari, r. 1. nu. 2

Impediens.

Impediens vi, fraude &c. ne alteri aliquod, & si gratuitum, conferatur, v.g. Legatum, Beneficium, tenetur restituere; secus verò, si impediat sine vi &c. & quare, r. 4. n. 22. & 23

Impedimentum.

Impedimentum non præstat, quod de

de jure non sortitur effectum, r. 52. per tot. Impedimentum publicæ honestatis non insurgit ex sponsalibus invalidis defectu ætatis, vel consensus, r. 52. num. 6

Impeditus.

Impeditus, quando legitimè excusetur, si non faciat, quod per ipsum erat faciendum, r. 41. n. 1. Ponitur fundamentum, & ex eo resolvuntur casus. ibi. à n. 2. usq; ad 8

Impossibile. Impossibilitas.

Impossibilium non est lex, neq; obligatio, r. 6. n. 1. Impossibile quotuplex, ibi. n. 2. Impossibilis conditio addita contractui, irritat ipsum, ibi. nu. 5. Adiecta ultimis voluntatibus, V. Vltima voluntas. Adiecta contractui Matrimonii, quid operetur, ibi. n. 7. Impossibilis est conditio apposita contractui cum gravamine tertii, ibi. n. 8. Exempla, ibi. n. 9. & 10. Impossibilitas excusat à mora, r. 25. n. 4

Incerta, V. Bona.

Indicare, V. Manifestare.

Individuum.

Individuum aliquod ex quadrupli-
ci capite dici poteſt, r.37.n.3

Indulgentia.

Indulgentia per ſe non delet pecca-
tum, r.5.n.1

Infamia.

Infamia arcet à dignitatibus, r. 87.
per tot. Quid ſit, ibi. nu. 1. Quotuplex
ſit, ibi. n.2. Privat dignitatibus obten-
tis, & obtinendis, ſi ſit Infamia juris
declarata à Iudice, ibi. n.6. Infamis à
quibus Actibus repellatur, ibi. n.7. In-
famem infamia ubiq; comitatur, ibi.
n. 8. Infamis quando poſſit eſſe Teſtis,
ibi n. 9. Infamia facti quo pacto tolla-
tur, ibi. Infamis nequit teſtificare ea,
quæ ante infamiam vidit, ibi. n.10

Infirmus.

Infirmus beneficiarius quoad Cho-
rum, V. Beneficiarius.

Inhabilitas.

Inhabiles ad beneficium Eccleſiaſti-
cum, V. Benef Eccleſ.

Iniu-

Iniuria.

Non fit ſcienti, & conſentienti, r.27. per tot. Iniuria, ut fiat alteri quot requirantur, ibi. nu. 1. & ſequ. Iniuriam patitur, qui per vim, dolum &c. inducitur ad contrahendum, ibi. n. 4. Item iniuria irrogatur Virgini, ſi tali metu defloretur, ibi. n.5. Alia exempla, ibi, á n.5. ad 8. Iniuria non fit Mulieri volenti rapi in foro conſcientiæ, neque propriè dicitur rapta; ſecus in foro externo, ibi. n.9

Inſtitutio Canonica.

Inſtituere Præſentatum à Patrono Eccleſiæ pertinet ad Epiſcopum, r.1.n.2 Inſtitutio, ut ſit canonica, quæ requirantur, r.1.n.5. & 6

Inſtrumentum.

Inſtrumentum à Notario confectum, ſi in aliqua tantum parte ſit falſum, an, & quando totum corruat, r.37. n.21. Ex Inſtrumento de falſitate impugnato, nequit impugnans aliquod commodum reportare, r.38. n.4

Interdicto.

Interdictum contra Civitatem ex-

tenditur etiam ad suburbia, r. 49. nu. 6. Interdictum contra Ecclesiam, an, & quando extendatur ad cœmeterium, & Capellas, ibi. n. 7

Interpretatio.

Quæ facienda in contractibus obscuris, r. 50. n. 3. Quæ in legibus, ibi. Quæ in pœnis obscuris, ibi. Quæ in ultimis voluntatibus, ibi. n. 4. Quæ in Legatis, ibi. n. 5. Quæ in materia peccaminosa, ibi. n 6. Interpretatio facienda est contra eum, qui cum clarè posset loqui, obscurè nihilominus loquutus est, r. 57. per tot. Finis legis hic quis nam sit, ibi. n. 1. Solvuntur casus ex fundamento Regulæ, ibi. n. 2. & seq. Fallentiæ Regulæ assignantur, ibi. caput 2. n. 5. & seq.

Intrusi.

Intrusi in beneficio qui dicantur, & an gaudeant triennali pacifica possessione, r. 1. n. 6. 13. & 14

Investitura.

Investitura beneficii quid sit, r. 1. n. 2. in fin.

Inutile.

Inutile ex quotuplici capite oriatur, r.37. n.2. Inutilis circunſtantia adjecta contractui, an, & quando ipſum irritet, ibi. n.4. Si inutilis circunſtantia utili coniuncta, ſit impedimentum dirimens, totus actus vitiabitur, ibi n 5. Ex fundamento ſolvuntur caſus, ibi. à n.6. ad 9. Inutile additum utili, ſi à lege ſit interdictum, & ab utili nequeat ſeparari, totum contractum vitiat, ibi. num.10. Ex hoc fundamento ſolvuntur caſus à n. 11. ad 23. An pars inutilis conjuncta cum utili, ſive inepta eidem Voto, vitiet totum Votum, ibi. nu.25. & ſequ. Quando pars utilis vitietur per partem inutilem in materia Voti, aſſignantur tres Regulæ, ibi. à n. 28. ad 30

Irregularis. Irregularitas.

Irregularis non poteſt canonicè inſtitui in beneficio, r.1. n.5. Irregularitas proveniens ex delicto non contrahitur per ignorantiam comitantem, reg. 4. num. 48

Iubens. Iuſſio.

Iubens damnum inferri tenetur reſti-

ſtituere, nec non damni executor, r. 4. nu. 34. Sed quid ſi mandatum retractet ante factum, ibi.

Iudex. Iudicare.

Iudex ex ſententia in fine cognita juſta, ſed in principio putata injuſta, non tenetur reſtituere, r. 4. num. 5. Iudex non impediens mala, tenetur reſtituere, ibi. n. 17. Iudex ſtipendiatus à Principe tenetur reſtituere pretium acceptum pro ferenda juſta ſententia, ibi. n. 50. Secus de pretio accepto poſt injuſtam ſententiam latam, ibi. numer. 58. Pro quo ſit judicandum, quando obſcura ſunt jura litigantium, reg. 8. num. 2. Iudici incompetenti non eſt parendum, reg. 24. num. 2. Et quid ſi præcipiat in materia indifferenti, V. Superior. Iudicis officium quid importet, reg. 26. num. 1. Iudicis officium, duplex, ibi. Iudicis Acta, quando ſint invalida? Iudex incompetens quis ſit, ibi. numer. 3. Iudex an, & quando validè agat in ſubditum extra Territorium, & in non ſubditum intra Territorium, ibi. n. 4. Iudex invalidè agit ſine juris ordine, ibi. n. 5. Invalidè diſpenſat in

lege

lege superioris, ibi. n.6. Iudex Ecclesiasticus cognoscens causam Matrimonii, judicat etiam accessoriè de dotis restitutione, r. 42. n.15. & r. 84. n.10

Iudicium temerarium.

Iudicium certum non debet fieri de malo non probato, r.8. n.4

Ius. Iura.

Iura litigantium si sint obscura, contra petitorem judicari solet, r. 8. nu. 11. Iura quid importent, quando dicantur obscura, & tunc pro Reo potius judicandum est, r.11.n.3

Iuris ordo.

Iuris ordo in quo consistat? Iuris ordine non servato, an validæ sint sententiæ? r.26. n.5

Iuramentum.

Prestitum contra bonos mores non obligat, r.58. per tot. Quod nam dicatur, ibi. nu. 1. & 2. Contra legem obligantem ad culpam Theologicam non obligat, ibi. nu. 3. Iuramentum contra leges civiles, an, & quando obliget, ibi. n.7. Iuramentum contra Iuramentum, non obligat, imò est peccaminosū, ibi.

ibi. n.8. Gesta contra obligationem juramenti an sint valida, ibi. n.9. Exempla, ibi. n.10

Iuramentum additum contractui, quod sit contrarium priori Iuramento facto, non firmat contractum, utpotè illicitum ratione primi Iuramenti; secus tamen, si actus gestus contra primum Iuramentum ad sui validitatem nõ indigeat juramento, r.69. n.11. Iuramentum reddit illicitum gestum contra primum Iuramentum, non tamen reddit invalida gesta contra primum Iuramentum, ibi. Iuramentum quando possit relaxari, & repeti solutum ex Iuramento, ibi. n.12.& 13. Iuramentum nullum jus tribuit creditori, cui fit, sed ut actus personalis obligat tantum jurantem ad solutionem, ibi. Iuramentum firmans contractum non potest relaxari nisi ex gravi causa, ibi. n. 14. Ex vi Iuramenti non obligatur hæres, sed ex vi contractus Defuncti firmati per Iuramentum, ibi. Iuramentum fidelitatis potest præstari á Vassallo per Procuratorem, r.72. n.5

Ius Civile, & Canonicum.

Ius civile approbat præscriptionem cum

cum mala fide, si bona tamen fuit in principio, cui contrariatur Ius Canonicum, r.2. n.6. Ius civile an contritis remittat peccatum, V. Peccatum.

Iustitia.

Iustitiæ fundamentum in quo consistat, r.4. n.1. Iustitiæ obiectum eiusque definitio, quæ sint, ibi. Iustitia quando, & quo pacto violetur, ibi. Violatio injusta juris alterius debet compensari, saltem in Voto, ibi. Iustitia legalis quo pacto differat à particulari, ibi. n.16. Casus solvuntur, ibi. nu. 17. Quando ex læsione Iustitiæ distributivæ oriatur onus restitutionis, ibi. n.18. Ex sola Iustitiæ Commutativæ violatione insurgit onus restitutionis; secus dicendum de violatione aliarum virtutum, ibi. Solvuntur casus ex hoc fundamento, ibi. à n.19. ad 26

L

Laicus.

Non potest eligi in Episcopum, nisi postuletur à Pontifice, r.1. n. 2. Laicus an possit præscribere res sacras Ecclesiæ, V. Præscriptio.

Legatarius. Legatum.

Legata quando sint solvenda, reg. 4. num. 30. Legatum relictum Monastero cum onere acceptandi, v. g. Petrum in Religione, an teneat, & obligatio vitietur, r. 6. nu 9. Legatum relictum Monacho cum conditione, quod nihil acquirat Monastero, nullum est, & quare, ibi. n. 10. Legatum relictũ Legatario incapaci ab initio, non firmatur tractu temporis, etiam remota incapacitate. Sic neq; relictum servis validatur, etiam si libertas postea accedat, ibi. n. 5. & 6. Legatum non debetur ei, qui Testamentum tanquam falsum impugnavit, r. 38. n. 2. Legatum libertatis post annos intelligitur de biennio; sic post dies intelligitur post duos dies, r. 40. n. 2. Legatum debetur ei, cui fuit relictum sub conditione hæredi inserviendi per mensem, si per Legatarium non stat quin conditio impleatur, r. 41. n. 5. Legatum rei principalis ex natura sua semper comprehendit accessoria, r. 42. n. 16. Legatum plurium factum per dictionem *Cum*, & factum per dictionem *Et*, quomodo differant, ibi. n. 17. 18. Ex duobus legatis relictis, si à

Legatario fiat electio unius ; tali electione non subsistente , jus remanet in Legatario iterum eligendi, r.52. n.4

Legatum relictum prius uni censetur revocari, si postea idem alteri relinquatur , quamvis hoc secundum non habeat effectum quoad validitatem , ibi. n.9. Legato domus Vxori relicto sub conditione , quod si ejus valor æstimatus fuerit, v.g. minor ducentis , hæres teneatur supplere defectum ; si postea talis domus pluris sit æstimata , Vxor nō tenetur refundere hęredi excessum illum pretii supra ducenta, r.61. n.5

Legitimare.

Legitimatio generalis non includit legitimationem quoad successionem feudalem, r.81.n.2

Lex:

Lex pœnalis ordinariè non est subeunda ante Iudicis sententiam,r.2.n.25 excipe pęnam Pii V impositam beneficiariis de restitutione facienda, ni Horas canonicas persolvant , quæ obligat ante sententiā,r.4. n.74. Item lex de restituendis simoniacè acceptis , sed cum quadā exceptione,ibi.Leges de restitu-

tione ex damno animalium ſine culpa Domini non obligant ante ſententiam, ibi. n.76. Lex impoſſibilium non obligat, r.6. n. 4. Lex odioſa, & favorabilis quomodo explicandæ, r.15. n.3. Lex dubia, & odioſa an aliquando extendatur, ibi. n.4. Sed quid ſi in eadem legereperiantur favor, & odium, ibi. Lex pęnalis non extenditur de caſu ad caſum, ibi. n. 6. & ſeq. Lex generaliter loquens quomodo interpretanda, ibi. n.17. 18. Lex pœnalis an, & quando extendatur, ibi. nu.19. & ſeq. Lex eſt publicanda, r.31. num.10. Lex quando obliget, vel non ſub mortali, r.58. n.4. & ſeq.

Contra legem agere, & in legem committere quomodo differant, r.88. nu.3. Legi fraudem ſtruere quot modis fiat, ibi. n.4. & ſeq. An in legem committat qui ſcienter contra legem non adhuc promulgatam aliquid operatur, ibi. n.11. & ſeq.

Liber.

Liber continens doctrinam mixtam catholici, & hæretici, an totus vitietur, & comprehendatur ſub lege prohibente libros hęreticorum, r.37.n.31

Licentia.

Licentia tacita, an & quando sufficiat cum spe ratihabitionis, r. 43. numer. 10. Licentia tacita proprii Parochi sufficit, ut alienus Sacerdos validè assistat Matrimonio, ibi. n 11. Tacitè Superioris an sufficiat Religiosis, ut munus executoris Testamenti suscipiat, ibi. Tacita Superiorum, neque expressa iuvat Religiosis Sancti Francisci de Observantia, qui ex *Clem.* Exivi prohibentur exercere munus executoris Testamenti, ibi. n. 11. in fin.

Licitum.

Quod mihi, vel aliis non est licitum facere nomine meo, nec alieno licebit, r. 67. per tot. Limita, nisi ratio prohibitionis ex persona mea cesset in persona alterius, ibi. n. 1

Locatio rei Ecclesiæ, V. Alienatio.

Locatio rei Ecclesię ultra triennium est prohibita, r. 37. n. 11. Locatio rei Ecclesiæ facta ultra triennium, an tota sit irrita, an teneat saltem quoad triennium, ibi. V. Inutile.

Locupletari.

Non debet aliquis cum alterius jactura, vel injuria, r. 48. per tot. Quo pacto hoc intelligatur, ibi. n. 1. Currit hoc infallibiliter in foro conscientiæ, fallit aliquando in foro fori in quibusdam casibus spectantibus ad bonum publicum, ibi. n. 2. & seq.

Loquens.

Loquens cum Moniali etiam de rebus honestis sine licentia peccat graviter ex fine gravi prohibitionis, r. 58. n. 4. Loquens cum Moniali alio mediante, censeatur loqui per se ipsum, & pęnas Ecclesiasticas incurrat, r. 72. n. 18. Locutio reciproca habetur ex colloquio, non ex alloquio, ibi. n. 19. Vnum prò eodem sumitur à S. Congregatione, & utrumq; prohibetur, ibi n. 20. Quid si aliquis per tertiam personam loquatur sermone non intellecto à Moniali, sed eo animo, ut interpres explicet sensum in præsentia loquentis, ibi. numer. 21. Loquens cum Moniali per signa, & per nutus, an pęnas incurrat, ibi. n. 23. Quid si de domo propria loquatur cum Moniali intra clausurã exi-

existente, ibi. n. 24. Loquentes Episcopi cum Moniali non ligantur censuris Ordinarii, & quare? ligantur tamen Canonici, ibi. n. 25. Neque Advenæ, neque Peregrini, ibi. n. 26. Neque Pueri, ibi. n. 27

Lucrum.

Quæ lucra sint restituendi, V. Restit. V. Fur. Aliqua lucra acquisita ob turpem causam sunt restituenda etiam post factum, r. 4. nu. 59. Lucra provenientia ex malo ratione circunstantiæ finis, loci &c. non sunt restituenda, ibi. num. 60

M

Malus.

Semel malus semper præsumitur malus, & quare, r. 8. per tot. n. 1. Regula procedit, non in dubio, sed in evidentia, qua semel quis reliquent, ibi. n. 2

Mandans.

Mandans committi delictum, v. g. homicidium, si id sequatur, non potest negare se illud patrasse, si juridicè interrogetur, an illud commiserit, r. 72. num. 14. Mandanti etiam tribuitur actio ex iure, ibi. Mandans occidere

in

in Ecclesia, si mors sequatur, an gaudeat ejus immunitate, ibi. n.15

Manifestare.

Qui non manifestat furem, vel rem ablatam, si ex officio teneatur, obligatur ad restitutionem, r.4.n.42

Maritus.

An perdat jus petendi debitum, si ex ignorantia fiat Patrinus filii sui, V. Ignorantia. Maritus patitur iniuriam, etiam si consentiat in Adulterium Vxoris, & quare, r.27.n.8. Maritus, dissoluto Matrimonio, si peteret dotem, quam restituere teneretur, dolosè peteret, r.59.n.6

Matrimonium.

Matrimonium invalidum defectu ætatis resolvitur in sponsalia. *Observ. in Tit. in fin.* Matrimonium sub conditione impossibili, initum an vitietur, r.6.n.7. Matrimonii finis triplex; Quid si uni ex iis finibus conditio adversetur, An teneat Matrimonium, ibi. Matrimonium valet contractum coram Sacerdote, cui fuit concessa licentia petita, & acceptata à se, vel ejus Nuncio,

xio, etiam si ante matrimonium eam ignoraverit, r.7.n.14. In Matrimonio quando sufficiat taciturnitas pro consensu, r. 9. n.4. Matrimonium nequit dissolvi per utriusq; consensum, reg.21. nu.3. Matrimonium cum conditione inutili dirimente, V.Inutile. Ex annullatione Matrimonii annullantur sponsalia, per quæ pervenitur ad illud, si causa prohibitionis sit perpetua, r.39. n. 8. In Matrimonium consentiunt filii, si contrahant parentes pro ipsis præsentibus, & tacentibus, r.43. n.5. Secus si extraneus contrahat pro ipsis, ibi. n. 6. Matrimonium est validum, cui assistit alienus Sacerdos, præsente proprio Parocho, & non contradicente, r.43. n.11. Matrimonium cum conditione futuri eventus nullum est, r.50. n.10. V. etiam Inutile. Matrimonium metu gravi extortum, etiam juratum, est invalidum, & quare, r. 69. num. 9. circa med. Matrimonium potest contrahi per Procuratorem, r.72. n.3. Non dirimitur per subsequens impedimentum dirimens, r.73. n.4. Matrimonium in gradu prohibito licitè contrahit homo in necessitate, sed tunc non potest consumare, r. 78. numero 7.

Matrimonium, & dos inseparabiliter procedunt, r.84.n.10

Medicus.

Medicus aliquando obligatur ex veniali ad restitutionem, si quid damni gravis infirmo contingat, r.4. num. 12. Jtem tenetur, si ex ejus imperitia alteri damnum eveniat, r.19.n.3

Mendaciam.

Ex uno mendacio, etiam officioso, si daretur in S.Scriptura, tota vitiaretur per illud, r.37. n.19

Meretrix.

Non tenetur restituere pretium post actum meretricium, r.4. n.58

Minimum.

Quod nam in jure dicatur, r.30. n.1. Minimum in obscuris eligendum, V. obscurum.

Minores 25. Annis, V. Privilegium.

Minus, V. Plus.

Missa.

Missam an teneatur audire die festivo, qui habet privilegium ipsam audiendi

diendi tempore Interdicti, r. *62.* n. *13.* & seq. Missa non potest audiri per alium, r. 72. n. *3*. Missam licitè celebrat ex metu mortis excommunicatus, vel irregularis secretus, r. 78. n. *7*
Monachus, V. Religiosus.

Monasterium.
An teneatur de deposito, si pereat, quod Religiosus de licentia Superioris apud se retinebat, r. *76*. n. *6*

Monialis.
Quando includatur in Privilegio concesso Religiosis ejusdem Ordinis, r. *7*. num. 26. Monialis loquens, V. Loquens.

Mora. Morosus.
Ad quid teneatur morosus ni statim restituat, si possit, V. Restitutio. Morosus debitor, V. Debitor. Mora sua cuilibet est nociva, r. *26*. per tot. Quid sit, & morosus quis dicatur, ibi. nu. *1*. In mora quis esse dicitur, Regulariter, & Irregulariter, & Legis ministerio, & quomodò hæc intelligantur, ibi. à n. 2. & *3*. à Mora excusant
Im-

impoſſibilitas, & ignorantia attentis circumſtantiis, ibi. n. 4. Mora nemini eſt nociva in foro externo, niſi ſit culpabiliter præſcripta, ibi. n. 5. Ex mora non tenetur debitor ad pęnam, & ad reſtitutionem, niſi in illa interfuit culpa theologica, & quare, ibi num. 6. Secus verò, ſi pactum interceſſit ſe obligandi ex mora etiam inculpabili, ibi. An etiam ex mora graviter culpabili teneatur debitor, ſi res pereat caſu, vel per juſtam hoſtium incurſionem, peritura certò eo modo apud creditorem, ibi. n. 7. V. Reg. 4. c. 2. numer. 15. Mora quandoq; nocet creditori, ibi. n. 7. Aliquando Mora aliena alteri nocet, ibi. n. 8. Non eſt in mora, qui poteſt exceptione legitima ſe tueri, r. 60. per tot. In mora non eſt is, qui pro ſe habet fortem, & probabilem orationem obligationem elidendi, ibi. n. 5. Mora non eſt culpabilis, ſi oriatur ex impoſſibilitate, & magna difficultate, ibi nu. 8. Mora purgatur exceptione parvi, & minimi momenti, ibi. n. 9

Moribundus.

Poteſt abſolvi, ſi unus Teſtis aſſerat

eum petiisse confessionem, reg. 40. num.15.

Mors.

Quid importet naturaliter, & qnid civiliter, r.15. n.2

Mutatio.

Mutatio vitæ non præsumitur, & quare, r.8. n.3. Mutare consilium quis non potest in alterius iniuriam, reg.21. n.1. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum, r.33. per tot. Mutatio consilii, propositi &c. non licet, quando ex mutatione alteri accidit damnum, vel iniuria; secus dicendum, si non eveniat, ibi. nu. 1. Resolvuntur casus de Electoribus, Patronis, Iudicibus contrahentibus quibus non licet ab Electione, Præsentatione, Sententia, & factis recedere, & quare, ibi. Mutatio Consilii, consensus &c. non debet fieri, quando ex his alicui acquisitum est jus in re, vel ad rem irrevocabiliter, ibi. n.2

Mutus, V. Tacens.

Mutuum.

Mutuam pecuniam nemo potest dare
re

re filiis familias, neq; aliud pretio ęstimabile, vt eo vendito, pecunia utatur, eamque loco mutui retineat, reg. 84. n. 5

N

Necessitas.

Legi non subjacet, sed lex potius necessitati, r. 78. n. 1. Necessitas licitum facit, quod aliás erat extrinsecè illicitum, ibi. Quæ, & quot conditiones requirantur, ut illicitum licitum fiat ex necessitate, ibi. à n. 2. ad 5. Necessitas; vel evidens utilitas, ipsis durantibus, sæpe permittunt sine culpa quæ sunt contra legem, ibi. n. 5. Ex necessitate quando nequit homo violare pręceptum naturale negativum, & quare, ibi. n. 6. Necessitas ob metum mortis infamiæ, &c. excusatur homo à transgressione præcepti positis divini. ibi. n. 7. Ex necessitate, etiam cum periculo vitæ præcepta humana, ac Ecclesiastica possunt nos obligare, & quando, ibi. nu. 8. Eadem necessitas nos quandoque excusat á violatione præcepti naturalis positivè, ibi. n. 9

No-

Novitius.

Novitius si ratificet professionem in Religione repertam invalidam, ratificat etiam, ut accessoriam renunciationem factam ab eodem omnium suorum bonorum bimestri proximo immediatè professioni, r.42. n.5. Secus si interrumpat Novitiatus Annum, ibi.

Nullum.

Nullum quod fuit ab initio, tractu temporis non firmatur, reg. 18. per tot. Nullum quid importet in jure, r.25. n.1. Nullum est, quod contra ius fit, r.64. per tot. Nulliter fieri, & non fieri, paria sunt, ibi. n.1

Nuncius.

Nuncius electus, & missus pro restitutione facienda, si res ad creditorem non perveniat; Res cui perit, creditori, vel debitori, r.4. n.78

O

Obligatio.

Quid sit, r.6. nu.3. An inducatur ex præcepto rei impossibilis, V. Impossibile, V. Lex.

Ob-

Obſcuritas. Obſcurum.

In obſcuris minimum eſt ſequendum, r.30. per tot. Obſcurum quod nam dicatur, ibi. n.1. Obſcuritas reprobatur à jure, ibi. Obſcuritas ſi reperiatur in legibus Teſtamentis; Pœnis; Legatis quid inſpiciendum, ibi à nu. 2. ad 6.

Obſtare.

Non obſtans damno, cum poſſit ſine gravi ſuo periculo, & ad id teneatur ex officio, eſt obnoxius reſtitutioni, r.4. n.41

Occaſio Peccati.

Duplex, proxima, & remota, & quæ ſint, r.5. n.6. Item occaſio proxima duplex, voluntaria, & involuntaria, & quæ ſint, ibi. Occaſio proxima, & voluntaria impedit abſolutionem á peccato, & quare, ibi. n. 7. Practicantur exemplar, ibi. n.8. Occaſio proxima involuntaria peccati non impedit abſolutionem, ibi. n.9. Quælibet occaſio proxima, ad mortale, ſub mortali eſt fugienda, quacumque etiam data cauſa urgente Iuſtitiæ, & charita-

tis

tis propriæ, vel alienæ, si ex ea certò moraliter possit sequi lapsus. Exemplum de ingrediente domum concubinæ ex motivo charitatis, ibi. n. 10. Secus si non timeatur lapsus, ibi. Occasio proxima potest esse mortalis, vel venialis prout ipsam amplectens se exponit periculo peccati mortalis, vel venialis, ibi. n. 11

Occidens. Occisio. Occisor.

Occidens feram, quam putabat esse Inimicum, non tenetur restituere, r. 4. n. 7. Miles occidens in bello bona fide, non tenetur ad restitutionem, ibi. n. 9. Neq; occidens primo iræ motu, ibi. numer. 10. & *11*. Neq; occidens debitorem tenetur de damno illato creditoribus; nisi hoc sit præintentum ab occisore, ibi. n. *44*. Occisor non tenetur restituere pretium pro homicidio post factum, ibi. nu. *58*. Occisus patitur iniuriam, etiamsi consentiat in sui homicidium, r. 27. n. 7

Odia. Odiosum.

Odia restringi debent, r. 15. per tot. num. *1*. Odio, & favore concurrentibus in eadem lege, V. Lex.

In

nia datur de culpa, non de pęna, ibi. Et pro foro conſcientiæ, ibi. n. 3. Peccati abſolutio, V. Abſolutio à peccatis. Peccati occaſio, V. Occaſio peccati. Peccator indiſpoſitus non eſt abſolvendus, ibi. n. 7. Exempla, ibi. n. 8

Penſio.

Penſio in reſignatione beneficii non debet eccedere tertiam partem fructuum beneficii, r. 57. n. 13. Si penſio reſervetur cum clauſula (Dummodo non excedat tertiam beneficii partem) ſi excesſerit, an tota vitietur, an potius valeat pro legitima parte; ibi. numer. 13. & 14

Perjurus.

Perjurus non admittitur ad teſtificandum, & quare, *Obſerv. in Tit.* Perjuro non creditur etiam poſt emendationem, r. 8. n. 2

Perſona.

Perſonarum acceptio quid ſit, r. 12. n. 1. Datur in materia juſtitiæ, ibi. nu. 2. Qui perſonas diſtinguit non ſemper dicitur acceptator perſonarum, ibi. nu. 4. In quo conſiſtat ratio acceptionis perſo-

ſonarum, ibi. n.5. Acceptator perſonarum quis ſit, ibi. n.6. Acceptio perſonarum in re gravi eſt peccatum mortale, ibi. nu. 7. Committitur in diſtributione bonorum communium, ibi. n. 8. In beneficiis, ibi. n.9. In judiciis, ex quibus inſurgit onus reſtitutionis, ibi. num. 10

Petere.

Petere nemo poteſt, quod poſtea tenetur reſtituere, r. 59. Amplia etiam ſi ſit locus pius, qui petat, ibi. n.7. Limita, ſi res, quæ petitur, alteri eſſet reſtituenda, ibi. n.8. Limita etiam, ſi quis petat reſtitui in ſui poſſeſſionem, ibi. num. 9

Petere debitum.

An poſſit Maritus ab Vxore, qui fuit Patrinus filii ſui, V. Ignorantia.

Pluralis locutio.

Pluralis locutio duorum numero eſt contenta, reg. 40. Quando ſalvatur in duobus, ibi. n.1. Regula in quibus materiis currat, ibi. n.2.3. Pluralis locutio indeterminata reſolvitur in binarium in lingua latina, ibi. nu. 4. Practicatur

doctrina à n.5. ad 9. Pluralis locutio, seu numerus quando salvetur in singulari, ibi. n.10. Solutio Casuum, ibi. á n.11. ad 15

Plus:

Semper continet quod est minus, r.35. per tot. Plus, & minus in iure sumuntur in ratione quantitatis, & in ratione totius ad partes, ibi. n. 1. Qui potest plus, vel totum, poterit & minus, & partem; dummodo plus, & minus, seu totum & partes sint in eodem genere; vel plus, & minus non sint naturaliter, politice, vel legaliter indivisibilia, ibi. n.2. Ex hoc fundamento plures deducuntur consequentiæ. De absolutione, ibi. n.3. De donatione, ibi. nu.4. De dispensatione, ibi. n.5.6.7. & 8. De muliere quo ad donationem, & obligationem suorum bonorum, ibi. n.9. De debitore, ibi. n.10. & de hærede quo ad repudiationem hæreditatis, ibi. n. 11. Plus semper continet quod est minus, quodque verum est in ultimis voluntatibus, ibi. n.13. In stipulationibus, ibi. nu. 14. In sententiis, ibi. n. 15. In testificationibus, ibi. n.16. In rescriptis, ibi. n.17

Pœna, Pœnalitas.

An pœnam incurrat peccans ex ignorantia pęnæ, & quotuplex ſit, r.13. à n.12.ad 20.In pęnalibus non fit extenſio, V.Lex. Pęna lata ex lege non debetur ei, qui actum inchoavit, ſed ei, qui ipſum conſumavit prohibitum ex lege, r.15. n.12. Pęna æterna debetur propter culpam; ſecus de temporali, r.22. & r 23. n.2. An pęna diſtinguatur à pœnalitate, ibi. n.3. In pęnis benignior interpretatio eſt facienda, r. 49. per tot. Pœna quando cognoſcatur eſſe latæ, vel ferendæ ſententiæ, ibi. n.2. Pęna præſcripta à contrahentibus inter ſe eſt latæ ſententiæ probabiliter, ibi. Pęna expreſſa per participium futuri temporis eſt ferenda, ibi. n.3. Idem dicito, ſi exprimatur modo imperativo cum relatione ad Perſonam, á qua ſit Reo dicta pęna infligenda exempla, ibi. n.3

Pœnitens.

Vnico actu pluribus obligationibus ſatisfacit ex voluntate confeſſarii, r. 4. nu. 17. Poteſt ex voluntate confeſſarii

implere per alium pęnitentiam, ut ſatisfactoriam pro peccatis, r.72. n.11

Pœnitentia.

Satisfactoria poteſt per alium impleri, volente confeſſario; ſecus de præſervativa, r.72. n.11.12

Pontifex.

Diſpenſat validè in homine Deo per tria Vota ſacrato, ut Vxorem ducat, r.51. n. 2. Non poteſt diſpenſare in iis, quæ ſunt de jure divino abſoluto; ſecus in iis, quæ ſunt relativa ad voluntates humanas, ibi. n.3. Exempla, nu.4. 5. Poteſt tollere ſtatum Religioſi, ibi.

Poſſeſſio. Poſſeſſor.

Poſſeſſio duplex, alia naturalis, alia civilis, r. 2. n.2. Poſſeſſio impropriè convenit rebus incorporalibus, ut ſunt iura decimandi, eligendi, actiones &c. ibi. nu.3. Coloni, Depoſitarii, & ſimiles verè non poſſident, quia rebus poſſeſſis non ſuo, ſed alieno nomine inſiſtunt, ibi. & r.2. num.5. Poſſeſſor malæ fidei ullo tempore non præſcribit, r.2. per tot. An præſcribat ſecundum jus civile, V. Jus civile. Poſſeſ-

ſor bonæ fidei quæ non poſſit præſcribere tempore conſueto, V. Præſcriptio. Quæ poſſeſſio inducat præſcriptionem ſine titulo, & quæ non, r. 2. num. *18*. & *22*. Poſſeſſor malæ fidei aliquando præſcribit, r. 2. n. *24*. *25*. Poſſidens ea, quæ propter non ſolutum vectigal, erant Fiſco tradenda, non eſt Poſſeſſor malæ fidei, & quare, ibi. nu. *25*. Poſſeſſio non iuvat ad præſcribendum ſi interrumpatur, ſive interruptio naturalis ſit, ſive civilis, ibi. n. *26*. Quodq; intelligitur tam de Poſſeſſore, quã de ejus ſucceſſore, ibi. n. *27*. V. Pręſcriptio. Poſſeſſor bonæ fidei, & Poſſeſſor malæ fidei quid teneantur reſtituere, r. 4. n. *27*. Vbi teneantur reſtituere, ibi. nu. *28*. Poſſeſſor bonæ fidei non tenetur reſtituere res alienas cum propriis immixtos, ſed id ſolum, in quo ex acceptis ſit factus ditior, ibi. n. *65*. Ratio aſſignatur ibi ſupra nu. *64*. Poſſeſſor iniquus juxta quem valorem debeat reſtituere ex iniqua actione, r. *4*. n. *81*. An teneatur ad fructus ex re aliena meliorata, quos non percepiſſet Dominus, ibi. n. 82. Poſſeſſoris conditio potior eſt in pari cauſa, non ſolum in materia iuſtitiæ, verum etiam alia-

rum virtutum, r. 8. n. 10. Probatio asserti, ibi. n 11. Possessor non est privandus, nisi data plena probatione alterius juris, proprii delicti, aut publicæ utilitatis, r. 11. n. 10

Pro Possessore habetur, qui dolo desiit possidere, r. 36. per tot. Possessio dolosa, V. Dolus. Possessor malæ fidei potest repetere à Domino expensas necessarias, & utiles; secus de non necessariis, r. 48. n. 8. Possessoris conditio potior est in pari causa, vel delicto, r. 65. per tot. Possessor quis sit, & quomodo inveniendus in utroq; foro, r 8. à n. 10. & infra. Possessoris conditio potior est in pari causa, vel delicto, idest quando turpitudo ex parte utriusque intervenit; sic quod pretium vi solutum pro delicto patrando, non potest repeti in utroq; foro, r. 65. n. 2. Solutio casus de Iudice, & Litigante, qui ut pro se sententiam ferat etiam injustam, ipsi munus largitur, ibi num. 3. Possessoris conditio non est potior, quando ex parte recipientis tantum adest turpitudo, v.g. pretium solutum alicui ne delictum patret, potest repeti à Dante in utroq; foro, quia in recipiente tantum adest turpitudo, & sic pos-

possidentis pretium non è potior conditio, non teneatur repetenti solvere, ibi. n.4. Quod intellige ante patratum delictum; secus si post delictum fuerit patratum, quia solutio apparet voluntaria, ibi.

Possessio Triennalis.

Possessio triennalis, V. etiam Beneficium Ecclesiasticum, n.4.6.& seq.

Possessio triennalis pacifica non revalidat pensionem, sed tantum Beneficia propriè dicta, r. 1. num.7. Neque tollit obligationem restituendi fructus ex illicita institutione, nisi eo triennio bona fides interveniat; imò dictam pęnam non incurrit probabiliter, si eam quis invincibiliter ignoraverit, ibi. n.8. Possessio triennalis non adiuvat inhabiles à iure communi ad Beneficia Ecclesiastica, si illis influit mala fides ab initio possessionis; gaudent tamen triennali pacifica possessione inhabiles, si eo triennio Beneficium cum bona fide possederint; Ratio affertur, & contraria opinio ex Canon. eliditur. ibi.n.9.10. Possessio triēnalis valet probabilius non tātū pro foro externo, verùm etiam pro foro conscientiæ con-

cedere in capaci exceptionem adversus molestantes Beneficiarium, & titulum cum dominio ipsi possidenti cum bona fide, demptis exceptis in dicta Regula triennali, ibi. nu.11. Vnde validi sunt actus jurisdictionis gesti ab incapaci in utroq; foro ex eadem Regula triennali interveniente bona fide, cum titulo colorato, quia tunc ab Ecclesia illi conferuntur titulus verus, & jus in re circa Beneficium. Sic Sacerdos simplex Beneficiarius cum titulo colorato, quia impeditus canonicè, validè absolveret, & Matrimonio assisteret, ibi. n.12

Postulatio.

Quid sit, r. 1. n. 2.

Praeceptum.

In Praecepto dubio an sit parendum superiori, V. Superior.

Quae Praecepta obligent, vel non in necessitate, V. Necessitas.

Praelatus, V. Episcopus.

Praescriptio.

Praescriptio quid sit, r. 2. n. 4. Praescriptionis tempus ex varietate rerum praescri-

ſcribendarum aſſignatur, ibi. Præſcriptionis quatuor ſunt conditiones, n. 5. Præſcribere non poſſunt, qui res non poſſident ſaltem civiliter nomine ſuo, & toto tempore à lege præfinito, ibi. Præſcriptio cum mala fide non procedit, ibi. n. 6. Quo pacto permittatur á jure civili, V. Jus civile. Debitor non poteſt præſcribere debitum, quia ſciebat debitum; ſecus ſi bona fide illud ignoravit, credens ſe nihil eo tempore debere, vel ipſum condonatum, vel ſolutum &c. ibi. num. 6. Debita rerum mobilium, & immobilium triginta annis cum bona fide præſcribuntur, ibi in fin. Præſcriptio non impeditur, ſi poſſidens toto tempore præſcriptionis putaverit ſe mala fide poſſidere, cum tamen non fuerit, ſed error compertus, quia præſcriptio non eſſet interrupta; ſed contrarium eſt probabilius ex lege, ibi. n. 7. Præſcriptio non currit, ſi in medio interrumpatur per litis conteſtationem, ibi. n. 8. Res Eccleſiæ ſacræ, & jura ſpiritualia, ut ſunt jura judicandi cauſas Eccleſiæ, & jura decimarum, non poſſunt præſcribi à Laicis, ibi. n. 9. Religioſi non poſſunt præſcribere ratione incapacitatis acti-

væ, ibi. n.10. Præſcribere poſſunt filii familias bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia. Jtem adventitia quo ad proprietatem, non tamen quo ad uſum fructum, & quare, ibi. Præſcribit etiam pupillus, etiam ſi non ſit compos rationis, ſi incipiat poſſidere cum auctoritate Tutoris, ibi. Homo liber non poteſt prꝗſcribi; ita ut fiat ſervus, ibi. n.11. Res furtivæ, neq; debita ex iniuſtitia, ut furtum, rapina &c. poſſunt ullo tempore præſcribi à poſſeſſore malæ fidei; ſed neque à poſſeſſore bonæ fidei tempore conſueto, & quando, poſſunt tamen præſcribi cum bona fide ſpatio triginta annorum, ibi. Sicut cęteræ res mobiles, ut animalia, pecunia &c. quæ præſcribuntur ſpatio trium annorum; ita de rebus mobilibus Eccleſiæ eo temporis ſpatio currit præſcriptio magis probabiliter, ibi. numer. 12. Nequeunt præſcribi loca publica Religioſa publicæ functiones, & quę reſervantur Principi in ſignum ſubiectionis; eaq; omnia, quæ prohibentur alienari, quia de eis non eſt commercium; vel prohibentur alienari favore ipſarum rerum ſub certa ſolemnitate, ut res mobiles pretioſæ Eccleſię, & mino-

norum, quę non poſſunt præſcribi niſi bona fide cum ignorantia facti, non iuris, ibi.n.13. Ad præſcriptionem iuvat ignorantia facti, & ignorantia iuris dubii, non autem iuris clari, ibi. Neque ea præſcribuntur, quæ prohibentur alienari favore ipſarum rerum ſimpliciter, ut in fundo dotali, poſſet tamen pręſcribi, & quando, ibi. nu. 14. Peccatum de iure canonico non præſcribitur in foro animæ, præſcribitur tamen ſpatio decem annorum quodlibet crimẽ in foro externo quoad pęnã, ibi. n.15. Ad pręſcribendum exigitur titulus probabiliter præſumptus; nam verus dat dominium nõ expectata pręſcriptione, ibi.n.17. Sine bona fide nunquam currit præſcriptio; currit verò ſine titulo, & quando, ibi.n.18. Res mobiles, etiam Eccleſiæ Romanæ ſine titulo triginta annis pręſcribuntur, ibi. n.19. Res immobiles privatorum triginta annis pręſcribuntur ſine titulo, ibi. n.20. Quadraginta annorum ſpatio pręſcribuntur bona immobilia locorũ piorũ, & ſexaginta bona immobilia ordinis S.Benedicti, & eorum, qui cum eis gaudent privilegiis, tam cum titulo, quam ſine titulo, ibi. nu. 21. Bona immo-

mobilia Civitatum donata, legata &c. centum annorum ſpatio præſcribuntur, quodq; à fortiori dicendum de bonis Provinciæ, Regni, & Principum, ibi. Doctrina generalis quando præſcriptiones longiſſimi temporis currant ſine titulo, & quando non, ibi. n. 22. An mala fides iuvet aliquando ad præſcribendum, ibi. n. 24. & 25. Præſcriptio ceſſat, ſi poſſeſſio interrumpatur; ſive interruptio ſit naturalis, ſive civilis, & quæ ſint iſtæ, & qualis debeat eſſe interruptio civilis, ibi. n. 26. Poſſeſſionis continuatio ad præſcribendum requiritur tam in eodem poſſeſſore, quam in ejus ſucceſſore, ſive univerſalis ſit, ut hęres; ſive ſingularis, ut emptor, Legatarii &c. ibi. n. 27

Præſentatio.

Pręſentatio unius ſimoniaca non vitiat præſentationem alterius, ſi plures ſint Patroni, r. 37. n. 23. Præſentatio facta à majori parte Patronorum non infirmatur à minore recuſante, r. 56. n. 11. & quare, n. 12. Præſentatio legitima ab initio non vitiatur, licet Patronus, qui præſentavit, cadat á jure patronatus, r. 73. n. 6

Præsumptio.

Quid, & quotuplex sit, r.8. n.5. Præsumptio juris quid sit, & quid præsumptio juris de jure, & quid præsumptio hominis, ibi. n.6. Exempla, ibi. Præsumptio juris quomodo tollatur, ibi. n.7. Præsumptio juris, & de jure plenè probata non admittit contrariam probationem, ibi. nu. 8. Præsumptio hominis quid operetur contra Reum in foro externo, ibi. n.9. Præsumptio juris pro quo stet, ibi. n. 11. Si utrinq; multæ sint præsumptiones, pro quo erit judicandum, ibi. n.12

Princeps.

Jniustè prohiberet, ne privata Molendina possent molire, r. 48. n.7. Princeps quæ agat validè extra Territorium, r. 26. n. 4. Princeps concedens facultatem Communitati condendi statuta, non comprehendit statuta contraria juri communi, r.81. n.5

Prior.

Prior tempore potior est jure, r. 54. per tot. An, & quomodo hoc procedat in materia Beneficiorum, ibi. n.5. & seq.

Quo

Quo pacto procedat in materia creditorum quoad Hypothecas, ibi. num. 7. & seq.

Privilegium.

Privilegium, V. etiam Dispensatio. Beneficium. Gratia.

Quid sit, r. 7. n. 1. Respicit bonum publicum, neq; Privilegiarius tenetur eo uti, ibi. Privilegium contra ius tantum subdito; præter ius verò etiam non subditis conceditur, ibi. n. 2. In quo differat à rescripto, ibi. n. 3. Privilegium differt à dispensatione, & convenit cum ipsa, & in quo, ibi. n. 4. Privilegium duplex, reale, & personale, & quæ sint, ibi. Privilegium cognoscitur reale ex subiecto perpetuo, cui adhęret, ibi. n. 5. Personale arguitur, quando subiectum consistit in aliqua persona vera, reali, & adæquata, ibi. n. 6. In dubio an sit reale, vel personale, traditur doctrina fundamentalis, ibi. nu. 7. Privilegium gestandi pallium concessum Archiepiscopo, quomodo dicatur personale, cum non possit illo uti extra diœcesim, ibi. Privilegium validè conceditur absque scientia, & acceptatione privilegiati, & quare, ibi. nu. 8. Non tamen habet vim in executione nisi à privilegia-

giario, vel ab ejus Nuncio acceptetur, & quare, ibi. num. *9*. Exempla practicantur, ibi n.10. & *11*. V. Dispensatio. Privilegio acceptato à Procuratore, vel Nuncio privilegiarii, valida sunt gesta ab ipso privilegiario etiam si concessionem ignoret, ibi. num. 12. Privilegium non valet, si in precibus tacetur id, quo cognito, superior non dispensasset, ibi. n.17. Privilegium ex mera liberalitate concedentis est revocabile ante acceptationem; secus verò privilegium ex mandato, & officio, ibi. Privilegiatus ubique potest uti privilegio, sine limitatione concesso; etiam extra Territorium concedentis, si est personale, & quare, ibi. num. 18. Exempla de privilegio vescendi lacticiniis ob inopiam piscium &c ibi. numer. 19. Privilegium aliud favorabile, aliud odiosum, & quæ sint, ibi. nu. *20*. In explicatione privilegii quid servandum, ibi. Privilegium fauorabile latè, sed rationabiliter est explicandum secundum proprietatem verborum, ibi. nu.21. Odiosum strictè est explicandum, & quare, ibi. num. *22*. Aliquando privilegium contra ius commune est ampliandum, & in quibus casi-

casibus, ibi. nu. *23*. In Privilegio contra legem privatam fit extensio. In Privilegio ad instar, servatur modus sicut in exemplari, ibi. n. *24*. Privilegium conceditur iis tantum, qui in eo includuntur ex vi verborum, aut propter materiæ, vel actionis connexionem, aut ex juris dispositione, ibi. n. *25*. Exempla vide ibi à n. *26*. usq; ad *30*. Privilegium Communitatis an, & quando extendatur ad ejus individua, ibi. n. *30*. Quæ Privilegia non comprehendantur in generali communicatione Privilegiorum, ibi. n. *31*. Privilegium insertum in corpore juris non revocatur per generalem revocationem, ibi. n. *32*. In communicatione Privilegiorum non communicatur usus, vel non usus, sed jus utendi, ibi. Privilegium personale perit cum persona. Reale verò manet manente re, cui est concessum, ibi. nu. *33*. An expiret morte concedentis, ibi. Privilegium nondum obtentum, sed obtinendum per mandatum, cessat morte concedentis. Exemplum. ibi. num. *34*. Regula generalis quando Privilegium, Gratia, seu Beneficium &c. est gratia facta, non expirat morte concedentis; secus verò, quando est gra-

gratia facienda. Et quæ ſint, ibi. n. 35. Sic non expirat Privilegium factum Confeſſario ſine limitatione audiendi Confeſſiones, abſolvendi à Cenſuris; quia eſt gratia facta; ſecus dicendum de Privilegio juriſdictionis contentioſæ delegatæ, v. g. ſententiandi &c. ſi res integra ſit, ibi. nu. 36. & 37. Privilegium gratuitum conceſſum ſubdito ex cauſa juſta eſt revocabile. Secus ſine cauſa. Neque conceſſum non ſubdito eſt revocabile; ſecus ſi adſit neceſſitas boni publici, &c. ibi. n. 38. Regula generalis de revocatione Privilegiorum, ibi. n. 39. Privilegia inſerta in corpore juris revocantur per Privilegia contraria; ſecus de non inſertis., & quare, ibi. n 40. Revocatio Privilegii facta per legem non valet ſine publicatione, ibi. n. 41 Privilegium odioſum ceſſat, ceſſante cauſa tota ipſius probabiliter; ſecus ſi ſit favorabile, ibi. nu. 42. Privilegium alteri præjudiciale affirmativum, ceſſat per non uſum; nam perſona gravata tempore longo præſcribit exemptionem; ſecus verò ſi non ſit in alterius gravamen, ibi. n. 43. Privilegium negativum ceſſat per uſum materialiter, & formaliter contra-

tra-

trarium; ſecus verò, ſi uſus ſit tantum materialiter contrarius, & quare, ibi. num.44

Privilegium cedens in bonum publicum non poteſt renunciari; poteſt quidem ſi cedat in bonum particularis, ibi. nu.45. Neq; amittitur per abuſum, & quare, ibi. n. 46. Privilegia immunitatis, libertatis à iure conceſſa Clericis, an poſſint tolli à Laico, & à Clericis renunciari, r.17.n.2. Privilegium ſubreptitium ab initio, non validatur temporis curſu, r.18. n.9. Privilegium non debet converti in detrimentum privilegiarii, r.61. nu.1. Valet in privilegiis minorum 25 annis, qui ſine Tutoris interventu non poſſunt conveniri in iudicio; contra quos ſi ſententia feratur, nulla eſt; ſecus tamen ſi ſit favorabilis, ibi. n. 2. Valet in privilegio minorum quoad reſtitutionem in integrum; itaut, ſi petat minor reſtitutionem in integrum, & poſtea tali privilegio recuſet uti, non poterit cogi ab adverſario ſtare contractui, ibi. nu.3. Privilegium nobilitatis conceſſum Plebeio pro lectura publica viginti annorum, non impedit beneficium continuandi in ipſa lectura, ibi. n.4. Limita primò in pri-

vilegiis Ecclesiæ, ibi. à n. 6. ad 8. Limita secundò in præbendis, ibi. nu. 8. Limita tertiò in privilegiis pupillorum, ibi. n. 9
Privilegium, gratia, seu favor ex se, & formaliter nunquam redundat in incommodum privilegiarii; ex vi tamen alicujus coniuncti cum ipso privilegio, usus ipsius redundat in incommodum privilegiarii, ibi. nu. 10. Privilegii usus an possit aliquando vertere in gravamen privilegiati, ibi. à n. 13. ad 15
Professio fidei, V. fides.

Professio Religiosa.

Professio nulla à principio defectu consensus, non validatur tractu temporis, nisi novus cõsensus accedat, &c. r. 18. n. 11. Potest fieri per Procuratorem, r. 12. n. 6. Ad validam professionem per Procuratorem quæ conditiones requirantur, n. 7. Professio superveniens non annullat contractum venditionis, donationis &c. factas ante professionem, r. 73. n. 7

Prohibere. Prohibitio.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo, r. 39. per tot. Cum quid prohibetur, & omne id,

per

per quod peruenitur ad illud, prohibitum censetur, ibi. nu. 1. Prohibitio annullans actum, annullat etiam quæ sequuntur ex eo, mente causa perpetua prohibitionis, ibi. n. 2. Prohibitio prohibens tantum, illicita reddit quæ gesta sunt contra prohibitionem, sed non ea irritat; secus, si prohibitio simul vitiet actum, quia annullantur ea, quæ sequuntur ex actu. Exempla habes de Matrimonio, & de Contractibus, ibi. n. 3. Resolvuntur casus de venditione, de alienatione rerum Ecclesiæ, ibi. nu. 4. Prohibitio annullans actum, conventionem &c. annullat etiam ea, per quæ pervenitur ad actum, conventionem &c. manente causa perpetua prohibitionis; secus, si causa prohibitionis sit ad tempus, ibi. n. 7. Resolvitur casus de Matrimonio, quo prohibito, & annullato, annullantur etiam sponsalia, per quæ pervenitur ad illud, ibi. n. 8. Solvitur objectio, ibi. n. 9. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti, r. 84. per tot. Prohibitio Rei, & prohibitio viæ ad rem, quomodo differant, ibi. n. 1. Aliqua prohibentur absolutè manente causa perpetua pro-

prohibitionis; aliqua ſecundum quid propter cauſam ad tempus prohibitionis, ibi. n. 2

Promiſſio. Promittens.

Promittens tenetur ſtare promiſſioni, & ſolvere pretium promiſſario poſt delictum patratum; nam promiſſio de re illicita ſervanda eſt, quoties fieri poteſt ſine peccato, r. 4. nu. 57. Neque promiſſarius patrato delicto tenetur in conſcientia acceptum pro illo reſtituere, ibi. Promiſſiones de re illicita nullius ſunt momenti in foro externo, in quo puniuntur illicita patrantes; obligant tamen poſt factum naturaliter in foro interno, ibi. Promiſſio facta promiſſario præſenti, & tacenti, videtur acceptata, r. 43. n. 2. Promittens ſolvere aliquid prima die Ianuarii, præſumitur loquutus de Menſe proximo Ianuarii contra promittentem, r. 57. n. 3. Promiſſio de re mala Theologicè non eſt ſervanda, & quare, r. 69. n. 1. Etiam ſi ſit juramento firmata, ibi. n. 6. Neque ſi in promiſſione adeſt turpitudo ex parte tantum promiſſarii, & promiſſio ſit ſimplex, non jurata, ibi. n. 7. Iurata tamen obligat, quia non eſt turpis ex par-

parte promissarii, ibi. Ex promissione nulla, jus non acquiritur à promissario, ibi. n.13 circa med. In promissionibus factis hominibus quid operetur alternativa circa variationem partis electæ, r.70.n.8

Pupillus.

Si restituat in pubertate, quod in ætate pupillari mutuo accepit non potest id amplius repetere, r. 48. n. 3. Potest absque Tutoris interventu in foro conscientiæ se obligare probabilius, ibi. n. 4. Si recuperet aliquid beneficio restitutionis in integrum, tenetur pretium restituere, ibi. Pupillus, finita Tutela, nequit nomine suo, aut Tutoris, nomina debitorum ex parte admittere, & ex parte reprobare, r.38. nu.6. Pupillo fit iniuria, si quid ei furetur, etiam volenti, r.7.n.10

R

Raptus.

Raptus dicatur, si Mulier consentiat, r.27.n.9

Ratihabitio.

Rati nominis derivatio, & significatum, r. 9. n. 1. Ratihabitio quid sit, ibi. n. 2. Ratihabitio duplex, implicita, & explicita, & quæ sint, ibi. n. 3. Ratihabitio implicita sufficit in delictis, quæ cedunt in damnum alterius, ibi. Ratihabitio comparatur mandato, ibi. Ratihabitio non firmat actum gestum, nisi iste sit factus nomine ejus, qui eundem actum debet ratificare; & nisi is, qui ratum habet, ratificet rem gestam, ut factam nomine suo, ibi. n. 4. Ex hoc fundamento resolvuntur plures casus, de emptione, & venditione, ibi. nu. 5. De Homicidio, ibi. n. 6. De excommunicatione ex ratihabitione de percussione Clerici, ibi. n. 7. De irregularitate, & restitutione ex ratihabitione de homicidio facto, ibi. Ratihabitio in ordine ad irregularitatem, & restitutionem ex homicidio non comparatur mandato, ibi. Ratihabitio non valet, si tempus, quo negotium fuit gestum, & quo facta fuit ratihabitio, erat inhabile, ibi. n. 8. Hinc adultus non potest ratum habere homicidium, factum ab alio nomine suo, quando erat in-

fans, fatuus &c. & quare, ibi. n.9. Neque is, qui non habet jus ratificandi, ibi. n.10. Ratihabitio nulla est, neque ullam inducit obligationem in foro externo, si fiat de re, quæ à solo ratificante fieri poterat, ibi. nu.11. Hinc stuprum non potest ratum haberi, quatenus delectabile, cum sit personale, sic nec adulterium; secus verò si fiat in vituperium, aut iniuriam Coniugis, & tunc de iis datur mandatum, & ratihabitio, ibi. nu.12. Ratihabitio non valet de iis, quæ totum suum esse habent ab initio, & de præsenti, ibi. num. 13. Hoc fundamento resolvuntur casus de nullitate absolutionis à reservatis, cum spe ratihabitionis, ibi. numer.14 De nullitate electionis, ibi. numer.15. & 16. Ratihabitio validat delicta, etiam quoad pęnas, quæ non requirunt præcedentem conventionem, & machinationem; secus de requirentibus machinationem, ibi. num.17. Sic Mulier non contrahit impedimentum criminis, si ratificet occisionem Mariti, nulla præcedente de hoc conventione cum occisore, secus si præcesserit, ibi. n.18

Receptator.

Receptator furis tenetur restituere, eademque pęna plectitur in jure, r. 4. n.38. Obligatur, si furem recipiat ad securitatem pro furto captando; secus verò si eum, vel rem furatam recipiat ratione amicitiæ, ibi. n.46

Recursus, V. Receptator.

Regula.

Regularum Iuris Canonici Auctor. *Observ. in Tit. p.* 1. Regula quid sit, ibi. Ad quid inserviat, ibi. Regula practicatur quibusdam exemplis, ibi in fin.

Religiosus.

Religiosus an possit præscribere, V. Præscriptio. Quidquid acquirit, Monasterio acquirit, r.6. n. 10. Religiosus excommunicatur, si administret Eucharistiam, Matrimonium, & Extremam Vnctionem sine licentia Parochi; secus de administratione Baptismi, & de Pęnitentiæ, r.15. n. 10. Religiosus nullam volens ostendere suam

professionem, si obscurè loquatur; contra eum fit interpretatio, r.57. n.2. Non potest emere, neque vendere nomine proprio; secus verò, nomine Communitatis, ibi. n. 7. Sine licentia sui Superioris nequit esse executor testamentarius, r.44. n.11

Res, V. etiam Bona.

Res furtivæ an possint præscribi, & quo pacto, V. Præscriptio. An res Ecclesiæ, V. Præscriptio. An res publicæ, seu loca publica, an res, quæ prohibentur alienari, V. Præscriptio. Accipiens rem alienam, quam putabat esse suam, non tenetur restituere, si inde non sit factus dictior, r. 4. nu. 9. & quare, ibi. Res acceptæ prohibitæ in Dante, & Accipiente, ut in simonia, Ecclesiæ, vel pauperibus sunt restituendæ, ibi. n.29. Res solum prohibitæ in recipiente, ut ex usura, furto &c. Damnificato sunt restituendæ, ibi. Res incertę, pauperibus, & ipsi debitori, si pauper sit, ibi. Res certę in propria specie existentes preferendę sunt incertis in restitutionis ordine, ibi. n.31. in fine. Rei alienę

nę melioratę fructus an restituendi à possessore malę fidei, si Dominus talia melioramenta non percepisset, V. Possessor, V. Restitutio. Res in iure refertur ad quodcumque officium, administrationem &c. multipliciter dicitur ad nos pertinere, r. 19. n. 1. Qui se imiscet rei, quę ad se non spectat, non est sine culpa, & si ex tali intrusione damnum sequatur, tenetur ad restitutionem. Explicatur assertum, & probatur, ibi. nu. 2. Deducuntur casus ex fundamento. De Medico, ibi. num. 3. De indocto juris utriusque, ibi. num. 4. De Beneficiario, ignaro, qui, si exerceant talia officia sine necessaria sufficientia, ultra culpam, tenentur ad damna secuta, quia se immiscent rei, quæ ad eos non spectant, ibi. numer 5. Non tamen se immiscet rei ad se non spectantis, qui rogatus, & potest proximo succurrit, ibi. numero 7. Res Ecclesiæ quoad alienationem, & locationem, V. Præscriptio, V. Vtile, V. Alienatio. Res Ecclesiæ indebitè permutatæ, vel venditæ sine solemnitatibus, si iterum repetantur, res alterius, imò & pretium Ecclesia debet restituere, r. 48. n. 6. In re com-

muni potior est conditio prohibentis, r. 56. per tot. Res communis quid, & quomodo intelligatur in hac Regula, ibi. n. 1. Quando in re communi potior sit conditio prohibentis? assignatur Regula generalis, ibi. n. 8

Rescriptum.

In quo differat à privilegio? Quotuplex sit, r. 7. num. 3. & r. 37. num. 16. Rescriptum quando sit subreptitium, ibi. Rescripti causa duplex, ibi. Rescriptum gratiæ dispensans à duobus Votis reservatis, causa finali falsò allegata circa unum, vera autem circa alterum Votum, tenebit circa unum, & vitiabitur circa alterum, ibi num. 7. Rescriptum dispensans à duobus impedimentis respicientibus eundem finem, si falsò fuit allegata causa finalis unius impedimenti, altera vera existente, totum vitiabitur, & quare, ibi n. 18

Reservatio.

Quid sit, & an liget ignorantem, r. 13. n. 21

Reſtitutio.

Reſtitutionis radices quatuor, ex quibus oritur obligatio reſtituendi, r. 4. num. 1. Reſtitutio quid ſit, ibi. Reſtitutionis obligatio inducitur ab actione externa iniuſta, quæ ſit culpa theologica gravis, & quare, ibi. numer. 34. V. etiam peccatum, V. etiam culpa theologica. Non tenentur ad reſtitutionem niſi qui peccant contra iuſtitiam, non autem peccantes contra alias virtutes; hoc dictum exemplificatur, ibi. n. 5. Actio ſola iniuſta externa obligat ad reſtitutionem, quia ipſa ſola inducit inæqualitatem in rebus, ibi. num. 6. Exempla hujus Aſſerti habes, ibi. num. 7. Onus reſtitutionis ex iniuſta actione externa procedit à culpa theologica, non iuridica, quia hæc radix reſtitutionis fundatur in delicto, ibi. n. 8. Ex hoc plures reſolvuntur caſus, ibi. n. 9. Culpa theologica levis quare non inducat obligationem mortalem reſtituendi rem gravem, ibi. n. 10. Exempla habes, ibi. num. 11. Poteſt nihilominus quis obligari ad reſtitutionem ex culpa levi

ſub mortali, & quando, ibi. num. 12. Reſtituere, vel damnum compenſare tenetur quis ſub mortali, in cujus poteſtate eſt tollere cauſam damni ex culpa levi ſecuti, ibi. num. 13. Reſtituenda eſt res aliena tota iniuſtè accepta, ſi extet, vel ejus valor, ſi ea perierit, & ratio aſſignatur, ibi. numer. 14. Non reſtituens ex mora culpabili tenetur ad intereſſe ordinarium, & extraordinarium, ibi. Valor ęquivalens ſubſtituendus eſt loco rei deperditæ, ſi res furata caſu pereat apud furem, non peritura apud Dominum, imò totius damni ſecuti; quid verò dicendum ſi res apud furem caſu pereat, vel per juſtam hoſtium incurſionem, eodem modo certo apud Dominum peritura? controvertitur, ibi. num. 15. Obligatio reſtitutionis inſurgit ex violatione Iuſtitiæ particularis, & in hoc à generali diſcriminatur, ibi. num. 16. Solutio caſuum ex hoc fundamento, ibi. nu. 17. Reſtitutio non eſt facienda ex læſione virtutis Iuſtitiæ diſtributivæ, niſi quatenus ex ea lædatur commutativa, neque ex leſione aliarum virtutum; ex læſione Commutativæ adæqua-

æquata eſt reſtitutio, ſi res accepta in priſtinum ſtatum reponatur, vel damnum compenſetur, ibi. numero 18. Reſolutio caſuum ex hoc fundamento à num. 19. uſque ad 26. Tenetur reſtituere, qui eſt cauſa efficax damni, non autem cauſa per accidens, ſeu occaſio, r. 4. n. 26. Quid debeat reſtituere poſſeſſor bonæ fidei, & quid poſſeſſor malæ fidei, ibi. n. 27. Tantum eſt reſtituendum, quantum ſufficiat ad inducendam æqualitatem, & ſi damnificator dubitet an culpa venialis fuerit, vel mortalis, pro rata dubii reſtituat, ibi. n. 28. & ibi. reſtituendum eſt à poſſeſſore malæ fidei, ubi rem iniuſtè percepit; ſecus poſſeſſor bonæ fidei, ubi rem poſſidet, ibi. num. 28. Cui reſtituendum ſit, ibi. n. 29. Quando ſit reſtituendum, ibi. num. 30. Quomodo ſit reſtituendum? & quo ordine, ibi. num. 31. Dupliciter quis poteſt obligari ad reſtitutionem, naturaliter, & civiliter, & quod diſcrimen ſit inter utramque obligationem, ibi. num. 32. Obligatur ad reſtitutionem non ſolum cauſa principalis damni efficiens phyſica, verum etiam cauſa

moralis cooperans. Et quotuplex sir. ibi. An plures simul furantes, vel damnificantes teneantur restituere in solidum, & quo ordine, ibi. nu. 33. Creditore condonante debitori principali, cęteri liberantur á restitutione, sed non e contra, ibi. Hæres tenetur ex delicto Defuncti ex iure canonico restituere, contra ius Civile prohibens illum non posse conveniri, nisi ex delicto personali, ibi in fin. Omnes causæ morales tenentur ad restitutionem, quæ sint, & quo pacto obligentur, ibi à n. 34. usque ad 42. inclusivè. Causa moralis non obligatur ad restitutionem, nisi fuerit causa efficax damni consilio, mandato &c. ibi. num. 42. Neque obligatur, si dubitet an efficaciter in damnum influxerit. Vel si influat tantum in circunstantias, ut citius, animosius damnum fiat; vel ut eidem minus damnum inferatur, ut maius ab ipso evertat, ibi.

Resolvuntur plures casus in materia restitutionis deducti ex 5. Fundamento, r. 4. à num. 43. usque ad 46. inclusivè. Peccans contra iustitiam ex ignorantia vincibili crassa, seu supi-

na tenetur ad restitutionem, ibi. numer. 47. Non tenetur restituere occidens cum ignorantia comitante, ibi. n. 48. Inducet ignorantia consequens in peccato contra iustitiam obligationem restituendi, & quare, ibi in fin. Totum restituendum est acceptum turpiter contra iustitiam, ex ommissione, vel commissione, ibi. num. 49. Debita ex iustitia, ibi. n. 49

An teneatur iudex restituere pretium pro iusta sententia ferenda, V. Iudex. An restituenda sint accepta à Teste pro veritate dicenda in iudicio legitimo, V. Testis. Restituenda est accepta pecunia pro ommissione furti, homicidii &c. & quare, r. 4. num. 52. Non sunt restituenda accepta pro faciendo opere debito ex alio precepto, quàm Iustitiæ, & ratio assignatur, ibi num. 53. Aliqui casus resolvuntur ex hoc fundamento, ibi. num. 54. Neque sunt restituenda accepta pro ommissione operis peccaminosi, quod quis tenebatur ommittere ex motivo alterius virtutis á iustitia, ibi. num. 53. Practicatur hoc fundamento in Blasphemia, Fornicatione &c. ibi. num. 56. Explicantur illæ

duæ leges, quæ videntur obligare ad restituendum pretium acceptum pro peccato non patrando, ibi. Non tenetur promissarius restituere pretium acceptum post delictum patratum, ibi. num. 57. Resolvuntur casus corollarii, ibi. numer. 58. Restituenda sunt etiam post factum omnia lucra ob turpem causam, quando accipiens redditur à lege incapax eorum dominii, ibi. num. 59. Non sunt restituenda lucra provenientia ex malo ratione circunstantiæ adiunctæ, ibi. num. 60. Practicantur exempla, ibi. numero 61. Non sunt restituendæ res alienæ ab emptore malæ fidei, si permixtæ sint cum rebus propriis Iuris, à quo fuerunt emptæ, sed æquivalens, & quare, ibi. n. 63. Non tenetur restituere emptor bonæ fidei res alienas permixtas cum propriis, neque æquivalens, & quare, ibi. numer. 64. Non tenetur restituere possessor bonæ fidei res alienas cum propriis immixtas, sed id, in quo ex acceptis factus sit ditior, ibi. num. 65. Restitutio bonorum incertorum pauperibus est facienda; probabiliter etiam inventor sibi eam potest retinere,

re, & quare, ibi. nu. *66. 67. 68.* Non ſunt reſtituenda bona derelicta, & quare, ibi. nu. *69.* Reſtituenda ſunt bona vacantia, ibi. nu. 70. Item bona Chriſtianorum naufragantium, & quando veniunt nomine derelictorum, ibi. numer. 71. Item bona incerta acquiſita ex delicto pauperibus ſunt reſtituenda, vel ſibi ipſi poſſidenti, ſi pauper ſit, ibi. n. 72. Reſtitutio Theſaurorum inventorum quibus facienda, ibi. nu. *73.* Reſtitutio ſimoniacè accepti obligat ante Iudicis ſententiam cum certa exceptione, ibi. num. *74.* Item dicito de reſtitutione impoſita à Pio V. Beneficiariis, ſi Divinum Officium non perſolvant, ibi. Non eſt reſtituendus Theſaurus inventus in fundo alieno empto, ſed emptoris cedit dominio, & quare, ibi. n. *75.* Cui ſint reſtituenda capta venatione iuſtè prohibita, ibi. Reſtituere tenetur Venator iniquus, ſi aliquod damnum intulit, ibi.

Reſtitutionis onus an induatur à culpa Theologica, & quando, ibi. n. 76. An etiã à culpa juridica, & quando, ibi. Nõ tenentur Domini reſtituere ante Iudicis ſententiam ex damno illato ab eorũ ſervis, animalibus, &c. niſi adſit culpa theo-

theologica; tenentur nihilominus statim, interveniente culpa gravi theologica, ibi. Exempla habes, ibi. numer. 77. Si res, quæ restituitur per tertiam personam, pereat, quid faciendum, ibi. num. 78. An pereat creditori, vel debitori, ibi. Vbi responsio est cum distinctione. Restitutio facienda est ad æqualitatem, idest tantum pro quanto respectu debiti, vel damni illati, ibi. n. 79. Exemplum de fure, ibi. nu. 80. Exemplum de possessore iniquo, qui omnes tenentur non solum ad ablatum, vel damnificatum, sed etiam ad lucrum cessans, & damnum emergens, ibi. num. 81

Retrahere, V. Impedire.

Reus.

Non tenetur ad solvendam pęnam, ad quam fuisset condemnatus, si veritatem confessus fuisset in iudicio, r. 4. num. 17. Reus qui dicatur in iudicio, r. 11. num. 1. Vti potest pluribus defensionibus, r. 20. numer. 1. tam in Civilibus, quam in Criminalibus, exempla habes, ibi. num. 2. &

3.

3. Reus quando dicatur contumax, reg. 31. num.7. Reo licet quod licet Actori, V. Actor. Reus interrogatus, si taceat, quando præsumatur fateri, reg. 43. num.7. Reus tenetur respondere juxta mentem Iudicis interrogantis, r.72.n.14

S

Sacerdos.

Sacerdos simplex validè absolvit, Matrimonio assistit &c. si cum titulo colorato interveniat error communis, reg.1. numero 12. Sacerdotis privilegium celebrandi tempore Interdicti extenditur ad servientem, r.7. num. 28

Sacramenta.

Sacramenta cum conditione suspensiva de futuro vitiantur, r.37. num 8. r.50. nu. 9.

Salarium.

Salarium totum tenetur cliens solvere

vere Advocato, debitum pro omnibus causis eo anno advocandis ex conventione, etiam si nulla causa eo anno fuerit advocata, reg. 41. num. 3. Salarium non tenetur Dominus solvere famulo infirmo tempore infirmitatis, nisi aliud ex pacto, vel conventione debeatur, ibi. num. 4

Scribens.

Epistolam Moniali, an censeatur loqui cum Moniali, & incidat in pœnas latas contra loquentes &c. r. 72. num. 23

Scriptura Sacra.

Scripturæ Authoritas tota deperderetur, si uno tantum mendacio, etiam officioso esset maculata, r. 37. numer. 19

Sententia.

An tota sit irrita, si procedat de majori summa, quam sit debita, reg. 37. numer. 20. Sententiam arbitri

tri ſi quis impugnat, nequit eam pro ſe allegare, r.3. num.5. Sententia nulla delegati defectu, alicujus ſubſtantialis requiſiti à lege, impedit delegatum, impedit novum Iudicium ferri ab eodem in eadem cauſa, r.52. n.11

Sententiæ latæ á majori parte Iudicum ſtandum eſt, altera minori etiam invita, r.56. n.9

Sepultura.

Sepultura Eccleſiaſtica an poſſit dari mortuo, qui dum vivebat, privilegium habebat aſſiſtendi divinis officiis tempore interdicti, reg. 42. num.11

Servitus. Servus.

Servorum numerus binarius ſalvatur in uno, quando ex duobus relictis à Teſtatore, cum hac conditione, ſi mei erunt, cum moriar, unus ante mortem legantis moriatur, r.40. num.13

Significatio.

Significatio verborum duplex. Naturalis, & Civilis, & quæ istæ sint, r. 15. n. 2

Simonia. Simoniacus.

Simonia vitiat electionem ad Beneficium Ecclesiasticum, r. 1. numero 5. Simoniaci malitiosi non gaudent triennali pacifica possessione, ibi. num. 6. & 9. Simonia hic excepta, de qua Simonia intelligatur, ibi. num. 15. Hæc Simonia non comprehendit Simoniacos ignorantes invincibiliter, ibi. Simoniacè acceptum cui restituendum, r. 4. nu. 29. Etiam voluntarié traditum, ante, & post factum est restituendum, ibi. nu. 74. An sit Simonia relinquere legatum Monasterio, ut aliquem in Religione acceptet, V. Legatum. Simoniacus Beneficiarius, ex propria culpa deponitur, r. 22. & r. 23. num. 3. Aliquando etiam per alterius culpam, ibi. Simonia commissa ab electo cum uno tantum ex Electoribus, an vitiet to-

totam electionem, quamvis reliquorum suffragia sufficiant ad electionis conclusionem, r. 37. Commissa á Collatore, & à Proviso inculpabiliter ignorata, an vitiet collationem, ibi. n. 24

Socius.

Si recedat è Domo cum altero socio in solidum conducta, nequit alium in sui loco substituere, altero socio prohibente, r. 56. numero 3. Resol. 1. Si Domus æquè principaliter fuerit conducta à duobus sociis in solidum ad habitandum, an possit alter socius, imò an teneatur impedire ne Meretricem consocius introducat, ibi. [illegible]. Socius in hereditate communi non potest remittere iniuriam ei, qui Testatorem interfecit, altero socio contradicente. ibi. num. 6. Socius an possit sepelire aliquem in loco communi, si alter socius repugnet, ibi. numer. 7

Soror.

Includitur in Privilegio concesso Fra-

Fratribus, r. 7. num. 26. Excluditur ab hæreditate, si unus nascatur filius, lege eam excludente, si filii sint superstites, r. 40. n. 11

Species.

Quid sit apud Iuristas, r. 34. nu. 2. Species restringit universalitatem Generis, & tunc conciliantur jura, quæ invicem adversantur, ibi. numero 3

Sponsalia. Sponsus.

In sponsalia resolvitur Matrimonium nullum ex defectu ætatis. *Observ. in Tit.* Invalida à principio ratione ætatis, an validentur tempore pubertatis, r. 13. num. 3. Alter sponsus justa de causa potest à sponsalibus resilire, r. 21. num. 7. Sponsalia quando annullentur ex annullatione Matrimonii, r. 39. num. 8. 9. In sponsalibus taciturnitas filiorum habetur pro consensu, si parentes contrahant pro ipsis filiis præsentibus, & tacentibus, ex iisq; oritur impedimentum publicæ honestatis, r. 43. n. 4

Secus

Secus, si extraneus contrahat pro puella, nisi sit ad hoc specialiter electus, vel puella signum externum consensus ostendat, ibi. num. 6. Ex primis sponsalibus nullis defectu consensus, vel ætatis, non oritur impedimentum publicæ honestatis, r. 52. n. 6. Sponsalia metu extorta invalida sunt etiam jurata, & quare, r. 69. n. 9. circa med.

Stipendium, V. Salarium.

Stipulatio.

Stipulatio hominis liberi invalida à principio non validatur per advenientem libertatem, r. 18. numer. 7. Neque stipulatio rei sacræ, etiam si res sacra profana reddatur, ibi. num. 8

Subditus, V. Superior.

Successio. Successor.

Qui succedit in jus alterius justam Ignorantiæ causam censetur habere, reg. 14. per tot. V. Ignorantia. Successor quis nam dicatur in iure, reg. 46. num. 1. Is, qui in jus succe-

dit alterius, eo jure, quo ille, uti debet, ibi. per tot. Fallentiæ Regulæ assignantur, ibi. à num. 7. ad 10. Successor in uniuersum ius siue commodi, siue incommodi defuncti, exceptis tamen personalibus, ibi. num. 11. Successor quoad Vota defuncti, V. Hæres.

Superior.

An possit suspicari de subditis, V. Suspicio. Superioribus parendi cuilibet inest moralis obligatio, r. 24. num. 1. Quando non tenemur superioris præcipienti obedire, ibi. nu. 2. Superiori parendum est in præcepto dubio, ibi. num. 3. Item in materia indifferenti, ibi. num. 4. Quid, si superior sit incompetens, V. Judex,

Suspicio. Suspicari.

Suspicari licet in dubio de malo etiam non probato, ad præcavendum malum, sic superior potest suspicari de subditis ex indiciis, non autem judicare, r. 8. n. 4

T

Tacens. Taciturnitas.

Tacens tenetur de damno ex ejus ſilentio ſecuto, ſi ad clamandum ex officio tenebatur, r. 4. num. 40. Taciturnitas in Matrimonio quando habeatur pro conſenſu, r. 9. n. 3. Tacens conſentire videtur; nimirum quando tacens non tenetur loqui, & in materia ſibi favorabili. Item quando tacens tenetur, & poteſt loqui, videtur conſentire, r. 43. num. 1. Solvuntur caſus ex fundamento, ibi. nu. 2. & ſequ. Taciturnitas filiorum, V. Sponſalia. Matrimonium. Taciturnitas Reo, V. Reus. Taciturnitas Electoris, V. Electores. Tacens neque negat, neque affirmat; & quando, r. 44. n. 12

Tempus.

Tempus ad præſcriptionem requiſitus ex varietate rerum præſcribendarum aſſignatur, r. 2. n. 4. Tempus nequit validare Actus à principio nullos,

los, r.18.n.1. Neque Actus á principio validos postea vitiare, ibi.

Territorium.

Transferens triticum extra Territorium contra Principis edictum, regulariter loquendo; non tenetur ad restitutionem, & quare, reg. 4. numero 17

Testamentum.

Testamentum minus solemne non præjudicat piis legatis. *Observ. in Tit. in fin.* Testamentum impuberis à principio non validatur per pubertatem, r. 18. num. 4. Potest à Testatore revocari ante mortem, r. 21. num. 6. Testamentum impugnans, nequit legatum in eo sibi relictum acquirere, r. 38. num. 2. Testamentum non dirimitur per phrenesim supervenientem, r. 73. n. 5

Testis.

Tenetur restituere pretium acceptum pro veritate dicenda in judicio, r. 4.

r. 4. num. 51. Secus, de pretio accepto pro falſo teſtimonio in judicio ferendo poſt factum, ibi. num. 58. Teſtes Teſtamentarii debent eſſe rogati, reg. 31. num. 10. Teſtis depoſitio non prodeſt impugnantibus illam, r. 38. n. 5

Teſtis unus, teſtis nullus, & quando, r. 40. num. 15. Teſtis prima depoſitione corruente, ſecunda valebit, etiam primæ contraria, r. 52. num. 5. Si Teſtis in judicio civili ambiguè loquatur, teſtimonium interpretetur contra producentem Teſtem, & ne probationes, r. 59. n. 4

Theſaurus.

Inventus in proprio fundo, cuius ſit? quid ſi in alieno inveniatur, r. 4. num. 75. Theſaurus in fundo alieno empto, eſt emptoris, etiam ſi emptor ſciverit ante emptionem ibi latere, quia non eſt fructus terræ, ibi. num. 75

Titulus coloratus, V. Poſſeſſio triennalis.

Titulus præſumptus, V. Præſcriptio.

g *To-*

Totum.

Totum in ſe continet partes, r. 80. per tot. Quid ſit apud Iuriſtas, ibi. numero 1. Quid ejus pars, ibi. numero 2. Totum quotuplex ſit, ibi. num. 3

Tutor.

Nequit per ſe, neque per tertiam perſonam emere rem Pupilli ſui, r. 67. num. 2

Transferre.

Transferre triticum extra Territorium, V. Territorium.

V

Vaſſallus infidelis, V. Fides.

Venator.

Venator iniquus tenetur de damno illato ſegetibus, reg. 4. numero 75

Ven-

Veuditio. Venditor.

Venditor an teneatur aperire emptori vitium rei venditæ, r. 31. nu. 3. Venditor an possit inire pactum cum emptore non se obligandi ad interesse ratione vitii rei; si id ab emptore sciatur, ibi. num. 5. Venditio nulla nullam facit tradiditionem rei, atq; dominii, reg. 39. num. 4. Venditio fundi dotalis, manente Matrimonio, irritatur à lege; secus verò soluto Matrimonio, ibi. num. 5. Venditor non plus dominii, quod habet transfert in emptorem, regula 79. numero 2

Verba.

Verborum proprietas duplex, Civilis, & Naturalis, & quæ istæ sint, r. 15. n 2

Virgo.

Stuprata violenter à Viro, semper ex lege non virgo præsumitur, regula 8. numero 8. Virgo patitur in-

iuriam, si per vim, dolum &c. defloretur, r. 27. n. 5

Ultima voluntas.

Vltimæ voluntati si adiiciatur conditio impossibilis physica, vel moralis, censetur pro non scripta, reg. 6. n. 6. Exempla, ibi.

Votum. Vovens.

Vovens Calicem, & non offerens, non tenetur ad restitutionem, & quare, r. 4. num 5. Voti commutatio est invalida, antequam acceptetur, & quare, r. 7. n. 15. Voti irritatio est valida, etiam non acceptata, vel cognita ab habente votum, & quare? posset quidem peccare ex conscientia erronea is, qui habet votum, ignorans eius irritationem, ibi. num. 16. Votum de materia partim apta, & partim inepta an, & quando totum vitietur, r. 37. num. 25. & seq. Voti materia facta impossibili quo ad unam partem, si materia non sit divisibilis, ad nihil tenetur vovens, ibi. num. 28. Secus, si materia quo ad unam partem

facta impossibili, soleat, & possit dividi; nam tunc ad possibilem vovens tenetur, ibi. num. 29. Exempla habes de Voto Templum ædificandi; de Voto castitatis, & ieiunandi, ibi. Votum plurium rerum, an, & quando præsumatur dividuum, vel individuum, ibi. num. 30. Vota defuncti an transeant ad Hæredes, V. Hæres. Vota essentialia non obligant, si tollatur status Religiosi, r. 51. numer. 5. Votum contra bonos mores, id contra legem obligantem sub mortali, vel veniali non obligat. Secus verò, si lex ad nihil obliget, reg. 58. num. 3. Votum contra Votum non tenet imò est peccaminosum, ibi num. 8. Omnia Vota de re mala ex obiecto formali malo, ut fornicatio; sive ex fine malo sibi adiuncto, vel ex alia circunstantia se tenente ex parte rei Votæ, sunt invalida, reg. 69. num. 2. Vovens rem malam mortaliter, peccat mortaliter; vovens rem malam venialiter, peccat venialiter probabiliter, sed probabilius venialiter, ibi. Vota ex fine malo se tenente ex parte ipsius voventis, manente re promissa in sua boni-

nitate, valida ſunt, v. g. Votum dandi eleemoſynam Mendico ex ira erga illum, vel ex fine vanæ gloriæ, non obiectivè, ſed motivè, & quare, ibi. num. 3. An valida ſint vota facta ex affectu erga rem bonam, ut bona eſt, & ſi coniuncta cum cauſa mala, v. g. Votum de elargienda eleemoſyna ſi filius ex concubina naſcatur? controvertitur, ibi. n. 4. Vota de re indifferenti non ſunt valida, niſi vallata bona circunſtantia, ibi. num. 5. Vota contra conſilia Evangelica, an, & quando ſint valida, ibi. Circa med. In Votis cum dictione diſiunctiva emiſſis, ſufficit alteram partem implere, etiam ſi una ſit reſervata, & quare, reg. 70. num. 5. Secus ſi utraque pars alternativæ ſit reſervata. ibi.

Vovens vel perpetuam caſtitatem, vel ieiunium bis in ſingulis hebdomadibus, quam partem velit, eligat, altera etiam reſervata relicta, ibi. num. 6. Vovens vel Caſtitatem perpetuam, vel Religionem non diſpenſatur à Confeſſario ordinario; nam utraque pars alternativè ex reſervata, quæ non impedit reſervationem; ibi.

ibi num. 7. Vovens disiunctivè vel hoc, vel illud, possit, uno electo, variare, & alteram eligere, ibi. numer. 8. circa fin. Vota realia possunt impleri per alium. Secus de personalibus, nisi vovens hoc conditionatè vovisset, reg. 72. num. 13. Vota mixta possunt impleri per alium quam partem realem, ibi.

Usura.

Accepta ex usura damnificato sunt restituenda, reg. 4. num. 29. Vsura solvenda est, si fuit promissa cum Iuramento, reg. 58. num. 7. Vsuræ solutio petita ab Vsurario est dolosa, r. 59. num. 4

Utile.

Vtile per Inutile vitiari non debet, reg. 37. per tot. Vtile, & Inutile, quid importent, ibi. numero 1. Vtile quando vitietur per Inutile, V. Inutile.

Uxor.

Non restituitur Marito sævienti ab eo depressum propter metum sævitiæ.

Ob-

Obſerv. in Tit. Vxor nón gaudet Privilegiis Mariti, dempta nobilitate, aut alia conceſſione à iure facta, t.7. num. 29. Participat immunitate conceſſa Marito ob numerum duodecim filiorum in ordine ad bona patrimonialia. ibi.

Finis Indicis Rerum Notabilium.

APPROBATIO

RELIGIONIS.

Librum, cui titulus: *Compendiosa Declaratio Regularum Iuris Canonici in 6.* à Rever. P. Vincentio de Castrofranco Ord. Min. strictioris Observ. Sac. Theol. Lect. nec non Sanctæ Gen. Inquisitionis Venetiarum Consultore, diligenter concinnatum, attenta meditatione perlegi, nihilque in eo, quod Catholicæ fidei, Christianisque moribus adversari videatur; reperi: Imò potius, non sine animi voluptate, Doctrinam sacris Canonibus, & S. Rom. Ecclesiæ censui conformem ubique redolere perspecti, quæ maximoperé legentium utilitati, ac profectui conducere poterit, si in publicam lucem edatur. Jta censui.

Ego F. Beatus de Valle Agni Vicentinus Sacræ Theolog. Lect. Ord. Min. strict. Observ.

Ex

EX Commiſſione Reverendiſſimi Patris Antonii ab Antrodoro Minor. Obſervantium, & Reformatorum in Cyſmontana Familia Commiſſarii Generalis, Ego infraſcriptus attenté vidi, verbatim legi, & majori, qua potui diligentia examinavi opus, quod inſcribitur [*Compendioſa Declaratio Regularum Iuris Canonici in ſexto, Utrique Foro inſerviens, & pro reſolutione multorum Caſuum Conſcientiæ practicé accommodata*] ab Adm. Reverend. Patre Vincentio à Caſtro Franco Minorum Obſervantium Reformatorum Provinciæ Sancti Antonii Concionatore, ac Lectore Generali, nec non Sancti Officii Venetiarum Conſultore compoſitum, in quo cum nihil vel Catholicæ fidei diſſonum, vel ſanæ doctrinæ adverſum, vel Chriſtianis moribus contrarium offenderim; ſed ſana, ſolida, claraque doctrina undequaque ſcatens repereri, illud per omnia probavi, dignumque prælo, ſi iis,

ad

ad quos pertinet videbitur, judicavi, & judico, & ut quam citius imprimatur enixè opto, ac desidero.

Dat. Patavii in Conuentu Sancti Caroli

Die 21. Decembris *1692.*

Ita est Fr. Adrianus ab Adria Concionator, ac Theologiæ moralis in supradicto Conventu, Lector actualis, & Diffinitor Provincialis.

Fr.

Fr. Antonius ab Iutroduco Ordinis Minorum Regularis Observ. S. P. N. Francisci Lector Iubilatus, & in tota Cysmontana Familia, tám Observantium, quám Reformatorum Commissarius Generalis, & servus dilecto nobis in Christo Patri F. Vincentio á Castrofranco Lectori Theologo nostra Reform. Provinc. S. Antonii, nec non Sancta Generalis Inquisitionis Venetiarum Consultori salutem in Domino.

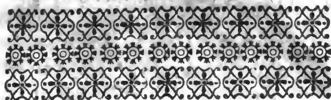
CVm juxta Apostolicas, nostrique Ordinis Constitutiones, revisum, & approbatum fuerit volumen quoddam à te compositum, cujus titulus est *Compendiosa Declaratio Regularum Iuris Canonici in sexto*; tenore præsentium ad salutaris obedientiæ meritum facultatem tibi impertimur quatenus servatis servandis illud Typis mandare valeas.

Dat. Romæ 21. Martii 1693.

Fr. Anton. ab Introd. Comis Gener.

De mandato S P. Reuerendiss Fr. Io. Franciscus de Rapallo Secret General.

COM-

COMPENDIOSA

DECLARATIO REGULARUM

Juris Canonici in Sexto, utrique foro inserviens, & pro resolutione multorum casuum Conscientiæ practicè accommodata.

Observatio in Titulum.

Vnc Titulum de Regulis Juris *lib. 6. Decretalium Bonifacius VIII.* adinvenit, ut illa omnia, & multa, quæ suis locis, & propriis Titulis nominatim, & specificè traduntur, ad quædam principia, & brevissimas propositiones, posset quis in resolutione casuum dubiorum habere recursum. Unde & Regula à Paulo I. C.

ita describitur: Quod rem, quæ est, breviter enarrat; idest, Regula Juris est brevis enarratio rei, quæ est, non ut ex Regula Jus sumatur, sed ut ex jure, quod est, Regula fiat. *l. 1. ff. de reg. jur.* Factum est igitur in utroque jure ad facilem solutionem plurium Casuum, qui quotidie occurrere solent, ab eodem jure non decisi, ut ex tot legibus certa formarentur principia brevissima, ex quibus memoria juvata singulas difficultates faciliter solvere posset. Hæc tamen Doctrina sanè intelligitur, quando scilicet Jus contrà Regulam non loquatur, aut exceptio, vel ratio aperta contrarium non evincat, quibus casibus nullius est roboris Regula. *l. 1. ff. hoc tit.* Si quis igitur divitias Juris inquirat, hunc Titulum Regularum Juris percurrat, & erit illi Scrinium quodam, in quo quasi totius legis Thesaurus delitescit; eritque illi validum fundamentum cuicumque dubio confestim respondendi. Sint ergo exemplar. Perjurum non esse admittendum ad testificandum, propter suspicionem perjurii, in lege statutum est. *c. testimonium 54. lib. 1.* Item
non

non esse Vxorem restituendam Marito sævienti ab eo digressam propter metum sævitiæ. *c. litteras 15. in fin. de restit. spoliator.* Item semel negligenti in custodiendo non posse rem tutò iterum committi. *c. scribam 9. de præsumptio.*

Ex his casibus particularibus eruta fuit hæc Regula. Semel malus semper præsumitur malus. *c. semel malus infr. hoc tit.*

Alia Exempla traduntur. v. g. Matrimonium defectu ætatis invalidum, resolvitur saltem in sponsalia. *c. fin. de desponsat. impuber.*

Testamentum minus solemne non præjudicat piis legatis. *c. cum esses de Testam.*

Item. Donatio ultra centum solidos non insinuata, non est invalida pro minori summa; hæc, & similia resolvuntur per sequentem Regulam, tanquam per maximam, & generale fundamentum. Vtile per inutile vitiari non debet. *c. turbat. 37. dist.* & ex *l. qui testamento ff. de excusat.*

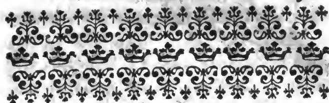
In his ergo Regulis potissima sese offerunt fundamenta pro resolutione casuum in Jure expressorum, ac pro

non decisis ob eandem æquitatem; unde inquit *Iulianus* (*Textus in l. non possunt 12.* cum *l. sequenti ff. de legib*) *Omnes articuli sigillatim, aut legibus, aut Senatusconsultis comprehendi, sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is qui jurisdictioni praeest, adsimilia procedere, atque ita jus dicere debet.*

Cæterùm ipsas Regulas ex ordine, & majori brevitate possibili explicemus.

RE-

REGULA I.

Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè, idest validè, sine canonica institutione obtineri.

Ex cap. 3. *de instit.* & ex *c. Relatum* 21. *de Imperator.*

CAPUT UNICUM.

Explanatur Regula, declarantur termini, & quædam Notanda ad hanc spectantia proponuntur.

1. BEneficium Ecclesiasticum. Aliud Religiosum, Aliud Sæculare. Vtrumque aut simplex, aut compositum. Religiosum simplex, ut Canonicatus Regularis; Compositum, ut Abbatia, Prioratus,

aut habens aliquam iurisdictionem.

Sæculare, vel est summum, ut Papatus; vel maius, ut Episcopatus; vel minus, idque vel simplex, ut Canonicatus, Capellania; vel duplex, ut Parochia, & quodvis aliud Beneficium curam Animarum habens in interno, aut externo Foro.

2. Est autem Beneficium Ius perpetuum annuos redditus percipiendi ex bonis Ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum, *c. 1. de maledicis, c. quando 7. de offic. ind. ord. c. ad decorem 5. de institutio.*

Ista institutio fit tribus modis. Primò per Electionem, quæ fit à pluribus, ut à Capitulo, & à solis Ecclesiasticis per suffragia; aliquando tamen obstat Electioni aliquod impedimentum canonicum, veluti si agatur de eligendo laicum in Episcopum, ut habetur in *c. osius, & §. è contra dist. 61.* vel de eo, qui illegitimè natus est, ut in *c. innotuit 20. de elect.* aut ætate minor est, ut habetur in *c unico hoc tit. in extravag. communib.* & tunc electio subsidio postulationis iuvatur; per hanc enim à superiore petitur gratia, ut remit-

mittatur canonicum impedimentum, quod obstat Electioni, *c. penult. de postulat. prælat.* Facta autem Electione requiritur confirmatio, quæ fit à solo superiore, & est collatio Beneficij facta Electo idoneo reperto, *c. nihil 44. de elect.*

Secundò fit per Pręsentationem Patroni præviam, quæ est Nominatio Personæ Idoneæ, cui necessariò connectitur institutio facta à Prælato Ecclesiæ Præsentato Idoneo, cui tali institutione confertur Beneficium, & ius in re, & per Præsentationem ius ad rem.

Tertiò fit per collationem liberam, idest quæ à Pręlato liberè conferuntur. Sunt igitur Beneficia vel electiva, vel Patronatus, vel libera; quæ omnia cum institutione requirunt Investituram, quæ est declaratio ipsius institutionis. *Bardus in hac Reg. n. 7.*

3. Præter istos tres modos duo alij reperiuntur. Primus est, quando quis liberè resignat Beneficium in manibus Collatoris in favorem tertij. Secundus, quando resignatur Beneficium in manibus Prælati causa illud commutandi cum Beneficio alterius.

4. Vltima ſpecies Inſtitutionis Canonicæ, quæ eſt in praxi per Regulas Cancellariæ, dicitur præſcriptio triennalis pacificæ poſſeſſionis, quando nimirum aliquis per triennium ſine titulo legitimo; ſed bona fide poſſedit pacificè Beneficium; Poſſeſſio igitur triennalis illi deſervit pro titulo elapſo triennio, nec alio titulo indiget. Hæc ultima inſtitutio inventa eſt, ne iuriſdictiones remaneant diu incertæ, & ne Animæ priventur ſalutē ſpirituali defectu nullitatis Sacramentorum. His dictis ſit.

5. Fundamentum generale. Nulla Inſtitutio erit canonica deficientibus ſubſtantialibus validæ Inſtitutionis, quæ ſunt Collatio, Inveſtitura, Inductio in Beneficij poſſeſſionem; Decens Perſonæ habilitas, tam ex parte conferentis, tam ex parte illius, cui facta fuit collatio, & ſolemnis Inſtitutionis Forma. *Rebuffus in praxi Beneficior. de canon. inſtit. pag. 20. n. 5.* Ex hoc Fundamento.

Reſolves Primò; Beneficium ab illo teneri iniuſtè, qui à Laicis, ſine conſenſu Collatoris Eccleſiaſtici, obtinuit, quia eius inſtitutio non fuit cano-

no-

nonica: Nec obstat Possessorem iustè illud tenere ex vi possessionis triennalis, quia loquimur de canonica institutione, cuius defectu illicitè obtinet, quamvis per triennium iustè illud retineat per consensum Ecclesiæ, quod antea iniustè habebat à Laicis.

Secundò, Non esse canonicam institutionem, si fiat sine iuris forma, ut si quis eligatur à non habente facultatem instituendi, vel ab eo, qui caret facultate eligendi.

Tertiò, Si non sunt vocati, qui de iure vocandi sunt.

Quartò, Si Electus, vel Institutus sit indignus naturali inhabilitate, ut Illegitimus; aut morali, ut irregularis ex delicto; vel simoniacè, ut consecutus pro pretio vota suffragantium.

Quintò, Si accipiens Beneficium non sit Clericus primæ tonsuræ, vel cum sit Clericus, est tamen coniugatus.

Sextò, Si quis accepit Beneficium nondum vacans, v.g. ante mortem Beneficiati.

Septimò, Si quis Beneficium quolibet pacto strictæ iustitiæ pro pretio temporali, & simoniacè obtinuit.

Nulla inquam istarum dicetur canonica Institutio, & nemo istorum dicetur legitimus Beneficij possessor, iuxta Regulam Iuris Canonici. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè, neque validè sine canonica institutione obtineri*.

6. Notandum est tamen, quod omnes inhabiles ad Beneficium sive ex pœna, sive ex censura, sive ex irregularitate, sive quocumque modo ex defectu canonicæ institutionis, tuentur, & gaudent triennali pacifica possessione, per quam sibi ab Ecclesia confertur valida iurisdictio, excepta inhabilitate ex simonia scienter contracta, & ex violenta intrusione, idest, qui sine aliquo titulo sibi Beneficium usurparunt, aut acquisivere; vel quando Beneficium esset reservatum reservatione clausa in iure communi, quia hos solos casus Regula excipit. Ita *Thesaurus in praxi de pœnis part. 1. c. 30. q. 3.* Quæ quidem intelligenda sunt, ubicumque non adsit clausula derogatoria huius Regulæ. *Dian. part. 7. tract. 10. resol 26.*

7. Regula de triennali possessione non revalidat pensionem iniustè, & ili-

li-

licitè acceptam, sed tantum Beneficia propriè dicta, quia de istis tantum Regula loquitur, & non de Pensione. *Gomez sup. Reg. de Triennali q. 4. ibi. §. Not.* 1.

8. Neque obligatio restituendi fructus ratione illicitæ institutionis tollitur à Beneficiario vigore dictæ Regulæ de Triennali, quæ solum revalidat Titulum Beneficij, non autem iuvat ad fructus acquirendos, quando à lege impeditur acquisitio, vel infertur privatio; sed bene tollitur dicta obligatio usucapione triennali, si interveniat bona fides eo triennio, scilicet ob ignorantiam invincibilem dictæ pęnæ inferrentis privationem. Imò neque incurrit dictam pœnam probabiliter, si eam invincibiliter quis ignoraverit. *Sanchez in Decal. lib. 2. c. 5. num.* 11. *& 12.*

9. Non tamen placet opinio *Thomæ Hurtadi var. tom. 2. tract.* 12. *cap.* 1. *§. 17. n.* 948. asserentis incapacem quemcunque ex defectu canonicæ institutionis, exceptis intrusis, & simoniacis malitiosis, adiuvari hac triennali pacifica possessione, quamvis cœperit Beneficium à principio cum mala fide

possidere; & ratio assignatur, quia Pontifex per hanc Regulam intendit lites evitare perpetuas; si enim esset requisita bona fides, hæc deberet probari à Possessore, & eam habuisse à principio, quod est valdè durum probare, & sic lites non evitarentur. Hanc opinionem sequuntur *Gomez de trien. possess. quæst. 42. Covarruv. conc. 4.*

Non placet inquam hæc opinio *Stephano Baunio* eam impugnanti *in praxi Beneficiorum disp. 11. q. 5.* neque *Dianæ part. 11. tr. 5. Miscell. Resol. 3.* quæ validè improbatur. Primò, quia mala fides impedit acquisitionem dominij rei præscribendæ, præsertim in foro canonico; ut in *c. fin. de præscript. & c. possessor de Reg. Iur. in 6. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit:* Sed ista possessio triennalis est species quædam præscriptionis, ut in simili casu vult *Abbas in c. contingit de dolo, & contum.* igitur Regula de Triennali non tuetur Possessorem Beneficij cum mala fide ab initio. Secundò, quia tali opinioni adversatur *Canon. fin. de præscript. ex Concil. Lateran.* sumptus, cuius hæc sunt verba. [Quoniam omne, quod

non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definimus, ut nulla valeat sine fide præscriptio, tam canonica, quam civilis, cum generaliter sit omni consuetudini, & constitutioni derogandum, quæ absque peccato mortali observari non potest. Vnde oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte alienæ rei conscientiam habeat.]

10. Supposita ergo bona fide eo triennio cum pacifica possessione, beneficio Regulę triennalis gaudere certum est omnes inhabiles à iure communi, ut sunt Illegitimi, Excommunicati, Irregulares, Sæculares, qui Beneficium Regulare, & è contra Regulares, qui Beneficium Sæculare per triennium bona fide, & pacificè possederunt, & id de omnibus similibus est affirmandum; nam cum Regula excipiat tantum Simoniacos, Intrusos, & provisos de Beneficio reservato Pontifici; reservatione, quæ sit in corpore Iuris inclusa, cæteros ab istis sine dubio excipiet, dummodo occulti sint, & incogniti; & totum hoc stabilitur ex *Can. Dominus 22. q. 7.* ex quo habetur, quod exceptio in non exceptis firmat

mat Regulam. Sic *Dynus lib. 1. de Regul. Iur. pag. 4. n. 5. & seqq.*

11. Sed dubium est, An hæc Regula de triennali possessione valeat non solum in foro externo, sed etiam in foro conscientiæ?

Negat *Covaruvias in Reg. Possessor. 2. p. §. 10. concl. 7.* Ratio est, quia Pontifex non tribuit Possessori triennali ius firmum, ac stabile, sed per eam Regulam impedit tantum, ne Possessor triennalis ab aliquo molestetur in repetitione Beneficij per triennium iam pacificè possessi; ergo nullum iuvamen; aut ius ad Beneficium in conscientia per Regulam triennalem confertur Possessori.

Contraria tamen opinio videtur probabilior, & probatur. Maior est in Ecclesia Pontificis circa Beneficia potestas, quam circa prædia, & agros Imperatoris, & Cæsaris imperium; ergo sicut Imperator transfert ius agrorum in Præscribentes; ita à fortiori Papæ voluntas plenario iure potest tutè in conscientia triennali possessione Beneficiorum ius in pacificè possidentes transferre. Item. *Calixtus* post exactum annorum trium spatium tollit à

pos-

possessore quodlibet scrupulum de re sic possessa; ergo Pontifex summa potestate, ius Beneficij titulo tantum colorato possessi, in eum, pro quo hic, ac triennalis possessio faciunt, transfert; patet hoc per *Regulam Cancellariæ 33. & Canones* citatos, ex quibus concluditur contra *Palaum to 2. tractat. 13. disp. 2. punct. 33. n. 3.* Triennalem possessionem cum bona fide, & pace concedere incapacis, demptis exceptis in dicta Regula, ac tribuere possidenti non solum exceptionem adversus quemlibet molestantem, & Beneficium impetrantem, sed & titulum, & Dominium in foro fori, & Conscientiæ. Ita *Diana par. 11. tr. 5. miscell. resol. 4. pag. 258. Bauniùs cit. q. 10. in fin.* Ex hac Fundamentali doctrina.

12. Resolves, Validos esse omnes actus iurisdictionis exercitæ ab incapaci, & aliás inhabili virtute dictæ Regulæ de triennali, tam in foro fori, quam in foro conscientiæ; quia ubicunque intervenit dominium Beneficij cum titulo saltem colorato, ibi adest & validitas iurisdictionis in actibus, præsertim in foro interno, in quo agitur de animarum salute; sed trien-

na-

nali possessori pacificè, & bona fide possidenti ex *Regula* dicta Ius, & Titulus conferuntur; ergo & validitas Iurisdictionis in utroque foro, quod totum satis clarè patet ex dictis: Vnde sequitur, quod simplex Sacerdos habens ab Episcopo collationem Beneficij, sed cum impedimento canonico, v.g. quia est irregularis, non haberet verum titulum, sed tantum coloratum, seu apparentem; esset enim titulus collationis, sed falsæ, aut putativæ, quia nulla esset collatio; validè tamen absolveret, concurrente errore communi, validè Matrimonio assisteret, quodlibet etiam officium à iurisdictione dependens, validè perageret.

Totum hoc confirmatur in iure civili ex *l. Barbarius ff. de officio prætoris*, & ex *l. si arbiter C. de sent. & interloc.* Vbi habetur pro validis recepta fuisse gesta à quodam servo in Præturam assumpto, qui alias dignitatis erat incapax, ut servus apud Romanos, *l. quod attinet in Reg. Iur.* nam acta, & gesta à *Barbario servo* valida, & approbata fuerunt ab *Vlpiano* his verbis. *Humanius est illa non reprobare, cum etiam potuisset,*

set Populus Romanus servo decernere hanc potestatem, sed & si scivisset servum esse, liberum effecisset.

13. Visa ergo, attenteque considerata prędicta lege *Barbarius*, clarè cuique innotescet Sanctæ Matris Ecclesiæ pietas, & circa eius filios summa benignitas, quæ pro conscientiæ tranquillitate, Animarum salute, nec non ad lites vitandas, imitata est Ius Civile humanum, illudque canonizavit, idest recepit in sacris Canonibus In *Syn. Rom.* relata *c. 1. 3. q.* 7. voluitque robur tribuere quibuscumque actibus cum errore communi peractis, [ut excludantur Ministri incapaces, & inhabiles publici, & Noti] ex titulo colorato [ut excludantur intrusi, qui sine ullo titulo Beneficium possident], idque tum in foro externo, tum in interno, tum in causis temporalibus, tum in spiritualibus, quia semper militat eadem legis prędictæ ratio. Sed cum meum non sit omnia, quæ spectant ad Beneficij materiam, sed tantum ad huius primæ Regulæ canonicæ explicationem, percurrere; satis sit iam explanatum, quique plura cupit, videat de hoc Auctores.

14. Hic

14. Hic solum notabo pro maiori Regulæ Cancellariæ, de triennali pacifica possessione, notitia; quod quando in illa excluduntur intrusi, semper intelligatur de ijs, qui sine titulo Electionis cum Confirmatione; vel Præsentationis cum Institutione; vel liberè Collationis, Beneficium possident. Item ij dicuntur intrusi, qui sine titulo resignationis, aut permutationis, Ecclesiastico Beneficio gaudent; quando igitur quis Beneficium possidet sine aliquo ex his quinque titulis, dicitur Intrusus.

15. Secundò adverto, quod quando in Regula de Triennali possessione excipiuntur Simoniaci, intelligendum est tam de Simonia Reali, quam conventionali; non autem de mentali; Ratio est; quia stricta Simonia, & vera nunquam committitur nisi concurrat exactio, vel promissio ex communi Doctorum, quos sequitur *Felinus in c. tuâ nos. in gloss. fin. de simon.* Sic fuit decisum *1538.* 11. *Martij in Rota*. Et hoc tenet *Abb. in c. cum ad nostram de elect. in 3. notab.* Non tamen comprehendit Regula Simoniam mentalem, quæ sola pœnitentia deletur; & quamvis

etiam

etiam mentalis sub nomine Simoniæ intelligatur in dicto *c. sunt nonnulli*, in materia tamen pęnali, & odiosa, cuiusmodi est ista, de reali, & conventionali sentiendum est, quæ propriè, & rigorosè sunt Simoniæ. Iuxta *c. cum super de confes. &c. Matthaus de simon. Cald. & Abb. in c. cum Clerici de pac. Felyn. in c. insinuatum de simon. Gomez de trien possess. q.12.*

Nec includuntur in exceptione Simoniaci possidentes Beneficium in exceptione Simoniaci possidentes Beneficium cum ignorantia invincibili, v.g. si Frater, vel Pater possidentis aliquid tribuisset Collatori, vel Electoribus, ut ipsi possidenti Filio, vel Fratri Beneficium fuisset collatum, ratione ignorantiæ Possessor benè defenderetur Regula de triennali; nam adhuc esset titulo colorato vallatus. *Ita Ant. de But.* post *Inn. & alios in c. nisi cum pridem in prin. col. pen. vers. Infertur tertiò de renunt. Gomez ibi.*

16. Tertiò, & ultimò noto, quod *Reservatio illa generalis*, quæ nominatur in Regula de Triennali, *in corpore iuris clausa*, est illa, quæ reperitur in *c.2. de prabendis lib.6.* quia in iure nulla

po-

potior, & maior invenitur; dicitur *Reſervatio in corpore iuris clauſa* propter ſingulare privilegium Sedis Apoſtolicæ, prętogativam ſpecialem continens; quando igitur dicitur in Regula, quod Pontifex non intelligit habilitare inhabiles poſſidentes Beneficia reſervata, reſervatione clauſa in iure communi, intelligitur de ijs Beneficijs, quæ vacant apud ſedem, vel Curiam, non autem de vacantibus in Vrbe, loquendo rigoroſè; quia aliquando iſta tria Nomina Vrbis, Sedis, & Curię pro eodem accipiuntur; ſed ſtrictè loquendo, Beneficia, quę vacant in Vrbe, quamvis ſint Papę reſervata, non ſunt reſervata in iure communi, ſed illa tantum ſunt reſervata in iure communi, quę vacant apud Curiam, vel Sedem, & talis reſervatio fuit ſępius confirmata, pręſertim per Extravagantes Romanorum Pontificum *Ioan. XXII. Bened. XI. & Clem. V.* Quę, & Quot ſint. Vide Auctores, & *Gomez cit. de Trien. q. 31,* per totam.

Vera igitur eſt regula in ſenſu ſuperexpoſito: *Beneficium Eccleſiaſticum non poteſt licitè, neque validè ſine canonica inſtitutione obtineri.*

R E-

REGULA II.

Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

Ex c.5. ex c.17. in fin. & c. fin. de præscript.

REGULA III.

Sine Possessione Præscriptio non procedit.

Ex c. causam 7. de præscript. & *ex Text. in l. sine possessione 25. ff. vsurp. & vsucap.*

CAPUT I.

Vtriusque Regulæ Terminorum Explicatio.

1. SVppono primò, *Fidem* hic accipi pro Conscientia ex *Apostol. ad Roma* 14. *Omne, quod non est ex fide peccatum est*, idest secundum conscientiam, & ex *c. fin de præscript.* nam Conscientia est proxima Re-

Regula humanarum actionum, quę dictat rem alienam non esse retinendam, itaut si possidens teneat aliquid, alterius cum dubio, cum hęsitatione aut certitudine rem possessam non esse suam, erit utique malę fidei possessor, & de hoc Possessore loquitur Regula.

2. Suppo. secundò, duplicem esse possessionem, Naturalem, & Civilem; illa est, quando rem quis physicè apprehendit, v. g. manu tenet, vel pedibus fundo insistit; Ista est, quando iuris auctoritate, animo, & voluntate apprehendit, v. g. quando Dominus absens est, apprehendit illam fictè, id est animo, & voluntate; is enim possidere dicitur, qui alicui rei suo nomine insistit, *ex l.1.in princ. ff. de acqu. vel amitt. possess.* & licet ad acquirendam possessionem Corpus, & Animus simul requirantur ex *l. 3. in princ.* & *l. quemadmodum* 8. *ff. eod. tit.* ad possessionem tamen retinendam sufficit solus animus; v. g. si quis in regionem longinquam proficiscatur, tunc res suas domi corpore relinquit, earum tamen possessionem Animo retinet, *ex l. clam 6. §. qui ad nundinas.*

3. Nota ly verbum *Insistendi, nu.2.* su-

supradictum, referri etiam ad res incorporales, ut sunt iura decimandi, eligendi, Beneficia conferendi, quę omnia, & similia possideri [licet impropriè] & pręscribi dicuntur, *c. ad aures 6.c. de quarta 4. cum similibus de praescript.c.1.& c.2. in 6. eod. tit.* Item in supracit. *n 2.* dictum est, quod possessor est, qui alicui rei suo nomine insistit, ut excludantur Coloni, Depositarij, Commodatarij, Procuratores, & similes, qui non possident suo, sed alieno nomine, *l. quod meo* 18 *ff. de acquir. vel amitt. poss.* ideo non pręscribunt, *l.2. l.7. in fin. C. de praescript. 30. vel 40. annorum.*

4. Suppo. tertiò, Pręscriptionem esse acquisitionem Dominij Rei per continuam possessionem à iure definitam ex *Modestin. l.3 ff. de usucap* hoc ordine videlicet, In pręscriptione rei mobilis sufficit spatium trium annorum cum titulo, & bona fide; in pręscriptione rei immobilis inter praesentes, spatium decem annorum requiritur, inter absentes verò 20. annorum, *l. unica C. de usucap. l. fin. C. de praescript. long. temp.*

Titulus autem hic est causa acquiren-

rendi dominium, ut sunt Emptio, Donatio, Legatum, Permutatio &c. quibus, si tradens Dominus sit, dominium transfertur; sin minus, usucapiendi, vel prȩscribendi conditio in accipientem transit, *l. 3. ff. de acquir. vel amitt. possess.* Pro rebus incorporalibus, ut est Vsusfructus, servitus tam urbana, quam rustica, longum tempus prȩscriptio exigit, *l. penult. C. de servit. l. fin. C. de præscript. longi temp.* Quid autem sit tempus longum, longius, longissimum, & immemoriale, habebis inferius *n.* 18. Pro rebus Ecclesiȩ quadraginta annos *c. 4. c. 6 c. 7. de præscript.* Pro Ecclesia Romana centenaria prȩscriptio exigitur, *c. ad audientiam, c. seq. de præscript.* Pro Ecclesia Romana intellige Lateranensem, Patrimonium eius, omniaque spectantia directè ad Papam.

CAPUT II.

Assignantur Conditiones requisitæ ad Præscriptionem.

5. QVatuor conditiones ad prȩscriptionem requisitȩ à Do-

à Doctoribus communiter enumerantur. Possessio, Bonafides, Capacitas activa in possidente, ut possidens possit possidere, & capacitas passiva in re possessa, ut videlicet ipsa possit possideri, & Titulus probabiliter præsumptus.

Prima est Possessio, quę si sit tantum civilis, qua quis rem aliquam suo nomine possideat, sufficit. Ita *Sylvester v. Præscript. 1. q. 2. Covarruv. Reg. Possessor. p. 2. n. 7. & alÿ*. Ex hoc Fundamento.

Resolves, Non posse prescribere Colonum, Curatorem, Tutorem, Commodatarium, & alios hujusmodi, quia res possident non suo, sed alieno nomine, ut supra in primo capite *n. 3.* dictum est; nec sufficit nuda possessio, sed continuata toto tempore à lege determinato ordine supra explicato *c. 1. num. 4.*

6. Secunda Conditio est Bona fides; nam ex 2. *Regula iuris in 6.* Possessor malę fidei ullo tempore non prescribit, neque si sit tempus immemorabile, sive mala fides ceperit in initio, sive in medio possessionis, dummodo mala fides non sequatur præ-

scriptionem, quia tunc non currit Regula. In hoc Ius civile contrariatur canonico, cùm illud permittat præscriptionem, si ab initio bona fides extiterit, quamvis mala in continuatione superveniat, ex *c. ultimo de præscript.* & *c. vigilanti tit. eo.* ubi derogatum est omnibus legibus civilibus permittentibus præscriptionem cum mala fide; quando verò mala fides præsumatur, vide *Menochium de Arbitr. l. 2. cent. 3. casu 225. Mascard. tom. 2. de probat. concl. 1377. n. 18.* Quid autem sit bona fides? Responde, esse credulitatem, qua quis prudenter judicat rem esse suam, vel saltem ignorat rem esse alienam, modo ignorantia non sit crassa, vel affectata. *Molin. disp. 64. Reginald. n. 93. Less. lib. 2. c. 7. dub. 2. n. 9.* Ex hoc Fundamento.

Resolves primò, Debitorem, qui jam debitum non solvit triginta annis elapsis, non posse illud præscribere, quia sciebat debitum, & erat in mala fide; secus autem, si toto illo tempore existimavit se nihil debere, credens debitum jam solutum, aut condonatum, vel eo tempore de debito nihil fit recordatus, vel nullum dubium habue-

buerit; & sic in tali casu potest Debitor prescribere; nam debita rerum mobilium, & immobilium spatio triginta annorum prescribi possunt cum bona fide, ex *l. sicut in rem C. de praescript. 30. vel 40. annorum*. Ita *Lessius n. 34. & 36. Covaruv. reg. Possessor. par. 2. §. 11. n. 4. Bellonius in decisionib. Rotae: Genuensis decis. 203. n. 3. Filliuc. t. 31. cap. 8. q. 3. num. 191 Tuscus tom. 6. concl. 568.*

7. Secundò resolves, non currere prescriptionem in eo, qui ab initio bona fide cepit possidere, sed in medio possessionis supervenit mala fides, quia non habuit bonam fidem toto tempore à lege prefixo ad prescriptionem. *Less. hic dub. 4. nu. 13. Arragon. q. 62. de dominio fol. 108.* posset nihilominus prescribere, si illa non fuisset mala fides, sed error compertus. *Bartol. in l. naturaliter, ff. de usucap. Covaruv. in reg. possessor. §. 7. n. 3.* Sed contraria opinio videtur probabilior ex *l. si fur. §. 2. ff. de usucap.* ubi sic dicitur [si quis id, quod possidet, non putat sibi per leges licere, usucapere dicendum est, etiam si erret; non procedere tamen usucapionem, vel quia

non bona fide videatur possidere, vel quia in iure erranti non procedat usucapio] & ratio est; quia error iste conscientiæ practicæ, quamvis non tollat jus, quod fundatur in legibus rigorosæ justitiæ; tollit tamen jus, quod fundatur in legibus, concedentibus privilegium præscriptionis, quæ cum requirant bonam fidem per tempus ab eisdem legibus definitum; sequitur nō gaudere beneficio præscriptionis eum, qui mala fide ex errore procedente cępit possidere, cum verè fuerit possessor malæ fidei. Ex quocumque motivo mala fides fuerit orta. Vide *Bardum in hac Reg. cap. 2. num. 30.* ubi pro tali sententia *Delugo sect. 3. numero 33. ver. Ego existimo Aloysium Turrianum de iust. disp. 47. dub. 2. nu. 9. Paulum de Castro, & alios.*

8. Tertiò resolves, non pręscribere eum, qui in medio possessionis per litis contestationem, vocatur ante Iudicem competentem, nondum elapso tempore necessario ad præscriptionem, quia incipit habere malam fidem. *Lopez 1. part. cap. 135. versic. igitur ratio. Menoch. lib. 4. consil. 30. num. 68.*

9. Ter-

9. Tertia conditio est capacitas activa in possidente, & passiva in re possessa, idest, quod lex non prohibeat in aliquibus Personis præscriptionem, & ratione legis prohibentis tales Personæ reddantur incapaces, & aliquæ res prohibeantur præscribi, itaut posita tali oppositione Iuris, res illæ fiant incapaces, ut possint præscribi . Ex hoc Fundamento.

Resolves Primò, Laicum non posse præscribere res Ecclesiasticas, & sacras, aut jura spiritualia, & Ecclesiastica; deficit enim capacitas activa: huiusmodi sunt ius judicandi causas Ecclesiarum, & Clericorum; ius decimarum, primitiarum, & alia iura spiritualia, *c. causam de præscript.* Sic *Lopez 1. part. capit. 136. Sylvest. v. præscript. 2. num.* 4. *Azor. 3. par. lib. 3. cap. 28. Bonac. de rest. disp. 1. q. ult. p. 2. §. 2. n. 6.*

10. Secundò resolves, Religiosum non posse præscribere, ratione incapacitatis activæ dominij, & possessionis nomine proprio; possunt quidem usucapere, ratione capacitatis activæ, Filii familias bona castrensia, vel quasi castrensia, quia possunt ea suo nomine possidere; item

adventitia quoad proprietatem; sunt enim eorum proprietarii, non tamen quoad usumfructum, cum pertineant ad patrem. *Fillinc. n. 206.* Item Pupillus potest pręscribere, etiam si non sit compos sui, seu rationis, modo incipiat possidere cum auctoritate Tutoris. *Communis.*

11. Tertiò resolves, Hominem liberum non posse pręscribi, ita ut fiat servus, cum sibi deficiat capacitas passiva; sic neque pręscribi valent res furtivę, & quęcumque debentur ex delicto, & iniustitia, ut Furtum, rapina, Usura &c. *Instit. de usucap. §. furtivæ item res, & l. non solum, ff. de usucap.*

Not. tamen hoc intelligi debere non solum á primo possessore malę fidei tempore consueto posse pręscribi rem furtivam, aut iniustè extortam, sed neque ab eo, qui rem furtivam bona fide emit, vel accepit, nisi fortè in potestatem Domini redierit, aut pretium rei receperit; vel Dominus sciens rem suam furatam, & á Fure in alium translatam fuisse, & tamen non curat eam recuperare: vel elapsum sit spatium triginta annorum cum bona fide, & tunc pręscribitur res furtiva, non autem

tem

tem tempore ordinario quo alię res pręscribuntur: possunt quidem fructus rei furtivę pręscribi tempore longo, ut decem, & viginti annorum, à possessore bonę fidei, non tamen ipsę res furtivę tali tempore longo, & consueto, *l. qui scit §. bona fides, ff. de usur.* Ratio autem, quare res furtiva possit pręscribi á possessore bonę fidei tempore consueto, si eam accepit á Fure, modo Dominus sciat eius translationem in alium, & non curet eam ab illo auferre; ratio inquam est, quia tunc Dominus videtur nolle eam amplius civiliter possidere: & tunc pręsumptio iuris est contra Dominum scientem, & non reclamantem. *Castropal. par. 7. disp. un. pun. 22. §. 4. Bonac. de restit. disp. 1. q. ult. §. 11. prop. 2. Lopez c. 135. versic. 10.* alijq;

12. Quartò resolves, spatio trium annorum, posita bona fide, & titulo, pręscribi res mobiles, ut sunt vestes, pecunia, animalia &c. *l. unica C. de usucap. trasform.* & §. *1. instit. de usucap.* Eodem tempore etiam res mobiles Ecclesię pręscribuntur, ut constat ex *Authent. quas actiones C. de sacrosanct. Eccles.* in hoc enim spatio temporis trium annorum, quo adversus priva-

tos currit præscriptio, Ecclesia nullo gaudet privilegio: *Palaus cit.* §. 11. *numer.* 2. Excipe Ecclesiam Romanam ex *Authent. quas actiones C. de sacrosanct. Eccles.* ubi sic asseritur [quas actiones aliàs decenalis, alias vicenalis, alias triennalis præscriptio excludit; hæ si religioso loco competant quadraginta annis excluduntur usucapione triennii in suo robore durantibus, sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio, vel privilegio] Hoc idem deducitur ex *cap. cum vobis* 14. *de præscript.* ubi absque ulla distinctione rerum mobilium, & immobilium dicitur, contra Ecclesiam Romanam non nisi centum annorum præscriptio locum sibi vendicat: ubi *Glossa verbo centum*, inquit, *hæc præscriptio obtinet in rebus, & possessionibus*, quibus verbis videtur comprehendere mobilia, & immobilia. Huic sententiæ favent *Panormit. Less. Covaruv. Sylvest.* citati á *Castropal. loc. cit. nu.* 5. contrariam tamen opinionem idem *Castropal.* cum *Mol. Laym.* & *Sanch.* putat magis probabilem.

13. Quintò resolves, præscribi non posse sequentia, loca religiosa, Ius de-

ci-

cimarum, neque ulla spiritualia, scilicet à Laicis, quia sunt incapaces, ut supra *nu.* 9. dictum est ; possent tamen præscribere Laici conversi, si privilegium haberent á Papa, aliqua spiritualia possidendi, ut facultatem excommunicandi, & sic possent possidere, & possessa præscribere. *Sylvest. cit. præscript. 2. n. 4. & 5.*

Item resolves, non posse præscribi res, & loca ad publicum usum deputata, ut Viæ, Plateæ, Pontes &c. nec in toto, nec in parte, *l. usucapionem, ff. de vsucap. l.* præscripti, *C. de oper. publ.* & *l. diligenter C. de aquædu.* Nec publicas functiones, idest pensiones agrorum, quę solvi debent Reipublicę pro agris; nec reservata Principi in signum subiectionis, ut tributa, & similia, *l. competit serenitas nostra C. de præscr. 30. annor.* & facit, quod not. in *c. cū nō liceat eo. tit.*

Nec res, quæ prohibentur alienari, possunt præscribi, quia de eis non est commercium, neque possessio, ut res sacræ, spirituales, & religiosæ respectu laicorum, ut alibi dictum est; *Sylvest. v. præscript. num. 13.* Item nequeunt præscribi illa; quæ prohibentur favore earum rerum sub certa

solemnitate alienari, ut sunt res mobiles pretiosę Ecclesię, & minorum, quæ nequeunt pręscribi, nisi data bona fide cum ignorantia facti, non iuris, v.g. Emi à minore, quem credebam maiorem: vel rem à Pręlato, sed putabam Capitulum consensisse. Secus si ignorans legem, putans Pręlatum alienare posse sine Capitulo, & minorem sine decreto. Sic intellige *gloss.* in *c.* 2. *de his, quæ fiunt à Prælat.* & *Text. iunct. gloss. in c.* 1. *de reb. Eccl. non alien. lib.* 6.

Hic nota: Ad pręscriptionem sufficit ignorantia facti, & iuvat ex *l. nunquam ff. de usucap.* positis cęteris alijs conditionibus.

Ignorantia iuris dubij, idest de quo sunt varię opiniones, iuvat ad præscribendum, quia in utroque casu supponitur bona fides. Ignorantia tamen iuris clari, quod scilicet sine tergiversatione, & multis Doctorum opinionibus, ex se clarum est, non iuvat ad præscribendum ex *l. iuris ff. de iur. & facti ignor.* quia supponitur mala fides, & cognitio sufficiens in operante legis jam publicatæ. Exempla sint ea, quæ sunt posita superius de Prælato alienante, & de minore venden-

dente *n. hoc* 13. Vide *Bonac. cit. & alios ibi* .

14. Sextò resolves, non posse præscribi ea, quæ prohibentur alienari favore earum rerum simpliciter, ut Fundus dotalis, *l. si fundum ff. de fund. dotal.* posset nihilominus præscribi, si præscriptio incepisset antequam esset fundus dotalis. *Text. in d.l. si fundum, Sylv.cit.*

15. Septimò resolves, Peccatum de jure canonico non præscribi, imò diuturnitas auget malitiam in foro animæ; quantum verò ad forum contentiosum aliquando minuit pœnam, si peccatum est momentaneum, aliquando lapsus temporis tollit ex toto, tam de iure civili, quam canonico, ex *l. si diuturno tempore ff. de pœnis.* Vnde Panormitanus asserit in *c. cum haberet* decem annorum spatio adversus quodlibet crimen currere præscriptionem.

16. Octavò resolves, regulariter posse præscribi omnem rem, quodlibet jus, omnemque actionem *c. ad aures eo. tit. l. sicut in rem C. de præscript. triginta, vel quadrag. ann.* exceptis supra enumeratis, & aliis. *Vide Sylv.*

v. præscriptio 2. & innumeros.

17. Quarta conditio, quæ exigitur ad præscribendum, est Titulus probabiliter præsumptus; nam verus sufficit ad transferendum dominium, non expectata præscriptione, v. g. ex titulo donationis rei mihi à vero domino donatæ, statim mihi inest huius rei dominium; si verò res mihi donata, aut empta erat res aliena, vel furto capta, & donatorem credebam verum dominum; non mihi statim transfertur dominium titulo isto præsumpto veræ donationis, sed posita bona fide, & alijs requisitis [ut supra visum est] possum rem donatam præscribere tempore à lege præfixo; lex enim Civilis, & Canonica hoc statuere, ne Dominia incerta remanerent, & ob commune Reipublicæ bonum, & ad innumeras lites evitandas, *l. 1. ff. de usucap.* & *c. vigilanti de præscript.*

18. Nota hic diligenter non esse tam necessarium titulum ad præscribendum, quàm bonam fidem; nam sine bona fide nunquam currit præscriptio; currit tamen multoties sine titulo, me explico: In iis, quæ præscri-

ſcribuntur tempore longo, & ordinario, ideſt decem, aut viginti annorum, ſine dubio titulus cum bona fide requiritur, ut ſupra *num. 4.* dictum eſt de præſcriptione rerum immobilium inter præſentes, & inter abſentes: in iis, quæ præſcribuntur tempore longiori, ideſt triginta, aut quadraginta annorum, ut res Eccleſiæ: vel tempore longiſſimo, ideſt centum annorum, ut ſunt res Eccleſiæ Romanæ, ſufficit bona fides ſine titulo: nam diuturnitas temporis dat præſumptionem tituli, & pro titulo deſervit. *DD. communiter, c. diligenti de præſcript. Menoch. lib. 3. de præſumpt. præſumpt. 131. num. 52.* ubi refert *Baldum*, & *Covaruv.* Idem dic de præſcriptione centum annorum contra Eccleſiam Romanam, quæ non obligat præſcribentem, allegare titulum: ſufficit enim tempus longiſſimum, vel immemoriale, ideſt excedens memoriam hominum, quod ordinariè facit præſumptionem tituli: Hæc omnia intelligenda ſunt, quando Perſona præſcribens ſit capax præſcriptionis, quamvis adeſſet aliqua juris præſcriptio: contrarium tamen di-

dicendum est, si Persona sit incapax præscribendi, cum jus illi resistat: nam tunc immemorialis etiam possessio non eam habilem reddit, ut patet de Laicis circa præscriptionem Juris exigendi Decimas, cum sint incapaces juris spiritualis; igitur ostendendus est titulus, non obstante quacumque possessione etiam immemoriali; quia semper censebitur possessor malę fidei, cum in eo sit incapacitas ad possidendum ratione Juris prohibentis, & sibi resistentis: *Castropal. par. 7. de inst. in genere disp. unica, punct. 22. §. 12. nu. 6. 7. & 8. Covarr. Lessius, Layman cit. ibi.* Ex hac Fundamentali doctrina.

19. Resolves primò, Res mobiles, etiam Ecclesiæ Romanæ pręscribi sine titulo spatio triginta annorum; cum & ipsæ præscribantur tempore consueto, quo cæteræ res præscribuntur ex opinione magis probabili *Castropal. Sanch. &c.* ut supra dictum est *n. 12. in fin.* nam in hoc est servandum Jus Civile, nihil statuente; & decretante circa hoc Jure Canonico, *l. si quis emptionis C. de præscript. Bonac. supra cit. aliíque apud ipsum.*

20. Se-

20. Secundò resolves, res immobiles privatorum triginta annorum spatio sine titulo præscribi, *ex l. sicut in rem*, & ex *l. si quis emptionis cit. §. quod si quis C. de præscript. Palaus cit. supra*.

21. Tertiò resolves, quadraginta annos requiri ad prescribendum contra bona immobilia locorum piorum, qualia sunt Monasteria, Hospitalia ex *Authent. quas actiones C. de Sacrosanct. Eccl.* Item bona legata, & donationes factę pauperibus ex *d. Authent.* iuncta *l. ult. C. de sacrosanct. Eccles.* Sic bona immobilia Ordinis Sancti Benedicti, & eorum, qui ejsdem gaudent privilegiis, tam cum titulo, quám sine titulo, sexaginta annorum spatio præscribuntur ex privilegio *Eugenij IV.* & *Iulij II. Castropal.* citans *Laym.* & *Mol.*

Item bona Civitatum donata, legata, vendita &c. centum annos requirunt ad sui prescriptionem, ex *l. inter ult. C. de Sacrosanct. Eccl.* Idemque spatium centum annorum à fortiori exigitur pro bonis Regni, Provinciæ, & Principum. *Covarruv. ad Reg. Possessor 2. part. §. 2. num. 9. Mol. Laym.*

Less.

Less. cit. à Castropal. loc. supra dicto.

22. Quartò, & ultimò resolves, & sit doctrina generalis. Prædictæ præscriptiones longissimi temporis quadraginta annorum, vel centum annorum secundum alios, vel temporis immemorialis valent sine titulo in eventu, quo præscribens non reddatur incapax à Iure, & aliunde non insurgat contra Possessorem præsumptio possessionem fuisse mala fide usurpatam: nam tunc ad elidendam præsumptionem malæ fidei, debet præscribens ostendere titulum apparenter justum: secus verò, quando Persona capax est possidendi, nam allegans immemorialem possessionem, inducit præsumptionem, titulum, & omnia præscriptioni necessaria adfuisse, ex *l. 2. ff. de aqua pluv. arc.* Ibi. *Vetustas semper pro lege habetur*, ex *l. ult. ff. eo.* Ibi. *Quibus authoritatem vetustas daret, licet ius non probaret*, & *c. 1. de præscript. lib. 6.* ibique *Glossa & Doctores*.

23. Satis igitur ex iam dictis remanet declarata secunda Regula, quæ, ut locus sit præscriptioni, exigit indubitatè bonam fidem à præscribente, tam in principio, quam in progressu usq; ad

ul-

ultimum instans temporis ad præscriptionem à iure præfixi; aliter malæ fidei possessor, quantocumq; etiam tempore immemoriali possideat, non præscribit.

24. Hæc tamen Regula aliquas patitur exceptiones. Prima est, quando unus Episcopus, etiam mala fide facit præscriptionem contra alium Episcopũ unius à se ad fidẽ conversi; & hoc authoritate apostolica, quæ potest omnia circa ius humanum, cuiq; omnes Ecclesiæ sunt subiectæ: ideoq; eadem suprema auctoritate res unius in ius alterius converti potest, *ex c.1. de præscript.*

25. Secunda est, quando quis triennio præscribit ea, quæ propter non solutum vectigal, ab ipso erant Fisco tradenda; imò talis possessio non potest dici malæ fidei possessio, quia, cum lex ista, sit pænalis, non tenetur quis eam subire ante Iudicis sententiam, ex *l. 2. C. de vectig. & commiss.* & *c. cum secundum 19. de hæret: lib. 4.*

Aliqui assignant tertiam exceptionem in triennali possessione in materia de Beneficiis, ubi concedunt præscribi posse à Beneficiario ius ad Beneficium, etiam si mala fide ceperit; contrarium statuimus nihilominus

cum

cum Baunio in explicatione primæ Regulę *n.9.* ideo sufficienter fit secunda Regula ad duas tantum exceptiones reducta.

26. Clarè etiam patet tertia Regula docens, ad pręscribendum necessarió requiri Possessionem in initio, in continuatione, & in fine præscriptionis; si enim possessio interrumpatur ante completam pręscriptionem, cessat præscriptio; sive interruptio sit naturalis, sive civilis. Naturalis, quando quis violenter deijcitur à possessione sua; aut alluvione, seu fluminis impetu res possessa distrahatur, *l. naturaliter 5. ff. de usurp. & usucap. & l. 3. §. labeo, l. Pomponius 13. in princip. ff. de acq. vel am. poss.* Civilis est, quando possessor in jus vocatur, vel cum eo litis contestatio fit super re possessa; hæc tamen interruptio civilis debet esse rationabilis, nam si esset indiscreta non impediret cursum pręscriptionis.

Nota tandem continuationem possessionis requiri in Possessore, & in ejus successore, sive universalis sit, aut Hęres; sive singularis, ut Emptor, Legatarius, &c. *l. Pōponius 13. §. sed & lega-*

ga-

gatario, ff. de acq. vel amitt. poss. cum vera sit Regula: *Sine possessione Praescriptio non procedit.*

REGULA IV.

Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

Sententia est *D. Augustini in epist. ad Maced.* & habetur in Decretal. in *c. cum tu. 5. de usur.*

CAP. I.

Explicatio Regulae.

1. PRincipium habet hęc Regula ex generalibus Iuris, & Iustitiæ fundamento; quod cuique dat suum, Nemini plusquam suum, aut minus quam suum; æqualitas enim est obiectum Iustitię commutativę, sic ab Vlpiano definitę *l. 10. ff. de iust. & iure.* Est constans, & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi: unde cum jus alterius aliquando lędatur non solum peccato commissionis, furando, rapien-

piendo, occidendo, & vi, dolo, fraudeque damnum alteri inferendo: verùm etiam omissionis peccatò, alterius rem non restituendo, ex *c. fin. de iniur.* quia his casibus ablata dicitur proximi commoditas, *l. cum Prætor 81. ff. de verb. signif.* ideo rationabiliter Regula clamat: Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum, idest nisi in pristino statu reponatur is, qui lęsus est, sive per restitutionem, si læsio fuit per furtum, aut ex iniusta acceptione; aut per compensationem, si læsio fuit per damnificationem in Anima, in Corpore, in Fortuna, & in Fama; aut reddendo rem apud se bona fide extantem, sed postea alienam esse compertam, compensando etiam damna ex morosa redditione secuta; vel tandem restituendo id totum, quod ex contractu, vel quasi contractu debetur, compensando etiam damna ex mora culpabili emergentia. Quatuor igitur constituuntur radices Restitutionis, videlicet iniusta Acceptio, iniusta Damnificatio; Res accepta: & contractus, vel quasi contractus. *Tambur. in Decal.*

cal.lib.8.tr.3.de rest.c.1. & alij, ex quibus radicibus oritur obligatio restituendi, quando ius alterius in re, vel ad rem violatum iniustè reperitur, quod si ęqualiter non compensetur, saltem in voto, existente actuali impotentia, tunc locum habet Regula: *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Restitutio enim est actus iustitiæ commutativæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti; quo res aliena restituitur, vel damnum illatum compensatur. *Communis.*

Hic non percurram totam Restitutionis materiam, sed pro maiori Regulæ intelligentia, in ordine ad restitutionem in genere, tres supradictas primas radices restitutionis, generalibus Fundamentis dilucidabo; quartam ex contractu relinquo; quæ particularem optat tractatum.

CAP.

CAP. II.

Ponuntur fundamenta pro notitia restitutionis debita ex primis tribus radicibus.

3. PRimum Fundamentum. Ex actione externa iniusta, procedente à culpa theologica gravi, oritur obligatio restituendi rem acceptam proximi totam, vel ejus valorem statim, si illa eadem perierit. Ratio est, quia iniustitia, ex qua oritur obligatio faciendi equalitatem, semper remanet; ergo donec fiat restitutio, seu æqualitas, remanet obligatio restitutionis. *Azor. 3. par. lib. 4. c. 9. Bonac. de rest. d. 5. q. 2. p. 3.*

4. Dicitur ex actione iniusta, quia sola violatio iniusta justitiæ commutativę infert restitutionis debitum; nam per ipsam solum inducitur inæqualitas in rebus, lædendo jus alterius: ergo illa sola obligat ad æqualitatem per restitutionem faciendam. Ex hac Fundamentali doctrina.

5. Resolves, Non teneri restituere Personas sequentes.

Ne-

Negantem eleemosinam Pauperi.

Voventem Calicem,& non offerentem.

Non extinguentem segetem ab alio incensam, cum possit; dummodo ex officio non teneatur.

Judicem ad mortem reum damnantem iustè, sed eo tempore eum verbis asperimis simul afficientem.

Ratio est, quia isti non peccant contra justitiam, sed contra alias virtutes. *Tambur.in Decal.loc.cit.*

6. Dicitur ex actione iniusta externa: quia inæqualitas non fit per actionem merè internam: actus enim internus nullum malum exterius operatur: ergo per solam actionem injustam externam oritur obligatio restituendi. Ex hac Fundamentali doctrina.

7. Resolves, Non teneri ad restitutionem Personas sequentes.

Gaudentem de malo proximi ab altero allato.

Judicem justè damnantem ad mortem inimicum, vel proferentem contra Reum sententiam justam, putatam ab initio injustam, sed postea cognitam justam.

De-

Desiderantem alteri miseriam, nulla posita actione externa.

Furantem vestem, quam putabat esse alterius, sed postea compertam suam.

Occidentem feram, quam credebat esse inimicum; quia actus isti, quamvis internè peccaminosi contra iustitiam, nullum damnum, aut inęqualitatem intulerunt, ex *Less. lib.2. c.9. dub.16. Sanch. in consil. lib. 1. c. 4. dub. 5. n.9. Delugo de iust. d. 10. sect.7. Navar. Sylv. cit. à Barthol. à S. Fausto in specul. Confess. disp.4. q.10.*

8. Dicitur, procedente à culpa theologica; quia onus restitutionis non oritur à culpa iuridica respiciente Forum externum; quæ culpa triplex est, lata, & est omissio diligentiæ, quam solent adhibere prudentes; levis, & omissio diligentiæ, quam adhibent diligentiores; & levissima, est omissio diligentiæ, quam adhibent viri diligentissimi. Exempla affert *Azor. 3. par. l.4. c.6.* sed procedit à culpa theologica, quæ respicit conscientiam; Ratio est, quia obligatio restitutionis in hac radice oritur ex delicto; ergo quoties non adest deli-

ctum,

ctum, nulla adest obligatio restitutionis. *Molina tom. 3. d. 698. n. 6. Less. l. 2. c. 7. dub. 6. n. 27. Tom. Tamb. cit. de rest. c. 2. §. 4. num. 3. Vasquez de restit. c. 2. §. 2. dub. 2. num. 15. Dicastill. l. 2. de iust. tract. 2. d. 3. dub. 1.* Ex hac Fundamentali doctrina:

9. Resolves, Non teneri restituere se defendentem cum moderamine inculpatæ tutelæ, si ex defensione alteri malum inferatur.

Militem bona fide in bello pugnantem, & occidentem; Accipientem rem alterius, quam probabiliter credit esse suam, dummodo inde non sit factus ditior. Ratio est, quia nulla adest culpa theologica; & quamvis Doctores communiter asserant culpam latam inducere onus restitutionis, hoc est, quia supponunt latam culpam iuridicam ordinariè non carere culpa theologica, quæ si non adsit, nulla certè erit in conscientia obligatio restitutionis. Vide *Vasquez de rest. c. 2. §. 21 d. 2. n. 19.*

10. Dicitur ex culpa theologica gravi; quia potest esse aliquando levis, vel ex parvitate materiæ, vel ex imperfecta actus deliberatione; Nō ex primo

obligabitur, nam retineret rem levem invito Domino; ergo tantum venialiter peccaret; non ex secundo, quia actus moralis imperfectus, qualis est indeliberata acceptio rei alienæ, non potest esse causa obligationis moralis, & perfectæ, seu mortalis restituendi rem gravem; obligabitur quidem ex alio capite, scilicet ratione iniustè detentionis rei gravis, sic enim non obligant vota Deo facta, promissiones factæ homini, nec Superiorum præcepta, si procedant ab imperfecta deliberatione; ergo &c. *Sanch. lib. 2. in Decal c. 23 n. 36. Alijque contra Vasq. de restit. apud Tambur. cit.*

Ex hac fundamentali doctrina.

2. Resolves, Non teneri restituere Hominem sub mortali saltem, qui primo iræ motu alterum occidit, cum damnificatio sit venialis tantum, vel nulla adest culpa.

Famulum, qui negligentia veniali relinquit fores domus Domini apertas, unde res Domini furantur.

Custodes Nemorum, vectigalium, & hujusmodi, si venialiter tantum in custodia deficiant. Ratio est, quia culpa debet comensurari pęnæ: ergo omnes

nes supradicti ex culpa veniali sub veniali tantum obligabuntur ad restituendum, ex *Lessio l.2.c.7. dub.6. n.28. ex Soto l.4. de iust.q.7. artic.2. Sá v.rest.*

12. Not. tamen aliquando negligentiam levem posse obligare sub mortali ad restituendum, v.g. in Advocato respectu bonorum temporalium, reputabitur gravis; In Medico respectu vitæ. Item culpa, quæ erit levis in Depositario, & in Commodatario, quando depositum, & commodatum sunt in utilitatem tantum Deponentis, & Cõmodantis, erit gravis quando Depositum, & Cõmodatum sunt in utilitatem tantum Depositarij, & Cõmodatarij. *Vide Tamb. in Decal. l.1.c.3. de conscientia, v. depositum n.3. vide Card. de Lugo t.1. de iust. disp.8. sect.4. usque ad 9.*

13. Not. etiam, qui graviter alium infamavit, sed ex culpa levi, vel quia peccatum Proximi secretum putabat publicum, vel ex imperfecta advertentia, quamvis non tenetur restituere ex iniusta damnificatione in fama, quia peccavit solum venialiter; tenebitur tamen sub mortali tollere causam damni, quam posuit: nam tunc esset iniquus detentor rei alienæ, idest

famæ, cum in ejus fit potestate eam tollendi; ad eandem enim virtutem Iustitiæ pertinet, malum sibi oppositum non ponere, & tollere. Si parasti laqueū ad suffocandum hominem ex primo iræ motu, teneris postea ipsum tollere ex culpa mortali, ne damnum sequatur. *Mol.t.5.disp.40.Tamb. cit. l.9. in Decal.c.3.§.3. n.8.*

14. Dicitur statim oritur obligatio restituendi rem acceptam proximi totam, vel ejus valorem, si illa eadem perierit. Ratio est, quia mora sua cuique est nociva ex *Reg. Iuris in 6.* Item quia ni statim restituat, aut damnum illatum compenset, si commodè fieri possit, est in continua ablatione rei alienæ, ideo sicut ex iniusta acceptione, & damnificatione tenetur quis non solum compensare damnum Domino, sed etiam lucrum cessans, & damnum emergens; sic morosus culpabiliter, nisi statim restituat, ad omne id obligabitur; aliter non fieret perfecta æqualitas cum proximo, quæ iustè postulat omnia damna ex delicto provenientia, resarcienda. *Mol. t 3. d. 724. & comm.* quod intellige obligari ad in-

intereſſe etiam ordinarium, & extraordinarium, cum fructibus etiam conſumptis, exceptis expenſis, & induſtria, eo modo, quo tenentur furantes, & damnificantes ex culpa gravi; nam ſicut iſti, ita & ille, ni ſtatim reſtituat, quia verè eſt cauſa iniuſta damni.

15. Dicitur etiam ſi res perierit; nam æqualitas poſtulat, ut loco rei deperditæ valor æquivalens ſubſtituatur: ſed ſi res furata, caſu pereat apud Furem, non peritura apud Dominum, communiter aſſeritur teneri furem ad reſtitutionem valoris, totiuſque damni inde ſecuti: dubitatur tamen an teneatur Fur reſtituere, ſi res pereat caſualiter, vel per iuſtam hoſtium incurſionem apud Furem ipſum, quando eodem modo certò peritura fuiſſet apud Dominum? Negant aliqui *Leſſius l.2.c.12. dub.13. Mol. tom.3. d.725. Vaſq. Dicaſtill. l 2. tract.2. d. 2. dub. 4. n. 49.* quia Fur nihil mali intulit Domino: affirmant quidam, nam Fur ex iniuſta acceptione obnoxius eſt reſtitutioni: ergo non tollitur dicta obligatio ex eo, quod caſualiter id apud Dominum poterat evenire. Item mora

Furis in restituendo semper est culpabilis; ergo semper tenetur ex mora. *Azor.3.p.l.4.q.2.Stephan.* à S. *Gregorio lib.1.de rest.c.3.n.2.*

16. Secundum Fundamentum. Dictum est supra, onus restitutionis à violatione Iustitiæ particularis; seu commutativæ ortum habere, & in hoc à generali, seu legali discriminatur, quia hæc pertinet ad bonum Reipublicæ conservandum, ponens in Principe ius legis condendi, & in subditis obligationem debitam obedientiam præstandi. *D.Thom.2.2.quæst.61.art.1. Mol de iust.Rebell.Less.& alij.* Illa verò respicit particularia Reipublicæ membra, faciens inter ipsa equalitatem; ex violatione Iustitiæ commutativæ cum alterius damno oritur restitutionis obligatio; non autem ex violatione Iustitiæ legalis, nisi hanc transgrediens, bonum publicum conservare teneatur ex officio. Ex hoc Fundamento.

17. Resolves, Iudicem non impedientem mala, Furta, &c. teneri ad restitutionem.

Furem, & damna inferentes: quia peccant contra Iustitiam Cõmutativã.

E con-

E contra, Non teneri Reum ad ſolvendas pęnas, ad quas fuiſſet condemnatus, negando veritatem in iudicio.

Neque transferentem triticum extra Territorium contra Principis edictum, ordinariè loquendo; ſunt enim legalis iuſtitiæ tranſgreſſores.

Item poſſe Pęnitentem unico actu legali titulo pluribus obligationibus ſatisfacere, v.g Ieiunij, Voti, & Pęnitentiæ ex rationabili voluntate Confeſſarij.

Non poſſe in integrum debitorem eadem ſolutione pluribus creditoribus ſatisfacere, quibus tantundem debetur: nam Iuſtitia, ex qua eſt debitor, æqualitatem, & proportionem rei ad rem poſtulat. S*anchez de pracept. l.1. c.14.nu.5. Bonac.de Sacram.d.5.ſect.3. par.2.*

18. Tertium Fundamentum. Ex ſola Iuſtitiæ commutativæ læſione onus conſurgit rem acceptam in priſtinum ſtatum reſtituendi, vel damnum illatum circa bona animi, corporis, honoris, & fortunæ compenſandi. Unde fit, non obligare ad reſtituendum peccatum contra Iuſtitiam diſtributivam,

quæ respicit proportionem meritorum, nisi quatenus simul etiam aliquod Ius pertinens ad iustitiam commutativam, lædatur: neque obligare delictum contra charitatem, & alias virtutes, ut in primo Fundamento dictum est. Ex hoc Fundamento.

19. Resolves, Emptorem bonæ fidei licitè posse reddere Latroni rem emptam, si ei deficiat modus pretium recuperandi.

20. Ementes à Servis, Monachis, à Filijs familias rem cuius non sunt Domini. Item rescindere contractum cum Pupillis, vel cum habentibus bona obligata, si bona fide, & cum ignorantia facti contraxerint, ideft nescientes eos esse Pupillos, Servos &c. & hoc de foro externo: nam in foro animæ utraque ignorantia Iuris, & facti iuvaret. Ratio est, quia res in pristinum statum esset reposita, & nullum peius malum Domino illatum.

Teneri restituere eos, qui à Principe mandatum habuere spolia, & bona dispensandi civibus pauperibus, si alijs divitibus distribuant: nam læditur Ius strictum Civium pauperum ex Principis decreto ad eo bona acquisitum.

tum. *Bonac. de rest. disp. 1. q. 1. p. 1. nu. 12. Lessius, & alij.*

22. Teneri ad restitutionem impedientem vi, fraude, vel dolo, ne alicui aliquid, & si gratuitum, conferatur, v.g. Legatum, Beneficium Ecclesiasticum: quia unusquisque habet ius ne tali iniusto modo impediatur.

23. Non teneri, si impediat sine vi, &c. peccat enim contra charitatem. *Lessius apud Bonac. p. 12. Sá v. restit. n. 21. Mol. t. 1. d. 135.*

24. Non teneri restituere Confessarium retrahentem Testatorem contra prohibitionem *Clem.* 1. á legatis Ecclesijs matricibus faciendis, sed ut potius alijs pauperibus ea relinquat: nam Ecclesiæ illæ ex sola voluntate Testatoris nullum ius proximum ad id acquisierunt: igitur nulla violatio Iustitiæ; Ergo nulla obligatio restitutionis: *Homob. part. 2. tr. 10. de rest. cap. 1. q. 1. sup. 4.*

25. Non teneri restituere Patronum Laicum, qui ad Beneficium curatum minus idoneum Sacerdotem præsentavit, quia nemini intulit præiudicium, qui in Ecclesia, vel extra ad id ius habuerit: peccasse quidem

hunc, & alios supradictos, clarè compertum est. *Vivianus de Iure patronat. p. 2 l. 6. cap. 10. nu. 16. Genuens. in Man. Past. c. 38. Sá in v. Electio n. 8. Molfes. tr. 6. c. 5. n. 63.*

CAPUT III.

Examinantur octo circumstantiæ, scilicet, Quis, quid, ubi, per quos, cui, cur, quomodo, quando.

26. QVartum Fundamentum: Quis teneatur restituere? Omnis causa per se efficax damni, ut excludatur causa, quæ fuit tantum occasio, v. g. si quis alteri alapam impingeret, unde percussus ex mœrore deficiat, & moriatur; quia alapa ex se non est causa efficax mortis, neque talis fuit (ut suppono) intentio impingentis, sed tantum occasio. *Bonac. de contr. disp. 1. q. 2. par. 3. n. 12. Caiet. in v. Restitutio c. 1. & 8. Tol. lib. 5. c. 17. Sayr. in d. reg. l. 10. tr. 1. c. 1. Filliuc. tr. 32. n. 198.*

27. Quid? Idest quid restituendum? Possessor bonæ fidei, usque dum manet in ea, ad nihil tenetur: si mala

mala fides superveniat, restituat rem totam, vel partem, si fuit altera consumpta, & id, in quo factus est ditior: *Covarr. in Regula Peccatum, par. 2. §6. n. 4. & §.12. n. 3. de Reg. Iur. in 6. Carbo. q. 27. Bonac. & alij comm.*

Possessor malæ fidei, aut damnificator restituat rem ablatam, vel æquivalentem, si fuit consumpta, vel damnum compenset, & fructus perceptos [demptis suis expensis, & industria] & satisfaciat pro damno emergente, & lucro cessante. *Covar. Laym. l. 2. t. 2. c. 4. n. 7.*

28. Quantum? Idest æquale, ut inæqualitas per iniustitiam inducta ad æqualitatem reducatur: & si damnificator dubitet an culpa venialis fuerit, vel mortalis pro rata dubij prudentis Confessarij arbitrio restituat. *Homob. de rest. cit. supra. Communis.*

Vbi? Possessor malæ fidei restituat, vbi rem iniustè percepit ut Dominus indemnis remaneat: Possessor verò bonæ fidei restituat, ubi res possidetur. *Bonac. de rest. Communis.*

29. Cui? Regulariter Domino restituendum est, nisi obstet causa rationabilis. Restitutio ex ijs, quæ da-

ri, & accipi prohibentur, ut in simonia, fiat Ecclesiæ, vel pauperibus. *Tusch. v. ablatum, concl. 31.* Accepta solum, prohibita in recipiente, ut ex vsura, furto &c. Damnificato sunt restituenda. Incerta, Pauperibus, & ipsi debitori, si pauper sit. *Nav. in cons. 9. tit. de incur. & damno dato. Zerula in praxi pœnit. c. 25. q. 30.*

30. Quando? Ex delicto debita; statim; saltem animo, si fieri non potest quoad executionem; ex contractu, repetente Domino explicitè, vel implicitè; Legata pia, statim sunt solvenda in foro conscientiæ; In foro fori ad vitandas pęnas in iure, sufficit solvere pia infra sex menses, & non pia infra annum. *Homob. cit. tractat. 10. q. 2. sup. 1.* Legata pro construenda Ecclesia, quando mittitur primus lapis, consignentur. *Covarruv. in c. si hæredes de Testam. Naldus v. debitum nu. 23. & v. Legatum num. 17. Molfes. tract. 13. c. 5. num. 202. Navar. l. 3. 1. 4. n. 166.*

31. Quomodo. Vel per se, vel per alium fide dignum occulta secretò, & publica palàm restituantur.

Quo ordine? Si commodè omnibus

bus possit satisfieri nullus est ordo servandus aliæ res in propria specie existentes, postea certæ, deinde incertæ restituendæ sunt. *Vide Bonac. hic. Less. Laym.*

CAPVT IV.

De His, qui obligantur ad Restitutionem.

32. QVintum Fundamentum. Duplici obligatione potest quis ad restituendum obligari, Naturali scilicet, & Civili; hac obligatur, scilicet, verbis, litteris &c. in stipulatione, aut promissione; & re, & ex hac dupliciter, ex delicto, ut ex Furto, extorsione &c. & ex contractu, v.g. Mutuo, Commodato, Deposito &c. *ex l 3. instit. civil. tit de obligat.* Naturali, & hęc currit in foro conscientiæ, etiam si actio contra illa devictum in Iudicio intentari queat; econtra verò agi potest in Iudicio contra civili obligatione astrictum; hæc in foro fori tantum per sententiam, illa etiam in solo conscientiæ Iudicio stringit ad solurionem. Insuper obligatur quis ad restitutionem non solum ex delicto iniustæ ablatio-

tio-

tionis, & damnificationis, ut causa principalis damnum inferens; verùm etiam ut est causa moralis cooperans, & efficaciter influens in malum, quod certò non eveniret, nisi posita tali causa cooperante; omnes igitur causæ expressæ in sequentibus versiculis, dempta prima, vocantur causæ morales.

Restituet capiens aliena, eiusque minister,
Iussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

33. Capiens aliena, idest qui per se rapit, vel damnum infert. Quando plures simul concurrunt, v.g. ad furtum, si sibi invicem sunt causa efficax damni, omnes tenentur restituere in solidum, uno tamen restituente, ceteri liberantur; sed pro sua parte primo restituenti obligantur; Quando verò plures concurrunt, & nullus sit alteri causa, unusquisque pro sua parte tenetur. *Bonac. cit. de rest. d. 1. q. 2. p. 11. ex Vasq. Mol. Homob. cit. sup. pos. 3.* Si creditor principali condonet, ceteri liberantur; secus si minus prin-

ci-

cipali, quia principali ruente, ruit Acceſſorium non è contra. *Layman ex Buſemb. dub. 3. num. 5. de reſt.* Tenetur etiam hęres ex delicto defuncti, v. g. furti &c. *c. fin. de ſepultur.* contra ius Civile, quod non permittit hæredem poſſe conveniri, niſi ex delicto aliquid ad eum pervenerit, *l. unica, §. non autem, C. ex delict. defunct.*

34. Capientis miniſter, qui ex authoritate Principalis eſt miniſter executionis, ut famulus Domini committentis ſibi alterius necem. Idem eſt de iubente, qui tamen, ſi mandatum retractet ante factum, non tenetur reſtituere, quando mandatario innoteſcat. *Fill. t. 32. n. 64.*

35. Conſilium, ideſt, qui ex conſilio iniuſtæ damnificationis eſt cauſa efficax; unde peccant graviter contra Iuſtitiam Advocati, Conſiliarij, & etiam Confeſſarij, qui ex gravi, & culpabili ignorantia malum, & iniuſtum conſilium prębent; minus tamen malum ſuadens circa eum, cui maius inferendum erat, non peccat; ſecus tamen ſi conſulet, ut alteri inferatur minus malum, v. g. ſi conſulas parato occidere Petrum, ut potius percutiat

Pau-

Paulum; probabile eſt non teneri reſtituere conſulentem, ſi conſilium retractet ante factum, & maximè ſi eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat. *Bonac. cit. Tan. 2.2. d. 4. q. 6. d. 14. Sá v. conſil.*

36. Conſenſus, ideſt, qui conſentit per vota, ſuffragia &c. influit in damnum proximi efficaciter, ita ut ſine ſuo conſenſu effectus non eveniret. *Leſſ. d. 3. n. 23.*

37. Palpo, ideſt, qui laude, adulatione, aut exprobratione ignaviæ, vel aliter alium ad inferendum malum efficaciter inducit. *Leſſ. Fill.*

38. Recurſus, ideſt, qui ſcienter Furi ſecuritatem præbet, ipſum recipiendo, furtaque cuſtodiendo. Qui propterea etiam in foro externo eadem pęna, qua Fur ipſe plectitur, *l. eos C. de furtis. Clarus in §. fin. q. in fine. Tuſcus v. receptator concl. 47.*

39. Participans, ideſt, qui Furti cum Fure fuit ſocius, ipſum adiuvando, vel ſcalam applicando, aut de præda participando, iſte etiam eſt reſtitutioni obnoxius ad totum, vel ad partem, ſecundum Regulam traditam ſupra *in hoc quarto capite num. 20.*

ex-

excuſantur tamen (dummodo actio ex ſe mala non ſit) qui ea faciunt metu gravi coacti, ut Ruſtici á militibus coacti eorum prædas tranſportare &c. *Leſſ.dub.5.n.19.*

40. Mutus, ideſt, qui ſciens aliquem damnum inferre, dolosè tacet. *Sayr.l.10.d.reg.tr.2.c.13.*

41. Non obſtans, ideſt, Furto, ſeu damno, cum ſine ſuo periculo obſtare poteſt.

42. Non manifeſtans, ideſt, non indicans Furem, vel rem ablatam; ſed iſtæ tres cauſæ negativæ, ſeu privativæ tunc ad reſtitutionem tenentur, quando ex aliquo pacto, officio, ſeu ſtipendio obligantur ex iuſtitia damnum cavere. *Sanct. Thom. 2. 2. q. 63. artic. 7.* Iſti ſunt Principes, Gubernatores, Iudices ex officio, Tutores, Curatores &c. Non impedientes damna provenientia Pupillis, Minoribus, Eccleſijs &c. Cuſtodes Montium, Vinearum, Sylvarum &c. Neque tales ex iuſtitia obligati aliquid poſſunt accipere á Damnificatoribus, ut taceant; ſupradicti non tenentur reſtituere, niſi fuerint cauſa efficax damni eorum mandato, conſilio &c.

ita

ita ut Fur v. g. furtum fecisset, etiam si mandatum, vel consilium non præcessissent; vel te dante suffragium in Capitulo, si maior pars prius in electione pro indigno votum dederit; & si peccent isti, non tamen restituere obligantur. Neque tenentur restituere supradicti in dubio, an efficaciter ad effectum malum eorum consilio, mandato &c. influxerint. *Less. c. 13. d. 4. Bonac. cit. q. 2. par. 4. Tan. 2. 2. q. 6. d. 14. apud Busemb.*

Item non tenentur si influant tantum in circunstantias, v. g. ut citius, vel tali loco faciat. *Laym. l. 2. s. 5. t. 2. c. 5.* Nec suadentes, ut eidem minus inferat, parato inferre maius malum; nam tunc utiliter gerunt eius negotium. Dico eidem, quia iniustè impedirent damnum huius, cum detrimento alterius. Huc reducitur officium Confessarij ex officio ut Parochus, qui si ex negligentia levi non moneat Pœnitentem, ut restituat, non tenetur ad restitutionem contra *Navarr. Angelum, & alios apud Busemb. lib. 3. n. 12. c. 2. dub. 2.* Secus tamen si ex culpa, & ignorantia crassa, & gravi, aut malitiosè impediret restitutionem:

quia

quia tunc esset vera causa efficax damni. *Less.Bonac.d.1. quæst.2.p.11. Laym. lib.3.t.4.c.7.* ex hoc Fundamento, & doctrinis appositis.

43 Resolves, Furem noctu equum alterius furantem, ad equi sublati, lucri cessantis, damnique emergentis restitutionem, & compensationem teneri, iuxta dicta in *Reg.4. fundam.4. cap.3. num.26.*

44. Non teneri, si occasionaliter furando aliquod aliud malum, non prævisum, neque præ intentum à Fure, sequatur v.g. si inadvertenter lucernam in stabulo accensam in terram deijciat, unde ignis in fęnum accensus partem domus comburat: quia hujus mali fuit tantum causa per accidens, quæ non obligat in conscientia; cum furtum non fuerit causa efficax damni, sed tantum occasio, ex dictis in Fundamento 4. *Regula 4. nu.26.* Item non teneri occidentem debitorem ex damno illato creditoribus, nihil de istis cogitando; nam damnum per se intulit debitori, & per accidens creditoribus; quamvis Forum exterius ex falsa præsumptione utrumque restitutioni damnaret. *Mol.disp.2.83.Bannes*

22. q.62. Fauſt.de reſt.d.25. q. 25. Rebell: p.1.l.2.q.10.art.19. Bonac.c.1.p.3.n.11.

45. Teneri ementem equum furatum, eum reſtituere Domino, non tamen ad damna ſecuta, ſi bona fide emit, niſi ad id, in quo fortè locupletior ſit factus; nec Dominum teneri reſtituere pretium emptori in emptione conſumptum, *l.in civile C.de Furtis. Sanch. de præcept. l. 2. cap. 23. numero 2.* Poſſe etiam probabiliter emptorem equum Furi reſtituere, ne pretium amittat. *Tuſcus in v.Charitas, concl. 220. Salon. de communi atteſtans 22.q.62.artic.5.cont.1. Nald.in v.Bona n.2. Vide, quæ diximus in 3. Fundam. c.2. n.19. & 20.*

46. Non teneri ad reſtitutionem inſolidum recipientem eundem equũ furatum, ſi efficaciter non influxit in damnum, recipiendo in domum ſuam Furem, & equum ſolum ratione amicitiæ, quia tunc verè non dicitur receptator, ſecus verò, ſi ad ſecuritatem pro furto captando, hoſpitio recepit; nam propriè dicitur receptator. *Sayr. lib.10. Azor. l.4. c.13. Leſſius l.2.c.13.dub.3.n.25. Mol.tom.3. d.733. Reginald. l.10.n. 8.5. Ex Fundamento 5. c. 4. n 38. Reg. 4.*

C A-

C A P. V.

Præmittuntur quædam doctrinæ, & Fundamenta, tanquam claves pro Confessarijs multorum casuum resolutionem continentes circa particulam; Quid restituendum?

47. SExtum Fundamentum. Plures à *DD.* species ignorantiæ assignantur; ignorantia iuris, & est quando lex ignoratur v.g. Quis percutit Clericum nesciens prohibitionem Ecclesiæ. Ignorantia facti, quando quis scit legem sed factum ignorat, v. g. habet notitiam de lege prohibente percussionem Clerici, hunc tamen Clericum esse iguorat. Penę verò ignorantia tunc est, quando quis Clericum v. g. percutiens, scit legem, & Clericum esse agnoscit, ignorat tamen excommunicationis pęnam contra percussores Clericorum latam. *Sanch. de Matrimon. tomo 3 lib. 9. d. 32. Bonac. tom. 2. disp. 2. q. 8. p. 3. Molfes. tr. 8. c. 9. Nald. v. ignorantia* ; Ignorantia item Iuris, & Facti, est vel probabilis, seu invincibilis, idest, quæ

quæ vinci non poteſt, omni præmiſſa diligentia, ut ſi quis in deſerto exiſtens ſagitta hominem occidat: vel improbabilis, ſeu vincibilis, ideſt, quæ poteſt vinci, præmiſſa debita diligentia, & ſecundum gravitatem, & levitatem negligentiæ culpa orta ex hac ignorantia, venialis erit, vel mortalis. *Maſcard. de probat. concl.* 881. *Menoch.de præſumpt. l. 6. præſump.* 23. Item hæc vincibilis, alia eſt affectata, quando quis malitioſè non vult ſcire legem, ut eam adimpleat, vel tempus eam adimplendi, v.g. non vult dies Ieiunij præcepti ſcire, ut liberius ventri indulgeat: Alia eſt craſſa, ſeu ſupina, & eſt, quando quis ignorat ex pigritia, & deſidia id, quod ſcire debet, & poteſt: & ſicut neutra à mortali excuſat, ſic etiam homo ipſa laborans, peccans contra iuſtitiam, non eſt immunis à reſtitutione. Not. hic obiter pro ſolutione multorum caſuum in materia excommunicationis: Licet Statuta, & edicta imponant pœnas contra tranſgreſſores legis civilis, aut canonicæ, etiam contra ignorantes, in caſu tamen excommunicationis, quæ ſemper ſcientiam, inobe-

dien-

dientiam, & contumaciam requirit, ignorantia etiam crassa excusaret: quia ex ignorantia etiam crassa peccando quis, non dicitur scienter facere. *Homob.tr.10.de Art.cir.contr.de vest.c.2.supp.1.Sanch.de matrim.tom.3.n.358.Bonac.t.2.disput.2.q.8.p.3.& aly apud ipsum.*

48. Dividitur etiam Ignorantia in Anteccdentem, Comitantem,& Consequentem, Prima est, quæ præcedit delictum, cum quis si sciret, non peccaret, ideo excusat á peccato, ratione involuntarij, ignorantia pręcedente. Comitans est, cum quis peccando se peccare ignorat, sed nihilominus etiam si scivisset, peccasset: v. g. Petrus occidens hominem, putans esse feram ex ignorantia invincibili: sic tamen affectus intrinsecè, ut si scivisset, ipsum nihilominns occidisset: & ista, & si non excuset à culpa mortali ratione pravi affectus, non obligat tamen ad restitutionem: nam onus restitutionis oritur ex iniusta actione gravi externa, hæc autem, comitante ignorantia invincibili, non est gravis externè, imò actus non est iniustus, nec ad culpam iniustitiæ imputatur ex-

ter-

ternè: cum non reguletur ab illa interna mala dispositione. *Homob. cit. in Resol. quæst. 3. supp* 1. excusat etiam hæc ignorantia ab Irregularitate ex delicto proveniente: nam Censuræ supponunt actum externum graviter peccaminosum, hic autem cum ignorantia comitante culpa caret, ut patet ratione involuntarij, igitur &c. Ita *Sanch. l. 1. de præcept. c. 16. Vasq. Bonac. Less. Nav. & alij apud Homob. loc. cit.* Consequens ignorantia est ea, quæ tanquam effectus, ex peccato nascitur; qualis est illa, in quam homo culpabiliter, ex ebrietate, vel furore incidit. *Say. l. 2. d. reg. c. 2. & de Cens. l. 1. c. 18.* Porrò regulariter ignorantia præsumitur, nisi probetur contrarium ab adversario, *c. præsumitur*, ubi *gloss. de reg. iur. in 6.* & hęc ignorantia, cum sit peccaminosa, quia volita implicitè, vel explicitè, obligat ad restitutionem. *Azor. p. p. l. 1. c. 13. q. 1.*

49. Septimum Fundamentum: Totum id restituendum est, quod turpiter fuit acceptum contra iustitiam, sive omittendo, sive committendo id, quod ex iustitia erat, vel non erat faciendum.

Ex

Ex hoc Fundamento:

50. Reſolves teneri Iudicem reſtituere pretium pro ferenda iuſta ſententia, ſi habeat ſtipendium à Principe, quia tenetur ex iuſtitia rectè, & iuſtè iudicare; ergo recipiens aliquid ſupra id, quod ſibi debetur, iniuſtè recipit, & tenetur reſtituere. *Bonac. de reſtit.d.1.q.3.p.2.n.1.*

51. Teneri Teſtem reſtituere pretium pro dicenda veritate coram Iudice legitimè interrogante; ex ratione iam dicta; Ius enim eſt in Iudice, & onus ex Iuſtitia eſt in Teſte.

52. Teneri Furem reſtituere pecuniam acceptam, ne furtum faciat, & ſiccarium, ne occiſionem patret; nam qui dat invitus dat, ergo accipiens iniuſtè recipit, pro eo, quod tenetur omittere ex Iuſtitia. *Leſſ.l.2. c.14.dub.9.n.67.*

53. Octavum Fundamentum. Non ſunt reſtituenda accepta pro faciendo opere licito debito ex alio præcepto quàm Iuſtitiæ. *Sotus l. 4. de Iuſt. q. 7. art. 1. Sá v. reſt. Bonacin. cit. & alij contra Mol. Sylv. Navarr.* Nam ex ſola violatione Iuſtitiæ ineſt onus reſtitutionis; ſed accipiendo aliquid pro opere debito ex

alio præcepto à Iustitia, non violatur Iustitia; nulli enim fit iniuria;ergo &c. Ex hoc Fundamento.

54. Resolves I. Non teneri restituere Hominem pecuniam acceptam pro servitio prestando infirmo.

Pro auditione Missæ die Festivo.

Pro Confessione facienda in Paschate; quia ad hæc, & similia tenetur ex alio præcepto, quam Iustitiæ.

55. Nonum Fundamentum. Non sunt restituenda accepta pro omissione alicujus operis illiciti, quod quis tenebatur omittere ex motivo alterius virtutis, quam iustitiæ; nam tunc non violatur iustitia, à qua oritur obligatio restituendi, & nulli fit iniuria. Ex hoc Fundamento.

56. Resolves non teneri restituere Hominem acceptam pecuniam, ne blasphemet.

Ne fornicetur.

Ne proferat verba turpia; ex ratione iam dicta. Doctores communiter apud *Less. cit.*

Nec obstant illæ duæ leges, *l. ut pu-ta, ff. de conditione ob turpem causam & l.7. iuris gentium, ff. de pactis*, ubi potest compelli accipiens ad redden-

dum

dum pretium acceptum pro peccato non patrando; nam ibi solum datur actio pro foro externo ad repetendum, non autem obligatio in foro interno restituendi ante Iudicis sententiam.

57. Decimum Fundamentum. Nullum pactum de re illicita patranda, tenet, neque ullam ante factum inducit obligationem; quia nemo, contra rationis dictamen, potest ad peccandum obligari; sic etiam habetur *Instit. de inut. stipulat. c. ultim. de pactis, & l. 26. generaliter, ff. de verb. obligat. Mol. disp. 44. & 271. n. 2. & alijs*, *cum Bonac. cit. de rest. d. 1. q. 3. p. 3. n. 1.* Si tamen Contractus partim esset de illicita, & partim de re licita, promittens teneretur adimplere partem licitam; non verò illicitam, cum sit quid impossibile morale, id est contra legem, & ad impossibile nemo tenetur, *ex l. impossibilium, ff. de Reg. Iuris*, tenetur tamen ad possibile, quia utile per inutile non vitiatur *ex reg. 37. de Reg. Iuris in 6.* Patrato tamen delicto, tenetur promittens stare promissioni, & solvere pretium, quod non tenetur restituere promissarius, & delicti patrator. *Mol. tr. 2. disp. 74. conclus. 2.*

Less. l. 2. cap. 18. dub. 3. num. 18 Bonac. citat. Sá v. restitutio. numero 17. Ratio est contra *Sayr.* & *Navarr.* quia promissio de re illicita adimplenda est, quoties fieri potest sine peccato, sed solutio pecuniæ fieri potest post factum sine peccato: quia tunc non habet deformitatem à pravo opere, sicut ante factum, sed cohonestatur á ratione periculi, laboris, damni, quibus se exposuit exequens, & voluptatis, & utilitatis à Præcipiente perceptæ, quæ omnia sunt pretio æstimabilia: ergo promissio adimplenda est, & acceptum pro re illicita non est in foro conscientiæ restituendum. *Ad legem illam generaliter, ff. de verb. oblig.* in qua asseritur tales promissiones nullius esse momenti, respondetur eas valere pro foro externo, quia damnant pacta de opere illicito, quod punitur à lege in foro externo, ideo in hoc nullam pariunt obligationem: secus ergo dicendum in foro interno, in quo insurgit obligatio naturalis. Ex hoc Fundamento.

58. Resolves. Non teneri Iudicem restituere pecuniam acceptam pro ferenda sententia iniusta post factum.

Occi-

Occiſorem pro homicidio patrato;

Teſtem pro falſo teſtimonio ferendo in Iudicio.

Neque Militem pecuniam acceptam pro bello iniuſto: quamvis unuſquiſque teneatur ad damna illata compenſanda. *Sá v reſt.n.10. Vaſq. c.7. dub. 46. n.35. Bonac. cit. & alij*. Neque Meretricem pro actu meretricio, *l. 4. ff. de condit.ob turp.ca.*

59. Not. tamen omnia lucra eſſe reſtituenda ob turpem cauſam, non ſolum ante factum, ſed etiam poſt factum, quando accipiens redditur à lege incapax dominij rei acquiſitæ; nam res ſemper remanet aliena; ergo ſemper reſtituenda. Ut patet de ſimonia, per quam acquiſita, etiam voluntariè tradita, ſunt reſtituenda. *Filliuc. tr.32. n.105. Regin.l. 10. 185.Bonac.hic.*

60. Vndecimum Fundamentum. Non ſunt reſtituenda lucra provenientia ex malo, ratione circunſtantiæ adiunctæ; nam & ſi actio aliàs ſit indifferens, & mala evadat ratione circunſtantiæ, lucrum tamen in ſe eſt iuſtum, ideo non eſt reſtituendum, v.g. Eleemoſina aliàs eſt opus bonum, ex circunſtantia ta-

men vanagloriæ non est bona, pecunia nihilominus ex tali circunstantia pauperi exhibita est iusta; ergo non est restituenda. Ex hoc Fundamento.

61 Resolves. Non esse restituendum lucrũ ex venditione facta in loco sacro.

Ex venditione facta publico, & notorio excommunicato.

Ex venditione facta contra Votum, aut Iuramentum, ex dicta ratione; *Steph. á S. Gregorio l. de rest. c. 3. num. 5. Communis.*

62. Duodecimum Fundamentum. Res, quæ functionem habent, idest usu consumuntur, ut vinum, oleum &c. si alienæ sint, & immixtæ reperiantur cum aliis, ita ut una ab aliis nequeat secerni, transeunt in dominium eius, à quo cum suis facta fuit immixtio, *ex Instit. de rerum divis. §. si duorum, ex l. si alieni numi. ff de solutionib. & l. si frumentum, ff. de rei vendicatione. Sanch. Azor. 1. p. l. 4. c. 4. Emanuel Sá v. restit. n. 7. Less. l. 2. c. 14. dub. 3. n. 22. Bonac. cit de rest. q. 3. d. 1. p. 1. n. 5. & alij*. Ex hoc Fundamento.

63. Resolves. Ementem mala fide res alienas à Fure, immixtas cum propriis ipsius furis, non teneri restituere

tuere eas, quia res emit à proprio Domino; teneri tamen restituere æquivalens, cum sit possessor malæ fidei. *Covarr. in reg. Peccatum 3. p. n. 3.*

64. Non teneri restituere ementem bona fide, si eas cum propriis immiscuit res emptas, neque æquivalens. Ratio est, quia non tenetur ratione iniustæ acceptionis, nam bona fide eas accepit; neque ratione rei acceptæ, cum res emptæ non sint alienæ, sed per immixtionem factæ sunt propriæ. *Bonac. cit. n. 7.*

65. Non teneri restituere possidentem fide bona res alienas si eas cum propriis immiscuit; sed id in quo ex acceptis factus est locupletior; ratio est, quia tunc habet plusquam suum, & Dominus minus quam suum. *Sanchez in summa l. 2. c. 23. num. 35. Bonac. cit. num. 7.*

D 4 CAP.

CAP. VI.

De restitutione Incertorum; Thesaurorum, Ferarum &c. & ex damno per animalia, & per servos illato.

66. TErtiumdecimum Fundamentum. Nomine Incertorum veniunt ea, quorum Dominus, post adhibitam diligentiam, ignoratur: Hęc secundum probabiliorem opinionem apud *Bonac. de rest. d.1. q.3. p.4. n.1.* auctoritate Episcopi pauperibus sunt distribuenda: probabilis est etiam opinio *Soti 5. de iust. q.3. ar.2. P. Navarri, Arragonij, & aliorum*, Inventorem posse sibi rem inventam retinere: nam se habet ut res sine Domino, & iure naturę fit ut cõmunis. Ex hoc Fundamẽto.

67. Resolves, Inventorem pecuniæ, cuius Dominus ignoratur, posse pro se ipsam retinere probabiliter.

68. Non posse ex prima sententia, sed est consignanda Episcopo, ut pauperibus eam distribuat. Vide *n.29.*

69. Occupantem bona derelicta, idest, quæ abijciuntur intentione non am-

amplius illa recuperandi, non teneri ad eorum restitutionem: nam hæc fiunt primi occupantis ex *Instit. de rerum divisione § alia sané*.

70. Occupantem bona vacantia, ideſt morientium ſine hęredibus, & ab inteſtato, teneri reſtituere: quia de iure communi devolvuntur ad fiſcum, *l. vacantia C. de bonis vacantibus*.

71. Item. Teneri ad reſtitutionem occupantem bona Chriſtianorum naufragantium: nam hæc non veniunt nomine derelictorum, ut patet *ex Bulla Cœnæ Domini*: veniunt tamen ſi diu lateant in mari, & inde extrahantur. *Bonac. cit.*

72. Item, Poſſidentem bona incerta acquiſita ex delicto, v.g. furto, ex venditione iniuſta, pauperibus teneri reſtituere: & ſibi ipſi de licentia Epiſcopi, vel Confeſſarij, ſi ſit pauper, & hoc ex *Bonac. locò cit. num.* 13. etiam ſine licentia probabiliter, ex *Sanch. Medina, Navarro, & alijs apud Bonac. hic*. Puto tamen cum *Mendo in Epitom. v. reſt. n.* 27. rectius á Confeſſario non recedere, qui iudicet de paupertate, ne quis erret in propria cauſa.

 73. Quar-

73. Quartumdecimum Fundamentum. Thesaurus inventis in proprio fundo, non est restituendus, sed totus est inventoris, *ex Instit. de rer. divis.* Si autem inveniatur in fundo alieno fortuitò, dimidium cedit Domino fundi, & dimidium inventori. *Instit. de rer. divis. & l. unica C. de Thesauris*. Si verò inveniatur data opera, totus debetur Domino fundi; ex *iuribus iam cit.* ante sententiam Iudicis probabiliter ex *Bonac. loc. cit. p. 6. nu. 3.* quia leges sunt tantum dispositivæ; & probabiliter non debetur restitutio Domino fundi, nisi post sententiam Iudicis ex *Bannes, Vasquez; apud Bonac. sup. cit.* quia tales leges sunt penales, vel præsumptivæ Furti, quæ non obligant nisi post Iudicis sententiam.

74. Excipe restitutionem impositam Beneficiatis à *Pio V.* non recitantibus officium divinum, quæ facienda est pauperibus, vel Ecclesiæ ante Iudicis sententiam, neq; potest dici non obligari Beneficiatum ad restitutionem ante sententiam, cum lex sit penalis; quia contraria Propositio damnata est ab *Alexandro VII. anno 1665.* Excipe etiam restitutionem debitam

ex

ex simonia, quæ facienda est ante Iudicis sententiam absolutè; præcisa simonia propter ingressum, & professionem in Religione, susceptionem ordinum, & Sacramentorum. *Suar. Castropal. & alij cit. à Mendo in Epitom. v restit.* Hoc totum intellige post factum; nam accipiens pecuniam ex re spirituali, & hac nondum tradita, pretium restituendum est Domino, & hoc iure naturali, ex *Mendo cit. & Comm.*

Ex hoc Fundamento.

75. Resolves, ementem fundum, in quo scit latere Thesaurum, si inde extrahatur, non teneri primo Domino fundi eum restituere; ratio est, quia Thesaurus non est fructus terræ: igitur non est primi Domini; sed primi fit occupantis: ergo inventor eius acquirit dominium.

Circa alia, quæ habentur quasi derelicta, iure gentium, & naturali fiunt primi occupantis, quando nullius Domini sunt: nisi aliud per consuetudinem, & leges particulares sancitum sit, quibus standum est: *Less. l. 2. c. 5. disp. 10. Laym. l. 3. t. 1. c. 5.*

An, & cui restituenda capta venatione iustè prohibita? Responsio de-

pendet á iure naturæ , partim ex consuetudine , & legibus , ac iuribus particularibus . *Sà v. venat. Laym. cit. supra .*

Hinc resolvitur , Venatorem iniquum teneri saltem ad damna segetibus, fructibusque illatis.

76. Quintumdecimum Fundamentum. Dictum fuit supra duplicem esse culpam , Iuridicam unam, Theologicam alteram : illa est , quæ consistit in omissione diligentiæ in custodia : hæc quæ dicit peccatum in foro conscientiæ. Ex culpa iuridica non oritur regulariter obligatio restitutionis nisi facta à Iudice sententia : ex Theologica gravi statim ligatur delinquens in conscientia onere restitutionis : Unde damnum illatum per servos , animalia &c. sine culpa Theologica Domini ante Iudicis sententiam non est compensandum: Ratio est , quia non tenetur quis ad restitutionem ex damno alteri sine sua culpa illatum : ergo neque tenetur ex damno sine sua culpa per animalia illatum : nam leges hoc præcipientes sunt pœnales , quæ non obligant nisi post sen-

ſententiam Iudicis. *Covaruv.4. Decretal. cap.6.§.7.n.12.* Item non tenetur ratione iniuſtæ damnificationis, quia nulla culpa ipſius interceſſit: neque ratione rei acceptæ, cum nulla res extet apud Dominum animalium. *Petr. Navarr. Rebell. apud Bonac. de reſt.diſp.1.q.3.p.8.n.2.*

Eſt tamen compenſandum damnum à Domino, ſi eius culpa Theologica gravi eius animalia intulerunt, ex *l. 2. ſi ſervis, ff. de noxalibus actionibus, & ad l. Aquiliam C. de lege Aquilia*, & ex Iure Canonico, *c. ſi hos, c. ſi culpa tua, & c. ſi læſerit de iniur. & damno dato.* Tum quia teneretur, ſi per ipſum ex culpa gravi damnificaret: ſed damnum illatum ab animalibus ex culpa Domini, per ipſum fuit illatum: nam qui per alium facit, per ſe ipſum facere cenſetur. *Reg. 12. de Reg.Iur.in 6.* ergo Dominus tenetur &c. verum eſt enim, quod; quæ fiunt ab ijs, qui noſtrę cuſtodię cõmiſſi ſunt, & ſunt noſtra inſtrumenta, nobis ſcientibus, & non impedientibus, cenſentur per nos ipſos fieri. Ex hoc Fundamento.

77. Reſolves. Gubernatorem Vrbis, vel Familiæ teneri ad damna illa-

ta sua culpa theologica à Familia suæ curæ subiecta. *Sylv. v. Restitutio 2. §. 16. & alij.*

Quid faciendum, si res, quæ per tertiam personam restituitur, pereat; & non perveniat ad Creditorem.

78. Sextumdecimum Fundamentum. Si res perit absque culpa alterius [ordinariè loquendo] Domino perit; unde res, quæ restituitur, si non sit eadem numero, sed eadem specie, ut pecunia debita ex mutuo, hæc si pereat, & non restituatur à Nuncio: nóviter restituenda est à Debitore, quia nondum transtulit eius dominium in Creditorem, & ipse Debitor adhuc rei traditæ est Dominus: ergo ipsi Debitori perit: secus dicendum si Nuncius fuisset missus, & electus à Creditore, quia jam Creditor accepit Dominium pecuniæ traditæ per Nuncium, propriam personam repræsentantem: Si verò res, quæ restituitur est eadem numero, ut in Commodato, Pignore, & Deposito, & pereat apud Nuncium á Debitore etiam electo, dummodo sit fidelis, & nulla culpa interveniat Debitoris: Domino perit, idest Creditori. *Navarrus*;

Re-

Rebellus, & quamplures cit. á Bonac. de rest. disp. 1. q. 3. p. 9.

Si tandem res, quæ debetur ex delicto, v. g. ex furto, pereat per Nuncium, etiam fidelem, à Debitore missum, perit ipsi debitori; nam Debitor morosus tenetur etiam ex casu fortuito: secus dicendum, si pereat per Nuncium missum à Creditore. Contraria tamen opinio est probabilis *Scoti, Reginaldi, Gabrielis apud Navarrum lib. 4. c. 5. dub. 1. nu. 19.* Ex hoc Fundamento resolves innumeros Casus in hac materia.

CAPUT VII.

Explicatur illa particula, Quantum sit restituendum?

79. DEcimum septimum Fundamentum. Tantum est restituendum, quantum sufficit ad faciendam æqualitatem debiti, vel damni illati: & de damno incerto, standum est judicio prudentis, attentis circunstantiis temporis, loci, personæ, lucri cessantis, & damni emergentis; laboris, expensarum &c. *l. certi condi-*

men vanagloriæ non est bona, pecunia nihilominus ex tali circunstantia pauperi exhibita est iusta; ergo non est restituenda. Ex hoc Fundamento.

61 Resolves. Non esse restituendum lucrū ex venditione facta in loco sacro.

Ex venditione facta publico, & notorio excommunicato.

Ex venditione facta contra Votum, aut Iuramentum, ex dicta ratione; *Steph. á S. Gregorio l. de rest. c. 3. num. 5. Communis.*

62. Duodecimum Fundamentum. Res, quæ functionem habent, idest usu consumuntur, ut vinum, oleum &c. si alienæ sint, & immixtæ reperiantur cum aliis, ita ut una ab aliis nequeat secerni, transeunt in dominium eius, à quo cum suis facta fuit immixtio, *ex Instit. de rerum divis. §. si duorum, ex l. si alieni numi. ff de solutionib. & l. si frumentum, ff. de rei vendicatione. Sanch. Azor. 1. p. l. 4. c. 4. Emanuel Sá v. restit. n. 7. Less. l. 2. c. 14. dub. 3. n. 22. Bonac. cit de rest. q. 3. d. 1. p. 1. n. 5. & alij*. Ex hoc Fundamento.

63. Resolves. Ementem mala fide res alienas à Fure, immixtas cum propriis ipsius furis, non teneri restituere

tuere eas, quia res emit à proprio Domino; teneri tamen restituere æquivalens, cum sit possessor malæ fidei. *Covarr. in reg: Peccatum 3.p.n.3.*

64. Non teneri restituere ementem bona fide, si eas cum propriis immiscuit res emptas, neque æquivalens. Ratio est, quia non tenetur ratione iniustæ acceptionis, nam bona fide eas accepit; neque ratione rei acceptæ, cum res emptæ non sint alienæ, sed per immixtionem factæ sunt propriæ. *Bonac.cit.n.7.*

65. Non teneri restituere possidentem fide bona res alienas si eas cum propriis immiscuit; sed id in quo ex acceptis factus est locupletior; ratio est, quia tunc habet plusquam suum, & Dominus minus quam suum. *Sanchez in summa l. 2. c. 23.num.35. Bonac. cit. num.7.*

CAP. VI.

De reſtitutione Incertorum ; Theſaurorum, Ferarum &c. & ex damno per animalia, & per ſervos illato.

66. TErtiumdecimum Fundamentum. Nomine Incertorum veniunt ea, quorum Dominus, poſt adhibitam diligentiam, ignoratur: Hęc ſecundum probabiliorem opinionem apud *Bonac. de reſt. d.1. q.3. p.4. n.1.* auctoritate Epiſcopi pauperibus ſunt diſtribuenda: probabilis eſt etiam opinio *Soti 5. de iuſt. q.3. ar.2. P. Navarri, Arragonij, & aliorum*, Inventorem poſſe ſibi rem inventam retinere: nam ſe habet ut res ſine Domino, & iure naturę fit ut cõmunis. Ex hoc Fundamẽto.

67. Reſolves, Inventorem pecuniæ, cuius Dominus ignoratur, poſſe pro ſe ipſam retinere probabiliter.

68. Non poſſe ex prima ſententia, ſed eſt conſignanda Epiſcopo, ut pauperibus eam diſtribuat. Vide *n.29.*

69. Occupantem bona derelicta, ideſt, quæ abijciuntur intentione non am-

amplius illa recuperandi, non teneri ad eorum restitutionem: nam hæc fiunt primi occupantis ex *Instit. de rerum divisione § alia sané*.

70. Occupantem bona vacantia, ideſt morientium ſine hęredibus, & ab inteſtato, teneri reſtituere: quia de iure communi devolvuntur ad fiſcum, *l. vacantia C. de bonis vacantibus*.

71. Item. Teneri ad reſtitutionem occupantem bona Chriſtianorum naufragantium: nam hæc non veniunt nomine derelictorum, ut patet *ex Bulla Cœnæ Domini*: veniunt tamen ſi diu lateant in mari, & inde extrahantur. *Bonac. cit.*

72. Item. Poſſidentem bona incerta acquiſita ex delicto, v.g. furto, ex venditione iniuſta, pauperibus teneri reſtituere: & ſibi ipſi de licentia Epiſcopi, vel Confeſſarij, ſi ſit pauper, & hoc ex *Bonac. locò cit. num.* 13. etiam ſine licentia probabiliter, ex *Sanch. Medina, Navarro, & alijs apud Bonac. hic*. Puto tamen cum *Mendo in Epitom. v. reſt. n.* 27. rectius á Confeſſario non recedere, qui iudicet de paupertate, ne quis erret in propria cauſa.

73. Quartumdecimum Fundamentum. Thesaurus inventis in proprio fundo, non est restituendus, sed totus est inventoris, *ex Instit. de rer. divis.* Si autem inveniatur in fundo alieno fortuitò, dimidium cedit Domino fundi, & dimidium inventori. *Instit. de rer. divis. & l. unica C. de Thesauris*. Si verò inveniatur data opera, totus debetur Domino fundi; ex *iuribus iam cit.* ante sententiam Iudicis probabiliter ex *Bonac. loc. cit. p. 6. nu. 3.* quia leges sunt tantum dispositivæ; & probabiliter non debetur restitutio Domino fundi, nisi post sententiam Iudicis ex *Bannes, Vasquez*; apud *Bonac. sup. cit.* quia tales leges sunt pœnales, vel præsumptivæ Furti, quæ non obligant nisi post Iudicis sententiam.

74. Excipe restitutionem impositam Beneficiatis à *Pio V.* non recitantibus officium divinum; quæ facienda est pauperibus, vel Ecclesiæ ante Iudicis sententiam, neq; potest dici non obligari Beneficiatum ad restitutionem ante sententiam, cum lex sit pœnalis; quia contraria Propositio damnata est ab *Alexandro VII. anno 1665.* Excipe etiam restitutionem debitam

ex

ex ſimonia, quæ facienda eſt ante Iudicis ſententiam abſolutè; præciſa ſimonia propter ingreſſum, & profeſſionem in Religione, ſuſceptionem ordinum, & Sacramentorum. *Suar. Caſtropal. & alij cit. à Mendo in Epitom. v reſtit.* Hoc totum intellige poſt factum; nam accipiens pecuniam ex re ſpirituali, & hac nondum tradita, pretium reſtituendum eſt Domino, & hoc iure naturali, ex *Mendo cit. & Comm.*

Ex hoc Fundamento.

75. Reſolves, ementem fundum, in quo ſcit latere Theſaurum, ſi inde extrahatur, non teneri primo Domino fundi eum reſtituere; ratio eſt, quia Theſaurus non eſt fructus terræ: igitur non eſt primi Domini, ſed primi fit occupantis: ergo inventor eius acquirit dominium.

Circa alia, quæ habentur quaſi derelicta, iure gentium, & naturali fiunt primi occupantis, quando nullius Domini ſunt: niſi aliud per conſuetudinem, & leges particulares ſancitum ſit, quibus ſtandum eſt. *Leſſ. l.2.c.5.diſp.10.Laym.l.3.t.1.c.5.*

An, & cui reſtituenda capta venatione iuſtè prohibita? Reſponſio de-

pendet á iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus. *Sà v. venat. Laym. cit. supra.*

Hinc resolvitur, Venatorem iniquum teneri saltem ad damna segetibus, fructibusque illatis.

76. Quintumdecimum Fundamentum. Dictum fuit supra duplicem esse culpam, Iuridicam unam, Theologicam alteram: illa est, quæ consistit in omissione diligentiæ in custodia: hæc quæ dicit peccatum in foro conscientiæ. Ex culpa iuridica non oritur regulariter obligatio restitutionis nisi facta à Iudice sententia: ex Theologica gravi statim ligatur delinquens in conscientia onere restitutionis: Unde damnum illatum per servos, animalia &c. sine culpa Theologica Domini ante Iudicis sententiam non est compensandum: Ratio est, quia non tenetur quis ad restitutionem ex damno alteri sine sua culpa illatum: ergo neque tenetur ex damno sine sua culpa per animalia illatum: nam leges hoc præcipientes sunt pœnales, quæ non obligant nisi post sen-

ſententiam Iudicis. *Covaruv.4. Decretal. cap.6.§.7.n.12.* Item non tenetur ratione iniuſtæ damnificationis, quia nulla culpa ipſius interceſſit: neque ratione rei acceptæ, cum nulla res extet apud Dominum animalium. *Petr. Navarr. Rebell. apud Bonac. de reſt.diſp.1.q.3.p.8.n.2.*

Eſt tamen compenſandum damnum à Domino, ſi eius culpa Theologica gravi eius animalia intulerunt, ex *l. 2. ſi ſervis, ff. de noxalibus actionibus, & ad l. Aquiliam C. de lege Aquilia*, & ex Iure Canonico, *c. ſi hos, c. ſi culpa tua, & c. ſi læſerit de iniur. & damno dato*. Tum quia teneretur, ſi per ipſum ex culpa gravi damnificaret: ſed damnum illatum ab animalibus ex culpa Domini, per ipſum fuit illatum: nam qui per alium facit, per ſeipſum facere cenſetur. *Reg. 12. de Reg.Iur.in 6.* ergo Dominus tenetur &c. verum eſt enim, quod; quæ fiunt ab ijs, qui noſtrę cuſtodię cõmiſſi ſunt, & ſunt noſtra inſtrumenta, nobis ſcientibus, & non impedientibus, cenſentur per nos ipſos fieri. Ex hoc Fundamento.

77. Reſolves. Gubernatorem Vrbis, vel Familiæ teneri ad damna illa-

ta

ta sua culpa theologica à Familia suæ curæ subiecta. *Sylv. v. Restitutio 2. §. 16. & alij.*

Quid faciendum, si res, quæ per tertiam personam restituitur, pereat; & non perveniat ad Creditorem.

78. Sextumdecimum Fundamentum. Si res perit absque culpa alterius [ordinariè loquendo] Domino perit; unde res, quæ restituitur, si non sit eadem numero, sed eadem specie, ut pecunia debita ex mutuo, hæc si pereat, & non restituatur à Nuncio: noviter restituenda est à Debitore, quia nondum transtulit eius dominium in Creditorem, & ipse Debitor adhuc rei traditæ est Dominus: ergo ipsi Debitori perit: secus dicendum si Nuncius fuisset missus, & electus à Creditore, quia jam Creditor accepit Dominium pecuniæ traditæ per Nuncium, propriam personam repræsentantem: Si verò res, quæ restituitur est eadem numero, ut in Commodato, Pignore, & Deposito, & pereat apud Nuncium á Debitore etiam electo, dummodo sit fidelis, & nulla culpa interveniat Debitoris: Domino perit, idest Creditori. *Navarrus*.

Re-

Rebellus, & quamplures cit. à Bonac. de rest. disp.1.q.3.p.9.

Si tandem res, quæ debetur ex delicto, v.g. ex furto, pereat per Nuncium, etiam fidelem, à Debitore missum, perit ipsi debitori; nam Debitor morosus tenetur etiam ex casu fortuito: secus dicendum, si pereat per Nuncium missum à Creditore. Contraria tamen opinio est probabilis *Scoti, Reginaldi, Gabrielis apud Navarrum lib. 4. c. 5. dub.1. nu. 19.* Ex hoc Fundamento resolves innumeros Casus in hac materia.

CAPUT VII.

Explicatur illa particula, Quantum sit restituendum?

79. DEcimum septimum Fundamentum. Tantum est restituendum, quantum sufficit ad faciendam æqualitatem debiti, vel damni illati: & de damno incerto, standum est judicio prudentis, attentis circunstantiis temporis, loci, personæ, lucri cessantis, & damni emergentis; laboris, expensarum &c. *l. certi conditio,*

tio, ff. de reb. cred. Institut. de verbor. obligat. Steph. à S. Greg. l. 1. de rest. in com. c. 3. n. 31. Azor. 3. p. l. 4. c. 25. Mol. tom. 3. disp. 726. n. 1. & alij. Ratio est, quia ex damno dato inducta fuit tanta inæqualitas in re damnificata: ergo tanta est restitutio necessaria, quæ constituat in re integram æqualitatem. Ex hoc Fundamento.

80. Resolves. Furem teneri restituere non solum rē ablatam, vel damnificatæ valorem, v. g. Frumenti, sed & lucrum cessans, & damnum emergens, si ex occasione furti, tunc decem aureorum de lucro Domino cessavit, illud frumentum alibi asportaturo, ubi quemlibet modium quindecis aureis ipse Dominus vendidisset, quod tamen in pręsenti non valet nisi quinque, vel septem. Ad decem igitur fur, vel ad octo tenetur: nam æqualitas postulat ut quantum lucrum ex malitiosa actione Furis Domino cessavit, tantumdem de suo eidem restituatur.

81. Item. Teneri iniquum possessorem restituere iuxta summum valorem, quem habebat res, vel habuisset tempore acceptionis, vel deceptionis,

si

ſi Dominus ſecundum talem valorem paſſus ſit damnum, v.g. Triticum tempore ablationis valebat viginti libras in modio, medio tempore crevit ad triginta, & tandem decrevit ad decem: ſi Dominus vendidiſſet tempore, quo valebat triginta, iuxta hunc valorem tenetur fur reſtituere: ſi Dominus vendidiſſet. Quando valebat viginti, iuxta valorem viginti tenetur fur reddere, quia iuxta talem valorem Dominus paſſus eſt damnum in utroque caſu: ſi verò Dominus vendidiſſet tempore, quo decrevit ad decem, iuxta hunc valorem infimum, quo damnum fuit illatum, fur obligatur reſtituere: detractis expenſis, & labore &c. ne Dominus locupletetur bonis ipſius furis. Concluditur ergo iniquum poſſeſſorem non teneri reſtituere iuxta ſummum valorem rei tempore detentionis, vel conſumptionis, ſed iuxta valorem, quo Dominus vendidiſſet: quando res Domini in propria ſpecie, ſeu individuo non poſſet reſtitui, ſive augmentum, ſeu valor rei fundetur in bonitate intrinſeca, ideſt quæ provenit ab intrinſeco ipſius rei, v.g. pinguedo, & magnitudo in ani-

animalibus ex se vitaliter crescentibus; sive fundetur in causa, seu circumstantia extrinseca, v. g. Frumentum plus valet uno tempore, vel in uno loco, quam in alio; quamvis alij aliter sentiant cum distinctione de valore proveniente ab intrinseco, & de valore procedente ab extrinseco. *Bonac. hic cit. punct. 11. prop. 2. n. 8. 9.*

Satis sit igitur, si restitutio fiat ad mensuram damni ex iniusta actione secuti, ut postulat ratio Iustitiæ, & tunc erit inducta perfecta æqualitas; & sit hoc etiam validum Fundamentum pro responsione ad dubium.

82. An possessor malæ fidei teneatur restituere fructus ex re aliena meliorata, quos non percepisset Dominus, quia rei suæ talia melioramenta non fecisset? Ex fundamento igitur iam dicto, responsio est negativa cum *Soto 6. de iust. q. 6. a. 3. Covarruv. 1. variar. c. 8. n. 4.* quia in his nullum damnum passus est Dominus. Cum *Bonac. supra cit. prop. 2. n. 2.* Responsio est affirmativa ex alio fundamento, idest, quia res semper Domino fructificat; cui posset responderi cum distinctione; res fructificat Domino; si res natu-

turaliter fructificet, sine ulla industria, & humano labore, concedo, & damnum huiusmodi est restituendum; si verò res fructificet ex sola industria; vel ex natura, & industria, ut Vinea, Olivetum, &c. & tunc Domino fructificat, quando ita apud ipsum ex labore, & industria ipsius fructificasset, secus verò, si nulla fuisset posita industria, & tunc nullum damnum reportasset, & consequenter nullum onus esset in Fure restituendi, quia nihil mali Domino intulisset.

83. Hæc iam dicta sufficiant pro notitia restitutionis in genere, & pro eo, quod, offendens iustitiæ Commutativæ præceptum, & proximi iniuria, & damno illato, teneatur agere, ut sibi à Deo, & ab Ecclesia remittatur peccatum; Pro scitu verò eorum, quæ spectant ad lesionem Iustitiæ, & restitutionis particularis, circa bona Animæ, Corporis, Famæ, & Fortunæ, videantur Summistæ, & Doctores, cum meum non sit hic materiam totam in Regula contentam, explanare, sed id, quod sufficienter manuducit ad Regulæ cognitionem.

CAP.

CAPVT VIII.

Quæ excuſent à Reſtitutione?

CErtum eſt præceptum reſtitutionis, cum ſit negativum obligare ſemper, & ad ſemper, & ſi detur aliquando cauſa excuſans ad reſtitutionem in re, nihilominus remanet ſemper in debitore onus reſtituendi in voto, ideſt ablato impedimento, remota impotentia &c. & ſit.

84. Decimumoctavum Fundamentum. Ex parte debitoris excuſat à reſtitutione, & eſt legitima cauſa ipſam differendi, quando Creditor ſequens prudens rationis dictamen debet velle, ut omittatur, aut differatur: & eſſet invitus irrationabiliter circa omiſſionem, aut dilationem: Ex hoc Fundamento.

85. Reſolves. Non teneri debitorem reſtituere bona inferioris ordinis, ſi exponat periculo bona ſuperioris ordinis. *Mend. in Epit. v. reſt. nu. 37. Homob. Bonac. Barſ. Communis*. In ſupremo ordine ſunt bona animæ, in ſecundo bona corporis ideſt vitæ in ter-

tertio bona honoris, in quarto bona fortunæ: unde mulier, quæ propter adulterium est causa, quare Filii legitimi priventur bonis paternis propter filium spurium, & ipse spurius, participet cum legitimis, admittenda est Pęnitentiæ Sacramentum, quamvis nollet propriam culpam detegere. Dimittitur ergo peccatum mulieri, quæ non restituit.

Ratio est, quia tunc esset in periculo vitæ, honoris &c. quæ ad bona temporalia sunt superioris ordinis. Et hic casus excipitur *ab Innoc.III.c.officij 9. de pœnit. & remiss.* Tenebitur tamen resarcire damna illata hæredibus legitimis ex parafernalibus, si habeat, vel aliquo modo possibili in re, vel in Voto. *Nav. in Man. cap.16.n.43.*

86. Non teneri restituere incerta eum, qui cum Episcopo, vel Papa fecit compositionem. *Less.c.26. d.1.*

87. Posse differri restitutionem, si ex restitutione maius damnum restituenti, Parentibus, vel Publicum sit eventurum, quam commodum ex restitutione Creditori futurum. *Layman.* ex hoc intelligitur de debitis

non

non solum ex contractu, verum etiam ex furto, & ex quolibet delicto ortis. *In addit. sum. Sylv. rest. 7. in fin.*

88. Non teneri restituere gravi necessitate pressum, nisi simul ea detur in Creditore; nam tunc melior est conditio innocentis.

89. Non teneri eum, qui cedit omnibus suis bonis, relinquendo ea Creditoribus, ex *l. 2. C. qui bo. ce. po. Communis in Mendo v. rest. n. 31.* tenebitur tamen in conscientia si ad pinguiorem fortunam pervenerit. Et si debitor principalis cesserit, non tamen liberantur fideiussores. *C. Lugo, Diana apud Busemb. de rest. ar. 3. t. 5. cap. 2. l. 3. num. 11.*

90. Posse debitorem differre restitutionem, si exinde nequeat is conservare decentiam sui status, ceteris paribus à creditore, sed moderari debet sumptus. *Arag. Bonac. Salon. Valent. in Epitom. Mend. v. rest. n. 35.* Secus dicendum, si illa decentia status non ex proprijs habebatur, sed ex illicitis usuris, & quæstibus, quia tunc obnoxius erit restitutioni, etiam cum deperditione primæ status decentiæ. Quia nihil amitteret proprii, sed indebiti.

biti. *Sot. Navarr. Filliuc. ex Mendo loc.cit.* Ratio quare ſupradicti, aliquando non teneantur, ſed poſſint differre reſtitutionem, eſt, quia in caſibus ſupradictis creditor, ſequens prudens rationis dictamen, debet velle ex cauſa rationabili, quod omittatur, aut differatur reſtitutio; nam aliter eſſet irrationabiliter invitus. *Vide Sylv. in ſum. v. reſt 7.*

Decimumnonum Fundamentum.

91. Excuſatur à reſtitutione debitor, ſi ſibi á Creditore ſemel remittatur expreſsè, vel tacitè. Ex hoc Fundamento.

Reſolves. Non teneri reſtituere debitorem, ſi Dominus laceravit debitoris chirographum.

Si nutibus, verbis, aut precibus debitoris Creditor, annuendo, remiſit; dùmmodo remiſſio ſit libera, non fraude, vi, aut metu extorta. *Filliuc. tr.32. c. 5. q. 9.*

93. Non teneri debitorem reſtituere, ſi ſolverit ei, cui debebat eius creditor. *Leſſ. Bonac. Buſemb. cit.*

Item ſi compenſatio facta fuit Creditori per aliquod commodum æquivalens, v. grat. procurando ei ali-

quod

quod officium, non gratis, sed onerosè.

94. Posse differre debitorem restitutionem, quando Creditor sit abusurus v.g. pecunia mutuata ad faticandum, vel eam repetat ad malum alteri inferendum. His, & aliis similibus casibus ex parte Creditoris licet aliquando omittere, vel differre restitutionem in re, & tunc non habet locum Regula: firma tamen, & stabilis in suo robore manet, si loquamur de restitutione in voto, ita ut, si debitor non restituat ex rationabili causa, restituat saltem in voto, ut ei coram Domino remittatur peccatum. Cum sit infallibilis Regula: *Non remitti peccatum, nisi in re, vel in voto restituatur ablatum.*

R E-

REGULA V.

Peccati venia non datur nisi Correcto.

Ex *c. legatur d.24.q.2.* & *ex venia de Reg. Iur. in 6.*

CAP. I.

Explicatio Regulæ quoad terminos.

1. PEccatum hic sumitur pro culpa Animam inficiente, quod nunquam remittitur, neque á Deo, neque ab Ecclesia, sine contritione perfecta extra Confessionem, vel sine attritione supernaturali addita Confessioni Sacramentali. *Concil. Trid. sess. 14. c. 4. &c.* neque de mortali tantum loquitur Regula, sed de veniali etiam indistinctè est intelligenda; nam *ex D. Antonino in hac Regula* neque venialia remittuntur virtute Indulgentiarum, ut patet *ex cap. sunt plures distinct. 3.* nisi sint contritionis, & cordis correctione sociata;

nam decedens ex hac vita cum solis venialibus [1], quibus non præcesserit Contritio, vel cum Confessione, Attritio, de iis quoad culpam, & quoad pęnam purgabitur ex *Carraria in interp. Reg. Iu. Can. & communi Theol. sententia*.

2. Pro venia etiam hic intelligitur absolutio à culpa, non à pęna, quia etiam absolutis á culpa pro utroq; foro remanet pœna subeunda; & correctio pro contritione cordis est accipienda, & sensus est, quod peccati venia, idest remissio, & condonatio erroris, nunquam sine cordis contritione fit; & quamvis textus *in c. quod quidam 5. de pœnitent.* Iubeat eorum confessiones recipi, qui negant se à peccatis abstinere posse; non per hoc tamen indicatur illis peccatum dimitti, sed quod speret in nova ad Confessionem receptione, repetitis salutaribus Confessarij admonitionibus, tandem eos ad veram pęnitentiam reddituros.

3. Valet ergo hæc Regula pro foro conscientiæ, non pro foro externo; nam si pro isto valeret, multa scelera remanerent impunita, cum præiudicio

Rei-

Reipublicæ, sub prætextu doloris extrinseci de peccato commisso; nam cum quis ex delicto obligetur Deo, Iudici, & Proximo, licet Deo satisfaciat in foro Sacramentali, non tamen satisfacit proximo de interesse, & Iudici de pęna in foro fori, ut colligitur ex *c. deinde*, & *c. admonere 23. q. 2.* Imò nec per ordinem ad Deum valet absolutio, nisi fiat satisfactio, quibus de iure debetur; meritò igitur Regula præsens intelligenda est de foro conscientiæ, ubi propriè agitur de salute spirituali, quæ non debet tollere pęnam fori sæcularis, tendentis ad vindictam publicam, ne peccatum remaneat impunitum, ut *c. fama de sent. excom. & l. ita vulneratus ad l. Aquiliam*; condemnatio enim quo ad unum forum non præiudicat quo ad alterum, neque pęna ulla Iudicis temporalis tollit pęnam ęternam ei, qui decedit in contritus, ut *l. 1. C. quando crim. actus*, & *l. si eo tempore, ff. ad l. Aquil.* quod etiam notatur *22. q. 5. c. quid ergo*.

4. Ratio autem, quare de iure canonico per solam contritionem, remittatur peccatum, non sic de iure

civili; ut patet *l. quis sit fugitivus*, *ff. de edilitio edicto*, ubi servus, qui aufugit à Domino, licet pęnituerit redeundo, nihilominus punitur &c. quod patet etiam de furtis *l. qui ea mente*. Ratio inquam est ex *Dyno in hac Regula*, quia quæ facilius ligant, facilius solvuntur, & quæ facilius ligantur, facilius solvuntur, ut patet *l. nihil tam naturale*, *ff. eo.* Iure autem divino quis facilius ligatur, nempe sola cogitatione cum proposito delinquendi, *l. fugitivus*, *ff. de verbor. significat.* unde per contrariam cogitationem faciliter dissolvitur peccatum, cum proposito tamen confitendi, & satisfaciendi. E contra autem ius Civile non iudicat nisi de actu exteriori, vel attentato, vt *d. l. fugitivus*.

CAP.

CAP. II.

Doctrina pro Confessario, quando danda, vel neganda sit Absolutio Pœnitenti.

5. Clarè patet ex Regula, & ex *Concil. Trid. sess. 14. c. 4. Flor. in Decret. union.* non posse hominem iustificari, nisi per veram contritionem, aut attritionem supernaturalem in Sacramento pęnitentiæ, neque ei valere Confessarium beneficium absolutionis impendere, nisi in foro Sacramentali signa debitæ contritionis ediderit; sed quia plerunque Confessio redditur invalida, & nulla peccati absolutio, deficiente emendationis proposito, occasionesque peccati tollendi; ideò sit pro Confessariis admonitio, ut discrimen intueantur inter dictas illas occasiones proximam, & remotam, & cognita Pęnitentis in occasione proxima perseverantia, quæ facit eum recidivantem, præcipiat Pęnitenti, ut tollat causam peccandi, quam si renuat levare, cum possit, ipsum incon-

tritum teneat; utque indignus ſine abſolutione recedat; *Communis DD.*

6. Sciendum eſt ergo ad propoſitum, duplicem aſſignari occaſionem peccati, remotam unam, proximam alteram; illa eſt, quæ reperitur in quacumque re, v. g. in divitijs, ludo, victu, veſtitu, & unico verbo, dicam, quid quid eſt in mundo, peccati remota occaſio eſt, iſta eſt, quæ, poſitis certis circunſtantiis loci, temporis, perſonarum &c. inducit certò moraliter hominem, in iis circunſtantiis conſtitutum, ad novum peccatum mortale. *Caramuel in Theol. Regul. diſp. 40. num.* 1056. *Lugo diſput.14. ſect.* 10. *n.*148. *Tannerus tom 4. diſput.6. q.9. n.* 106. *apud Gobat. in Theol. experim. Sacram. tr.7. Confeſſ. Recid. Caſ.16. n.525.* Proxima iterum eſt duplex Voluntaria, & Involuntaria; illa eſt, quæ tolli poteſt ad placitum Peccantis, v. g. Concubina, quæ voluntariè domi retinetur ad peccandum; Involuntaria, quæ tolli non poteſt, v. g. Filiusfamilias, qui ſæpius turpia committit cum ſerva in eadem domo commorante, quæ ad placitum Peccantis tolli nequit attentis circunſtantiis;

tiis; quæ cum vitari non possit, non erit culpabilis, & si peccatum ex tali occasione prodiens, sit detestabile. *Bonac. de matrim. q. 4. punct. 14. nu. 11. & alij ab ipso cit.*

7. Fundamentum primum. Regulariter loquendo non est absolvendus Pęnitens, quandiu persistit in occasione proxima, & voluntaria peccandi; Ratio est, quia sic manens non est perfectè contritus; nam perfecta contritio includit propositum non amplius peccandi, sed manens in occasione proxima voluntaria non habet tale propositum; retinet enim caussam moraliter certam peccati; igitur neque habet veram contritionem; ergo non est absolvendus. *Mart. Alphon. Vivald. in Candelabr. aur. de Absol. p. 158. cit. Navarr. in manu. c. 3. nu. 9. usque in finem. Bonac. cit. Communis.* Ex hoc Fundamento.

16. Resolves Primò. Non esse absolvendum Concubinarium, nisi Amasiam eiiciat.

Vsurarium, nisi restituat, si possit & si aliàs promisit Confessori, & non fecit.

Inimicum, donec reconcilietur.

Debitorem, cum poſſit, & promiſerit, & non fecit.

Exempla varia vide apud *DD. Navar. cit. Reginal. de prud. Confeſs. Alph. de Leone de off. & poteſt. Confeſſ. Recoll. 20. p. 560. n. 69.* Ratio deſumitur ex Fundamento ſupradicto *n.* 7.

9. Poſſe abſolvi exiſtentem in occaſione proxima involuntaria, v. g. ſi quis ſępé ſe polluat, quia quamvis peccatum ſit voluntarium, cauſa nihilominus eſt involuntaria neceſſaria, conſiſtens radicaliter in fomite peccati; expedit tamen Pęnitenti Recidivo differre abſolutionem, ut perterritus reſipiſcat, ac dignoſcatur Pęnitentis diſpoſitio, ſi intra tempus dilationis ita ſaltem frequenter non peccaverit. Ita *DD. communiter*.

10. Secundum Fundamentum: Quælibet occaſio proxima ad culpam mortalem eſt neceſſariò ſub mortali fugienda, quacumque cauſa urgente Iuſtitiæ, & charitatis propriæ, vel alienæ, ſi certò inde poſſit ſequi lapſus; nam lex divina prohibet immittere ſe periculo proximo peccandi. Exemplum ſit de ingrediente domum Concubinæ ut recuperet, v. g. ducentos au-

aureos propriòs, vel alterius, posita etiam extrema necessitate, non aliter eos recuperaturo, nisi per accessum ad illius domum; quod si certó sciat se peccaturum, eligat potius mortem, quam labendi periculum; secus verò, si firmo munitus proposito speraret & proprium recuperare, & de peccato victoriam. *Castropal. tr. 2. d. 2. p. 9. n. 15. apud Mend. v. occas. n. 6.*

11. Tertium Fundamentum, & sit Regula generalis. Occasio proxima potest esse ad culpam venialem, & mortalem; & respectivè illam amplecti erit culpa venialis, aut mortalis. Et quidem in omni materia potest dari occasio proxima, nempe ebrietatis, luxuriæ, detractionis, & similium, attentis qualitatibus operantis, loci, temporis, sociorum, & alijs circunstantiis. *Mend. cit.* Confessarius igitur absolvat, vel neget absolutionem, aut eam suspendat iuxta statum Pęnitentis; & Regula semper maneat inalterabilis iuxta doctrinam allatam; *Peccati venia non datur nisi Correcto.*

REGULA VI.

Nemo potest ad impossibile obligari.

Cap.6.de reg. iur. in 6. cui concordat lex impossibilium, *ff. eo. tit.* ubi apertè asseritur, quod impossibilium nulla est obligatio.

Hæc Regula desumpta videtur *ex c.fin. de pact. & c.fin. de conditio. appos. ex c.1.de iure iur.lib.6.*

CAPUT UNICUM.

Explicatio Regulæ, & Fundamenta ponuntur pro resolutione Casuum circa eandem Regulam.

1. CVm lex ordinetur ad creaturæ rationalis operationem, quasi regula extrinseca ipsius directiva circa obiectum sibi proprium, consequenter irrationabiliter præciperetur id, quod esset impossibile

sibile circa electionem, & operationem ipsius Creaturæ, & sicut temerè quis tentaret aggredi impossibile, ita insipienter qui impossibile præciperet: nam impossibilium non est lex.

2. Impossibile igitur duplex: Physicum, & est id, quod naturaliter attingi non potest, ut Montes transferre, digito cęlum tangere. *Vide l. generaliter, ff. de verb. oblig.* & Morale, seu Iuris, & est omne id, quod prohibetur á lege, v. g. furari, męchari, occidere &c. unde eleganter Papinianus in *l. filius 15. ff. de conditio. institutio. Facta omnia, quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est.* Ideo ex *dist. 54. c. Abbati* desumptum est argumentum, quod illud possumus, quod de iure possumus.

3. Obligatio item, est iuris vinculum, quo necessariò adstringimur ad aliquid dandum, vel faciendum, & adde, sine consensu nulla est. *Instit. de oblig. in princ. l. 1. de pactis*, & nemo obligatur, nisi animum habeat se obligandi; *l. obligatio, ff. de act. & oblig. n. 1.* vide *glos. in c. 3. de voto*, sit igitur.

4. Fundamentum Primum. Nulla lex, quæ præcipiat aliquod impossibile, [idem dicito de quacumque dispositione] sive physicum, seu naturale; siue Iuris, valet inducere aliquam obligationem; sive sit obligatio naturalis, quæ contrahitur ex vinculo æquitatis, & rectæ rationis, ex *D. Thô. 2. 2. q. 88. artic. 3.* quæ obligat in foro conscientiæ; sive civilis tantum, quæ solum obligat in foro fori, non autem in conscientia, nisi quantum à suo Prælato quis cogeretur, ut cum quis, spe futuræ numerationis, fatetur per instrumentum se recepisse tantum, v.g. centum, quæ tamen revera non accepit; huiusmodi obligatio non obligat in conscientia, nisi casu, quo à Prelato &c. ut patet *per Inno. in c. plerique; de immunit. Ecclesiæ*; sive obligatio sit naturalis, & civilis simul, cum quis se obligat ex naturali æquitate, v. g. contrahendo, & civiliter cum Iuris solemnitatibus.

Ex hoc Fundamento.

5. Resolves Primò. Nullum Contractum de re impossibili, vel de re possibili cum conditione impossibili physica, vel morali, inducere obligationem, imò irritum esse, *c. cum di-*

dilecti 6. de donatio. & ex *l. impossibilium ff. eo.tit.*

6. Resolves Secundò. Excipiendo ultimas voluntates, quod conditio impossibilis physica, vel moralis reperiatur in institutione hæredis, legato, vel fideicommisso, censetur pro non scripta, v. g. instituo Petrum hæredem, si volaverit; tenet Testamentum, & conditio impossibilis est tanquam non posita; Item lego centum aureos Ecclesiæ N. ut in anniversario mei decessus, cantetur Te Deum, & Gloria in Missa, tenet legatum, neq; vitiatur propter illam conditionem impertinentem, idest contra ritum Ecclesiæ. Et hoc in favorem Testatoris, quem leges potius supponunt has conditiones ioco potuisse, quam suam voluisse destruere voluntatem. Si tamen constaret Testatorem impossibile existimasse possibile, nullum esset Testamentum; quia principalius in Contractibus est voluntas, & consensus, *l. servo manumisso 58. ff. de condit. indeb. l. fidei commissam §. item si quis ff. de legatis.*

7. Resolves Tertiò. Excipiendo Contractum Matrimonij: cui si turpis, vel impossibilis conditio ap-

apponatur, dummodo consensus sit de præsenti, valet Matrimonium, & conditio habetur pro non apposita; idque in favorem Matrimonij. *DD. communiter de Matrim.*

Si verò conditio adiecta esset contra substantiam finis matrimonialis, qui triplex est, invalidat Matrimonium; v. g. contraho tecum, si adulteraveris, est enim contra bonum fidei; vel si generationem impedieris, est enim contra bonum prolis; vel si aliam ditiorem invenero, est enim contra tertium finem, idest contra individuam vitæ consuetudinem, *ex text. in c. fin. de condit. appos.*

8. Secundum Fundamentum. Quælibet conditio apposita Contractui cum gravamine alterius, vel tollente ius alterius, censenda est impossibilis moraliter, & pro non adiecta; quia est contra legem naturalem. Ex hoc Fundamento.

9. Resolves Primò. Legatum relictum Monasterio cum onere acceptandi, v. g. Petrum in Religione obligatio non tenet, & conditio vitiatur, quia dispositio, ut sic, continet simoniam; datur enim pretium

pro

pro re ſpirituali, ideſt propter ingreſſum Religionis, ex *c. dilectus*, *&c. quoniam ſimoniaca*, *de ſimonia*.

Probabile eſt etiam non eſſe ſimoniam, quia tale legatum refertur ad ſalutem Animæ, & non ad turpem cauſam ex *Baldo in l.1.C.de inſtit.& ſubſtit.* eſſet tamen ſimonia ſi legatum relinqueretur Superiori cum tali conditione, ſecus ſi relinqueretur Monaſterio, ex *eodem Baldo cit. à Carrar. hic in Reg.6.ar.2.p.3.n.7.*

Certum eſt tamen, quod ſi legatum tendat ex mente Teſtatoris ad ingreſſum Religionis, & hoc fine relinquatur, non tenet conditio vitioſa, & ſimoniaca.

Item ſi Petrus non ſit utilis Religioni, quia hoc eſſet gravamen Religionis. Teneret tamen legatum, quia eſſet ad pias cauſas, ex *dictis num.6. reſol. 2.*

10. Reſolves Secundò. Vitiari hunc contractum, & legatum, v. g. Paulus mille aureos relinquit Titio Monacho, cum conditione, quod nil acquiratur Monaſterio; quia talis diſpoſitio continet impoſſibile, ut notat *Andr. in Auth. excipit C. de bonis*

qua

qua liber. Cum Monachus nihil habeat proprii, sed totum sit Monasterii, legatum igitur nullum est, neque valet dispositio, quia non relinquitur Monasterio, ut constat ex mente Testatoris: neque Monacho, quia est incapax, ut in *Auth. ingress. C. de sacro. sanct.* igitur contradictio apparet, quod acquirat Monachus, & non Monasterium: & quod non acquirat Monasterium, & possit Monachus acquirere: ideo vitiantur Contractus, & legatum ex *l. ubi repugn. ff. de re iudic.*

Valeret tamen, si esset relictum Monacho, ut cum licentia Superioris, administraretur pauperibus: quæ licentia si non esset concessa, non valeret legatum & ratione iam dicta, & quia tolleretur ius Religionis. *Vide Sylvest. v. Religio 8. num. 5.*

11. Effectus igitur huius Regulæ est, videlicet ut nec auctor Contractus, vel Testamenti, nec sententiæ, nec præcepti, nec Confessionis, nec legis possit aliquem ad impossibile obligare quacumque obligatione supradicta modis expositis. Cum semper vera sit Regula, *Nemo potest ad impossibile obligari?*

REULA VII.

Privilegium Personale sequitur Personam, & extinguitur cum Persona.

Ex l.in omnibus causis 68. & *ex l. Privilegia* 158.*ff.de Privilegijs.*

Exemplo huius Regulæ habentur in *cap.2.de auctor. & usu palij, in c. mandata 6.de præsumpt.in c. sanè de privileg.*

CAPUT I.

Quid sit Privilegium, & quotuplex.

1. PRivilegium est privata quædam lex aliquid speciale concedens, *c.privilegia dist.3. l.ius singulare* 16. *Suarez l.8.de leg.c.1.n.3.* Lex ponitur loco generis, cętera verò loco differentiæ: dicitur privata, quia privatæ Personæ, vel privatæ Communitati conceditur: semper tamen bonum publicum respiciens, sive sit contra ius, sive

sive præter, sive ultra; neque tenetur Privilegiarius uti privilegio, quando est ei solum favorabile, sed obligat ceteros ne impediant privilegiarium uti iure suo.

2. Privilegium contra Ius conceditur tantùm subdito, quia per ipsum eximitur à lege, quæ ligat tantum subditos: Privilegium verò præter ius, quod non est propriè actus iurisdictionis, quo absolvatur quis à lege, sed quasi donationis illius rei, vel iuris, quod per privilegium conceditur: etiam non subditis conceditur, v.g. donatio Nobilitatis, ius exigendi aliquod stipendium à Principe, & similia. *Bonac. tom. 2. d. 1. quæst. 3. p. 2. pag. 93.*

3. Differt à Rescripto, quia istud requirit scripturam, imò Authenticam, non verò Privilegium. Rescriptum vel est iustitiæ, quando datur ad sedandas lites, v.g. cura data alicui ad causam definiendam in foro externo: vel est gratiæ, quod datur ad aliquam gratiam obtinendam, vel beneficium, & sub hoc continetur Privilegium scriptum. *Menoch. de Arbitrarijs l. 2. cent. 3. casu 201.*

4. Pri-

4. Privilegium, & Diſpenſatio ſunt idem in ordine ad conceſſionem gratiæ, ſive præter, ſive contra legem: ſed differunt, quia Privilegium eſt in ordine ad plures actus: Diſpenſatio frequenter ad unicum actum.

Duplex eſt Privilegium Reale, & Perſonale: Reale eſt illud, quod conceditur rei, vel cauſæ, & durat toto tempore, quo res durat, cui adſtringitur, *l. Imperatores ff. de Publicanis*. Huiuſmodi ſunt, quæ dantur certo generi Actionis, Cauſæ, & Negotii; velque conferuntur in certum locum, vel hominis dignitatem. Perſonale eſt, quod conceditur ſoli Perſonæ, & ſemper temporale eſt, quia finitur cum Perſona, *l. unica C. de caducis tollen.* & de hoc loquitur Regula. Debet verò Perſona eſſe vera, non ficta, quále corpus myſticum, ut Civitas, Collegium, Religio, Accademia; nam tunc habetur pro reali. Imò conceſſum certo generi Perſonarum, ac præſertim conditioni eſiſtenti in Perſona, ut Minori propter defectum ætatis, Privilegium reſtitutionis in integrum, Reale eſt.

Sit igitur duplex Fundamentum

ad

ad cognoſcendum Perſonale à Reali.

5. Fundamentum Primum. Si ſubiectum, cui immediatè adhæret Privilegium, eſt aliquod perpetuum, tunc erit Reale.

6. Secundum Fundamentum. Si ſubiectum conſiſtit in aliqua Perſona vera, & reali adequatè, erit Perſonale; Nota ly adequatè, quia ſi Privilegium conceſſum alicui propter aliquam cauſam, ſe extendat ad alios, non adequatè adhæret Privilegiario, ſed etiam alijs, & tunc erit Reale, quia perpetuum, v.g. Privilegium conceſſum Paulo à Principe ob merita ipſius, eiuſque ſucceſſoribus: iſtud eſt reale, cum fundetur in illa connexione Perſonarum perpetua. Ita *Menoch. de præſumpt. l. 3. præſumpt.* 103.

In dubio verò num Privilegium ſit Reale, an Perſonale, quando non poſſit colligi intentio concedentis. Ponitur pro Regula.

7. Tertium Fundamentum. Si eſt purum beneficium reale, & tunc erit Reale, atque perpetuum. Iuxta Regulam *in cap. Decet*, ubi dicitur: *Decet beneficium conceſſum á Principe eſſe manſurum, & in l. Beneficium Impera-*

ratoris, ff. de Constit. Princip. Si verò Privilegium est odiosum, vt potè contra ius commune, vel cedens in aliorum præiudicium, personale reputatur, ut potè strictè interpretandum. Sive dubium sit negativum, quando scilicet Intellectus nullam rationem habet sufficientem, ut uni, aut alteri parti adhæreat: sive affirmativum, quando Intellectus habet rationes sufficientes pro utraque parte probabiles, ut per eas possit alterutri parti assentiri. Ex dictis remanet clara, & explicata Regula; sed dubium est de Privilegio Personali: nam Privilegium Personale concessum Archiepiscopo gestandi Pallium, idest quodam ornamentum, quæ est dignitas in summo Pontifice significans plenitudinem potestatis, non semper sequitur Personam Archiepiscopi: cum non possit illo uti extra suam iurisdictionem: ergo fallit Regula: quod sit Personale, patet, quia novus Archiepiscopus non potest illo uti sine nova Pontificis licentia. Sic *in c. 1. §. si verò, &c. ad honorem §. Alij autem, de auctoritat. & usu Pallij.*

Resp.

Resp. Privilegium Personale respicere ultra Personam, etiam locum, & tempus iuxta voluntatem concedentis, ex *eod. c. cit. Bard. de Reg. iuris hic n.* 16.

CAP. II.

De valore Privilegij, vel Dispensationis.

NOt. Valorem Privilegii, vel Dispensationis posse considerari dupliciter; primò in ordine ad tempus concessionis, & ad tempus executionis; hoc prænotato, sit

8. Quartum Fundamentnm. Privilegium, vel Dispensatio validè conceditur absque mandato, vel scientia illius, pro qúo conceditur; quia valor illius pendet ab auctoritate, & Voluntate concedentis. *Navar. l.* 1. *de rescript. consil.* 2. 3 4. *Sáv. gratia n.* 23. *Bonac. de leg. d.* 1. *quæst.* 3. *par.* 3. *pag.* 93. *num.* 1.

9. Quintum Fundamentum. Privilegium, seu Dispensatio non habet vim, neque exequi potest validè, donec accepte tur ab eo, cui conceditur, aut

aut ab ipsius Nuncio, vel Procuratore. *Menoch. l. 2. de Arbitr. cent. 2. casu 185. n. 31. Laym. l. 1. tr. 4. c. 23. Bonac. cit. pag. 94. Mandosius de signat. gra. §. indultum percipiendi fructus vers. privilegiatus.* Ratio deducitur ex *text. c. si tibi absenti de praeben. in 6.* ubi dicitur, ius in beneficio, quod confertur absenti, non acquiri donec absens ratam habuerit collationem. Item Privilegium est veluti quaedam Donatio, quae non valet, nisi acceptetur.

Ex hoc fundamento.

10. Resolves Primò. Validam esse Dispensationem in executione obtentam pro se, & pro alio, si unus tantum acceptet, altero eam ignorante, dummodo vinculum, seu impedimentum afficiat utrumque necessariò, v. g. Dispensatio Titij ad contrahendum cum Paula affine, vel consanguinea; si Titius tantum petat, & eam acceptet, inscia Paula, validè potest exequi; quia affinitas est impedimentum afficiens utrumque contrahentem; & dispensatio unius ttahitur ad alterum necessariò sibi connexum; & eo instanti, quo alteri per Dispensationem tollitur impedimentum, poni-

conſentiat,ita nõ tenet ſubrogatio,niſi acceptet is, pro quo fit commutatio.

16. Validam eſſe irritationem voti, etiam ſi ignoret, vel acceptet is, qui votum habet; Ratio eſt, quia Irritatio, non eſt ſpecies donationis, ſicut diſpenſatio; ſed potius eſt actus poteſtativus ſupra illum, cuius votum irritatur; unde non eſt neceſſaria acceptatio, neque intimatio imitationis per Nuncium. Ita *Sanchez in ſum. l.4. c.48. n.7.* Poſſet quidem peccare ex conſcientia erronea is, cuius votum fuit irritatum, ſi faciat quid contra votum, ignorans illius irritationem. Sicut peccare poſſent Privilegiarii in caſibus ſupradictis, utendo Privilegiis, nondum habita cognitione de eorum conceſſione; cum ſe exponerent periculo faciendi contra legem.

17. Sextum Fundamentum. Privilegium non valet, neque Diſpenſatio, ſi in precibus taceatur aliquid, quo cognito Superior non diſpenſaſſet. Secus verò. *Bonac. cit.* Privilegium ex mera liberalitate concedentis, poteſt revocari ante acceptationem; Privilegium verò ex officio, & mandato, quamvis ſit ex mera liberalitate reſpe-

ctu

ctu illius, cui conceditur, non potest revocari. Ex *cap. si tibi absenti, de prabendis in 6.* ubi deciditur, non acquiri ius in beneficium collatum absenti, donec acceptetur ab isto, & interim collationem revocari non posse. *Menoch. cit. Salas disp. 17. sect. 5. ad finem, versic. secundò etiam.*

Quando, & quibus locis possit Privilegiarius uti Privilegio, sit

18. Septimum Fundamentum, & Regula generalis. Privilegiatus potest uti privilegio ubique si sine restrictione loci, & temporis, concedatur; quia ubi Ius non distinguit, neque limitat, nec nos limitare debemus: Quando verò est Personale, potest Privilegiarius uti eo etiam extra Territorium concedentis: dummodo ibi non adsit specialis prohibitio, & non adsit scandalum. *Navar. de Privil. consil. 16. Azor. l. 5. c. 23. q. 6. Salas de leg. disp. 17. sect. 10. n. 54. Guttierez de matrim c. 127. Laym. l. 1. tr. 4. c. 23. nu. 16. Bonac. de leg. d. 1. q. 3. p. 6. n. 4.* Ratio est; quia Privilegium Personale afficit Personam, ubicumque reperiatur ex Regula præsenti. Ex hoc Fundamento.

19. Resolves Privilegium conces-

ſum v. g. Petro veſcendi lacticinijs in Quadrageſima ob inopiam piſcium, vel olei in illo loco, non prodeſſe Petro in alio loco, ubi piſces, & oleum reperiuntur; quia Privilegium reſtringitur ad locum, quamvis ſit Perſonale.

Privilegium verò conceſſum Petro ob ſui indiſpoſitionem, prodeſſe Petro ubique quia eſt priuilegium Perſonale, ſine ulla loci, & temporis reſtrictione.

C A P. I I I.

De explicatione, ſeu interpretatione Privilegiorum, quando verba ſunt dubia.

20. NOt. Privilegium aliud eſſe favorabile, quod ſcilicet favorem continet, & non eſt contra leges, neque ulli præiudiciale: aliud odioſum, quod ſcilicet, ultra favorem præſtitum Privilegiario, vel eſt contra ius, vel alicui præiudiciale. *Sylv. v. Privileg. & alij comm.* In explicatione priuilegii ſervanda eſt verborum proprietas, iuxta ſignifica-

ficatum, quod ſervatur in foro, à quo conceditur: quando ex tali forma nihil abſurdi ſequatur.

21. Octavum Fundamentum. Privilegium purè favorabile, latè eſt explicandum, quantum rationabiliter fieri poteſt, ſervata verborum proprietate. Ratio patet ex *Regul. iur. in 6. odia reſtringi favores convenit ampliari.*

22. Nonum Fundamentum: Privilegium odioſum, ſtrictè explicandum eſt, ſervata verborum proprietate. Ratio patet, quia ex dicta Regula iuris. Odia ſunt reſtringenda. Tum quia Princeps in odioſis cenſetur ſolum derogare, quatenus expreſsè per verba declarat, ex *l. quod auſus, ff. de emancipat. liberorum.*

23. Aliquando tamen privilegium contra ius commune debet ampliari; verb. grat. ob bonum commune, quod præponderet derogationi iuris, aut ſi agatur de cauſa pia, & religioſa, tunc fit extenſio; nam ſumma ratio eſt, quæ pro religione facit, inquit Iuriſconſultus *l. ſunt Perſonæ ff. de*

religioſis, *& ſumptibus funerum*; Idem dicendum, quando privilegia conceduntur Communitati, vel toti Religioni in perpetuum: hęc enim habent vim legis, quaſi eſſent expreſſa in iure, cum ſint conſtitutiones perpetuæ. Item ſi Privilegium redderetur inutile, aut iniuſtum, tunc eſſet ampliandum, & è contra. *Navarr. Sylveſt. Sanch. & alij apud Bonac. cit. num. 6.*

24. Si tandem Privilegium ſit tantum contra legem privatam, latè eſt interpretandum, *c. olim de verb. ſignificat.*

In Privilegio ad inſtar: quod ſcilicet conceditur ad ſimilitudinem alterius conceſſi alteri, ſit extenſio, aut reſtrictio, ſicut in exemplari.

CAPUT IV.

Quibus Perſonis Privilegium cenſeatur conceſſum.

25. DEcimum Fundamentum. Privilegium ijs tantum videtur conceſſum, qui ſunt in eo expreſſi, vel incluſi ex vi ſignificativa ver-

verborum, aut propter materiæ, & actionis connexionem, aut propter iuris diſpoſitionem. Ex hoc Fundamento.

26. Reſolves Primò. Privilegium conceſſum Religioſis, concedi etiam Monialibus eiuſdem ordinis: niſi in Privilegio dicatur, *Viris Religioſis*; nam ex vi ſignificativa verborum excluduntur Moniales. *Rodriquez to. 1. reg. q. 13. ar. 22. Suarez de leg. l. 8. c.* 10. *n.7. Bonac. diſp.* 1. *de leg. q.* 2. *p.* 7. *t.* 101. *num.* 2.

Conceſſum Filijs, etiam Filiabus, niſi dicatur, Filijs maſculis, *l. iuxta, ff. de verb. ſignif. & l. filijs, ff. eo. tit.* Conceſſum Fratribus, etiam ſororibus, *l. Lucius* 91. §. *quæſitum, ff. de legatis, & l. tres fratres, ff. de pact.* & hæc omnia propter vocis ſignificationem.

27. Reſolves Secundò. Propter materiæ connexionem, Privilegium conceſſum bonis Mariti, concedi, & extendi ad bona Vxoris, ſi ea communicent cum bonis Mariti: Conceſſam Diſpenſationem in impedimento affinitatis, vel conſanguinitatis, extendi ad alterum affinem, vel conſanguineum, quamvis ipſe ignoret, & non

acceptet, ut dictum est *cap. 2. huius Regulæ Fundam. 5. n.*10. *Resol. primò*. *Sanchez l.8. disp.26.n.6.*

28. Resolves Tertiò. Propter actionis connexionem, privilegium concessum Sacerdoti, ut celebrare possit tempore Interdicti, extendi ad servientem. Concessum Domini ad audiendum sacrum tempore Interdicti, concedi etiam familiaribus &c.

29. Resolves Quartò. Propter Iuris dispositionem Filium, neq; Matrem gaudere privilegiis patris, & Mariti excepta nobilitate, aut alia concessione à Iure facta, *l. cum legitimè, ff. de statu hominum, l. fœmin. ff. de Senator.* privilegium immunitatis concessum patri ob numerum duodecim filiorum, extenditur etiam ad Matrem respectu bonorum patrimonialium: neque Iura sunt contraria, quia loquuntur de iis, quæ frequenter accidunt, non rarò, ut rarò accidit Vxorem habere bona patrimonialia, *l. nam ad ea ff. de legibus*. Neque tale privilegium cessat, mortuo uno ex filiis, quia talis numerus requiritur ad acquirendum, non ad conservandum privilegium. Item eodem privilegio gaudent filii, mortuo

tuo

tuo patre, si tamen unitè vivant.

30. Undecimum Fundamentum. Privilegium concessum Communitati, ut Communitas est, non communicatur omnibus Individuis eiusdem seorsim sumptis, nisi in iis, quæ sunt exercenda à singulis personis, v. g. Indulgentiæ, Confessiones. Item in generali communicatione Privilegiorum facta alteri, intelliguntur etiam consuetudine acquisita. Item Indulgentiæ. *Mendoza tract. de Privil. ad instar, glos. 9. Portel. v. Privilegij communicatio n. 20.*

31. Duodecimum Fundamentum. In generali communicatione Privilegiorum non comprehenduntur privilegia exorbitantia, quæ ordinariè non conceduntur. Item quæ sunt præiudicialia, ut exemptio à solutione Decimarum. Item excipiuntur privilegia concedentia ea, quæ non veniunt in generali concessione, nisi in specie exprimantur.

32. Tertiumdecimum Fundamentum. Privilegium insertum in corpore Iuris non revocatur per revoca-

tionem generalem : ideſt, Non obſtantibus quibuſcumq; privilegiis, &c. niſi fiat de eo ſpecialis mentio, vel revocetur ius commune . *Quintanad. tom. 1. ſingular. tr. 3. ſing. 16. Mendus v. privil. n. 1.* In communicatione Privilegiorum non communicatur uſus, vel non uſus, ſed ius utendi privilegio : ergo quamvis aliquis non utatur, non præiudicat illo utentibus . *Laym. in qq. canon. de præl. Mend. hic n. 6.*

C A P. V.

Quando ceſſet privilegium, ſeu amittatur .

33. QVartumdecimum Fundamentum. Privilegium perſonale amittitur, pereunte perſona, cui fuit conceſſum : nam extinguitur cum perſona ex doctr. huius Regulæ. Reale verò conſequitur eos, qui rem ipſam acquirunt. Ad cognoſcendum verò, quando Privilegium ſit reale, vel perſonale conſtat ex dictis in *p. cap. n. 4.* Non perit tamen privilegium morte concedentis, dùmmodo non ſit reſtrictum ad mor-

tem

tem ipſius concedentis: *cap. ſi cui nulla de prabend. in 6.* nam privilegium eſt donum, quod non amittitur per mortem donatoris.

Ceſſat privilegium morte concedentis, ſi afficiatur his particulis, *Concedo uſque dum mihi placuerit, uſque ad meum beneplacitum, voluntatem &c.* quia per mortem verè ceſſat voluntas, beneplacitum &c.

Secus verò ſi dicatur in privilegio; *Donec revocavero: Sanch. l.8. de matrim. diſp. 28. q.3. Molin. diſp. 298. Layman l. 1. tr. 4. c. 23. num. 17. Bonac. cit. pag. 105. num. 19.*

34. Quintumdecimum Fundamentum. Privilegium nondum obtentum, ſed obtinendum per mandatum, v. g. ſi Pontifex mandet Titio, ut Beneficium conferat Paulo, & ante collationem Beneficii, moriatur Pontifex, ceſſat privilegium pro Paulo: quia ceſſat facultas in Titio conferendi, cum talis commiſſio ſit tantum mandatum in Titio, non privilegium: mandatum autem expirat morte mandantis, *l. mandatum C. mandati, & c. ſi cui nulla, de prabend. in 6.* Secus tamen dicendum, quando mandatum fuiſſet in fa-

vorem utriusq; *Franciscus Lapus apud Sanch. l. 8. disp. 28. n.* 80. 81. *Bonac. citat. n.* 19. *& sit*.

35. Regula generalis; Quoties gratia, seu Privilegium concessum est immediatè personæ petenti, quæ etiam dicitur gratia facta, sive res integra sit, sive non; idest si Privilegiarius inceperit aliquem actum virtute privilegii, sive non, non expirat morte concedentis.

Privilegium verò, seu gratia facienda per commissionem alteri conferenda, re adhuc integra, expirat morte concedentis; nam mandatum expirat morte mandantis. Si autem res integra non sit, & Delegatus aliquem actum effecit virtute privilegii, non expirat morte concedentis. *Sayrus*, *Sylvest. Angel. Suarez apud Bonac. cit. num.* 23. *contra nonnullos*. Ex hoc Fundamento.

36. Resolves Primò. Privilegium factum Confessario immediatè, sine limitatione, ad Confessiones audiendas, ad absolvendum à censuris, non cessare morte concedentis; quia est gratia facta immediatè Confessario.

Con-

Contrarium dicendum, de privilegio iuriſdictionis contentioſæ delegatæ, quod expirat, ſi res integra ſit, morte concedentis, colligitur ex *c. gratum, c. relatum, c. quamvis, & c. licet undique de off. delegati. Suar. l. 8. c. 32. Sanch. l. 3. de matrim. diſp. 30. lib. 8. diſp. 28. n. 30. 57. & 94.* Salas *diſp.* 20. *ſect.* 17. *n.* 125.

37. Reſolves Secundò. Gratiam conceſſam Confeſſario ad diſpenſandum in Votis, in impedimentis &c. ad abſolvendum à Cenſuris, à reſervatis reſpectu perſonæ particularis, ceſſare, re integra manente; quia eſt gratia facienda ex dictis. Secus verò, ſi res integra non ſit; ſed aliquem actum inceperit Confeſſarius iuriſdictionis. Hoc fundamēto innumeros Caſus huiuſmodi reſolves. Cōtrariū tenet *Maiol Fill. & alij.*

38. Sextumdecimum Fundamentum. Privilegium gratuitum, quo facultas conceditur ſubito faciendi contra, vel potius præter ius, ex iuſta cauſa eſt revocabile à concedente, vel ſucceſſore, aut Superiore, & conſequenter poteſt amitti; quia ad eundem, qui eximit à lege, ſpectat etiam ad eiuſdem obligationem reducere. *Layman*

l.1. tr.4. c.23. n.19.25. Azor. Sanch. Escob. Exam.15. de privileg. Non tamen sine causa, quia privilegium Principis decet esse mansurum *de Reg. Iuris in 6.* neque est revocabile, si concessum sit non subdito: quia transivit in contractum ratione acceptationis, quæ inducit obligationem ex iustitia: Excipe causam præiudicii bono communi, & simili. *Salas disp.17. n 70. relat. à Bonac. cit. p.8. nu.6. pag.109. Sanchez l.8. disp.33. nu.11.*

39. Regula sit & Fundamentum generale: Princeps potest revocare privilegium, concessum etiam per contractum, ut prævia pecunia, vel titulo gratitudinis ob merita præcedentia, validè, & licitè, etiam non subdito, si adsit causa publicæ utilitatis: cum onere tamen restituendi acceptum pro privilegio: quia concessio privilegii includit hanc tacitam conditionem: & bonum publicum præfertur privato. Secus verò, si talis causa non adsit: quia Privilegiarius acquisivit Ius &c. *Salas disp.20. sect.48. Sanch. l.8. disp.17. & alios.*

40. Not. Privilegia in corpore Iuris expressa revocari per privilegia con-

contraria, quia Pontifex cum ſcientia illorum facit revocationem: ſecus verò dicatur de non inſertis, quia cum ſint privata, Princeps ignorare ea præſumitur, ideo per contraria nolle ea revocare. *Eſcob. cit. ſup.* Neque inſerta in corpore iuris revocantur per clauſulam generalem, Non obſtantibus quibuſcumque &c. niſi de iis fiat mentio ſpecialis. *Mend.v.privil.n.1. Quintanad.cit.* ut alibi dictum eſt.

41. Item Not. Ad hoc ut revocatio privilegii facta per legem valeat, requiritur publicatio, qua facta, ceſſat privilegium, ſi publicè fuit intimata: ita ut acta non valeant, etiam facta cum ignorantia revocationis. Excipe actus publicos factos cum errore communi, & titulo colorato: nam iſti validi ſunt ex *l. Barbarius, ff. de offic. prat. vide Tambur. in Decalog. Bonac. cit. pag.110.n.20.* Hac doctrina reſolves innumeros caſus circa Abſolutionem.

Revocatio verò facta privatim non valet, niſi perveniat ad notitiam privilegiarii.

42. Decimumſeptimum Fundamentum. Ceſſante tota cauſa privilegii con-

contra Ius, vel alteri præiudicialis, ceſſat privilegium; nam credibile non eſt velle Principem conſervare privilegium datum ex cauſa, ipſa cauſa ceſſante; probabilis etiam eſt opinio contraria.

Non ceſſat Privilegium, ceſſante cauſa, ſi eſt favorabile.

43. Decimumoctavum Fundamentum. Privilegium odioſum alteri præiudiciale affirmativum, aliquid faciendi in alterius gravamen, v. g. exigendi decimas, ceſſat per non uſum, quatenus perſona gravata tempore longo præſcribit exemptionem. Non tamen ceſſat, ſi privilegium non cedit in alterius gravamen, neque per non uſum tempore longiſſimo, ſi fuerit conceſſum ſine limitatione, demptis caſibus in iure expreſſis. *Laym. l.1. tr. 4. c. 23. Suarez l. 8. c. 34. Iaſon. Bartol. & alij. Bonac. cit. pag.* 112. *n.* 34. *Eſcob. cit. pag.* 174.

44. Item amittitur per uſum materialiter, & formaliter contrarium Privilegium negativum, v. g. non ieiunandi, non ſolvendi tributum: Si Privilegiatus ieiunet, tributum ſolvat, patet ex *cap. cum acceſſiſ-*

ſent,

sent , de constitut. cap. accedentibus , de privileg. cap. porrò de privileg. Secus verò, si usus sit tantum materialiter contrarius , ideſt sine cognitione , vel advertentia privilegii , non cessat Privilegium , quia usus non videtur sufficienter voluntarius ; nemo enim consentit in eo , quod non advertit . *Bartol. l. 1. C. de his, qui sponté. Panorm. cap. cum accessissent de Constitut. Felinus eo. c. n. 30.*

An verò amittatur in utroque foro ? Resolutio pendet ab intrinseca voluntate Privilegiarij , si voluntas adsit utendi actibus contrariis materialiter , & formaliter , in utroque foro amittitur ; si non , in neutro deperditur . In foro tamen externo , cum præsumptio esset contra privilegiarium, ab isto talis præsumptio esset elidenda.

45. Decimumnonum Fundamentum . Non potest renunciari priuilegium , cedens in bonum publicum , quamvis redundet etiam in bonum particulare, v. g. Privilegium Fori , & Canonis non potest à Clerico renunciari . Neque si cedat in bonum plu-

plurium, quando ab aliorum commodo nequit ſeiungi.

Poteſt quidem renunciari, ſi Privilegium cedat tantummodo in bonum particularis: quia nemo cogitur invitus beneficium acceptare: valebit tamen uſque dum à concedente acceptetur, quia ab ipſo habet vim. *Nugnus in addit. ad 2.p.q.25. art.4. dub. penult. pag. 482. & alij apud Sanch. l. 8. diſp. 32. & apud Suar. l. 8. c. 33.*

46. Neque amittitur privilegium per abuſum, quia ante ſententiam declaratoriam criminis nemo tenetur á ſe privilegium abdicare: niſi lex inducat privationem ipſo facto ob abuſum. Plura latius videantur apud Auctores, & ſatis ſint dicta occaſione Regulæ expoſitæ, quæ non niſi ex variis Fundamentis potuit dilucidari: & adequaté cognoſci: *Privilegium perſonale ſequi perſonam, & extingui cum perſona.*

R E-

REGULA VIII.

Semel malus ſemper præſumitur eſſe malus.

Ex c. Parvuli 22. quæſt. 5. Item ex l. ſicuti §. iiſdem ff. de accuſat. & inſcript.

CAP. I.

Explicatio Regulæ.

1. CErtum eſt hominem teneri ſcire leges, eaſq; ſciendo obſervare, ut patet ex *l. leges C. de leg. & l. ab ea parte, ff. de probationibus:* leges autem ſunt regulativæ, & directivæ ad bonum, & bonos facere ſtudent præmiorum exortatione, & delictorum punitione, *l. 1. ff. de iuſt. & iur.* quilibet ergo præſumitur bonus ex earum legum præſumpta ſcientia, & obſervantia; nam ab initio ſui eſſe poſſeſſionem retinet ſuæ bonitatis, gratia ſibi à Creatore comparata; igitur quilibet

bet præsumitur bonus. E contrario dicendum de eo, qui sciendo leges, minimè eas observat; quapropter si semel in aliquo circa legem deliquerit, in eo genere delicti semper præsumitur malus: nam cum malitia sit in possessione, præsumitur etiam pro ipsius perseverantia, nisi aliunde emendatio probetur. *Mascard. de probat. concl.* 222. Non tamen vigeret præsumptio, si delinquens per triennium se emendaverit, & de delicto penituerit. *Gloss. in c. semel, c. ferrum cum c. sequent. d.* 50.

2. Hæc Regula non procedit in dubio, quando scilicet dubitatur an homo ille, v. g. Petrus aliquando fuerit malus v. g. Homicida, Fur &c. quia in dubio melior est conditio possidentis: unde ante dubium, ut suppono, possessio erat pro bonitate, igitur in dubio unusquisque censendus est bonus, donec contrarium probetur: ut ex *c. mandata 6. de rescript. habetur, semel probatus bonus, semper præsumitur bonus*; est igitur Regula præsens intelligenda: De homine evidenter, & scienter malo, qui semel convictus de crimine, in eodem

ge-

genere criminis semper præsumitur malus, nisi probetur contrarium. Excepto periuro, cui etiam post emendationem non creditur; *c. testimonium 54. de testib.*

3. Ratio huius Regulæ est, quia mutatio mortis, & vitæ non præsumitur, cum mutatio sit quid facti: factum verò non præsumitur, nisi probetur, *l. 2. ff. de iur. & facti ignos.* & possessio stat pro delicto, aut malo commisso; ex quo insurgit præsumptio contra Hominem iam malum, in quem transfertur onus contrarium probandi, & nisi probet bonitatem, & vitæ mutationem, ex iuris præsumptione, semper præsumitur malus.

4. In dubio tamen ad præcavendum malum, licet suspicari de malo, etiam non probato, non tamen iudicium certum de malo formare: ius enim inest cuique ad illud fugiendum. *Bonacin. de restitut. disputat. 2. quæst. 7 part. 4. nu. 3.* Sic Superior ex indiciis potest suspicari de subditis, non iudicare. *Mol. tr. 4. disp. 14. & alij.*

5. Pro maiori pręsentis Regulę intelligentia inspicienda est essentia, & mul-

& multiplicitas præſumptionis; Præſumptio, *ex ſpeculo, & Farinac. n.82.* eſt argumentum ad credendum unum factum, ſurgens ex probatione alterius; vel ſecundum *Goffredum* eſt plena, vel ſemiplena alicuius facti dubii probatio. Ita refert *Carrar. in hac Reg. ar. 1. n. 57.*

Iſta præſumptio ex *Menoch. de præſumpt. l. 1. q. 2. n. 11.* triplex eſt; Vna eſt iuris tantum; Altera iuris, & de iure; Tertia hominis. Sic *Farinac. q. 36. n. 85.* Præſumptio iuris tantum, eſt diſpoſitio legis aliquid præſumentis, ſed ulterius non procedentis, & nihil ſuper præſumpto ſtatuentis. *Maſcard. & Farinac. apud Bittum in praxi crim. de præſumpt. q. 72. tr. 6.* Præſumptio iuris, & de iure eſt diſpoſitio legis, aliquid præſumentis, & ſuper præſumpto, tanquam ſibi comperto, ſtatuentis. *Alciat. in tract. de præſumpt. p. 2. num. 3.*

Præſumptio verò hominis, ea eſt, quæ non eſt expreſſa in iure, quæ Iudicis arbitrio relinquitur, ut inſpiciat quod ſibi videtur, & in nullo iure expreſſa, & confirmata eſt. *Caſtrenſ. Felin. Farinac. q 36. n. 97.*

6. Po-

6. Pono exemplum in Regula, & ſic exemplificata, liquida erit eius declaratio:

Semel malus, ſemper præſumitur malus in eodem genere mali; Hæc dicitur Iuris præſumptio, ius enim ſic præſumit, in *c. ſemel malus, de Regul. Iur. in 6.* ſed circunſcripta alia lege, cum hæc ulterius non procedat, & ſuper præſumpto nihil ſtatuat, hæc diceretur præſumptio Iuris tantum.

Si quis autem in Iudicio falſum iuraverit, & denuò in teſtem aſſumatur, iſte ſemel malus, & periurus, ex vi *dicti cap.* ſemper præſumetur periurus; & ulterius in *cap. ex parte, ubi gloſ. & Abb. de teſtibus*, ſtatuitur, quod talis à teſtimonio repellatur; unde ex vi iſtius ſtatuti ſuper præſumpto, iſta dicetur, præſumptio iuris, & de iure, cum *hoc cap.* 1. ſupra præſumptum firmum ius inducat, & ſtatuat. Si verò Iudex ultra prædicta, aliquid in iure non expreſſum, & legi non repugnans, præſumpſerit; puta quod periurus cum dolo, vel ſine dolo periuraverit, hæc ultima erit præſumptio hominis. Sicut eſſet alia præſumptio in lege non expreſſa.

7. Pri-

7. Prima præsumptio, quia fundatur in semiplena probatione, potest tolli, probando contrarium, excepta hac in materia periurii, quia etiam si per triennium non periuraverit, & pœnitentiam egerit, adhuc in iudicio semper præsumetur periurus, & excludetur á testificando; Secunda, iuris, & de iure, quia fundatur in plena probatione, quæ præcessit in iudicio eius rei, de qua præsumit, non admittit probationem in contrarium, v. g. Virgo, quæ violenter fuit stuprata à Viro, præsumitur non virgo, unde secundum iura non potest inter Virgines consecrari; & quamvis fuerit animo retinens, tamen non virgo præsumitur, & nulla illi prodest probatio, quia ius præsumit, & ultra statuit, ne inter virgines consecretur, nulla admissa probatione in contrarium.

9. Tertia verò præsumptio hominis, si levis est, quæ fundatur in levibus indiciis, nihil operatur contra præsumptum, & ordinariè temeraria est, de qua Theologi, ubi de iudicio temerario, &c. Si probabilis est ex probabilibus indiciis cum uno teste, facit semiplenam probationem, & con-

coniuncta cum diffamatione publica, induit purgationem canonicam, ut ex *cap. si quis de gradu, de purg. canon.*, & aliquando fama præcedente, cum uno teste, & iuramento facit plenam probationem.

Si tandem hæc præsumptio hominis fundatur in gravissimis, & immediatissimis indiciis, v. g. solus cum sola, uterq; iuvenis in cubiculo clauso, nudi reperiantur in lecto amplexati, dicitur præsumptio violenta, & procedit ad condemnationem criminalem, *ex l. sciant, cuncti C. de probat.* vide *Menoch. Farinac. &c.* & hæc satis pro Regulæ captu quo ad forum fori.

CAP. II.

De Præsumptione quoad conscientiam, quid operetur circa Possessionem.

An illud Iuris Axioma: *In pari causa melior est conditio Possidentis*, currat in omni materia?

10. DIcendum est, ex communiori sententia, Principium illud iuris in *Regul. 65. iur. in 6.* videlicet: In pari causa potiorem esse conditionem possidentis verificari non solum in materia Iustitiæ, verùm etiam aliarum virtutum ex *Sanchez in Summ. l. 1. c. 10. num. 10. Filliuc. tom. 2. tr. 21. c. 4. n. 159. Bonac. de rest. disp. 1. q. 2. p. 1. §. incidens, Lanfrancus de opin. elect. opusc. 1. c. 2. Baldelli to. 1. disp. 8. n. 15. Dian. p. 4. tr. 3. resol. 4. Bardi de Consc. dubia Discept. 5. c. 4. n. 4. contra Sayr. Turrian. Azorium, Vasq. & alios*. Probatur conclusio. Ideo in materia iustitiæ, potior est conditio possidentis, quia inter obligationem restituendi, & in-

& inter potestatem retinendi, resultat quædam æqualitas, per quam Intellectus dubiè se habet circa obiectum; sed si accedat possessio, uni parti adhęrens, ista pręvalebit; iusta enim ratio operandi contra dubium speculativum. Est possessio; v. g. Dubitat quis speculativè an res à se possessa sit alterius, facta diligentia, potest illam sibi retinere; nam in dubio melior est conditio possidentis; nisi tali possessioni ius non resistat, faciendo possessorem incapacem possidendi; nam tunc possidentis conditio non erit potior, neq; pro ipso erit iudicandum, cum neque pro ipso extabit præsumptio; sed tunc ultra possessionem ostendendus erit titulus possessionis, ut patet ex *c. ad decimas de rest. spol. in 6.* & ex *c. ex insinuatione de Procur* & ex *c. constitutus de elect.* sed in materia aliarum virtutum potest esse dubium, v. g. an sit obligatio exercendi actum religionis, & inter obligationem, & libertatem tunc erit quædam æqualitas; ergo si voluntas possideat suam libertatem pensatis omnibus, etiam in hac, & in alia materia melior erit conditio libertatis possidentis, & practicè ab-

ſolvendus poſſidens ab obligatione.

Sed quia valde laborioſum eſt in materiis aliarum virtutum à Iuſtitia, agnoſcere pro quo ſtet poſſeſſio, & conſequenter pro quo decidendum, ideo ſit ad maiorem notitiam.

2. Fundamentum Primum. Pro illo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio iuris, & pro eo ſtat præſumptio iuris, qui transfert onus probandi rem controverſam in adverſarium. Probatur prima pars Fundamenti, quod pro illo ſtet poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio. Præſumptio iuris fundatur in aliqua cauſa rationabili, & iuſta; ergo ſi præſumit in favorem unius partis, ſignum eſt poſſeſſionem, de qua eſt dubitatio, ſe tenere pro eadem parte; igitur ſecundum eã erit iudicandum. *DD. communiter Panorm. cap. conſult. de offic. iudic. deleg. num. 9. Molin. tom.* 1. *de iuſt. diſput.* 16. *&* 196. *Maſcard. tom.* 3. *de probat. concl.* 1221. *Simanc. de cathol. inſt. tit.* 50. *nu.* 6. & expreſsè definitur in *inſtit. de interdictis §. Retinendi*, ubi deciditur, quod cum obſcura ſunt utriuſq; iura, ideſt partiũ litigantiũ, contra petitorẽ iudicari ſolet.

Secunda pars Fundamenti etiam pro-

probatur; quod scilicet præsumptio iuris sit apud illum, qui in adversarium transfert onus probationis, ex *l. generaliter* §. *non tantum verba*: *de fidei commiss. libert.* & ex *l. fin. de eo, quod met.* §. 1. ita refert *Menoch. l. 1. præsumpt. q. 33. nu. 1. Sanchez lib. 5. de matrim. disp. 37. nu. 7. Merolla, & alij apud Bard. de conscient. dub. Discept. 5. c. 5. n. 5.* Probatur etiam ratione; Quia cum præsumptio iuris habeatur pro veritate, v. g. dum veritas probata appareat; onus probationis non se debet tenere ex parte illius, pro quo est præsumptio, sed ex parte contrarij, qui petit contra pręsumptionem.

12. Secundum Fundamentum. Si ex utraq; parte plures præsumptiones occurrunt, tunc erit iudicandum pro ea parte, pro qua sunt efficaciores præsumptiones. *Menoch. l. 1. præsumpt. q. 30.*

Si verò ex utraque parte sint præsumptiones ita æquales, ut non possit iudicari pro quo stet possessio, tunc censetur purum dubium, & pro utraque parte par est causa, ut in *æquali dubio* pro possessione decidatur. *Castropal. tom. 1. disput. 3. pun. 6. n. 2.* Ex his Fundamentis.

 13. Se-

13. Resolves sequentes casus. In dubio an Lex extet, vel aliquid sit preceptum, non tenetur dubitans adhibita diligentia, ad illud; quia titulus operandi practicè contra dubium speculativum est possessio, quæ stat pro libertate. *Sanchez de matrim. l.2. disput.41. n.36.* Si autem constet de lege, dubium autem sit an in casu particulari obliget, dubitans tenetur lege, quia possessio stat pro lege. *Medina q.96.*

14. Debitor certus de debito, & dubius de solutione, tenetur solvere; quia solutione dubia stat possessio pro debito certo. *Diana par. 4. tr. 3. resolut.32. Caramuel lib. 3. Theol. intent. de conscient. dictam. disp. 1. coroll. 28. & alij hic.*

15. In dubio an casus sit reservatus, sive sit iuris, sive facti, potest teneri pro non reservato; quia ante reservationem dubiam, possessio stat pro casu non reservato. *De Lugo de pœnitent. disput.16. sect. 2. §.53. n.63.*

16. In dubio de censuris, sive Iuris, sive facti, adhibita diligentia, non tenetur quis se haberi, pro excommunicato; Quia melior est conditio possidentis. *Sanchez in sum. lib. 1,*

cap.

capit. 10. numer. 55. & alij .

17. In dubio de Irregularitate ex homicidio, si dubium sit iuris, adhibita diligentia, non est quis censendus irregularis; nam possessio est pro libertate, ex *c.is, qui de sentent. excomm. in 6.* Si autem sit dubium facti, est censendus irregularis in utroq; foro, ex *c. ad audientiam* . In cęteris verò irregularitatibus, excepta irregularitate ex homicidio, stante dubio sive iuris, sive facti, nemo censendus est irregularis.

18. In dubio de voti emissione, non tenetur voto; quia libertas est in possessione. In dubio an habuerit quis animum se obligandi, facta diligentia, si ex utraque parte sint æquales præsumptiones, tenetur voto, quia obligatio præsumpta est in possessione cum voto emisso. Si efficaciores sint præsumptiones ex parte voluntatis non obligatæ; non tenebitur voto. Vide *Caram. cit. coral. 3. nu.* 1338. *Duæ sunt opiniones contrariæ, utraque probabilis* .

19. In dubio de voto castitatis emisso, an fuerit Virgineę &c. aut coniugalis; tenetur vovens servare casti-

tatem, quia votum eſt in poſſeſſione; ſatisfacit tamen ſi alterutram ſervet; nam ex *Regula XV. & XXXI.* . Odia in dubiis ſunt reſtringenda; & in obſcuris dubietatis, quod minimum eſt, ſequimur. *Caram.cit.coroll.7.*

In dubio An quis voverit caſtitatem perpetuam, vel ad tempus; tenetur ad caſtitatem; non tamen ad perpetuam. *Caram.cit.coroll.*8. Ratio eſt modo ſupra dicta.

21. In dubio An votum emiſſum fuerit de materia ſufficienti; tenetur cum *Diana*, quia certitudo voti eſt in poſſeſſione ex parte voventis, & volentis ſe obligare; ergo ratione materiæ dubiæ, An Deus ipſam acceptet, tenetur conſulere Pontificem, ut in dubio, vel diſpenſet, vel interpretetur. *Diana part, 4. tract. 3. reſol. 13.*

22. In dubio An quis legitimus ſit, facta diligentia, licitè dividit hæreditatem; quia præſumptio eſt pro Matrimonio poſſidente ante dubium Adulterii; & in dubio facti, factum non præſumitur.

23. In dubio An quis expleverit 21. annum: non tenetur ieiunare, quia

quia libertas est in possessione. *Sanchez de matrimon. l.2. disput.41.n.38.*

Secus quando dubium est de ætate legitima ad ordines: nam Præceptum Ecclesiæ de ætate requisita est in possessione ante dubium petentis: ergo qui petit tenetur probare ætatem: asserenti enim incumbit probatio, ex *l.2.ff. de probat.*

Si quis de hac materia plura cupiat, videat *Tamburinum l.* 1. *explic. Decal. c.3. §.7.* ubi tradit casus omnes per Alphab. *Dian. p.4. t.3. de consc. dub. Caram. tom.3. Theol. intent. l.3. de consc. dictam. disp.1. c.*1. & hic habebis Corollaria multa.

Rectè igitur malus Regula clamat: *Semel malus*, cum in possessione sit malitia delinquentis, nondum probata bonitate, *semper præsumitur malus*.

REULA IX.

Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum.

Deſumpta eſt hæc Regula ex *c. penult. de ſent. excom, l.6.* convenit cum *l.ſi pupilli 6.§.ſed ſi ego ff. de negotijs geſt.*

CAPUT UNICUM.

Explicatur Regula, & ponuntur Fundamenta pro reſolutione plurium Caſuum ſpectantium ad hanc materiam.

1. HOc nomen *Ratum* á verbo, Reor, reris, & ab eius participio, ideſt ratus, ſecundum Priſcianum derivatur, & in propoſito idem ſignificat quod conſtans, Firmum, certum, ac omni ex parte fixum: ſecundum illud *Terent. in Helcyb. ne quod egiſſem, eſſet ratum*; unde ratum habere aliquid, idem eſt,

quod

quod approbare, confirmare, aut ratificare.

2. Est autem Ratihabitio actio iuridica, qua fictione iuris quilibet facere sibi potest proprium civiliter, & moraliter, quod ab alio physicè gestum est, approbando scilicet quod nostro nomine gestum est, *l. quo enim 12. in princ ff. rem ratihab.*

3. Duplex est Ratihabitio expressa, qua quis verbis; aut signo externo ratum habet id, quod suo nomine est gestum; & hæc requiritur in Contractibus, & negotiis quibuscumque quæ cedunt, vel cedere possunt in utilitatem, & commodum eius, cuius nomine fiunt: Implicita, qua quis tacitè consentit in ijs, quæ gesta sunt nomine ipsius: & hæc sufficit in maleficiis, & delictis, quæ cedunt in damnum alterius, v.g. si taceat, quando sibi factum refertur, peractum nomine suo: tum quia præsumitur ratihabitio ex quo non revocat statim ac sentit malum patratum nomine suo, ut patet *c. notum 2. q. 1.* Tum quia ratihabitio æquiparatur mandato ex Regula sequenti, ad quod sufficit consensus tacitus, *ex l. quo enim, ff. rem*

ratam habere, & *l. qui patitur, ff. mandat.* ex *Carrar. in hac Reg. art.* 1. *nu.* 9. *Sylv. v. consensus n.6.*

Idem dic de Matrimonio, in quo taciturnitas pro consensu accipitur, si de præsenti Puella tacente, pro ipsa respondeant Parentes, vel alij ipsius curam gerentes. Secus verò, si ipsa tacente, nullus, vel extraneus pro ipsa respondeat, etiam ipsa interius consentiente, nullum est Matrimonium, ratione consensus insufficienter expressi, signo externo.

In primo enim casu valet Regula Iuris: *Qui tacet, consentire videtur*: In secundo non currit Regula. *Covaruv. 2. par. c. 4. n. 14. & alij*, ex iuris dispositione, *l. sed quæ patris, ff. de sponsalib.* ubi, filia, eo ipso, quod tacet, consentire videtur Patri pro ea respondenti.

4. Fundamentum Primum. Ratihabitio non confirmat actum præcedentem, nisi factum, seu opus gestum factum sit nomine illius, ideſt contemplatione eius, qui ratum debet habere opus gestum, *glos. in c. cum quis de sent. excom. l. 6.* neq; valet ratihabitio nisi il-

si ille, qui ratum habet, ratificet opus gestum, ut factum nomine suo. *Sylv. v. consensus num.6.* Ex hoc Fundamento.

5. Resolves. Empta, vendita nomine emptoris, & venditoris non posse ab alio haberi rata: quia suo nomine non sunt gesta.

6. Homicidium, v. g. factum à Petro nomine Pauli, non posse haberi ratum, si Paulus illud habeat ratum quantum ad substantiam: non autem quo ad qualitatem, id est, in quantum factum sit nomine suo, *l. Pomponius, ff. de neg. gest.*

7. Nullam esse ratihabitionem de percussione Clerici factam nomine meo, si eam ratificem sub ratione tantum, qua ille mihi inimicus est, non autem sub ratione qua, nomine meo factam: imò nullam incurro excommunicationem, quia approbatio non fertur in percussionem, tanquam ex nomine meo factam: pecco tamen mortaliter ex affectu pravo ad malum. Incurro tamen excommunicationem, si percusionem ratam hab-
t-

tanquam factam nomine meo , ex *ci cum quis de sentent. excomm. in 6.* Non incurro tamen irregularitatem, ex ratihabitione homicidij facti nomine meo, quia hæc [sicut excommunicatio] non reperitur in iure: & ratio est, quia ratihabitio, ut sic, non influit in homicidium. Neque teneor ad restitutionem, quia ratihabitio nullam ponit inæqualitatem cum nihil influat in homicidium, iam peractum: & in hoc non comparatur mandato. *Communior* apud *Bardum hic*.

8. Secundum Fundamentum. Ratihabitio nullius est valoris, si extrema non sint habilia ad illum actum perpetrandum, de quo fit ratihabitio, scilicet tempus, quo maleficium, vel negotium gestum est, & tempus ratihabitionis. Ex hoc Fundamento:

9. Resolves. Non valere ratihabitionem factam à viro adulto de homicidio patrato ab alio nomine suo, quando erat infans, vel furiosus, vel fatuus: quia cum ex fictione iuris ratihabitio mandato comparetur, nullus istorum tunc temporis poterat mandare; ergo neque tunc factum nomine eorum ratum habere. *Sylu. cit.*

cit. ex *l. si quis pro temp. ff. de usuf.* Nullam esse Ratihabitionem, si ratificans ius non habeat ratificandi.

11. Tertium Fundamentum. Nulla est ratihabitio, & nullam inducit obligationem de delicto, & de pœna in foro fori, si fiat de re, quæ fieri non poterat per aliam personam à ratificante, v.g. Adulterium: nam cum Adulterium requirat copulam, quæ non est inter corpora disiuncta, nequibit per alium fieri. *Ex glos. in l. 1. §. quoties, ff. de vi, & vi arm. Sylv. n. 7. Carrar. cit. n. 13.* Ex hoc Fundamento.

12. Resolves. Ratificantem, vel mandantem committi stuprum cum puella per alium, non fieri eius sponsum ex mandato, vel ratihabitione: neque Patrem Filii, si nascatur ex tali copula aliena. Hoc tamen intelligitur, si Adulterium, vel stuprum committatur propter delectationem, hoc enim modo delictum personale est: secus verò si imperetur, vel fiat in vituperium Fęminæ, vel alterius coniugis: & tunc valet ratihabitio. Idem dic de similibus.

13. Quartum Fundamentum. Illæ actiones, quæ totum suum esse habent

ab

ab initio, & de præsenti: vel quando sunt nullam habent validitatem, ex quacunque ratihabitione supervenien- te nunquam possunt convalescere: secus de alijs. Ex hoc Fundamento.

14. Resolves. Nullam esse Ab- solutionem factam à Sacerdote de Re- servatis, cum spe ratihabitionis de futuro: quia hoc Sacramentum to- tum completur ab initio, neque pen- dere potest á futuro eventu: & si ab initio non subsistit, tractu temporis non firmatur, ut ex *Regula iuris, Non firmatur &c: Summa Diana contra Crouser s in Regul. Sancti Fran- cisci*.

15. Nullas esse Electiones, quæ debent fieri á maiori parte, si fiant à minori, superveniente quacumq; ra- tihabitione, ex *c. auditis, &c. Eccle- sia vestra de Elect.*

16. Item nullas esse Electiones, vel actiones, requirentes ad sui validita- tem, quasdam solemnitates ab initio, ut sunt Alienationes rerum Ecclesiæ: accedente quacunque ratihabitione: ut patet per *Innoc. c. Prudentium de of- fic. deleg.*

Secus verò dicendum si aliquid re- qui-

quiratur ad confirmationem, non ad validitatem Actus. Quia tunc Actus sumit suam perfectionem, non validitatem, ut habetur *c. si relig. de Elect. in 6.*

17. Quintum Fundamentum. Sola Ratihabitio validat Maleficia, & delicta, quæ non requirunt præcedentem machinationem: & mandato comparatur: Non tamen validat maleficia, quæ prius requirunt tractatum, & Machinationem. Ex hoc Fundam.

18. Resolves Mulierem, quæ ratam habet occisionem Mariti, post mortem, nulla pręcedente Machinatione, & conventione cum occisore, non contrahere impedimentum criminis, & posse cum occisore matrimonium contrahere; *Glos. & Ioan. And. in c. 1. de convers. coniug. Ita Gemin. in c. cum quis de sent. excom. in 6.*

Secus verò, quando lex requirat solum factum. *Sylv. cit. n.* 8.

19. Ex dictis ergo patet sensus Regulæ, quod ratum habere non possum, idest non induit, neque inducere potest meus consensus, meaque approbatio obligationem aliquam, vel actionem contra quencumque, vel contra me ipsum ratione cuiusvis gesti,

sive

sive actionis præstitæ, nisi actio ipsa, vel negotium prestitum fuerit ab agente, vel exequente nomine meo factum: itaut nullo modo fecisset, nisi ex tali præsuposita ratihabitione: unde ex vera, & iuridica ratihabitione insurgit obligatio civilis, secundum actionem civilem, ut in Contractibus, & pœnalis secundum delicta, & maleficia, ut in furto, homicidio &c. & in hoc æquiparatur Mandato. Hæc Fictio legalis, seu ratihabitio valet in omni rerum genere, & possunt fingi innumerabiles casus, in quocumque Contractu: etiam si facti in mei præiudicium, sed nomine meo, valebunt, si voluntariè eos ratificem contra Regulam: & tunc prævalebit alia *Regula* 27. *scienti, & consentienti* [nimirum potenti consentire, & liberè consentienti] *non fit iniuria, neque dolus. Ita Caramuel in Theolog. Fundam. in Reg. 9. pag. 341. n. 570.*

R E-

REGULA X.

Ratihabitionem retrotrahi, & Mandato non est dubium comparari.

Hæc Regula translata est *ex c. penult. de sent. excom. l. 6. ex c. fin. de iureiurand. lib. eo. & c. si tibi* 17. *de præbend. eo. lib.* convenit cum *l. verò* 12. *in fin. ff. de solut. & l. si fundus* 16. *§.* 1. *ff. de pignoribus*.

1. QVoad intelligentiam scientificam huius Regulæ, nihil est addendum præter ea, quæ in superiori sunt tradita.

Quoad sensum grammaticalem, ita explicatur; Non est dubium Ratihabitionem retrotrahi, ideſt, ad id tempus, quo negotium gestum est, iuris fictione, & effectus antea inceptus, & completus, per ratihabitionem retrotrahitur, & validatur nunc pro tempore præterito, sicut si illo tempore præterito validus extitisset: & mandato comparari, ideſt Ratihabitio compara-

ra-

rari, ideſt Ratihabitio comparatur mandato; quia ſicut per mandatum res geſta nomine Mandantis eſt valida; Ita res geſta nomine alterius per ratihabitionem validatur, tanquam per cauſam ſine qua Non, non autem tanquam per cauſam formalem. Et de hac ſatis.

REGULA XI.

Cum sunt partium iura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori.

Hęc Regula desumitur ex *l. fauorabiliores 125. ff. de Reg. iur.* & de hac habes in *c. cum ad sedem 15. de rest. spol.*

CAP. UNICUM.

Explicantur Termini, & cum ipsis Regula.

1. A*ctor* est hic, qui alterum ad iudicium provocat, & rem aliquam præstandam petit ab alio, *l. in tribus ff. de iudicijs*. *Reus* non sumitur strictè pro criminoso, & delinquente, sed latè pro eo, qui citatur, & convenitur ab Actore, ut coram Iudice aliquas defensiones proponat, *l. 1. ff. de edendo*.

2. Par-

2. *Partes* in hac Regula vocantur Actor, & Reus, quia sunt veluti duo extrema constantia unum totum, nempè unam causám: nam omnis causa legalis ex Actore, & Reo, tanquam ex extremis partibus constare debet.

3. Per iura autem intelliguntur Probationes allegatæ ab Accusatore, & Reo: & tunc dicuntur obscura, quando probationes contra Reum non sunt certæ, sed dubiæ: & tunc pro Reo magis, quàm pro Actore iudicandum est. Item Actore non probante, dimittendus est reus: *l. 4. de edendo, cap. fin. §. de iureiurand. l. circa 15. de probat.* & ibi *Gloss.* & *Bartol.* Nam promptiora sunt iura ad absolvendum, quam ad condemnandum, ex *c. 3. versic. 1. si ambarum de probat.*

4. Notandum est, pro clariori Regulæ captu, maiorem probabilitatem unius propositionis supra aliam sibi contrariam posse considerari, vel circa iura, vel circa factum; tunc opinio dicitur secundum ius probabilior, quando interpretatio legum, aut statutorum magis favet uni, quam alteri opinioni, & plures habet patronos pro se, de re hac loquentes. Probabi-

lior

lior autem circa factum tunc est, quando testes, & instrumenta melius factum ipsum suadent. Ex dictis, sit

5. Fundamentum Primum. Maiori probabilitate posita circa factum, tenetur Iudex in causis civilibus, sententiam ferre iuxta probabiliorem opinionem. Ita *Bardus de conscient. probab. discept. 4. cap. 27.* & *Merolla, Sayr. Salon. Valent. cum alijs apud ipsum.* Probatur, quia tenetur ferre Iudex sententiam iuxta merita causæ: igitur in favorem illius partis, ubi maiora sunt merita causæ. Sed tunc maiora sunt merita ex parte unius, quando circa factum sunt validiores probationes respectu eiusdem; ergo Iudex respectu maioris probationis tenetur sententiam ferre. Vide *summam Dian. Cotonij, v. iudex n. 4.*

6. Secundum Fundamentum. Quando probationes circa factum sũt æqualis, & ius æquè Actori faveat, ac reo, probabilius tenetur Iudex, si res divisibilis est, eam dividere, aut si non sit divisibilis, partes componere. *Filliuc. tom. 2. tr. 21. c. 3. Dian. in sum. cit. n. 4. Texeda, Bannes, Bassæus apud Bardum cit. suprá.*

7. Ter-

7. Tertium Fundamentum. Quando in Civilibus est maior probabilitas ex parte Iuris, amplectenda est opinio, docens Iudicem teneri iudicare in favorem partis, pro qua stat illa maior probabilitas. Ratio est, quia Iudex ex officio, & fine, ad quem eligitur, tenetur iudicare secundum rectam rationem iuris: ergo si maiori probabilitate Iura favent uni, quam alteri parti, tenetur sententiam ferre secundum maiorem probabilitatem Iuris huic, & non illi faventis. *Bardus cit. & alij cit. ibi*. Sententia tamen contraria est etiam probabilis apud *Sanchez*.

Conceditur tamen posse Iudicem iudicare iuxta sententiam, quam voluerit, quando rationes, secundum iura sunt æquales; nisi prævaleant rationes ex parte facti. *Franciscus De Lugo part.*1. *decur. quæst.*8.*n.*66 *Texeda, Sanchez, apud Bardum cit. n.*51. Si tamen detur æqualis probabilitas ex parte Iuris, & ex parte facti, probabilius tenetur Iudex partes componere: quia ambæ æquale ius habent in rem controversam: ergo, ut inter eos dividatur. *Merolla, Bannes, Laym. apud Bard.* *n.*22.

8. Quar-

8. Quartum Fundamentum. In criminalibus tam in probabilitate circa ius, quam circa factum Iudex sequi potest opinionem probabilem in favorem rei, relicta probabiliori in favorem Actoris. *Bardus cit. c. 27. n. 5. Sayr. lib. 1. c. 11. n. 13. in sum. Diana Coton.* Probatur ex *Reg. iur. 6. Quando partium iura non sunt clara, sed obscura, declinandum est in favorem rei*: sed si occurrant ex parte rei rationes probabiles, tunc rationes probabiliores ex parte Actoris, non sunt luce meridiana clariores, ut dicitur in *l. sciant cuncti C. de probat.* sed remanent obscuræ: ergo poterit Iudex iudicare in favorem rei. *Villalob. tom. 1. tr. 1. disp. 15. n. 3. 4. Palaus tom. 1 disp. 2. punct. 11. num. 4. & alij.*

9. Limitatur hæc Regula ex *Henrico Canisio hic*, quando agitur de re favorabili, & pia; tunc enim magis Actori, quam Reo favendum est: ut ei, qui petit libertatem, *l. Titia 59. ff. de manu. testam. vel Dotem, l. in ambiguis ff. de reg. iur. vel legatum ex Testament. l. si pars 10. ff. de inoff. testam.* vel petit uxorem sibi restitui, *c. penult. 33. q. 1. c. continebatur 6. de despons. impub.* Adde his *c. fin. de sent. & re iud.*

H Pro

Pro adæquata huius Regulæ notitia, sit

10. Quintum, & ultimum Fundamentum. Qui est in possessione non potest aliter quam plena probatione privari (nempè plena probatione alterius iuris, proprii delicti, aut necessitatis publicæ) ut comprehendantur in hoc Fundamento causæ civiles, & criminales: quoniam etiam ob delicta, ob bonum publicum, & ob quasdam obligationes homines bonis proprijs privantur. De cætero currit *Regula LXV. Beatus qui possidet*: & alia, *in dubio melior est conditio possidentis*. In pari causa igitur, & in dubio standum est pro possessione suæ famæ, suæ opinionis, suæ libertatis; imò & suæ civilis innocentiæ: ergo per probationem dubiam non est quis privandus fama, & commoditate certa: unde in criminalibus, si Actor nihil probet, dimittendus est reus, *l. 4. C. de edendo, c. fin. de iureiur.* etiam si nihil præstiterit, & nullum in re ius habeat, solaq; possessione se tueatur, *l. fin. C. de rei vind.* & si probatio utrimq; fuerit æqualis, etiam est dimittendus; non enim informatio semiplena sufficit,

cit,

cit, ut aliquis à sua pacifica possessione eijciatur.

In civilibus etiam standum est possessioni, cui cedit omnis probatio; quæ plena non est. *Caram. tom. 1. Theolog. fund. pag. 315. num. 501.* Patet igitur sensus Regulæ clamantis. *Cum sunt partium iura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori.*

REGULA XII.

In Iudiciis non est acceptio Personarum habenda.

Hæc Regula videtur traducta ex *c. Novit 13. post medium, de iudic.* ex *c. Statutum* 11. §. *insuper, cum* §. *seq. de rescript. l. 6.* ex *c. 1. de sentent. & re iud. in 6.*

CAPUT UNICUM.

Brevis Regulæ explicatio.

1. Acceptio Personarum secundum *D. Thom. 2. 2. q. 63. & Alex. Alens. 22. tr. de eod.* sic à *Sylvest.*

diffinitur *v. Acceptio perſon.* Acceptio Perſonarum eſt vitium, quo id, quod ex iuſtitiæ debito eſt uni Perſonæ conferendum, exibetur alteri, non propter meritum eius ad ipſam rem, quæ confertur, ſed propter conditionem Perſonæ non congruentem ad ipſam rem.

2. Ex hac diffinitione ſatis habetur hoc vitium Acceptionis Perſonarum dari ſolum in Iudiciis, hoc eſt, ſecundum *Ioann. Caram. tom. 1. Theolog. Fundam. fundam. 42. pag. 376 n.* 1080. in materia iuſtitiæ, quando examinantur qualitates neceſſariæ alicuius ſecundum iuſtitiam in ordine ad id, de quo agitur; non autem in Actibus, in quibus non iudicatur ſecundum qualitates, quia fit diſtributio ſecundum voluntarium, non ſecundum leges iuſtitiæ, v. g. quando quis ad proprium libitum bona ſua diſtribuit, & tunc non datur acceptio Perſonarum: nam in materia gratiæ ſtat pro ratione voluntas.

3. Regula iſta contra Iudices clamat, ne in adminiſtranda iuſtitia, Perſonarum, quibus ius dicunt, rationem habeant, ſed depoſito amore, odio, & quo-

quolibet humano affectu, v.g. affinitatis, benevolentiæ &c. causam ex æquo cognoscant, *c.1.de sent.& re iudic.* Quicumque (ait *D. Hieronymus*) aut consanguinitate, aut amicitia: & è contrario, hostili odio, vel inimicitiis, in iudicando ducitur, pervertit iudicium Christi, qui est iustitia, & fructum illius vertit in amaritudinem. *Textus est in c.79. quicumque 11.q.3.*

4. Non semper tamen distinctio, & Acceptio Personarum est vitium, neq; quis Acceptator Personarum dicitur, qui Personas distinguit; sed qui ratione qualitatum, quæ iuxta leges nihil faciunt ad rem, & hoc in materia Iustitię. Lex enim in quibusdam casibus Personas distinguit, ita Iudices cum lege eas distinguentes, Acceptatores Personarum non sunt, neque distinctio iniqua. Ius enim vult *minores 25. annis* suis contractibus, sine auctoritate tutoris, vel curatoris initis, non teneri, *tit. Instit. de auctor. tut. in princ. l. 3. C. de integ. rest.* imò si curatoris, aut tutoris auctoritate sint læsi, restituendos pronunciat, *d. l.3.& toto tit. ff. de minor.* sic etiam admittit exceptiones in filiofamilias, qui nu-

meratam pecuniam mutuatam accepit, *tit. ff. & C. ad S. C. Macedon.* Item in Muliere admittit exceptionem *S. C. Velleiani*, quæ pro alio intercessit. *Tit. ff. & C. ad S. C. Velleian.* Aliisque Personis iustis de causis succurrit.

In criminalibus etiam Iura Personas distinguunt: aliter enim punitur servus, aliter famulus, aliter filius, aliter liber, *l. aut facta 16. §. Persona ff. de pœn.* & furiosis pęna remittitur, non tamen ebriis, & iis, qui sanæ sunt mentis, *l. divus 14. ff. de off. præsid.* nam libera, & voluntaria est ebrietas, & delirium est morbus, ab humano arbitrio independens. Vide *Tiraquell. tract. de pœnis.*

5. Patet igitur, Acceptionem Personarum esse, earum distinctionem non quamcumq; sed illegitimam; eam nimirum, quæ non fit lege publica, sed affectu privato in materia Iustitiæ: unde ad hanc acceptionem duæ assignantur conditiones, quarum una deficiente, cessat acceptio Personarum; Prima est, ut sit debitum conferendi; Secunda, ut ex parte Personæ, cui fit collatio, spectentur qualitates illæ, quæ faciunt ad dignita-

tem

tem Perſonæ in ordine ad rem conferendam. His dictis ſit

6. Fundamentum generale. Acceptionem Perſonarum committit, qui reiecta perſona, quæ ſecundum Iura debet favorem ſentire, ob privatas rationes aliis favet in materia Iuſtitiæ. Aſſertum patet ex Diffinitione Acceptionis, & ex iuribus ſupracitatis. Ex hoc Fundamento.

7. Reſolves Primò, Acceptionem Perſonarum in re gravi, & notabili eſſe peccatum mortale; quia in re notabili omne, quod eſt contra iuſtitiam eſt peccatum mortale. *Sylveſt. v. Accept Perſon. n. 1. communis.*

8. Acceptioneu Perſonarum committi, quando in diſtributione communium bonorũ Civitatis, Regni &c. ut ſunt dignitates, officia, &c. minus digni præferuntur dignioribus, vel dignis indigni, ratione amicitiæ, vel conſanguinitatis &c.

9. Item in Beneficiis Eccleſiaſticis, ſi minus digni, vel indigni præferantur dignis, & dignioribus, ob privatas rationes; qui autem dicantur meliores; vel digniores, vide *Sylveſt. v. Accept. Perſona, n. 2.*

14. Item in Iudiciis committi peccatum Acceptionis Personarum, quando à Iudice Reus, aut Actor in iure præfertur, quia Potens, aut dives, aut Amicus est: In omnibus igitur his casibus peccatum Acceptionis patratur; ex quo non solum mors Animæ insurgit, sed & restitutionis onus; pro quanto ruit Communitatis bonum; dignis, & dignioribus ius tollitur, & violatur ad beneficia sibi debita; & Reo, vel Actori iustitia sibi æqualiter administranda; atque Reipublicæ debetur restitutio pro damnis inde sequutis. Vide *sum. Caiet. v. Acceptio Person. Sot. de iust. & iur. l. 3. q. 6. a. 3. Less. de iust. l. 2. c. 32. dub. 3. Navarr. man. c. 25. Sylv. cit. Stephan Baun. par. 3. l. 3. q. 21.* & sic Regula Iudices admonet atque Prælatos: *In iudiciјs non esse Acceptionem Personarum habendam.*

R E-

REGULA XIII.

Ignorantia facti non iuris excusat.

Ex l. genero. ff. de his qui not. infam. l. 1. *ff. de iuris, & fact. igno. l. generali C. de tabelli. lib.* 10.

CAP. I.

Explicatur sensus Regulæ.

1. Hic ex *D. Thom. p.2. q.36. ar.1.* Ignorantia sumitur pro privatione scientiæ de eo, quod quisque pro suo statu potest, & debet habere: quæque duplex est iuris, & facti. Et utraque vincibilis, & invincibilis. Vincibilis, quæ etiam dicitur consequens, est crassa, affectata, aut supina, & hæc non excusat à peccato; quia illa ignorantia est volita, & dicitur consequens; ergo si fuit formaliter, vel implicitè volita, fuit etiam volitum peccatum ex illa consequens.

Ignorantia Antecedens, quæ etiam dicitur invincibilis, tam iuris, quam facti excusat omnino à peccato, ex *Scoto 4. sent. dist. 30. q. 1. & com.* Quia talis ignorantia reddit actum omnino involuntarium; ergo non peccaminosum.

Ignorantia tandem comitans, si est invincibilis, excusat à peccato; secus si sit vincibilis; quia est aliquo modo volita, & consequenter peccaminosa. Vide *Regul. 4. c. 5. Fundam 6. a numer. 47. ad 48.* ubi hæc species ignorantiæ latius explicantur, & exemplificantur. His positis.

2. Sensus Regulæ est, ignorantia facti, idest alieni, non iuris excusat; Ratio deducitur ex impossibilitate; nam facta aliena infinita sunt; ergò scientia omnium horum est impossibilis, & eorum ignorantia invincibilis excusat, & invincibilis præsumitur, quamdiu non probetur. Ignorantia tamen facti proprii, & iuris in foro externo non excusat, quia præsumitur vincibilis, cum homo teneatur scire legem, quæ finita est, ac sufficienter promulgata, & quæ ad proprium spectant officium, & cum multa scitu sint ne-

necessaria, eaq; sunt ignota, à viris doctis eorum cognitio est requirenda.

Non excusaret tamen ignorantia facti alieni, si ipse solus ignoraret, quod omnes scirent in vicinia, vel civitate, *l. penult. §. sed facti, ff. de iur. & fact. ignor.* nam ignorantia præsumeretur vincibilis crassa, aut supina, ideo inexcusabilis.

3. Excusat ignorantia facti proprii ubi agitur de damno vitando respectu unius non autem de lucro captando, respectu alterius; veluti in conditione indebiti, *l. sed & si me 22. & passim, ff. de condict. indeb.* v. g. si quis per errorem indebitam pecuniam solvit alicui credens ei teneri, cum non teneatur; vel cum à Procuratore suo soluta esset ipso ignorante; in tali casu excusat ignorantia facti proprij, & ignorantia iuris; quia agitur de damno vitando, *ut l. iuris ignorantia, ff. de iur. & fact. ignor.*

Item excusat ignorantia facti proprii, quando factum proprium antiquum est, cuius memoriam non ita facilè repetimus, *l. peregrè 44. ff. de adq. vel am. poss.*

Sic excusat ignorantia facti proprii,

& Iuris idest non nocet ad evitandum damnum, sed acquirendum, & ideo in exemplis suprapositis, soluti repetitio conceditur. *Tit. ff. & C. de condict. indeb. 5.*

4. Ex hac doctrina infertur cum *Canisio in hac Regul.* condici, idest peti posse in iudicio relicta fideicommissa vel legata in non solemni Testamento, vel codicillis non ritè ordinatis, & ea per iuris ignorantiam ab hærede soluta; nam ibi agitur de damno vitando. Per *text. in l. si veritas 23. C. de fideicommiss. & in l. non dubium 16. C. de testam.* Vide *Bartol.* ad locum *quis* 10. *C. de iur. & fact. ignor.* ubi *alij* aliter sentiunt.

Excipiuntur tamen legata, & fideicommissa relicta Ecclesijs, & locis piis, vel ubi agitur de restitutione damni ex lege Aquilia, idest de damno alicui culpa sua illato; nam in his casibus, indebitum per errorem solutum non repetitur *l. 4. C de condit. indeb. l 4. C. de lege Aquil.* & hæc de Foro Civili externo.

CAP.

CAP. II.

Explicantur ea, de quibus potest, & non potest dari ignorantia invincibilis: tam in foro externo, quam in foro interno Conscientiæ.

5. FVndamentum Primum. De his, quæ sunt iuris humani positivi potest dari Iuris ignorantia invincibilis: quia non omnes tenentur scire, nec possunt scire ius positivum, quod non deducitur ex universalissimis principiis, sed est tantum dependens à voluntate humana.

6. Secundum Fundamentum. Talis ignorantia Iuris non datur, neque præsumitur circa ea, quæ ordinaria solemnitate sunt promulgata: nam scientia legis promulgatæ est in possessione, unde pro ea præsumitur, nisi ignorantia probetur, *l. iuris ignorantiam C. qui admittit*, *l. sanctissimus C. de leg.* & hæc de foro externo.

7. Hæc doctrina fallit in Personis privilegiatis, ut in Rusticis, Milite,

lite, Muliere, & Minore, quia illi magis arma, quam leges tractant, *l. fin. C. de iur. delib.* hi verò propter imbecillitatem iudicii, *l. quamvis 21. C. de iur. & fact. ignor.* Fallit etiam inter absentes, quia etsi debeant, non potuerunt scire. Fallit in iure satis obscuro. *Ludov. Beia, in resp. Cas. conscient. cas. 22.* Fallit in materia favorabili, & privilegiata, ut est Matrimonium. *Navar. in man. c.16. n.42.* Unde maritus, qui fuit Patrinus filii sui errore, aut ignorantia iuris, non perdit ius petendi debitum ab uxore, nec inter eos oritur cognatio spiritualis: nam Matrimonium est favorabile. Talis ignorantia nihilominus impediret, & dirimeret Matrimonium inter Amasium, & eius Amicam, si filium ex ea natum baptizaret: nam tunc insurgeret impedimentum compaternitatis, & affinitatis, quæ ante matrimonium nata, non obstante quacumque ignorantia, illud impedit, & dirimit, idem *Nav. d. c. n. 34. Thomas de Thom. in hac Reg.*

8. Tertium Fundamentum. Ignorantia facti proprij non excusat, nisi sit facti antiqui: quia unusquisque præsumi-

mi-

mitur ſcire actiones proprias. *Caram. Theol.fund.tom.1.pag.345.* Excuſat tamen ignorantia facti alieni, ſi nec ſolemniter promulgati, vel omnibus noti: nam præſumitur ignorantia invincibilis, ut dictum eſt *n.2.c.1. huius Reg.*

9. Quartum Fundamentum. Poteſt dari ignorantia invincibilis eorum, quæ ſunt iuris divini poſitivi tam credibilium, quam agibilium: nam dantur multi infideles, ad quos Fides divina nunquam pervenit: ignorantia enim non eſt vincibilis, ubi deficit ſciendi potentia. *Malet.in hac* Reg.

10. Quintum Fundam. Non datur ignorantia invincibilis inter Fideles de contentis in Symbolo, & Decalogo circa credenda, & agenda. Ex *Sco. relato á Vulpes*, & à *Maſtrio in Theolog. moral. diſp.15. de peccatis, q.6. art.2.* 104. Quia iſti tenentur ſcire, niſi impotentia, vel inadvertentia eos excuſent, ut Rudes, Paſtores, & ſimiles.

11. Sextum Fundamentum, & Regula generalis. Circa ea, quæ homo debet, & poteſt ſcire naturaliter, non datur ignorantia invincibilis excuſans neque in foro externo, neque interno: Ex hoc Fundamento, [illegible]

12. Re-

12. Resolves non dari ignorantiam invincibilem circa prima principia naturalia, quæ strictè sunt de lege naturæ, neque circa conclusiones, quæ necessariò deducuntur ex illis, ut sunt hæc, Bonum est faciendum, malum fugiendum, Nemini damnum dandum, quia sunt per se nota, & Regulæ humanarum actionum unicuique naturaliter insitæ. *Sco.* 3. *d.* 37 *quæst. un.* §. *Ad Quæstionem*, ex *D. August. lib.* 2. *de lib. Arbitr. cap.* 10. Nam iuris clari, cuique noti, non datur ignorantia invincibilis.

13. Dari posse ignorantiam invincibilem circa ea, quæ non sunt strictè de lege naturæ, sed aliquo modo deducuntur ex ea: Patet, quia multi, ut Cassianus, licitum putaverunt mendacium pro vita hominis salvanda &c. Item in materia Mercaturæ aliqui contractus, qui latè ius naturale respiciunt, controvertuntur à Theologis an sint, necne liciti. Ratio est, quia lex naturalis servanda in similibus casibus redditur obscura ratione circunstantiarum; & in iure obscuro potest dari igno-

rantia invincibilis. *Glossa in c.1.de postulat. lib. 6. Mendus in Epit. v. ignor. num.* 13.

Sed dubitatur, *An ignorantia sive iuris, sive facti, sive vincibilis, sive invincibilis excuset ab incursione pœna, & Censurarum?*

℞. Affirmativé, & sit

14. Fundamentum, & Regula generalis, Ignorantia invincibilis, sive Iuris, sive facti excusat ab incursione Excommunicationis, Suspensionis, Interdicti, & Irregularitatis ex delicto, & cuiuscumque pęnæ extraordinariæ, ideſt dependentis á libera voluntate legislatoris. *Castropal. t.1.tr.2. d.*1. *p.*17. *á n.*5. *cit. á Tamb. in explic. Decalogi lib.* 1. *c.*2. §. 10. *cum Suar. Sanch. Bonac. Coninch.*

Ratio eſt quo ad censuras, quia ad incursum requiritur contumacia, quæ non eſt in ignorante: Quò ad alias pęnas extraordinarias: patet, quia ad has incurrendas requiritur consensus delinquentis, saltem implicitus, quibus subiacere debet, ni obediat: sed ignorans non consentit in pœnas: ergo eas non incurrit. V. *Regin. praxim. tom* 1.*l.*13.*q.*2. *c.* 26.

Se-

Secus dicendum de pœna ordinaria, seu ex sua natura imposita delicto, quia volens scienter peccatum, tacitè consentit in pęnam ordinariam, & naturaliter sibi connexam: ut pęna Inferni.

15. Aliud Fundamentum. Si pęna lata sit his verbis: Qui scienter, temerè, audacter, malitiosè, & consultò id fecerit, hanc pœnam incurrat, ex *communi apud Tamb. cit. nu 14.* excusat à pęna ignorantia vincibilis crassa, supina, atque affectata, dummodo non sit temeraria, & quasi scientia. Quia præsumptio, scientia, temeritas &c. omnem scientiam excludunt.

In pęnis verò extraordinariis excusat ignorantia invincibilis, leviter culpabilis, non autem crassa, affectata: contra nonnullos: quia sic ignorans, videtur cùm dolo operari: ergo si cum dolo operatus sit, non est ratio cur à pęna sit liberandus: quia dolosè peccando, in pęnam consensisse dicendus est: dolus enim nemini suffragari debet. *Tamb. cit. num. 15.* Ratio quare ignorantia pęnæ leviter invincibilis excusat à pęna, est: quia ex levi culpa gravem pęnam quis non me-

meretur. Idem *numero* 17.

16. Sed, ut clarius doctrina supradicta de ignorantia pœnæ, intelligatur: Notandum est ex *Tambur. loco cit. nu.* 18. Pęnam extraordinariam ex *communi DD.* esse eam, quæ excedit, seu maior est delicto, & transcendens delicti gravitatem: ita *Laym.* *Rodrig. Sanch. Merolat.* 1. *d.* 1. *c.* 2. *dub.* 3. *nu.* 76. 77. Ordinariam verò esse illam, quæ commensuratur delicto, neque illo est gravior: Asserunt ergo Doctores communiter ignorantiam pęnæ extraordinariæ, idest maioris delicto, excusare á pęna: Non autem ignorantiam pęnæ ordinariæ, idest æqualis, & commensuratæ delictó.

17. Hęc tamen explicatio *Tamburino* non placet: quia vix posset reperiri pęna extraordinaria in sensu exposito: nam semper præsumitur pro iustitia Legislatoris, & pro commensurata, & adæquata pœna delicto: ergo vix ullus excusabitur ab incursu in pęnam per ignorantiam in præceptis positivis: nam ex præsumptione pœnà semper erit ordinaria.

Item ex tali doctrina, si pro Adulterio pęna fuisset imposita minor delicto,

cto, v. g. Ieiunium unius diei. Pro Adulterio adulterans cnm ignorantia invincibili, aut leviter vincibili talis pœnæ, non excusaretur à pœna: & tamen pœna non esset exorbitans, imò delicto minor; quomodo ergo ligabitur pęna, si nullo modo consentit in pœnam?

16. Placet mihi opinio Tamburini asserentis pœnam extraordinariam esse eam, quæ ad placitum legislatoris delicto imponitur, & hanc non incurritur, nisi expressè sciatur; nam ignorans, non consentit in illam. Ordinariam verò, quæ ex se, & ex natura sua delicto hæret, & naturalis etiam vocatur, quia naturaliter pœna delicto copulatur; sicut est pęna Inferni, & cæteræ pœnæ ex natura sua annexæ delictis: omnis igitur peccans, ignorans hanc pęnam ordinariam, meretur ipsam, neque excusatur: quia statim ac quis peccat, interpretativè consentit in pœnam, quam lumine naturali scit ex sua natura illi peccato annexam; non verò consentit in illam, quæ ad libitum legislatoris est peccato decreta. *Tamb.l.cit.n.13.*

Ex

Ex supradictis Fundamentis, & doctrina assignata.

19. Resolves Primò. Iudicem non posse damnare Reum ad pęnam, quam ignoravit; sed damnet eum ad arbitrariam iuxta qualitatem intrinsecam delicti, ex *Navar. in summ. c. 23. numer. 47. apud Castrop. t. 1. tr. 2. d. 1. p. 17. n. 7.* Nam hæc ignorantia excusat etiam in foro externo, probata iuramento; quia nemo pręsumitur suæ salutis oblitus. *Summ. Dian v. ignor. n. 10.*

20. Excommunicationem, Suspensionem, Interdictum, Irregularitatem, quæ sit pura pęna, ut ex delicto, Annullationes actuum, quando non sunt ex defectu solemnitatis, sed in pęnam delinquentis, non incurri ex ignorantia invincibili, ex *Castrop. cit. Meroll. t. 2. d. 1. c. 2. dub. 3. apud Tamb. cit. nu.* 21. Imò neq; per ignorãtiam crassam, supinam, & affectatam, si duæ pęnæ fulminentur contra pręsumentes, consultò operãtes &c. ut dictum est *c. 2. n. 13. huius Regulæ.*

21. Coniugem incestuosum, qui carnaliter cognovit consanguineam in primo, vel secundo gradu suæ Coniugis, vel baptizantem sine necessitate filium suæ Vxoris ex ignorantia in-

invincibili etiam crassa &c. non incurrere pœnam privationis iuris petendi debitum; quia à sacris Canonibus talis pœna fulminatur contra scientes &c. Vide *Dian. p.3. tr.5. resol.13. & p.5. tr.9. resol.17. & p.3. tr.6. resol. 7. Bonac. de Censur. disp.4.*

22. Non teneri voventem ad pęnam, v.g. ieiunandi, si fornicetur, quando ex oblivione, & inadvertentia invincibili ad pœnam voti, contra votum deliquit; nam oblivio, & inadvertentia ignorantiæ æquiparantur. *Sanch. in summ. t.1. l.4. c.22. n.* 18. *Diana p.3. tr.5. resol.41.*

Sed quid dicendum de casuum reservatione?

23. Si Reservatio non sit pœna, ut vult communis opinio, sed restrictio iurisdictionis in confessario; ignorantia reservationis non excusat ab incursu.

Si verò sit pęna, ignorantia reservationis excusat, talis opinionis est *Quintanadvenas sing. tract. sing.* 11. Vide *Diana p.*10. *tr.*14. *resol.*63. *Navar. Graff. Ioseph. á Ianuario. Dian. p.6. tr.6. resol.*40. *apud Gobat. t.1. tr.7. n.*360. *cas.*8.

Satis ergo noscitur quid operetur igno-

ignorantia circa factum alienum, & proprium, circa legem, seu ius, & circa iuris pœnas, ex supradictis erutis à Regula: *Ignorantia facti, non iuris excusat*.

REGULA XIV.

Cum quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere.

Ex l. qui in alterius ff. hoc titulo.

CAPUT UNICUM.

1. IGnorantia invincibilis facti proprii aliquando excusat ex Regula præcedente; excusabit à fortiori ignorantia illius, qui in ius, locum, seu hæreditatem succedit, nam & hoc factum alienum est; & præsumitur ignorantia, quamdiu contrarium probetur.

2. Pono Argumentum à pacifica possessione, & probo assertum Regulæ. Petrus, v.g. in cuius locum, aut hæreditatem succedit hæres, est in pa-

cifica possessione sui honoris, Prudentiæ, & bonitatis; igitur pro ista præsumendum est; ergo hæres pro honore sui Prædecessoris Petri potest stare: & per consequens, nisi contrarium probetur, iustam ignorantiæ causam gestorum à Petro, censetur habere. Ex hoc Fundamento.

3. Resolves: Hæredem invincibiliter ignorare, An Testator bona legitimè fuerit lucratus, neque adstringi contrarium tenere, nisi aliud probetur.

Item legitimè excusari ex ignorantia invincibili, si in bonis succedit, ab eo iniustè acquisitis.

4. Item non posse hæredem cogi iuramento de facto defuncti; nam iustam habet ignorantiæ causam, *l. Marcellus 11. §. 1. ff. rerum amota, l. videamus 4. in princ. ff. de in litem iurando*: si tamen sit hæres ab intestato, quia non vidit testamentum.

5. Posse tamen examinari hęredem in iudicio, non ut hæres est, sed ut testis, qui vidit, aut audivit; & tunc non de facto alieno tantum, quantum de proprio deponit: *l. fin. C. de fideicomiss.* quod non spectat ad præsentem

Re-

Regulam. *Henricus Canisius in hac Reg.*

6. Non excusari prætextu ignorantiæ Filium, si ex coniecturis præsumatur scivisse Testamentum Patris.

7. Neque Hæredem extraneum, quia præsumitur vidisse Testamentum, sine quo hæres esse non poterat: & quamvis excuset ignorantia facti alieni, non excusat tamen quando successor tenetur scire; Vel dicendum puto cum *Barbosa in explicat. huius Regulæ n. 5.* Tunc in successore præsumi invincibilem ignorantiam facti prædecessoris, quando agitur de damno vitando, non verò de lucro captando; quia tunc scientia præsumitur in foro externo. *Bard. in hac Regula*, quæ admissis supradictis glossis, semper, & verè insinuat: *Cum quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere.*

REGULA XV.

Odia restringi, & favores convenit ampliari.

Ex lege cum quidem, ff. de liberis, & posthumis, &c. *Renovante 22. d. c. tua de Decimis.*

CAP. UNICUM.

Ponuntur Fundamenta, & Regulæ generales pro solutione Casuum in hac materia occurrentium.

1. PVgnant inter se odia, & favores, & ideo, si odia, seu statuta, & leges pœnales sunt restringendæ, seu strictè interpretandæ; favores è contra, seu leges favorabiles, gratiæ, seu Privilegia, amplianda sunt, latè videlicet interpretanda pro illo, cui conceduntur, & quia in *Regula* 7. de hac materia abundè dictum est, superest, vt ea, quæ ad præsentem Regulam intimè

mé spectant, breviter percurramus.

2. Duplex igitur reperitur in Verbis proprietas, Naturalis una, & est illa, quæ à primæva sui institutione talem habet significationem, ut Mors, quæ importat solutionem Animæ à corpore. Civilis altera, quæ ultra suum significatum naturale, aliquid aliud significat ex iuris fictione, vel ex usu loquendi, ut Pater dicitur filio orbatus, quando est inutilis, vel quando civiliter moritur, profitendo in Religione; quamvis naturaliter dicatur Pater orbatus filio, quando iste moritur.

3. Lex humana odiosa explicanda est solum secundum suam significationem naturalem: Favorabilis secundum utramq; *Eman. Sá v. interpret. n. 1. tr. 3.* ut lex loquens de filiis loquitur etiam de Adoptivis; secus si sit odiosa.

4. In dubiis, & in odiosis etiam fit aliquando extensio, iudicando potius quod Actus valeat, ne pereat, in favorem actus, *c. Abbate de verb. signif. l. quoties, ff. de rebus dubijs.*

Lex dicitur favorabilis respectu unius, & odiosa respectu alterius, magis, & minus, secundum quod magis,

& minus prævalent qualitates favorabiles, aut odiosæ, quando favor, & odium reperiuntur in eadem dispositione inseparabiliter; quando verò distingui non possunt favor, & odium, si finis principalis est favorabilis, dicetur favorabilis; & si odiosus, lex erit odiosa. *Mal. in Reg.* 15. *n.* 3. His positis, sit

5. Fundamentum Primum. Lex humana odiosa explicanda est solum secundum significationem naturalem. *Bonac. tract. de leg. disput.* 1. *q.* 1. *p.* 8. *num.* 8. Lex humana favorabilis extendenda est ad utramque significationem naturalem, & civilem. *Eman. Sá v. interpret. n.* 1. *&* 3. *& omnes communiter*.

6. Secundum Fundamentum. In legibus pęnalibus non fit extensio de casu ad casum non expressum in lege propter paritatem rationis, imò nec si in hoc vigeat maior ratio. Ita *Portel. add. ad dub. Regul. v. lex n.* 13. *Malet. in Reg. in.* 13. *Bardus hic.* Ex hoc Fundamento.

7. Resolves Primò. Clericum abutentem fęmina, aut bestialitatem committentem, non incurrere pœnas *Pij V.* contra Clericos Sodomitas, quia

quia non est propriè Sodomia : igitur ad hanc non extenditur lex odiosa Pontificia, quamvis vigeat maior ratio gravioris delicti, sed restringitur ad propriam Sodomiam. *Barbosam Collect. tom.2. l.5. tit.31. c.4. n.10.*

8. Fœminam sæcularem nubentem Religioso professo non incurrere excommunicationem latam in *Clem. unic. de consangu. & affin.* contra Moniales professas nubentes, & illas ducentes in Vxores, & Professos matrimonium ineuntes.

9. Cogentes viros Religionem ingredi, non incurrere excommunicationem *Tridentini sess.25. contra cogentes fœminas ingredi Monasteria.*

10. Religiosum ministrantem Baptismum, & Pęnitentiam sine licentia Parochi, non incurrere pœnas *Clem.1. de Privilegijs*, latas contra Religiosos ministrantes Eucharistiam, Matrimonium, & extremam Vnctionem. Ita *Glossa in Clem.1. de Privil.*

11. Constitutionem, qua punitur Religiosus fraudans decimas Ecclesiæ, non extendi ad Clericos sæculares idem facientes. Ita *Glossa in Clem.1. de Decimis.*

12. Excommunicationem *Gregorij XIII.* contra ingredientes in Monasteria Monialium prætextu litterarum, seu licentiarum, non incurrere impedientes sine prætextu licentiæ. Quamvis *Pius V. apud Mendum*, motu proprio, qui incipit Romanum Pontificem, edito *anno* 1570. declarat excommunicari non solum fęminas pręsumentes ingredi prætextu alicuius Privilegii, sed quascumque.

13. Legem imponentem pęnam privationis Vocis, intelligi de activa tantum, non de passiva; nam illa est propriè Vox. *Palaus tom. 2. tr. 13. disput. 6. p. 6. n. 15. contra Lessium.*

14. Prohibitionem *capit. Ad hæc de Iudæis*, factam Christianis, famulari, & nutrire Iudæos, non extendi ad Saracenos, & Paganos. *Hurtad. in 22. disp. 76. sect. 3. n. 81.* contra *Suarez de fide.*

15. Legem, quæ potest interpretari de obligatione veniali, non esse extendendam ad mortalem. Idem dic de pęnis, excepta Excommunicatione, quæ absolutè posita, de maiori intelligitur. *Azor. tom. 1. l. 2. c. 11. Laym.*

16. Ratio secundi Fundamenti supra-

præpositi, quare in pęnalibus non fiat extensio ultra crimen, propter quod imponitur, aut Personam cui imponitur: omnino extra casum in ea expressum: etiam si in aliis casibus eadem, imò maior, quæ in illo, inveniretur ratio: assignatur ab *Alphonso de Castro lib. priore c.7. apud Reginald. to.1. in praxi lib.13.c.25. sect.1. n.262.* & est, quia lex moralis pendet ex fine in cuius gratiam fertur: ideo valet argumentum à paritate rationis: lex autem pęnalis pendet præcipuè ex voluntate legislatoris, & quamvis recta ratio dictet crimina esse punienda, non convincit tamen tale, vel tale crimen hoc, vel illo modo esse puniendum: ideo in pœnalibus non fit extensio de casu ad casuum, & *ex Sylv. v. lex q.19.* si lex duos admittat sensus, eligendus est benignior, iuxta *Reg.49. iuris in 6. in pœnis benignior est interpretatio facienda*, & ex *Glossa*, si pęna indifferenter ponatur, de temporali est intelligendą, non de perpetua, quamvis de utraque possit esse sensus indifferens.

Pro clariori tandem huius materiæ Notitia sit.

Prima Regula generalis. Vbi lex clarè loquitur, non est eius verbis vis facienda, ut benignior sensus inde trahatur. Si lex generaliter, & indistinctè procedat, non est restringenda ad sensum particularem, sub prætextu interpretationis benignioris, nisi in duobus casibus. Primus est, quando esset alia lex particularis, quæ talem faceret restrictionem, nam ex *Reg. 34. iur. in 6. Generi per speciem derogatur*; igitur legi generali, & indistinctæ fit restrictio per legem particularem v. g. Episcopi, & cęteri Pręlati superiores ex *c. Quia periculosum de sent. excomm. in 6.* nunquam incurrunt in sententiam excomm. suspensionis, & interdicti, in qua de ipsis non fit mentio: igitur per tale statutum lex imponens generaliter omnibus suspensionem, excom. &c. interpretanda est non generaliter, sed cum restrictione, ut in ea non comprehendantur Episcopi, & alii Prælati superiores; quia lex particularis capituli citati restringit in tali casu quamcumque generalem.

18. Secundus Casus est. Si ex illa indistincta generalitate aliquod absurdum sequatur, v. g. ex *c. Ecclesijs, de consecr.*

secr. d. 1 *& in c. si Ecclesia, de consecr. Ecclesiæ, & Altaris*, habetur Ecclesiam pollui per quodcumq; semen emissum, ut evitetur absurdum, restringitur talis locutio generalis de semine cum peccato emisso, & cum Ecclesiæ irreverentia; aliàs absurdum esset hoc asserere de involuntario, & non peccaminoso.

19. Secunda Regula generalis. Quia lex pęnalis, ut supra dictum est *n.* 16. pendet principaliter ex voluntate legislatoris, non concluditur in casu particulari incurri certam pęnam, quam incurritur in alio ex eadem, imò ex maiori ratione; & hoc voluntate legislatoris, quæ si non constet, non est ad alium casum extendenda. Neque valet Argumentum à simili, v. g. Bis baptizatus est irregularis. Ergo & bis confirmatus; nam in primo ponitur irregularitas in iure, non autem in secundo. Neque valet Argumentum á maiori: v. g. Excommunicatur legens librum hæretici: Ergo à fortiori audiens eius concionem; quamvis sit periculosius. Item Sacerdos excommunicatur audiendo ius civile ex *capit. fin. Ne Clerici, vel Monachi*: ergo & illud docendo; nego conse-

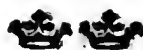
quentias illatas; quia pęnæ supradictæ pendent ex voluntate hominum; igitur non debent extendi extra suos casus.

20. Tertia Regula generalis: In lege pęnali non admittitur interpretatio, quæ sit contraria verbis ipsius legis, & in propria significatione eadem verba sunt accipienda, v.g. Hæreticus propriè non dicitur, qui resipuit ab hæresi, sed qui actu manet in hæresi; igitur irregularitas, quæ fertur in filios hæreticorum non extenditur ad filios, quorum Parentes ante mortem conversi sunt. Neque excommunicantur excommunicatione contra fautores hæreticorum lata ij, qui eos, non tanquam hæreticos, sed ut Amicos, aut sanguine iunctos recipiunt, sine ullo fidei præiudicio. In Personis, quibus pœna imponitur, attendendum est, ut cum lex loquatur de facientibus, non extenditur ad consiliantes, auxiliantes, aut favorem præbentes: quia isti non veniunt sub propria significatione facientium.

21. Limita tamen, ut dictum est supra *num.* 4. quando frustratoria, & inanis esset lex, nisi extenderetur, v.g. in

in *c. ita quorundam, de Iudæis*, excommunicantur deferentes arma ad Saracenos : nisi talis pœna extenderetur ad mittentes, & ad præcipientes deferri, inanis redderetur lex; nam idem est deferre, & mittere, seu deferri præcipere; Qui enim per alium facit, per se ipsum facere videtur, ex *Reg. iur. 72. Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum.*

22. Quarta, & ultima Regula generalis. Pena imposita, etiam lata ex lege non ligat eum, qui non consummaverit, etiam si inchoaverit eam actionem, propter quam pœna est à lege imposita. Ita *Panorm. Decius. Alphonsus cit. in lib. poster. de lege pænali sub fin. septimi capitis*. Ita *Reginald. l. 13. c. 25. in praxi*. Ex his fundamentis resolves innumeros casus in materia Censurarum, Reservatorum, & huiusmodi &c. Claraque est Regula. *Odia restringi, favores convenit ampliari*.

I 6 RE-

REGULA XVI.

Decet concessum à Principe Beneficium, esse mansurum.

Hæc Regula colligitur ex *c. si supergratia 9. de off. delegati*, & ex *c. si cui 36. de prebendis*.

Quia Princeps intendit conferre Beneficium, quam perfectum, & firmum, ut ita plenior sit liberalitas, *c. 1. de Donat.*

PEr illud verbum, Decet ostenditur convenientia permanendi Privilegium, ut ostendatur potestas in Principe illud revocandi; quia supponitur plus potestatis apud se retinere, quam velit in alios transferre. *Urban. ab Ascensione tract. Theol. moral. in Regula XVI. Iur. Can.* Quando verò Privilegium concessum, etiam per contractum onerosum possit revocari. Satis dictum est in *Reg. 7. cap. 5. n. 24.* Et quidquid in hac Regula dici potest, in illa latius expletur, ad quam lectorem remitto.

RE-

REGULA XVII.

Indultum à Iure beneficium non est alicui auferendum.

Hæc Regula colligitur ex *l. 4. §. si quis condemnat. ff. de re indic. l. Adulter C. ad l. Iuliam de Adult.*

Hęc Regula concordat cum superiori, & quia de illa parum erat dicendum propter longam septimæ Regulæ explicationem; ideo de præsenti, cuius materiã in superioribus sufficienter explicavimus, duo tantũ notabo.

1. PRimum, quod Beneficium à Iure, seu à lege concessum, non potest tolli ab homine; tolli tamen potest à lege; idest, Privilegium à lege concessum, ut à lege concessum; non autem Beneficium, quod distinguitur à Privilegio, & providetur à lege in defectum provisionis hominis.

Secundum: Privilegia Clericis à iure concessa, ut libertatis, immuni-

nitatis &c. à Laico auferri non possunt, neque Clericus ijs potest renunciare, cum sint à iure concessa in favorem status Clericalis.

REGULA XVIII.

Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit.

Ex l. quod initio 29. ff. eo. tit. Exempla extant in *c. si eo. 9. de rescript. lib. 6. in c. licet* 14. *de sentent. excomm. eo. lib. 6.*

CAPUT UNICUM.

Explicatur Regula, & ponuntur aliqui Casus ex ea deducti, atque decisi.

1. SEnsus huius Regulæ est, quod successio temporis non potest validare Actus illos, qui ab initio secundum ius, id est iure illos annullante, fuerunt invalidi; quodque clarius patet per aliam

aliam Iuris Civilis Regulam, *l. 30. ff. de Reg. iur. Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.* Ratio est, quia sicut Actus ab initio legitimè initus non potest ex præciso temporis tractu vitiari ex *Reg. 73. factum legitime retractari non debet &c.* ita è contrario tractus temporis non valet actum, à principio nullum, validare; nam tempus ex se est insufficiens ad ponendam, vel tollendam obligationem, nisi aliud extrinsecum adveniat actui, ex *l. obligationum ferè §. placet, ff. de actionib. & obligat.* sit igitur ex Regulæ explicatione.

Fundamentum unicum: Nullus actus, cuius validitas dependet á iure, si ab initio sit irritus ratione consensus, aut ratione materiæ, aut etatis, aut conditionis, seu incapacitatis Personæ, vel defectu alicuius solemnitatis á lege requisitæ, per solam temporis successionem potest validari, nisi aliud extrinsecum adveniens operetur. Ex hoc Fundamento.

3. Resolves: Sponsalia, si probentur invalida ab initio ratione ætatis ex *c. litteras, c. Accessit de sponsalib. impub.* nisi ante septennium mali-

tia

tia suppleat ætatem, non validari tempore pubertatis, nisi extrinsecus, & novus adveniat consensus.

4. Non validari Testamentum conditum ab Amente, Furioso, Impubere &c. si tractu temporis convalescat Amens, & pubescat Puer. *Instit. Quibus non est permissum facere Testam.* §. *Praeterea.*

5. Legata ab initio inutilia ratione incapacitatis Legatarii, non validari, remoto etiam impedimento temporis tractu. Ut legata Hæreticis relicta, Apostatis à fide. ex *c. de Hæreticis, & l. Hi qui sanctam. C. de Apostatis.* Idem dic de Fauctoribus, Receptoribus, Judæis, vel infidelibus. *c. sané 2. 24. q. 2.*

Secus si sint relicta ad eorum necessitatem sublevandam.

6. Legata relicta servis tempore servitutis, nisi sint intuitu alimentorum, quæ jure naturali sibi debentur, non validari tempore libertatis.

7. Stipulationem hominis liberi non validari, etiam si liber postea servus evadat.

8. Stipulationem rei Sacræ, ut Ecclesiæ, Calicis non firmari, quamvis

vis res sacra postea profana reddatur.

9. Privilegium non validari tẽporis successu, si ab initio fuit subreptiũ.

10. Rem furto ablatam non posse acquiri præscribendo tempore etiam æterno, quia irrita fuit possessio ab initio. Nam Possessor malæ fidei ullo &c.

11. Non validari Professionem in Religione tractu temporis, nisi accedat novus consensus, si defectu hujus fuit invalida; vel Dispensatio, si ex defectu alicujus à jure requisiti; fuit irrita.

12. Neque validari tractu temporis alienationes, venditiones &c. rerum Ecclesiæ, invalidas à principio defectu solemnitatis. *c. Ambitiosæ de reb. Eccl. non alien.*

13. Valet tandem, & currit præsens Regula in contractibus, *l. inter stipulantem* 83. § *Sacram. ff. de verb. oblig.* Currit in judiciis. *c.* 1. *de sent. & re jud. l. si expressim* 19. *ff. de appellatio.* Currit in Rescriptis. *c.* 1. *de Rescript.* & cæteris actionibus, & quod ab initio vitiosum est, juris interpretatione, pro infecto habetur; ut *Regula* sonat, *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.*

RE-

REGULA XIX.

Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.

Convenit hæc Regula cum *l. culpa, ff. hoc tit.* & videtur extracta ex *c. tua de homicid.*

CAPUT UNICUM.

Explicantur termini, & cum ipsis sensus Regulæ.

1. NOmen *Rei* in hac Regula est quid generale ex *Peckio n.* 1. ideo refertur ad quodcumq; officium; administrationem, sententiam, Iudicium, factum &c.

Item verba illa: *Ad se non pertinent*, intelliguntur ijs modis, quibus ad nos res aliqua dicitur pertinere, videlicet, vel ratione Officij, Dominij, Iuris, aut administrationis, v.g. tutelæ &c. Sit igitur ex sensu Regulę Fundam. generale.

2. Qui

2. Qui se immiscet Rei, ideſt Adminiſtrationi, officio, iuri, &c. quod ad eum, ideſt, ad ſe non ſpectat, cui defectu ſcientiæ, aut potentiæ non poteſt ſatisfacere, non eſt ſine culpa; & ſi ex tali intruſione aliquod damnum eveniat, tenebitur ad illud reſarciendum Perſonæ læſæ. Probatur ex *l. idem iuris 8.§.mulionem, cum l.ſeq. ff ad l. Aquil. l.illicitas 6.§.ſicuti ff.de offic.præſ.* Probatur etiam rationem. Qui vult cauſam culpæ, vult ipſam culpam, & damnum ſequens ex ipſa; ſed qui ſe immiſcet officio alterius, cui defectu ſcientiæ, & potentiæ non valet ſatisfacere, vult cauſam culpæ; nam ſcienter vult officium, circa quod ſe exponit periculo deficiendi ratione inhabilitatis; igitur vult culpam, & damnum ſequens ex illa; & conſequenter, ſi ex illa damnum ſequatur, ad eius compenſationem obligabitur. *Bardus hic in Reg.19. Caram.t.1. Theolog. fundam. in hac Reg. pag.371.§.5.* ex hac Regula, eiuſque doctrina fundamentali.

3. Reſolves. Artem medicam exercentem ſine peritia.

4. Indoctos Iuris Civilis, & Canonici decidentes caſus utriuſq;

5. Ac-

5. Acceptantem beneficium, curam habens Animarum, si ex eorum insufficientia, & intrusione aliquod damnum emergat, ultra culpam, teneri omnes ad restitutionem cum se immisceant rei, & Officio, quod ad hos non pertinet ratione insufficientiæ.

6. Item peccare eos, qui exercet Artem sibi à jure prohibitam, ut Sacerdos exercens Medicam, vel chirugiam, quæ sacris Canonibus in *c. tua de Homicid.* prohibentur; quia & isti se immiscent Officio, quod ex prohibitione ad eos non pertinet.

7. Non tamen dicuntur se immiscere negotiis alienis, & quæ ad se non spectant, ij, qui sciunt, & possunt proximum hoc desiderantem juvare (nulli enim assistimus laudabiliter invito) unde è contra, qui alienum suscipit negotium agendum, positivè physicè, aut moraliter, aut negativè contradicente eo, pro quo negotium gerit, tametsi benè officio fungatur, nec stipendium, nec honorarium, nec sumptus factos repetere potest. *l. fin. C. de negot. gest.* Hæc & alia similia in materia Dominii, juris, administrationis, ut Tutela, deduci possunt ex Regula clamante: *Non*

Non est sine culpa, qui rei, quæ ad se non pertinet, se immiscet.

REGULA XX.

Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

Alia Regula est Juris Civilis huic similis.

Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione uti; nisi lex impediat. ex l. Nemo ex his 43. ff. hoc tit.

CAPUT UNICUM.

Explicatio Regulæ.

1. EX Regula deducitur *Nullum*, idest Reum non prohiberi se defendere contra Actorem pluribus defensionibus, tametsi contrariis, modo successivo, idest una non valente, aut subsistente, altera uti potest: & Actor unam tantum actionem unjus rei debet intentare. Quid sit Reus, & quid Actor. Vide *Regul. XI. n. 1.*

Neque dicatur injustitia in Judice, si ita largè Reo multiplex ratio se tuendi concedatur, & ita Actori contra Reum procedendi unica Actio permitta-

mittatur. Non enim est dicenda inæqualitas, & si inæqualitas, iusta tamen, & sancta, ut per ipsam in judicio equalitas inter utrumque Reum, scilicet, & Actorem ponatur; Actor enim magis amplè potest ad sui placitum differre, & non differre actionem; hoc, vel illo modo contra Reum illam tentare; consulere prius doctos absentes, & præsentes; Hæc tamen omnia Reo provocato, & Accusato negantur; citatus enim debet comparere, & Judici interroganti respondere, neque ei ad respondendum dilatio conceditur; imò imparatus, nullo suffultus Advocati consilio, Judice imperante, ad interrogata respondet. Ecce igitur inter Actorem, & Reum in judicio magna inæqualitas, quæ quidem à Juribus tollitur, & ad æqualitatem reducitur, plures defensiones Reo donando, & unam tantum actionem Actori permittendo. *Caram. t. 1. Theol. fundam.* §. 9. *pag.* 317.

2. Constat enim ex *his qui fide excep.* Reum se tueri posse pluribus defensionibus, tam in Civilibus, quam in Criminalibus; Si quis v.g. aliquem

Fun-

Fundum possideat, & alius contra eum litem moveat, dicendo ad se fundum spectare potest se defendere tum jure communi, tum particulari; tum ratione tituli, dicendo hoc sibi competere titulo donationis, emptionis, præsumptionis &c. *Farinac. in Decis. Rotæ Rom. t. 1. p. 2. decis. 142. num. 3.*

3. In Criminalibus etiam, ut si quis accusatus sit de homicidio, poterit se tueri, vel negando, si licitè potest negare, vel si fatetur, allegando titulum justæ defensionis, quod tamen à Reo est probandum. *Cagnolus in l. Nemo à num.* 8. Pluralitas tamen defensionum juvat Reo in Judicio; quando exceptiones veræ sint in aliquo sensu, & non sint inter se contrariæ; aliàs dicta contrarietas sibi potius noceret. Sit igitur Rei exposita Regula in juvamen, non in perniciem, cum in eorum favorem apertè doceat, & jubeat quod: *Nullus pluribus uti defensionibus prohibeatur.*

REGULA XXI.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

Eruta videtur hæc Regula ex *c. Nulli* 8. *de electio. lib.* 6. *ex c. per tuas* 10. *de probatio. ex l. sicut* 5. *C. de oblig. & Actio. l.* 1. *ff. de pactis.*

CAPUT UNICUM.

Explicatio Regulæ, & ejus exceptionis.

1. DIcit ergo Regula, quod semel placuit, idest, si voluntariè per aliquam actionem nostram, electionem, aut contractum alteri jus adquisitum sit, amplius displicere non potest, ideò non possumus à contractu, aut ab actione, seu ab electione discedere, idest in alterius injuriam. *Quid enim tam congruum humanæ fidei, quam ea servare, quæ inter eos placuerit? ex l.* 1. *in prin. ff. de pact. & grave est fidem* falle-

fallere; inquit *Vlpianus* in *l. in princ. ff. de constitu. pecu.* Hinc exortum est iuris illud principium, seu *Regula 33. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum*, idest iniuriam, ex *c. mutare infr. eod. l. nemo mut. ff. eodem tit.*

2. Vsus huius Regulæ præcipuè est in contractibus; & quia in istis ex utriusq; contrahentis consensu oritur naturalis obligatio, cum alterius iniuria, ab ipsis, ceterisq; conventionibus non est recedendum. Variatio enim, & mutatio legibus est inimica, atq; dolosa. *Tusc. pract. concl. to. 8. l. 5 concl.* 21.

3. Ex hac Regulæ doctrina excipiuntur aliqui Casus, in quibus nulli fit iniuria, si à conventione recedatur; & sunt ii, qui utriusq; consensu semel placiti, utriusq; consensu etiam dissolvuntur, *l. nihil tam naturale, ff. hoc tit.* v. g. venditio solemnis, si semel uni parti placuit dare v. g. Domum, & alteri parti pretium pro Domo, si ius sit ex utraq; parte adquisitum Domus, & pretii, non potest una, altera parte invita, á conventione, seu à contractu recedere.

Accedente tamen utriusq; consensu licitè contractus dissolvitur, volentibus

enim,& ſcientibus nulla fit iniuria, neque dolus: In hoc ergo, & ſimilibus fallit Regula. Matrimonio excepto; quod ſemel contractum, mutuò conſenſu coniugum non diſſolvitur, ex iure divino: *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet, c.1. & 4. de converſ. coniug. cum ſimul.*

4. Fallit etiam Regula in Contractibus innominatis, in quibus ante impletionem, datur, & admittitur unius diſplicentia, per *tex. in l.ſi pecuniam 5.ff. de condict. cauſa data.*

5. Fallit in quibuſdam Nominatis, uno tantum diſſentiente, re adhuc tamen integra, idest antequam alterius intereſſe cęperit; ut ſunt Depoſitum, *l.1. §. eſt autem ff. depoſiti Mandatum, §. mandatum. Inſtitut. de mandato.* Societas, *§. manet Inſtitut.de ſocietate.* In cęteris verò Nominatis, requiritur utriuſque conſenſus.

6. Fallit in Teſtamentis: quia voluntas Teſtatoris eſt ambulatoria uſque ad mortem, & à tali diſpoſitione poteſt licitè, & validè recedere, quia nondum alteri ex teſtamento ius fuit adquiſitum: igitur ſine alterius iniuria poteſt revocari. Imó poteſt dici

cum

cum *Caram. cit. Theol. mor. Fundam. §. 10. pag. 318.* talem donationem teſtamentariam eſſe virtualiter conditionatam, ex qua hæredi, vel legatario aliter ius non acquiritur, quam morte Teſtatoris.

7. Fallit in Sponſalibus: nam cauſa iuſta interveniente, alter ſponſus poteſt à contractu diſcedere.

8. Fallit in Hærede ſuo, ideſt, qui eſt in poteſtate Patris morientis, ut Filius, Filia, Nepos &c. ex *Azone in Vocab. Iuris utriuſque* cui à Iure particulari conceditur, ut poſſit revocare recuſationem hæreditatis paternæ intra triennium: dummodo res hæreditariæ alienatæ non ſint, *l. fin. C. de repud. vel abſtin. hæred.*

9. Fallit tandem in iis Contractibus, qui per metum gravem iniuſtè incuſſum ſunt celebrati, & quamvis non ſint iure naturæ omnino invalidi, poſſunt tamen Iudicis arbitrio in foro conſcientiæ reſcindi, *l. Metum ff. Quod metus cauſa.*

Cęterum Regula vera, & firma eſt: *Quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt.*

REGULA XXII.

Non debet aliquis alterius odio prægravari.

Ex *l. non debet alteri* 18. & firmatur *l. si quis* 33. §. *legis. C. de inoffic. test.* cui cõsonant alia iuris Axiomata nimirum. *Delicta suos tenent Auctores, l sancimus* 22. *C. de pœnis*. Ratio non patitur, ut alteri ob alterum iniqua conditio inferatur, ex *l. non debet alteri sit*.

REGULA XXIII.

Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.

Ex *l. si putator, ff. ad l. Aquiliam*, & ex *c. cognoscentes*; & ex *c. cum voluntate de sent. excomm.*

CAPUT UNICUM.

Utriusque Regulæ una explicatio propter materiæ connexionem.

1. HÆ duę Regulæ inter se non differunt, nisi, quia una videtur

detur esse causa alterius: Prima enim docet non deberi quempiam gravari odio, quo alter premitur: hoc est, non esse dignum odio ea ratione, qua alter dignus est.

In posteriori autem docemur, non esse aliquem supplicio afficiendum, si nulla in ipso culpa reperitur. Ex eo igitur, quod quis non meretur pęnam, rectè infertur, nullam in eodem inveniri rationem odii, scilicet culpam, cum pęna debeatur ei, qui motivum odii, scilicet culpam, in se continent:

2. Istæ igitur Regulæ intelliguntur de pęna æterna: non de temporali, secundum quam unus aliquãdo pro alia punitur, ex *S. Aug. epist. 23. ad Bonifac.* relato *in c. iam itaq; 1. qu. 4.* & *ex script.* probatur *Ezech.* 18. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatem Patris, & Pater &c.* ideft, Pater pro filii, & neq; Filius pro Patris iniquitate in alia vita punientur.

Fallunt tamen de pęna remporali; quia ex *Exodi c.* 20. Deus visitavit iniquitates Patrum in filios usq; ad tertiã, & quartam generationem. Sic *Gen.* 9. fuit maledictus *Chanaam* propter peccatum Patris sui *Cam*. Sic propter pec-

catũ *Achan* fuit punitus *populus Israel*, in hostjum manus traditus. *Iosue 17.*

Distinguo hic culpam á causa: & pęnam à pęnalitate: & sicut pœna est stipendium culpæ, ita pęnalitas est stipendium causæ, & sit.

3. Fundamentum unicum. Soli Peccatori, & delinquenti per culpam propriam imponitur pęna: Nemini infligenda est pœna sine culpa: potest tamen infligi si justa subsit causa. Probatur ex *Regulis 22. & 23.*

Item ex iuribus universalibus, ex *c. de Regularib. 25. cum c. seq. de Simonia c. quicumque 1. q. 5.* Qui per Simoniam, á se commissam, fuerit promotus ad Ecclesiasticum beneficium, deponitur: ecce pęna inflicta Simoniaco: deponitur etiam promotus ad beneficium, per alterius Simoniam commissam in favorem promoti, talis sceleris inscii: in hoc tamen nulla adest culpa, nihilominus in innocentem infligitur pęna, seu pęnalitas, ergo propter aliquam causam, quæ certè est providentia Ecclesiæ ob bonum publicum, ne hoc abominabile vitium multorum provisiones invadat. Ita *Henricus Canisius in his Reg.* Ita *Caram. cit. tom. 1. Theol.*

Theol.fundam. §.3. pag.371. Tali admissa exceptione, quod nemo plectatur ob alterius delictum pęna eterna, neque spirituali: sed tantum pęna temporali iusta data causa, & sic veræ sunt Regulæ, quod: *Non debeat aliquis alterius odio prægravari.*

Et quod: *Sine culpa, nisi sit causa, non sit aliquis puniendus.*

REGULA XXIV.

Quod quis mandato facit Iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.

Ex *l.non videntur, §.1.ff.de Reg.iur.* sic eam refert *Paulus I.C.* sicut è contra clamat alia iuris Regula: *Non potest dolo carere, qui imperio, magistratus non paruit, l. non potest dolo, ff.de Reg.Iur.*

CAPUT UNICUM.

Exponitur Regula, & quædam fundamenta hauriuntur ex ea.

1. Clarè constat ex Regula obligatio, non physica, sed

moralis quæ homini ineſt ſuperioribus Poteſtatibus parendi, quæque nobis per *D. Paulum* innoteſcit ad *Rom.* 12. dicentem, quod, qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: & ſicut ex lege civili cit. dolo non poteſt carere, qui Magiſtratus imperio non paret: ſic è contra, quod quis (ex pręſenti Regula) mandato Iudicis facit: ſi id nec ſit contra Deum, nec cõtra iura, nec ſuperiorum mandata, nec iudex in præcipiendo limites ſuæ iuriſdictionis excedat, dolo facere non videtur, cum habeat parere neceſſe, neceſſitate quidem, non phyſica, ſed morali. Hinc *D. Hieronymus in epiſtolam ad Epheſ.* relatus in *c. ſi Dominus,* 11. *q.* 3. ſic ait: *Si Dominus ea iubet, quæ non ſunt adverſa Sanctis Scripturis: ſubijciatur Domino ſervus. Si verò contrarium præcipiat, magis obediat ſpiritus, quam corporis Domino*: nam ut dicitur *Actuum Apoſtol. cap.* 5. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* His poſitis, ſit

2 Fundamentum Primum. Non tenemur obedire Iudici, ſuperiori &c. iubenti contra Deum, probatur *Actuum* 5. *cit.* neq; contra iura, aut pręcepta ſuperiorum, ex *c. ita corporis* §. *qui præſiſtit*

11. *q.* 3. Neque Iudici in præcepto transgredienti limites suæ iurisdictionis, *l.* 1. *in fin. princ. ff. de ferijs, l. nemo* 13. *C. de sentent & interlocut. l. fin. ff. de iurisdict. omn. iud.* & probatur totum Fundamentum quo ad singulas partes. Iudici incompetenti nemo tenetur obedire: sed præcipiens contra Dei legem, & superiorum, excedensque in mandato suæ authoritatis limites, est Iudex incompetens: ergo in iis casibus nemo tenetur præcipienti obedire.

3. Secundum Fundamentum. In præcepto dubio de re, an sit bona, nec ne? tenemur superiori parere: quia ubi gravissima Iudicis superioris authoritas intervenit, dubium excluditur, saltem purum: item, supposito dubio, superiori parendum est: nam pro iustitia, & Iudicis auctoritate presumitur, & in dubio melior est conditio Iudicis possidentis ius præcipiendi, *l. servo invito*, §. *cum præter. ff. ad S.C. Trebell. ita Caram. tom.* 1. *Theol. fund. hic* §. 7. *pag.* 349. *Bard. in hac Reg. pag.* 192.

4. Tertium Fund. Iudici pręcipienti in materia indifferēti, tenetur subditus obedire, neq; hęc obedientia illi nocere poterit in aliquo foro: Sic notavit

Paulum 26. *l. Consultus, l. non videtur* §. *1. ff. eo. tit.* Imò noceret in obedientia in tali casu, quoniam *l. non potest dolo. ff. eod.* assignatur alia Regula cit. *Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit.* Hinc est, si debitor ex præcepto Iudicis solvat Minori absq; auctoritate Curatoris, non tenetur amplius minori: nec minor contra hanc solutionem potest agere, *l. ait prætor* 7. §. *præmittitur ff. de minoribus.*

Tanta est igitur ius Regulæ docentis: *Quod quis mandato Iudicis facit, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.*

R E-

REGULA XXV.

Mora sua cuilibet est nociva.

Ex *l. in Condemnatione* 134. *unicuique eo. tit.* & *l. emptor. ff. de aqua pluvia arcen.* Vbi sic dicitur: *Actori moram suam nocere debere, manifestum est.* Exempla extant in *c. unico de commod.* in *c. 2. de depos.* quibus ostenditur, quando Commodatario, & Depositario mora sua nocet.

CAP. UNICUM.

Quid sit mora, quando, & quibus sit nociva.

1. MOra, in proposito, est quędam iniusta dilatio in faciendo id, quod quis tenetur, & potest facere, ut patet ex his, quæ nôt. *in cap. ult. de locato:* unde morosus dicitur in iure, qui nõ facit quod debet, quando debet, & potest, & sit in-

terpellatus, idest monitus à die, vel ab homine, *l. quod te. ff. de rebus cred. ita Sylv. v. Mora n. 1. Caram. t. 1. Theol. fundam. pag. 374. §. 12.*

2. Dupliciter quis dicitur esse in mora: Primò regulariter, quod accidit in Contractibus, quando à Creditore in illis præfigitur dies, vel locus, vel conditio; si tali die, loco, vel conditione adimpleta, debitor non solvat, dicitur esse in mora; nam dies interpellat, idest monet pro homine, *c. ult. de locat. & l. magnam C. de contrahen. & com. stip.* Si verò dies in contractu non sit apposita, neq; conditio, tenetur monere Creditor, & tunc non solvendo debitor, dicitur esse in mora, quæ in ullo foro erit culpabilis, nisi fiat monitio tempore, & loco congruo, attenta debitoris possibilitate, *l. continuus. §. cum ita, ff. de verb. oblig. Fumus, Panorm. in c. licet de Simon. apud Mend. v. mora n. 1.*

Secundò quis dicitur esse in mora irregulariter, nõ per interpellationẽ, sed ex natura rei, ut obligatus ex delicto v. g. furto, statim post furtum, si non restituat, est in mora culpabili, & monetur à Conscientia, ut statim restituat, obligatus ex iniusta acceptione, & detẽtio-

ne

ne rei alienæ, ex *l. in re furt. ff. de cond. fur.* & sic fur ratione moræ, si damnum emergat, & lucrum cesset apud Creditorem, de utroque tenebitur.

3. Datur & alia mora à Iuristis sine interpellatione, sed legis ministerio. Vt in Emptore; qui nondum soluto pretio, percipit fructus naturales, vel mixtos rei emptæ; si ex mora culpabili non solvat, restituere tenetur valorem fructũ perceptorum; quia non est ęquum ipsũ lucrari ex re sua, & aliena. Item in Debitore *Minoris 25. annis*, qui statim sine alia interpellatione in mora constituitur in Contractibus bonę fidei, fideicõmissis, & legatis in favorẽ ętatis, *l. 3. C. in quibus caus. in integ. restit. non est necesse.*

4. Excusant tamen à mora impossibilitas, & ignorantia, attentis circunstantiis temporis, loci &c. ac præterea non est in mora is, qui potest se tueri legitima exceptione, idest quæ non potest elidi: nam si potest elidi, non erit legitima, v. g. pactum feci de non repetendo decem, quæ debes; sed metu, vel furoris tempore feci: si dum repeto, tu excipias de pacto facto, exceptio eliditur, replicãdo factum fuisse ex metu; vel temporis furore, & hęc exceptio nõ

erit

erit legitima, neq; valida. *Mendus. cit. Sylv. l. cit. n. 2. sit ergo.*

5. Fundamentum Primum. Mora nemini est nociva in foro externo, neque obligat ad pęnam solvendam, nisi sit culpabilis præsumpta; nam lex fundatur in præsumptione; secus verò si mora purgari non possit; quia tunc obligatur morosus juridicè ad damna ex mora secuta compensanda. *Sylv. cit. n. 4. ex tex. in l. 2. ff. de eo, quod certo loco in fin.*

6. Secundum Fundamentum. Non tenetur debitor ex mora inculpabili, id est si in mora non intercessit culpa Theologica gravis, in foro conscientiæ solvere pęnam, neque ad lucrum cessans &c. Ex mora creditori secutum; quia actus moralis levis non potest inducere obligationem moralem gravem restituendi rem gravem; ut diximus in *Regula* 4. *c. 2. n. 9. Tamb. cit.* Tenebitur tamen si mora fuit graviter, & Theologicè culpabilis; vel ab initio voluerit debitor ad pęnam conventionalem se obligare, vel ad damna, etiam ex mora sine culpa secuta; nam tunc obligabitur ex contractu. *Urbanus ab Ascensione tr. 3. Theol. moral. in* Reg. 25.

7. Ter-

7. Tertium Fundamentum. Ex mora etiam graviter culpabili Theologicè non tenetur debitor Creditori, si res apud debitorem pereat casu, vel per justam hostium incursionem, eo modo peritura certò apud Creditorem: v. g. Frumentum solvendum, vel Equus restituendus; nam tunc ex mora nullum damnum pateretur creditor ex *l. fin.* §. 1. *ff. ad legem* Rhod. *de jact.* secus dicendum si res esset salva evasura apud dominum. Opinio contraria est etiam probabilis. Vide *dicta in* Reg. 4. *c. 2. n. 15.*

In dubio autem, an esset eodē modo peritura apud Dominum, non liberabitur debitor. *l. cum res.* 1. *ff. de legatis*; quia in dubio melior est conditio Innocentis, & possidentis jus in re, vel ad rem. *Mendus in Æpitom. V. mora n. 3.*

Cęterum si creditor fuit in mora accipiendi debitum, ei mora nocet, non debitori, si forté res pereat. *Mendus cit.* Duo exempla ponit *Caramuel tom. 1. Theol. fundam. pag. 374.* in hoc proposito. Videantur ibi.

8. Aliquando etiam mora aliena alteri est nociva, ut in quibusdam casibus

bus Fidejussionis, Tutelæ respectu Pupilli. Vide *Barbosam*, *& Bardum in hac Regula*, quæ, benè, & cum distinctione intellecta, semper vera est: *Mora sua cuilibet est nociva*.

REGULA XXVI.

Ea, quæ fiunt à Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.

Hæc Regula desumitur ex *l. factum* 132. *ff. eo. tit.* & concordat cum *Regula* 24.

CAPUT UNICUM.

Brevis explicatio Regulæ.

1. PEr Officium intelligitur potestas lites decidendi, atque gravamina tollendi: quod quidem Officium exercitum à Judice ex munere suo, & proprio motu, dicitur Officium nobile: Si verò tale Officium exerceatur

ceatur ad instantiam partis, dicitur Mercenarium, quatenus alteri sibi proponenti deseruit: & sicut servus sequitur nutu actionem Domini præscribentis, ita Judex debet procedere juxta modum, quo sibi est caussa proposita.

Ex hac Regula igitur Docemur invalida esse Acta à Judice, quando ista ejus non subsunt Potestati.

2. Fundamentum, & Regula generalis. Quæcumque Acta sunt à superiore, tam Ecclesiastico, quam Sæculari, si ejus non subsunt potestati, irrita sunt, & nulla: quia Validitas pendet à Potestate: ergo sunt invalida acta sine potestate. Ex hoc Fundamento.

3. Resolve Primò. Invalida esse Acta à Judice incompetenti. *cap. at si Clerici de Judic.* idest, qui non habet jurisdictionem, vel suspensus, vel is est, qui non est suus.

4. Invalida gesta extra territorium in subditum, vel intra territorium in non subditum: quia in tali casu neuter istorum ejus subest potestati, quo ad forum contentiosum. ex *l. fin. ff. de jurisdict. omninm judic.*

sic

sic loquente: *Extra territorium jus dicenti impunè non paretur*. Valerent tamen acta in subditum extra territorium, quæ sunt Jurisdictionis voluntariæ, neque præjudicantis jurisdictioni contentiosæ, & publicæ alterjus Principis, seu Superioris in suo Territorio. Et sic Princeps extra suum territorium posset Emancipare subditum. Episcopum approbare ad Confessiones, conferre beneficium, & omnia quæ non requirunt strepitum in foro, neque litis contestationem. Ita *Bardus in hac Regula num. 4. Communis. c. ultimò de const.*

5. Invalidas esset sententias prolatas juris ordine non servato, qui consistit in modo procedendi, in præparatoriis, in ferenda sententia, & in pęna imponenda; nam in potestate Judicis non est jus dicere contra Juris ordinem.

6. Invalidas esse dispensationes Inferioris in lege, aut statuto superioris. Sic invalida esset dispensatio facta à Pontifice supra jura sanguinis, idest Juris naturalis, seu Divini naturalis in Decalogo; nam hoc

hoc Jus non ſubeſt ejus poteſtati. *Caram. cit. fundam. 36. §. 3. p. 291.*

7. Quæcumque ergo geſta à Judice, ſive ab eo, qui limites ſuæ juriſdictionis excedit, facta, aut tentata nulljus eſſe roboris, & valoris, ſi ad ejus non ſpectabant officium.

Vt

Regula clamat:

Ea, quæ fiunt à Iudice, ſi ad ejus non ſpectant officium, viribus non ſubſiſtunt.

RE-

REGULA XXVII.

Scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus.

Hæc Regula habetur in jure civili, quæ est 188. ubi sic dicitur. *Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt.* idque continetur in l. *cum donationis C. de transact.*

CAPUT UNICUM.

Explicatio Regulæ.

1. ISti duo Termini: Scienti, & Consentienti, sumuntur copulativè, non disiunctivè, itaut, ad inferendam injuriam, non debent simul concurrere, sed alter istorum sufficit: si quis enim sciat se ab altero lædi, sed tamen non consentiat, injuriam patitur: & è contra, si consentiat

tiat in aliquam actionem, quam tamen ignoret sibi damnosam, ut Pupillus ratione ætatis, adhuc sibi injuria irrogatur. Ad tollendam igitur injuriam utraque conditio scientiæ, & consensus requiritur.

2. Insuper requiritur, quod consentiens consentiat in iis, quæ sunt ejus potestatis, & possit physicè, & moraliter consentire, ideft, quod in tali casu non sibi prohibeatur consensus. *Caram. cit. fundam. 39. §. 7. pag.* 341. His positis sit.

3. Fundamentum generale. Tunc scienti, & consentienti non fit injuria, neque dolus, quando patiens injuriam, scit, & est potens consentire moraliter, ideft de re existente in sua potestate, & tamen liberum præbet assensum. Probatur fundamentum. Injuria fit alteri, quando jus illius, contra ejus voluntatem, violatur: quia nemo patitur injuriam nisi nolens, & Nemo (ex *Arist. lib. 5. Ethic. cap.* 11.) est, qui spontè injuria afficiatur: ergo volenti, & scienti non fit injuria: nam tunc cedit juri suo. Ex hoc Fundamento.

4. Re-

4. Resolves Primò. Eum pati injuriam, qui per vim, dolum, aut metum gravem inducitur ad contrahendum; nam violatur jus ad ejus liberum consensum; quia tunc simpliciter non dicitur voluntarius; nam in necessitate nemo liberalis dicitur ex *L. Rem legatam ff. de alimentis.*

5. Virginem pat injuriam, si tali modo defloretur, unde debetur sibi compensatio dotis, vel Matrimonii, si præcessit promissio.

6. Clericum percussum, etiam si consentiat in sui percussionem; nam moraliter non potest consentire, neque cedere juri concesso toti statui clericali, quia etiam provocatus à Clerico, si hunc percutiat, excommunicatur. ex *c. contingit de sentent. excomm.*

7. Occisum, etiam si voluerit occidi.

8. Maritum, si alter ad ejus uxorem accedat, ipso consentiente: quia neuter istorum habet potestatem suæ Vitæ, & Vxoris: ideo moraliter neuter potest in mortem, & Adulterium consentire. *Caram. cit. §. 7. p. 341.*

9. Ar-

9. Arguunt aliqui contra Regulam ex *l. unic. C. de rapt. virg.* Rapientes fęminam honeſtam, etiam volentem puniuntur, ergo Raptæ volenti, & ſcienti, & ſcienti fit injuria. Reſpondetur conceſſo Antecedenti, negando conſequentiam: quia punitio infligitur, propter injuriam illatam Parentibus, & cum præſumat lex Fęminam raptam fuiſſe ſimul coactam, atque deceptam, ideo pęnas ſtatuit contra Raptores: in foro tamen conſcientiæ nulla facta eſt Raptæ injuria: imò in tali caſu non dicitur mulier rapta, ſed voluntariè fugitiva.

10. Item arguunt. Qui aufert à Furioſo, vel Pupillo ſciente, & conſentiente, facit injuriam, & tenetur ad reſtitutionem: ergo Regula fallit. Reſpondetur negando Furioſum, & Pupillum conſentire juxta Fundamentum traditum: quia furioſus caret arbitrio phyſico, & Pupillus morali: nam Pupillus non poteſt conſenſum præbere niſi politicum, ideſt per Tutorem. *l. 1. in §. impuberes C. de falſa moneta*. Vera igitur eſt Regula modo ſupra explicato. *Scienti, & conſentienti non fit injuria, neque dolus*.

RE-

REGULA XXVIII.

Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentia ſunt trahenda.

Conſonat hæc Regula alteri legi. *quod contra rationem* 184. *ff. eo. tit.*

1. SAtis de hac materia Privilegiorum alibi dictum eſt in *Reg. 7:* hic ſolum notabo, hoc verbum, *Exorbitare* idem eſſe ac deviare, diſcordare, aut deflectere. Sic *Gloſſ. hic in fin. Dinus in* Reg. *Iur.* ſic *Caniſius in hac* Regula. Si ſtrictè loquamur, Exorbitare ſignificant derogare in partem: Corrigere verò derogare in totum: ideo quando aliquod ſtatutum, Privilegium &c. derogat juri communi in aliqua parte, reſtringendum eſt ad terminos juris communis: & ſtatutum, quod juri communi in totum derogat, dicitur juris correctorium.

2. Hinc

2. Hinc ſequitur, in Privilegiis, ſeu Reſcriptis contra Ius commune, cum ſint odioſa non fieri extenſionem; multò minus, in Privilegiis corrigentibus: Quia, Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda, ideſt ad alias Perſonas, aut Caſus extendenda.

REGULA XXIX.

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

Ex *l.* 1. *& ultim. C. de Auctorit.* & *ex alijs iurib.*

CAPUT UNICUM.

Explicatio vera Regulæ.

1. FVndatur hæc Regula in iuſtitia commutativa, quæ cum omnibus jus ſuum tribuat, nemini in re, aut actione aliqua eſt auferendum, idcirco clarè demonſtratur per hanc, cum dicitur. *Quod omnes tangit*, hoc eſt, ad omnes ſpectat, debet

ab omnibus approbari, seu recipi; & si ad duos spectet præbere consensum, duo: si ad plures, plures eundem: in re, vel actione aliqua, præstare debent: ne alicui præjudicium inferatur.

2. Dictio illa universalis, *Omnes*, sumitur distributivè, ex Commentatoribus *Dyno*, *Barbosa*, *&* *alijs*: & facit hunc sensum: *Omnes*, *ac singulos* in speciali, & in individuo, & in hoc sensu loquitur Regula, quod id, quod ad plures in individuo spectat, est ab omnibus illis in individuo approbandum, aliter nulla erit approbatio. Exempl. Si plures habeant dominium in fundum, non potest eidem imponi servitus, nisi singulorum intercedat consensus.

Non tamen Regula præsens loquitur in sensu collectivo, qui significat multos simul collectos, ut Collegium, Vniversitatem, & Communitatem simul: nam tunc non requiritur consensus singulorum in individuo, sed sufficit consensus maioris partis, ut in alienatione bonorum Ecclesiæ, sufficit maior pars Capituli, ex *c. 1. de ijs, quæ fiunt à Prælatis*, &c. *sine exceptione*

ne 12.q.2. Mallet.in hac Reg. Bardus hic. Canisius hic.

3. Fundamentum Unicum. Quod omnes seorsim tangit, debet ab omnibus, & singulis seorsim approbari, ut valida sit approbatio: Probatur, prima pars fundamenti: quia, si omnes non approbarent, uni, vel alteri non approbanti fieret præjudicium ex approbatione maioris partis; ergo singulorũ requiritur approbatio. Probatur etiam secunda pars, quia ad validitatem actus requiritur singulorum approbatio; ergo uno, vel altero non approbante, nullus erit, aut invalidus actus. Ex hoc Fundamento patet resolutio ad plures casus resolvendos in Regula 56.

4. Aliquando tamen sufficiet consensus maioris partis, *ut cap. 2. de iure patron.* In præsentatione ad Beneficium, quæ singilatim ad singulos Patronos pertinet, sufficit maior pars, vel ratione alicujus inconvenientis, quod electio ad beneficium maneret suspensa &c. vel in aliis casibus si maximé urgeret bonum publicum, vel ex tali electione maioris partis exiguũ esset præiudiciũ, ex *l. scio, ff. de integr. rest.*

Absolutè tamen loquendo servanda est dispositio Regulæ, ita ut, cum actus tangit omnes singillatim acceptos, debet à singulis singillatim enumeratis approbari. Quando autem Regula præsens sumatur distributivè, & quando collectivè, dicetur *in Reg. 56. in fundam. generali*.

REGULA XXX.

In obscuris minimum est sequendum.

Hæc etiam habetur in Civili *l. semper in obscuris*, & *l. semper stipulationibus in fine, ff. eo. tit.*

CAP. UNICUM.

Explicatur Regula, & aliqui Casus deducuntur ex ipsius Fundamentis.

1. Dictio illa, *Obscurum*, intelligitur de dictione habente plures intellectus, & significationes, ex quibus sensus dubius producitur. Et quia lex claritatem optat, iure meritò obscuritas repro-

probatur à iure, ex *Tex. cap. erit autem lex. dist. 4.* ubi una ex conditionibus legis, claritas enumeratur:

Dictio verò, *Minimum*, intelligitur id, quod est vilius. Ita *Albericus in Dictionar. §. M.* Aliquando sumitur pro non Maximo, ex *l. si quid venditur in fine, ff. de Aedilit. edicto*.

2. Hæc Regula valet in omnibus actibus iuridicis, Contractibus, legibus, ultimis voluntatibus, pęnis, & peccatis. In applicatione hujus Regulæ semper inspicienda est mens contrahentium, Legislatoris, vel Defuncti ex verborum significatione; & hac deficiente, observandæ sunt coniecturæ, modus loquendi, contextus orationis, dignitas Personæ, & id, quod in tali materia plerumque fieri consuevit; & his omnibus deficientibus, recurrendum est ad aliam Regulam ex *Ulpiano in l. semper in stipulationibus 34. ff. hoc titul. Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*. Ex doctrinis suprapositis fit.

3. Fundamentum Primum. In Cõtractu obscuro minima læsio est partibus inferenda, ut jus suum cuique servetur. In legibus obscuris mini-

ma obligatio interpretanda. In pœnis obscuris, levior est imponenda; ut si á lege pœna capitis Reo constituatur, non Mors, sed exilium intelligatur: nam utraque pœna capitalis est, eò quod eximat, & minuat caput, idest Civem de Civitate, *l. 2. ff. de publ. ind.* vide *Iul Clarum in pract. crim. q. 67. in princip.*

4. Secundum Fundamentum. In ultimis voluntatibus, ne frustetur intentio Defuncti, inspicienda est verborum significatio, ut si legaverit partem bonorum, intelligitur de media, non de minima, quia pars ex sua propria significatione æqualem partem designat, *l. nomen* 104. *§.* 1. *ff. de verb. signif.* & per hanc explicatur *textus in l. etiam 43. ff. de usufruct.* ubi bonorum usufructus parte legata, intelligitur in dubio dimidia pars. Ita *Henricus Canisius in Reg. hac.*

5. Tertium Fundamentum. In legatis, si inter maximum, & minimum detur medium, de medio est interpretandum in obscuris, v. g. Tres habebat Calices Defunctus, Aureum, Argenteum, & stamneum: si unum legaverit, de Argenteo est intelligendum:

ne

ne nimis gravetur hæres, ſi detur aureus; & nimium inferatur incommodum legatario, ſi detur ſtamneus: ſi verò duo tantum eſſent Calices, Maximus, ſcilicet Aureus, vel Argenteus, & ſtamneus; de minimo eſſet intelligendum, ideſt de ſtamneo iuxta Regulam in obſcuris &c. Sic notant *Urbanus ab Aſcenſione, & Mallettus in hac Regula*.

6. Quartum Fundamentum: In materia peccaminoſa minimum eſt ſequendum, v. g. ſi putes te peccaturum, ſi reum condemnes; & gravius peccaturum, ſi eum abſolvas, ſequi debes quod minus peccatum eſt, & iuxta exceſſum debes eum condemnare. *Caramuel* 1. *tom. Theolog. fundam. in hac Reg. Henricum Caniſium, Malletum, & Urbanum ab Aſcenſione*. De cętero vera eſt Regula tradita: *In obſcuris minimum eſſe ſequendum*.

REGULA XXXI.

Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

Exempla hujus Regulæ habes *in c. si duobus 7. de appellatio, in c. fin. de locato, & in l. 1. in fin. ff. de actio. empt.*

CAP. UNICUM.

Explicatur quotuplex sit certitudo, & de qua sit sermo in Regula præsenti.

1. Certitudo alia est Naturalis, & est ea, quæ ex quinque sensibus ortum habet. Alia Moralis, quæ provenit ex motivis adeò vehementibus, ut nullus relinquatur dubitandi locus; & ad hanc reducitur auctoritas alicujus Viri fide digni. *Peckius num.* 1. Tertia est legalis, quæ provenit ex iuris interpretatione, v. g. Si quis alteri promittat tali die aliquid esse factum, tali adveniente, promittens dicitur

citur certus de sua obligatione, & nulla alia scientia requiritur. Ita statuitur in *l. Magnam C. de contrah. stipul.* Sic enim dicitur; quod dies ipse interpellat pro homine. Hoc posito, sit

2. Fundamentum Primum. Qui plenam scientiam, & certitudinem habet de re aliqua, non est ei de tali re nova certioratio facienda, quando finis novæ certiorationis est scientia; quia nihil debet fieri frustra, & esset frustranea illa nova certioratio. Et in hoc sensu valet Regula, & currit maximé in Contractibus, & aliis materiis. Ex hoc Fundamento.

3. Resolves Primó. Non teneri Venditorem certiorem facere Emptorem de defectu rei venditæ, v.g. Fundum venditum habere annexam servitutem, Equum esse claudum, si venditor sciat tales defectus Emptorem non ignorare. Secus tamen est, si emptor ignoret, aliàs Venditor teneretur ad interesse actione ex empto. Ex *l. 1. ff. de act.* §. *venditor, &* §. *hæc ita*.

4. Non teneri Legislatorem cuique in particulari legem notificare,

quando omnibus est nota per promulgationem. Idem philosophandum est de similibus.

5. Hinc sequitur, non posse venditorem inire pactum cum Emptore non se obligandi ad interesse ratione defectus, quando venditor est certus de vitio, seu defectu rei venditæ; posse tamen, si defectum ignoret. Ita *Dynus hic, n. 2.* & ex *l. quæro, ff. de act. empt.* & *DD. communiter.*

6. Secundum Fundamentum. Qui certus est de re aliqua, noviter est certiorandus, quando nova certioratio, seu intimatio non ut scientia, sed ut forma, seu ordo, vel solemnitas Iuris requiritur; & in hoc sensu Regula non valet; quia ultra scientiam privatam, exigitur intimatio iuridica; aliter, is, qui sciret, non plenè sciret; sciret enim physicè, sed non politicè, & legaliter. Ex hoc Fundamento.

7. Resolves, Ad inducendam contumaciam contra reum absentem tribus edictis opus esse; nisi uno fortè peremptorio citaretur, quod Iudex potest, *l. contumacia 53. ff. de re iud.* iuncta *l. ad peremptorium 68. cum aliquot l. seqq. ff. de Indic.* Ratio est, quia

ultra

ultra scientiam privatam, requiritur de iure nova intimatio, aliàs non erit Reus civiliter certus.

8. Contra Clericum delinquentem, ut possit exui legitimè clericali privilegio, trinam monitionem, & certiorationem requiri, *c. contingit 45. de sent. excom. juncto c. constitutionem 10. eod tit. in 6.*

9. Item. Tertiò esse præmonendum eum qui à Iudice Ecclesiastico est excommunicandus, aliàs certò non sciret Ecclesiasticè, *c. sacro 48. de sent. excom.* Secus dicito de Censura lata, quia de hac lex continet sufficientem monitionem; quam quis incurrit, si contra Ius scienter operatur; non autem ignoranter, quamvis excommunicatus in foro externo præsumatur, nisi inculpabilis ignorantia probetur.

10. Item non sufficere scientiam privatam, ubi agitur de legibus, & de Testibus testamentariis; nam ut illæ obligent, subditi sunt certiorandi per solemnem publicationem; & ut testimonium istorum sit legitimum, testes debent esse rogati; quamvis aliunde Testes sciverint nihilominus

pro solemnitate Testamenti, ultra scientiam, rogatio Testium de iure requiritur. *Auth. Rogati, C. de Testibus.* Vera igitur est Regula in sensu primi Fundamenti: *Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportere.*

REGULA XXXII.

Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.

Eadem Regula habetur ex *Ulpiano, in l. Non debet Actori licere, quod reo non permittitur, ff. hoc tit.*

CAPUT UNICUM.

Ponuntur exempla Regulæ secundum partem negativam, & secundum partem affirmativam.

1. PRæsens Regula partim est negativa, *Non licet Actori* Partim affirmativa, nempè quod permittitur Actori, & Reo permittendum est, ut observant

Bar-

Barbosa de axiom. usu frequent. Axiom. 10. *n.*7. *Mar. Anton. in varijs resol. lib.*3. *resol.*9. *n.*9. Actor enim, & Reus sunt correlativa.

2. Exempla Regulæ negativæ. Non permittitur Reo post recognitionem depositionum, quæ proditæ sunt à testibus, ulterior testium reproductio. *Auth. de testib. c.*5. *§. illud tamen.* Ergo neque Actori; textus enim de utroque loquitur. *Dynus hic n.*2.

3. Non licet Reo Procuratorem revocare post litis contestationem, nisi causa cognita, *l. ante litem, & l. post litem, ff. de Procurator.* quæque omnia servanda sunt de Actore, *l. quæ omnia, ff eo. tit.* idem dicatur de similibus casibus in corpore iuris contentis.

4. Exempla Regulæ affirmativæ: Primum est. Eadem concessio, quæ datur Actori circa dilationem ad testes capiendos, eadem quoque Reo conceditur. Ita Legistæ hic apud *Dynum*.

5. Secundum. Si Actori concedatur, ut Reum citet, & personaliter in judicio compareat; eadem obligatio comparendi inest Actori.

6. Ad-

6. Advertendum tamen eſt, quod Regula non ſemper intelligitur, quod Actor, & Reus debeant à pari procedere in eadem cauſa; nam cauſa Rei quandoque eſt favorabilior, *l. favorabiliores* 168. *ff. de Reg. iuris*. Sic *Decius num.* 3.

7. Not. tandem, quod in principio Cauſæ melior eſt conditio Actoris, quia contra Reum libellos, & ſcripturas porrigit, & ad ſui voluntatem cauſa in iudicio vertit. In medio par eſt conditio Rei, & Actoris propter exempla ſupra tradita. In fine verò melior eſt conditio Rei; Tum quia in obſcuris, & quando partium ſunt iura obſcura, Reo potius favendum eſt, quam Actori, ex *Reg.* 11. *in. in* 6. Tum quia Rei conditio eſt miſerabilis. Tum quia in dubiis tutior eſt liberatio, & Abſolutio, quam condemnatio: melius eſt enim errare in miſericordia remittendi, quam in ſeveritate ulciſcendi, ex *c. alligant verſ. deinde* 26. *q.* 7. *& l. abſentem, ff. de pœnis*.

Fallit igitur Regula in principio, & in fine Cauſæ, propter multas rationes, quas examinat *Peckius hic*; vera tamen eſt in medio cauſæ, ut patet ex ſu-

supra citatis exemplis; *Non licet Actori; quod Reo licitum non existit.*

REGULA XXXIII.

Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

Altera huic similis est 76. *in iure civili: Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.*
Et utraque coincidit *cum 21. Quod semel placuit amplius displicere non potest.*

CAP. UNICUM.

Ostenditur quando variatio consilij permittatur.

1. FVndamentum Unicum. Mutatio consilii, propositi, seu electionis tunc est illicita, quando ex mutatione sequitur alterius damnum, seu iniuria; aliás sæpè expedit mutare consilium in melius. *Auth. de nuptijs, §.1. vers. non*

non erubeſcimus. Ex hoc Fundamento.

Reſolves, Non poſſe Electores, Patronos, & Iudices mutare Electionem, novam Præſentationem facere, & contrariam ſententiam ferre: quia ex tali mutatione iniuria fieret Electo, Præſentato, & Iudicato: cum unuſquiſque per talem Electionem, Præſentationem, & ſententiam jus ſibi acquiſiverit, *c. quamvis de ſent. & re judicata.*

Idem dic de Contractibus, Matrimonio &c. cum limitationibus, quæ poſitæ ſunt in *Regula 21.* ad quam remitto lectorem pro exacta hujus Regulæ notitia. Sit igitur

2. Regula generalis. Quotieſcumque alicui eſt acquiſitum ius in re, & ad rem irrevocabiliter per alterius conſilium, propoſitum, aut conſenſum, ab eo, & ſibi invito, per novam mutationem, auferri non poteſt: aliàs ſibi fieret iniuria, violando jus alterius. Exemplum de venditione, quæ reſcindi non poteſt ſine iniuria alterius contrahentis, niſi accedat utriuſque conſenſus. Vide *Regulam 21.* quæ ſimilis, & affinis eſt huic trigeſimæ tertiæ. *Mutare conſilium non poteſt quis in alterius detrimentum.*

REGULA XXXIV.

Generi per speciem derogatur.

Ex *l. in toto iure 81. de Reg. iuris*, ex *l. Sanctio 41. ff. de pœnis, c. 1. c. pastoralis §. quoniam de Rescript.*

CAPUT UNICUM.

Explicantur termini Regulæ, & in quibus materijs præsens Regula locum habeat.

1. GEnus hic non accipitur pro genere logico, sive dialectico: sed pro aliquo toto plures sub se continente partes, sive hæ sint veræ species Logicæ, v. g homo, Equus &c. sive impropriè, seu legaliter, v.g. hoc Nomen, Fundus, importans quidquid solo continetur, *l. q. 115. ff. de verb. signif.* est genus ad Prędium, Agrum, Possessionem &c. quæ sunt species, & inter se differunt. Rursus cum Fundus sit aliquod totum, possunt ejus partes appellari species, ut Ar-

Arbustum, Vinea, Hortus &c. Ita *Ioannes Brechanus in l. rectè dicimus n.12. ff de verb. signif.*

2. Species verò apud Legistas, est id, quod prædicatur de pluribus Individuis, sive philosophicè, ut homo, qui prædicatur de Petro, Paulo &c. dicendo Petrus est homo, Paulus est homo &c. sive prædicetur tantum legaliter, ut Ager, qui est species fundi, dicendo; Ager est fundus; & Ager, ut species prædicatur de hoc, & de illo Agro individuali:

Finis adæquatus hujus Regulæ est concordare Genus cum sua specie, quando unum alteri adversatur; Ita *Barbosa in Collect. in hac Regula num. 2.* talis autem conciliatio fit mediante derogatione, per quam species universalitatem Generis hic, & nunc restringit: quia jurium correctio vitanda est, & iura, quæ invicem adversantur, concordari debent, salva, quod fieri poterit, utriusque Iuris natura, & proprietate verborum, quæ conciliatio expresse decernitur in *c. cum expediens in initio de elect. in 6.* & ideo, quando talis conciliatio alia via nequit haberi, nisi per derogationem ge-

generis, expedit hoc fieri ad ſalvandam utramque diſpoſitionem.

4. Hæc Regula procedit, ſive ſpecies præcedat, ſive ſequatur. Ita *Decius l. in toto n.7. Dynus nu.4. Peckius hic, n.7. Simeon Vaz de principijs, & locis communibus utriuſque iur. L G. n.9. Barboſa tract. var. axiom.*108. *n.5.* Item hæc Regula habet locum in omni materia, videlicet in Teſtamentis, Reſcriptis, Statutis, Legibus, Conſuetudinibus, Contractibus &c. admiſſis tamen in aliquibus caſibus quibuſdam limitationibus. Ita *Caſtr. conſil. 476. in princ. lib. 2. Berous conſil. 57, n.*10. *Tuſcus lit. G. concl. 36. n. 5. Peckius hic num.2.* Ex dictis igitur, & ſupra notatis doctrinis, ſit

5. Fundamentum generale. Generi per ſpeciem, hoc eſt, toti per partem, univerſali per particulare, derogatur, niſi in genere aliquis jus acquiſierit. Ita *Pomponius l. in toto iure, ff. hoc tit.* Ex hoc Fundamento.

6. Reſolves. Si penus Petro legata ſit, & Paulo vinum, hoc eſſe à Penu extrahendum, & dandum Paulo, tametſi vinum ſit ſpecies, ſeu pars contenta ſub genere, nempè ſub

penu;

penu; quia per speciem generi derogatur; & limitatio, seu donatio Vini facta fuit Paulo, antequam Petrus jus acquisierit illjus totjus. *l. 2. ff. de tritico, Vino &c. l.3. ff. de penu. lega.*

7. Si uni vestimenta, alteri vestis muliebris separatim sint legata; muliebre vestimentum uni dandam esse, alteri reliqua cedenda; nam genus vestimentorum limitatur ad reliqua, detracta specie vestis muliebris. *l. 1. ff. de auro, arg. leg.*

8. Valet hæc Regula in ultimis voluntatibus, & in legatis. Ita habetur in *l. servis Urbanis §. si alii vernæ. ff. de leg. 3.*

Exemplum sit *ex l. Hæres meus* §.2. *ff. eo. tit.* Si quis sex statuas habeat marmoreas, & præter illas rude marmor, & leget Titio duas ex dictis statuis, eidemque relinquat etiam omne suum marmor, ex vi hujus legati acquiret Titjus totum illud rude marmor, nullam verò státuam, præter illas duas nominatim legatas. Et ratio est, quia per speciem generi derogatur; Genus

nus enim quod est marmor restringitur ad illas binas statuas individuas, & ad marmor rude, quæ sunt species ad omne suum marmor, quod est genus, & sic excluduntur aliæ quatuor.

9. Valet hæc Regula in Contractibus, factis inter vivos. *Dynus hic num.* 14. *Decius l. in toto de Reg. ju. num.* 12. *Tuscus lit. G. concl.* 36. *num.* 64. *Fulgos. consil.* 215. *n.* 1. *Peckius hic. Barbos. Axiom.* 107. 15.

Exemplum sit: Si bona omnia Titii sint tacitè obligata Sempronio, & Cajus velit contrahere cum Titio, sed quia Titjus prius obligavit omnia sua bona Sempronio, petit Cajus à Sempronio renunciationem juris anterioris hypotecæ in favorem ipsius Caii; tunc prima renunciatio generalis omnium bonorum in favorem Sempronii, restringitur ad Personam Caii, & ad ejus specialem causam, & non ad aljas causas, & Personas; ut disponitur in *l. jubemus initio C. ad Sen. Consf. Velleja.*

10. Valet in Statutis; nam per speciale

ciale derogatur generali. *Barb. Axiom.* 102. *n.8.* Excipe, quando speciale continet id, quod continetur in generali; tunc enim, si generale disponat contrarium, præfertur speciali: secus autem si particulare in aliquo discordet à iure communi.

11. Valet in Legibus; nam si in eadem lege reperiantur verba generalia, & specialia, per hæc generalibus derogantur. Item per consuetudinem particularem generali derogatur.

12. Valet in Rescriptis, & per speciale generali derogatur. Ita statuitur in *c. de Rescript.* etiam si de generali mentio non fiat. *Decius l. in toto n.* 19.

13. Fallit Regula in Privilegiis, quia in illis speciale non derogat generali, nisi de eo fiat mentio. *Menoch. de præsumpt. lib. 1. præsumpt.* 4. *num.* 2.

14. Sed contra est Textus in *c. Dudum*, *§. Nos igitur*. Et *c. Quamvis 2.5. nam prima de præben. & dignit. in 6.* Vbi Pontifex priori loco asserit Priori, & generali gratiæ derogari per posteriorem specialem, licet de priori mentio facta non fuerit. Exemplum habetur in *cit. cap. Dudum*.

Huic,

Huic, & ſimili inſtantiæ Reſpondetur cum diſtinctione. Aut per generale Privilegium non eſt acquiſitum ius in re, ſed tantum ad rem; Aut jam eſt acquiſitum jus in re: ſi primum, per ſpeciale derogatur generali; ſi ſecundum, per ſpeciale non derogatur generali, niſi de hoc in illo mentio fiat expreſſa.

De hac materia, & de applicabilibus huic Regulæ, ſecundum ampliationem, & reſtrictionem videatur *Tuſcus concl. cit. Barboſa Axiom.* 107.

15. In reliquo iuxta præcedentem ſenſum Regula vera eſt: *Generi per ſpeciem derogatur*. Neque intereſt, an ſpecies, an genus ſubſequatur; dummodo inter primum, & ultimum nemini ſit jus in re acquiſitum, ut ſupra ad obiectionem de Privilegiis reſponſum eſt. Exemplum ſit de pignore ſi Penus loco pignoris ſit Petro tradita, non poteſt vinum in ea incluſum Paulo loco pignoris dari; neque per ſpeciem, ſeu particulare vini derogaretur pignori generali Penus; nam jam Petrus ex Pignore generali acquiſierat jus in penum, nec poſſet iure acquiſito privari. *Caniſius in hac Regul.*

gul. l. ſi generaliter, 6. C. qui potior in pign.

REGULA XXXV.

Plus ſemper continet quod eſt minus.

Ex *l. in eo, quod plus ff. eo. tit.*

CAPUT UNICUM.

Explicantur Termini Regulæ, & in quibus materijs Regula ipſa locum habeat.

1. ISti duo termini, Plus, & Minus in hac Regula ſumuntur. Primò in ratione quantitatis, conſiſtentis in numero, pondere, & menſura; eo modo, quo plus eſt in quantitate pondus, vel numerus quinquaginta, & minus in quantitate pondus, vel numerus viginti. Secundò in ratione totius ad partes v. g. Quid plus eſt Domus, quæ eſt totum, & quid minus eſt paries, vel tectum, quæ ſunt par-

partes respectu totius Domus; & hoc naturaliter patet ex terminorum apprehensione in majori quantitate minorem contineri, & in toto partes includi, tanquam minus in eo, quod est majus. Sit igitur

2. Fundamentum generale: Qui potest majus, vel cui licet quod est plus, seu majus, licebit, & poterit minus; seu qui potest totum, potest & partem; si illud plus, majus, vel totum sint in eodem genere, & ceteris paribus cum minori, vel parte; vel plus, vel totum non sint naturaliter, vel politicè, seu legaliter indivisibilia. Probatur fundamentum, quia ex Regula, plus semper in se continet quod est minus; ergo &c. Ex hoc Fundam. Resol. Primò, valere has consequent.

3. Homo Sacerdos potest absolvere à mortalibus; ergo & á venialibus:

4. Petrus donat Paulo bovem; ergo pellem, & ossa; quia minus, & pars continentur in toto.

5. Confessarius, si ex privilegio potest dispensare in Voto castitatis; ergo etiam in Voto non nubendi; quia Votũ non nubendi continetur in Voto càstitatis, sicut pars in toto, & minus in plus.

M 6. Ha-

6. Habet quis facultatem dispensandi, ergo etiam commutandi; nam Commutatio est pars Dispensationis, & qui potest majus, potest & minus.

7. Resolves secundò non valere has consequentias: Habet quis facultatem dispensandi in voto non nubendi; ergo in voto castitatis: consequentia non currit, quia Castitas est quid majus respectu non nubendi; & majus non continetur in minori, & in tali casu facultas non extenditur, cum Rescripta sint stricti juris.

8. Potest quis commutare; ergo & dispensare; non currit consequentia, quia ad plus se habet dispensatio, quam commutatio. Ita decernitur in *c. cum dilecta de Rescript.* Ita *Barbosa in eodem cap. n. 4.* Ita *in c. cui de non Sacerdotali §. fin. de Præbendis in 6.*

9. Mulier potest sua bona donare, vel distrahere: ergo & illa potest obligare pro alio: non valet consequentia, quia & si plus sit dare, quam obligare, dare tamen, & obligare sunt in diverso genere: & quamvis dare bona sua mulieri permittatur à lege *l. 4. ff. ad S. C. Vellejan. l. 7. C. eod. tit.* eadem bo-

na nihilominus obligare mulieri in dicta lege prohibetur, sub fine.

10. Debitor tenetur dare totum v. g. Centum: ergo satisfacit dando quinquaginta: negatur consequentia; quia obligationes non sunt potestates, sed vincula: valet tamen inferre: Creditor potest recipere totum v. g. centum: ergo potest esse contentus parte v. g. quinquaginta: nam circa hoc ipse habet arbitrium, & potestatem.

11. Hæres potest totam hæreditatem repudiare: ergo & unam, aut alterius partem: consequentia non admittitur à lege *l. 1. & 2. ff. de acq. vel omitt. hæred.* & ratio est, ne defunctus pro parte testatus, & pro parte intestatus decessisse dicatur: falsa igitur est consequentia, quia iuxta fundamentum superius assignatum, tota hæreditas est quid vinculatum, & à qualibet parte politicè, seu legaliter indivisibile.

12. Cæterum Regula currit in ultimis voluntatibus, in contractibus, in sententiis judicialibus, in testificationibus, in stipulationibus, & similibus, admissis necessariis restrictionibus, & ampliationibus, ut in sequentibus casibus patebit.

13. Primus Casus in ultimis Voluntatibus Testator ex intentione legat cẽtũ Petro, per errorem tamen scribit ducentos aureos, valebit legatum quo ad centos, quia minus continetur in majori quantitate. Item si leget ex intentione quartam partem suorum bonorum, scribat tamen dimidiam, quarta debetur legatario, ex *Dyno hic in initio, l. Quartam, ff. de leg.* 1. Quarta enim inest dimidiæ, ut minus in plus.

14. Secundus Casus in stipulationibus, Franciscus interrogans Petrum dicit. Promittis mihi decem? Petrus verò respondeat viginti, obligabitur ad decem, quia minor summa includitur in maiori, *l.* 1. §. *si stipulanti &c. ff. de verb. oblig. & l. inter stipulantem §. si stipulante me, ff. eo. tit.* & ratio est, quia Petrus voluit se obligare ad viginti, quod est plus continens minus; ergo á fortiori obligatur ad decem. Nec tenebitur ad viginti, quia obligatio Petri regulatur à Petitione Francisci cum interrogatione de decem.

15. Tertius Casus in sententiis. Si unus ex Iudicibus, vel Arbitris condemnat Reum in quindecim, Alius in de-

decem, Alius verò in quinque, sententia valebit in quinque, quia omnes consensere in quinque, ut potè quid minus contentum in eo, quod est plus. Ita habetur in *l.Diem proferre §.plures, ff.de recept.Arbitr.* ita in *c.* 1. *de Arbitr. in 6.*

16. Quartus casus in Testificationibus. Si unus Testis deponat Fundum possessum fuisse à Petro per decem annos; Alius verò per triginta, stabilitur per decem, quia minus continetur in plus. Sed *Decius in l.in toto ff.eo.tit.* asserit Regulam in hac materia testificationis fallere in Testibus deponentibus super valore rei.

17. Quintus Casus in Rescriptis. Exempla vide superius in *prima resolutione, atque secunda de dispensationibus*, ut ex fundamento hujus Regulæ sunt deducta; idemque licebit inferre in casibus similibus, patensque erit Regula ex doctrina fundamentali, quod, *Plus semper continet quod est minus*; & quod, Pars continetur in toto, & si cui licet quod est plus, utique licebit quod est minus.

REGULA XXXVI.

Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

Et *Paulus I.C. in l. qui dolo, ff. eo. tit. Qui dolo desierit possidere, pro possidente habeatur, seu damnatur, quia pro possessione dolus est.* Et *Vlpianus in l. ad ea quæ §. 1. ff. eo. tit. semper qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet.*

CAPUT UNICUM.

Explicantur termini, & ponuntur Casus, in quibus Regula currit.

1. NOt. primò hic non loqui de dolo bono, ut colligitur ex *l. 1. §. non fuit ff. de dolo malo.* Ubi *Glossa vers. etiam malum*, juncta alia *Glossa in l. Magistros C. de professoribus lib. 10. vers. conspirante*, qui quidem dolus bonus est quædam prudens simulatio in ordine

dine ad honestum finem, qualis fuit Abrahæ, cum finxit Saram, non Vxorem, sed sororem fuisse, ne ab Egiptiis interficeretur. Et qualis fuit alloquutio Iacob cum Isaac Patre suo propter primogenituram.

Sed in præsenti Regula sermo est de dolo malo, qui ex lege supracit. est quæcumque calliditas, fallacia, & machinatio adhibita ad decipiendum, seu ad alterum circumveniendum.

Not. Secundò. Dolum latæ culpæ æquiparari, *l. quod Nerva, ff. Depositi*, quatenus, qui de dolo tenetur, etiam de lata culpa tenetur: differunt tamen inter se, inquantum Dolus ex fraude provenit, lata culpa verò ex fatuitate, & hoc idem habetur ex una *Glossa instit. quibus modis contrah. oblig. circa finem vers. Dolo*. Vbi docet in Deposito obligari Depositarium de dolo, & pariter de lata culpa, quæ pro dolo accipitur. Sit igitur

3. Fundamentum generale. Quicumque rem possessam relinquit, seu desinit possidere dolo [hoc est malitia propria] in præjudicium Tertii potest nihilominus, tanquam verus possessor juridicè conveniri, quia

ex juris fictione pro vero Possessore habetur. Probatur Fundamentum *ex Regula*; Nemini enim dolus, & fraus patrocinari debet, *l.* 1. *§.* 1. *ff. de dolo malo*, & *c. sedes de Rescriptis*. Ex hoc Fundamento.

4. Resolves Primò eadem actione agi posse in judicio contra eum, qui rem possessam in alium transfert malitiosè, ne iuridicè ut Possessor conveniatur, & in judicium vocetur.

Itaq; Contra eum, qui ne tanquam Possessor convinceretur, rem possessam destruxit: & loco rei destructæ, ex Iudicis sententia pretium solvere tenebitur æstimatione præcedente. *Peckius hic n. 1.*

5. In hac Regula comprehendi illum, qui dolosè alium impedivit, ne possideret *l. sed & si lege §. meritò nam, & is, ff. de pet. hered.* hoc tamen intellige, quando impeditus habebat jus possidendi ex contractu, vel quasi contractu, v. g. impeditus ne acquireret hęreditatem, vel legatum, ad quod ex vi Testamenti, quasi ex contractu habebat jus ad rem, & in tali casu impediens dolosè tenetur etiam ad restitutionem. *Streinius in hac Re-*

Regul. num. 4. *& communiter DD.*

6. Extendi etiam Regulam ad desinentes possidere lata culpa; quia hęc dolo comparatur, exceptis causis capitalibus, ex *l. Mulier* §.7. *sed enim, ff. ad Senat. Consult Trebell.*

7. Valere item Regulam in Beneficiis Ecclesiasticis; unde si quis ex duobus Beneficiis incompatibilibus possessis sine dispensatione, alienet unius realem possessionem, reservando sibi tantum civilem, seu titulum, ne contra eum procedat Ecclesia; nihilominus ut verus Possessor habebitur, & contra eum procedetur cum privatione utriusque Beneficii, ultra labem Simoniæ confidentialis, quæ ibi committitur.

Tanta igitur est vis Regulæ expositæ, quod, *Pro Possessore habetur, qui dolo desijt possidere.*

(.·.)

REGULA XXXVII.

Utile per Inutile non debet vitiari.

Idem habetur in *c. turbat. 37. dist.* Idem in Civili *l. 1. §. sed mihi, ff. de verbor. oblig. & l. qui testamento ff. de excusat.*

CAP. I.

Præmittuntur quædam necessaria per Regulæ notitia.

1\. NOt. Primò, Per hos terminos *Utile*, & *Inutile* importari non solum proprium beneficium, vel utilitatem, & carentiam utriusque aut necessarium, & non necessarium: sed hos extendi etiam ad possibile, & impossibile, ut comprehendunt non solum res, verùm etiam tempus utile, & inutile, similiter & Personas in utroque sexu masculino, & fœminino. Ex *Peckio in comm. hujus Regulæ n. 1. 6.*

2\. Not.

2. Not. Secundò. Inutile hic dicitur Primò vel ex defectu causæ efficientis, v.g. venditor dicitur inutilis, si inhabilis sit ad contrahendum. Secundò ex defectu causæ materialis, v. g. si materia sit inutilis, & inhabilis ad finem, pro quo assignatur, v. g. Domus ad habitationem, si in ea non adsit commoditas dormiendi propter angustiam. Tertiò ex defectu Formæ, seu causæ formalis, v.g. quando deficit aliqua conditio substantialis formæ, necessariæ ad valorem dispositionis, seu contractus; nam defectus unius partis formæ totam formam vitiat ex inseparabilitate, & Individuitate formæ. Ita *Lotterius de re beneficiaria l. 3. q.17. n.13 & 14.* Quartò tandem ex defectu causæ finalis v. g. si adequatè cesset finis, per quem lex fuit instituta, tributum impositum, Privilegium datum: & similia.

Vtile è contra dicetur, quando nullus habetur defectus ex prædictis quatuor causis.

3. Not. Tertiò. Aliqua dicuntur Individua, seu Inseparabilia, & Dividua seu separabilia quadrupliciter ex *Bart. l. gracè §. illud, ff. de Fidejussoribus.*

bus: Primò naturaliter, ut servitus, quæ naturaliter dividi non potest. Item obligatio post contractum, v.g. fabricandi Domum, vel restituendi aliquam rem, quæ sine destructione totius dividi non potest.

Secundò ratione formæ, ut sunt solemnitates, requisitæ ad valorem actus, quarum una ab altera separata, actus nequit subsistere. Tertiò ratione connexionis, & dependentiæ, ut est inter servum, & ejus peculium, *l.* 1. *&* 2. *ff. de Peculio*. Et inter Principale, & Accessorium. Quartò ratione conventionis inter ipsos Contrahentes, v.g. si ex pacto eligantur duo Compromissarii ad decidendum aliquam litem; si unus ex illis non poterat legitimè eligi, tunc electio erit nulla; & utile per inutile vitiabitur; quia inter se non sunt separabiles, non ex natura sua, sed ex mutua conventione, *l. pedius* §. *si in servum*, *ff. de recept. Arbit.*

CAP.

CAP. II.

Ponitur triplex Fundamentum, ex quo plures deciduntur Casus.

i. FVndamentum Primum. Si in Contractu, seu in quacumque dispositione Contrahentes, ex positione inutilis, vel impossibilis circunstantiæ, voluntatem non habuerint contrahendi, nihil factum dicendum, & utile per inutile vitiabitur. Secus verò, si in substantia contractus seriò non processerint, sed joco circunstantiam illam inutilem adjecerint. Vt dictum in *Regul.6. num.* 4. *resol.2.*

5. Secundum Fundamentum. Si inutile, Vtili coniunctum, sit impedimentum dirimens, per inutilis circunstantiæ adiectionem totus actus irritabitur. Ex hoc Fundamento.

6. Resolves Primò. Omnia illa Matrimonia irritari, atque vitiari, quæ cum inutilibus impedimentis dirimentibus sunt celebrata. Ita *omnes*.

7. Eman-

7. Emancipationem, Acceptilationem, hæreditatis additionem, Tutoris dationem vitiari per adiectionem diei, aut conditionis. *l. actus legitimi 77. eo. tit.*

8. Omnia Sacramenta vitiari, nulljusque esse valoris, si illis addatur aliqua inutilis conditio de futuro: quia effectus Sacramenti non dependet à conditione suspensiva, ut dicetur in *Regula* 50. & hujusmodi conditio est impedimentum dirimens.

9. Item nullam esse Episcopi electionem, si ad eam admittantur Laici: nam talis concursus laicalis est impedimentum dirimens ex *c. Massana 56. de elect. &c.*

10. Tertium Fundamentum. Si Aliquod Inutile conjungatur, & addatur alicui utili, illudque Inutile sit positivè, seu à lege interdictum, & ab utili nequeat separari, totus Actus, Dispositio, seù Contractus irritus erit, & utile per inutile vitiabitur. Ex hoc Fundamento.

Resolves sequentes Casus.

CASVS PRIMVS.

An Locatio rei Ecclesiasticae ultra triennium sit tota irrita, An verò subsistat quò ad trjennjum?

11. SVppono cognitionem prohibitionis de nō alienandis rebus Ecclesiæ ex Sacris Canonibus, renovatæ in Clementinis, & in Extravag. Ambitiosæ Pauli Secundi, exceptis tribus casibus cum solemnitatibus adhibitis. Primò, si necessitas Ecclesiæ hoc suadeat: puta si Ecclesia alieno ære oppressa sit, *d. Clem. 1. hoc tit. cap. 1. de pignor.* Secundò, si Pietas hoc exigat, ut ad pauperes alendos, aut captivos redimendos, *c. cum redemptor 12. q. 2. c. gloria. c. aurum. 12. q. 1.* Tertiò, si utilitas Ecclesiæ postulet, ut quia alienatur res, quæ servando servari non potest, aut quæ magis oneri est, quam emolumento, *c. sine exceptione 12. q. 2. c. ad aures c. terrulas 12. q. 2. Ita Cassinus in Iure Canon. explicat. per Aphor. Canisius in summ. Iur. Canon. lib. 2. tit. 31.* quod totum intellige de rebus im-

immobilibus, & mobilibus, quæ servando servari possint ultra triennium. Secus verò de rebus perituris, ut fructus, vestes &c. Inter hæc prohibetur etiam locatio ultra triennium ex *Pauli* II. *constit. Covarr. var. resol. lib.* 2. *c.* 16. 17. *Navarrus ad c. Non liceat.* Quid igitur dicendum, Locatio v. g. quò ad Decennium erit tota invalida, An valida quoad triennium, & irrita quò ad reliquum tempus?

Respondetur, irritum esse contractum quoad totum tempus vitiarique licitum per adiectionem illiciti. Ita *Bartholus*, *& Iason in Authent. Qui rem num.* 23. *C. de sacrosanct. Eccles. Alexander consil.* 17. *numer.* 10. *lib.* 4. *Lapus alleg.* 89. *nu.* 4. *vers. pro parte altera. Ruinus consil.* 86. *num.* 8. *lib.* 1. *Tiraquell. de retract. convent. in fine num.* 146. *Gratianus in discept. forens. c.* 162. *n.* 23. *tom.* 1. *Covarr. variar. resolut. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 5. qui licet initio videatur opinionem contrariam tenere: nihilominus in §. *tandem* amplectitur hanc priorem sententiam: cui etiam adhæret, *Azorius par.* 2. *lib.* 7. *cap.* 10. *quæst.* 4. *Mantica*, *Ge-*

nuen-

nuensis , *Zaccharias Pasqualigo censetur 4. decis.344.*

12. Probatur Assertum etiam ratione: quia licet ex parte materiæ sit divisibilitas, scilicet primi tres anni locationis á reliquis; nihilominus ex parte formæ habetur inseparabilitas, nam una censetur locatio, & consequenter tota indivisibiliter nulla, cum sit contra legem canonicam.

Confirmatur, quia in *Extravag. citat.* facta prohibitione, hæc verba sequuntur (Si quis autem contra hujus nostræ prohibitionis seriem de bonis, & rebus eisdem quidquam alienare præsumpserit, alienatio, hypotheca, concessio, locatio, conductio, infeudatio hujusmodi nullius omninò sint roboris, vel momenti) dictio enim illa, omninò, idem importat, quod totaliter, & omni ex parte; ut advertit *Barbosa in tractat. var. de dictis usufrequent. dict.* 240. *numer. 3. 4.*

Item confirmatur, ex *Clement. cit.* nullum jus acquiritur recipienti ex alienatione: ergo in totum erit irritus contractus: nam ex contractu valido

jus

jus acquiritura contrahente, quod verò nullum jus remaneat in recipiente: patet ex illa dictione (aliquid, jus acquiratur) quæ cum habeat negativam præcedentem (nec, recipienti aliquid jus acquiratur) Excludit modicum, imò & minimum jus ex *Barbos. dict. 21. n. 1.* igitur nullum jus.

Probabilis est opinio secunda huic extremè contraria. Tertia media similiter probabilitate non caret, quæ pro conciliandis his duabus inter se contrariis sententiis, distinctione incedit, sumendo divisibilitatem non à forma, sed à tempore utili triennii, & inutili ultra triennium, quæ dignoscenda est à voluntate, & intentione contrahentium. Vide *Bardum in hac Reg. cap. 2. num. 6. & 7.* hanc tertiam defendentem.

CASUS SECUNDUS.

De Pensionibus.

13. SVppono ex *Concil. Trid. sess. 21. de Reform. cap. 3.* Pensionem, quæ imponitur in resignatione Beneficii, esse restringendam; neque debere

bere excedere tertiam partem fructuum Beneficii; & hoc pro comoda Resignatarii sustentatione, itaut saltem remaneant centum pro Rectore, & mille pro Episcopo. Sit igitur

Casus. Petrus resignat Francisco Beneficium valoris annui trecentum Ducatorum, reservando sibi pensionem, pertingentem ad centum, & triginta, licentia Pontificia supposita, cum clausula [Dummodo non excedat tertjam Beneficii partem] Peribit ne in totum reservatio, Pensionis, & Vtile pro tertia parte vitiabitur. Ne per Inutile excedente tertjam partem, cum sit contra formam præscriptam à S. Pontifice: An potius valebit pro parte legitima?

Respondetur sicut ad primum Casum de Locatione, totam Pensionem vitiari, & hic Regulam non habere locum; quia licet inter illas duas quantitates possit esse divisibilitas, Forma tamen Pontificis disponentis est individua; itaut si pensio talem excedat quantitatem, irrita sit, & nulla; & hoc probatur; quia Dictio illa (Dummodo) importat conditionem, quæ est forma substantialis, ut asserunt Juri-

stæ

stæ apud *Flaminium Parisium de resig. lib. 1. q. 3. num. 13.* ergo non subsistente forma, tota vitiabitur dispositio, *l. Maevius, l. qui haeredes, ff. de condit. & demonstrat.* ut ex pluribus asserit *Barbos. in suis varijs tract. axiom.* 100. *n. 3.* & etiam in *c. cum dilecta nu. 6. de Rescript.*

Confirmatur ex una decisione Rotæ relata à *Garzia de Benefic. par. 1. cap. 5. num.* 417. ubi deciditur, Pensionem in obolo nullam, nullam esse totam Pensionem; ergo ex vi clausulæ (Dummodo non excedat) si excedat, ut in casu proposito, in totum erit nulla: *Idem Flamin. citat. lib. 6. de resignat. quaest. 2. num. 58. Gigas de Pension. quaest. 9. num. 4.* qui citant *Mandosium de Pension. vers. clausula, Dummodo.* Huic sententiæ videtur favere *Barbos. tract. de clausf. 49. num. 4.* ubi valde exagerat argumentum fundamentale pro nostra sententia.

14. Aliæ non desunt opiniones, contraria una, duæ aliæ mediæ cum distinctione incedentes, negantes dictionem illam (Dummodo) importare conditionem, sed potius modum, seu

ſeu diſpoſitionem modalem; ideo ex hac non arguitur indiviſibilitas, ſed tantum conſilium, & ſenſus ſit: quod Penſio excedens reducatur ad ſummam præſcriptam; ideo ſummentes hic Doctores diviſibilitatem ab illis duabus quantitatibus, liberè profitentur in hoc caſu Regulam habere locum, & utile per inutile non vitiari. Confitentur tamen ſupradicti totam vitiari Penſionem, ſi quantitas excedens imponatur ad inſtantiam reſignantis beneficium; quia ſub tali quantitate, & non aliter reſignare voluit, idcircò ex intentione reſignantis materia, ſeu ſumma illa redditur individua, & inſeparabilis, & in hoc caſu fallere Regulam.

15. Contra hoc Aſſertum obiicitur, & noſtra roboratur opinio. Nulla fit reſignatio quó ad ſubſtantiam, & quò ad Penſionem ipſi impoſitam, quæ nō fiat, non & dependeat à Voluntate, & inſtantia reſignantis; nam requiritur conventio, & conſenſus Reſignantis, & Reſignatarii; igitur reſervatio tantæ penſionis ſemper erit individua ex voluntate Reſignantis in

tali

tali summa volentis resignare, & non aliter.

Concedo quidem Pensionem imponi aliquando ob vacationem Beneficii, & ob alias causas, & non ad instantiam Resignantis: sed tunc nihilominus tota Pensionis reservatio vitiabitur, ex ratione fundamentali supra dicta, ratione, scilicet, Formæ substantialis indivisibilis, quæ totam valet vitiare reservationem, dependentem ab intentione concedentis, & non à simplicitate impetrantis, *Sanch. de Matrim. lib. 8. d. 21. quæst. ult. num. 56.*

Tertius Casus de Rescriptis.

16. Rescriptum, quod est mandatum Principis aliquid concedentis, vel præcipientis, aliud est gratiæ, quod conceditur ad beneficia, & alias gratias obtinendas, sive ad instantiam, sive motu proprio; aliud est Iustitiæ, quod impetratur ad lites forenses, ut ad committendam causam Iudici in foro externo decidendam. Ita *Menoch. de Arbitrar. lib. 1. centur. 3. casu* 101. *apud Sanch. lib. 8. de Matrim. disp. 21. n. 1.*

Aliquando contingit Rescriptum esse

esse subreptitium, ac nullum, ratione causæ tacitæ, necessariò explicandæ, vel falsò expressæ, quæ causa, vel est finalis, quæ in præsenti ea est, qua non existente, Princeps gratiam non concederet, vel qua significata, negaret: vel est impulsiva, & est illa, qua tacita, vel falsò in precibus ab Oratore narrata, facilius, aut difficilius Princeps gratiam concederet. Ita *Tiraqu. in materia de Rescript. tract. cessante causa limit. prima. Sanch.cit.n.8.*

His suppositis propono duplicem casum in rescriptis gratiæ, quæ, cum ipso jure per subreptionem sint nulla, facilius vitiantur, quam rescripta justitiæ, quæ manent in suo robore usque dum ab adversario subreptio allegetur.

17. Tertius Casus. Si Petrus impetret dispensationem Voti castitatis, & Peregrinationis Hierosolymitanæ, causa finali scienter falsò allegata circa unum votum, vera autem circa alterum, vitiabitur Dispensatio solum circa Votum, in quo causa falsa fuit, valebit tamen quo ad alterum; quia ista duo Vota inter se sunt separata, igitur duæ Dispensationes, qua-

rum

rum una utilis non vitiabitur per inutilem.

18. Quartus Casus. Paulus duplicis impedimenti ad Nuptias in eodem Rescripto obtinet dispensationem, ut Voti castitatis, & consanguinitatis, volens contrahere cum Ioanna ejus consanguinea; sed quia falsò allegavit causam finalem contrahendi cum Ioanna, scilicet paupertatem Ioannæ, veram tamen exprimendo causam dispensationis Voti castitatis, ideſt periculum incontinentiæ; de nulla parte Rescripti sentiet beneficium, quia dolosa subreptio unius partis vitiat totam dispensationem. Ratio est, quia cum rescriptum sit ad eandem causam, eundemque finem respiciens, unum prorsus censebitur rescriptum, totumque ex una inutili parte vitiari. Ita *Decius apud Sanch. cit. lib. 8. disput. 21. q. ult. num. 71. 72. Bardus in hac Reg. c. 4. in fin.*

C A-

CASVS QVINTVS.

De Processibus.

19. SI Testis in una parte Processus falsum asserat, & falsitas sit circa substantiam, totus Processus vitiabitur; quia data separabilitate inter partes depositionis Testis ex sua natura, sunt nihilominus inter se connexæ, & indivisæ in ordine ad eundem finem, ideſt ad veritatem à Judice inveniendam, ex *text. in capit. Pura, & simplex 3. quæst. 9.*

Confirmatur ex *S. August. epist. 9. ad Hieronym.* & habetur in *cap. si ad scripturas distinct. 9.* ubi dicitur, quod si in sacris scripturis aliquod mendacium, etiam officiosum inveniretur, tota deperderetur scripturæ auctoritas. Ita *Glossa, DD. communiter, Tiraquell. de pœnis temporal. caus. 44. num. 42. Iul. Clar. lib. 5. §. fin. quæst. 53. Farinac. tract. de Testim. qu. 68. á num. 111. Mascard. de probat. conclus. 743. Rebuff. de reprobat. Test.*

num. 204. *Barbosa in Collect. d. cap. Pura.*

Si verò falsitas in Processu sit circa accidentalia tantum, cum hæc sint à substantialibus separabilia, utile per inutile non vitiabitur.

CASVS SEXTVS.

De Sententijs.

20. *SI Iudex in ferenda sententia contra Debitorem, ipsum condemnet de majori summa, quam sit debita, v.g. sit debitor Petrus de centum, & condemnetur de centum, & triginta. Irrita ne erit tota sententia, An valebit pro summa debita tantum, & curret Regula: Utile per Inutile &c.?*

Respond. Totam vitiari, & ei Regulam non suffragari; quia sententia est quid individuum, ut habetur in *l. in hoc judicio, ff. familiæ herciscundæ. Bald. in cit. l. Barbos. in Collect. in hac Regula. Peckius n.* 11.

CA-

CASUS SEPTIMUS.

De Instrumentis.

21. A*N falsitas in una parte Instrumenti vitiet totum Instrumentum?*

Respond. Affirmativè, si falsitas contingat circa substantialia, in quibus Notarius fidem facit, & ex qua pendeat tota vis Instrumenti, ut de loco, tempore, Testibus &c. nam hæc sunt individua, & in unum finem veritatis connectuntur: una enim parte veritatis vitiata, veritas tota periclitat. Secus verò, si falsitas sit circa accidentalia à substantialibus separabilia, ut, si falsitas sit circa nobilitatem, paupertatem, habitationem Contrahentis &c. ex *c. quanto vers. absentium de his, quæ fiunt à Præl. & Gloss. in c. si ad scripturas sanctas dist. 9. vers. quid in eis*. Ita DD. *in l. si es falsis C. de transact. Cinus nu. 5. Barthol. n. 2. vers. aut instrumentum. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 21. Mascard. de probat. conclus. 742. Barbos. in c. cit si ad scripturas*, & alii apud ipsum *n. 1.*

CASVS OCTAVVS.

De Electionibus.

22. IN *cap. quia propter de electione*, disponitur, ut tres eligantur scrutatores de Collegio, qui sigillatim vota omnium diligenter exquirant; supposito quod plures, quam tres deputentur. *Queritur An teneat Electio, & Utile per inutile non vitietur. An tota corruat Electio?*

Prima opinio *Abbatis in citat. capit. Baldi*, & *aliorum* est totam vitiari Electionem; quia numerus ternarius est de essentia formæ substantialis, quæ cum sit individua, totam, ex unius partis vitio, reddi irritam.

Secunda negat vitiari totam; quia forma respicit paucitatem, non pluralitatem; idest quod non sint pauciores tribus, ut evitentur fraudes. Probatur à pari; quia in *l. hac consultissima C. de Testam.* in Testamento solemni, & clauso requiruntur necessariò septem testes, & tamen si plures interveniant, adhuc validum est testamentum; à pari dicendum in proposito.

sito. *Zabarella. Lotterius de re beneficiaria lib.3. q.17. n.9. Franciscus Samuel in disp. de elect. canon. controvers.* 1. *conclus. 3. num. 8. Mandogottus de elect. cap. 23. apud Bardum hic nu.39. &* 40. Prima videtur securior, & secunda probabilior.

CASVS NONVS.

De Electionibus ad Beneficium.

23. AN *Electio ad Beneficium Ecclesiasticum tota vitietur ex Simonia commissa cum uno tantum ex electoribus quamvis sufficiant ad electionem reliquorum suffragia?*

Resp. Affirmativè, quia Electio procedit ab Electoribus, ut universis, qui cum eligant jure Collegii, faciunt unum inter se, & unam Electionem individuam; ergo una pars utilis per inutilem Simoniacam vitiabitur. Ita habetur in *c. nobis fuit vers. uni, vel omnibus de Simonia. Garzia de Benef. p.8. c.1. Franciscus Maria Samuel tractat. de elect. canon. controv. 4. concl.6. Barbosa in eodem cap. Nobis. Bardus, & alij.*

Contrarium est dicendum, si in Præsentatione ad Beneficium facta à pluribus Patronis, ex parte unius tantum Simonia committatur: nam tunc una per alteram non vitiabitur, quia præsentatio procedit á pluribus, ut singulis, & non ut ab uno, ideo datur divisio inter eas præsentationes, ut fuit decisum *in Rota teste Farinac. lib. 1. decis.* 103.

24. Sed quid dicendum si inter Collatorem, & Provisum Simonia intercedat, cognita, ac volita à Collatore, & à Proviso inculpabiliter ignorata? Respond. totam vitiari collationem in odium talis delicti, quamvis bona fides unius ab alterius mala sit separabilis, sic Ecclesia decernente, ex *c. ex insinuatione*, & *c. nobis de Simon.* ubi statuitur talem provisionem esse penitus reprobandam, idest ipso iure nullam, quod totum ex *Garzia* importat illud verbum [Penitus] Hoc idem deducitur ex *S. Thom.* 2.2 *qu.* 100. *art* 6. *ad tertium*, ubi docet Provisum teneri resignare beneficium cum fructibus, statim ac sciat labem Simoniæ. Ita communiter *Canonistæ apud Garziam tract. de Benef par.* 8. *c.* 1. *n.* 14.

CA-

CASVS DECIMVS.

De Voto.

An Votum de materia partim apta, & partim inepta, totum vitietur.

25. NOt. Voti materiam dici ineptam, vel quia est turpis, vel impossibilis: vel in se, vel respectu voventis, vel quia est indifferens, idest neque bona, neque mala moraliter.

Resp. cum distinctione: vel vovens vult illa duo per modum plurium, & divisibiliter, v. g. vult quis Peregrinationem, & hæc est pars apta, sed quia est peregrinatio ad loca Hierosolymitana, & flexis genibus, hæc erit pars inepta: vel vult illa per modum unius, & indivisibiliter. Si primo modo, Votum erit validum quo ad partem aptam, & invalidum quo ad ineptam. *Bonac. de leg. disp. 4. qu. 2. p. 4. Aliyque apud ipsum. Thom. Tamb. in Decal. c. 11. l. 3.* §. 5. Si verò secundo modo, Votum erit irritum totum. Vtileque per inutile vitiabitur.

26. Probatur quo ad primam partem ex illo principio generali in *c. si infantes §. idem quoque de desponsat. impub. in 6.* Vbi sic dicitur, [Actus valuit, ut potuit, non sicut agebatur:] Quod explicat *Gloss.* §. *Matrimonium*, his verbis [& si non valet, ut ago, valet, ut valere potest.] *Menoch. consil. 314. n. 4.* Ergo si Votum non valet, ut fuit emissum quo ad utramq; partem, valebit, ut potest quo ad partem possibilem; Confirmatur: nam Votum semper terminat ad aliquod possibile.

27. Probatur quò ad secundam partem. Quia vovens intendit illud complexum indivisibile, partim aptum, & partim ineptum, ut integrum obiectum voti: ergo uno vitiato, & alterum vitiatur; & Regula de utili, & inutili non habet locum.

Sed major difficultas est, quando non constat, An vovens voluerit duas illas partes materiæ aptæ, & ineptæ, per modum plurium, vel per modum unius. Quid resolvendum in tali casu? Sit igitur.

RE-

REGULA PRIMA.

28. FActa materia Voti impossibili quo ad unam partem, si materia non sit divisibilis, ad nihil tenetur vovens. V. G. Votum de Templo ędificando, si totum non potest, & non constat vovētem ad partem se obligasse, ad nihil tenetur: quia, dum non constat de intentione voventis, voluntas censetur, ex generali principio, tendere in obiecta secundum eorum naturam: ergo, si partes materiæ sunt divisibiles, ut tales præsumuntur volitæ: secus verò si sunt individuæ, & inseparabiles.

REGULA SECVNDA.

29. SI materia Vota sit dividua, & soleat dividi, obligabitur vovēns ad partem aptam, & possibilem, & Vtile per inutile non corruet: Ratio est, quia pręsumitur vovens voluisse partes materiæ secundum earum naturam: ergo, data inter eas divisibilitate, tenebitur ad partem aptam v. gr. Votum jeiunandi tota heb-

domada, si totam non potest, tenetur vovens ad partem possibilem. Item Votum castitatis post Matrimonium contractum absque uxoris licentia emissum, obligat voventem se abstinere á petitione debiti, non autem à redditione, quia petitio est licita, & possibilis, & redditionis negatio est illicita, est enim contra Ius uxoris; igitur obligabitur vovens ad licitam ab illicita separabilem.

REGULA III.

30. SI votum sit divisibile, & una pars sit principalis, & altera accessoria, & à prima dependens: si principalis sit inæpta, vel impossibilis, totum præsumitur volitum per modum unius; & principali non obligante, neque obligabit accessorium. *Ex Reg. iur. in 6. Accessorium sequitur &c.* v.g. Votum peregrinationis ad loca Sancta in cilicio, & tali occasione deferendi cereum, si peregrinatio fiat impossibilis, non obligat Votum deferre Ciliciũ, & Cereum mittere. *Busemb. l. 1. tract. 11. dub. 5. in 2. precept. Decal. Sanch. l. 7. c. 1. d. 10.*

Obli-

Obligabitur tamen vovens ad Principale, etiam si ruat Accessorium, v. g. ire Romam, sed non in Cilicio; hoc modo scilicet, quando Accessoria circunstantia deficiente, votum non posset, aut saltem difficilius adimpleri, v. g. Peregrinatio ad limina equo, vel curru; nam tunc præsumeretur Accessorium, & Principale per modum unius fuisse volita. *Sanch. cit. ibi. num. 7. ex Bard. hic cap. 11. num. 57.* & tunc ruente Accessorio, etiam Principale deficeret.

Sed quid dicendum de Libro, in quo continetur doctrina mixta Catholici, & Hæretici, An totus vitietur, & comprehendatur sub lege prohibente libros Hæreticorum?

31. Hic non loquimur de libro tractante de Hæresi, vel de Religione, quia hic prohibetur in *Bulla cœnæ in primo capite*, sed de libro mixto ut supra.

Relictis aliis opinionibus. Resp. negativè, quia Auctor libri [ut suppono] è liber compositus á Catholicó; ergo non venit nomine libri Hæretici in lege contenti: nam lex prohibens libros Hæreticorum est pęnalis, & con-

ſequenter eſt reſtringenda propter pœnas: eſſet tamen ejus lectio vitanda, quando ex Inquiſitorum ordine ſuſpenſio, aut ejus prohibitio fuiſſet intimata propter ſuſpicionem falſi Dogmatis, ut patet ex *Regula* 3 *Indicis Hiſpani*, *&* *Regula* 10. *Indicis editi á Pio IV. & Clem. VIII.* Vide *Sanch. lib.* 2. *in Decal. c.* 10. *num.* 25. *Duardum in Bull. Cœnæ lib.* 2. *can.* 1. *qu.* 43. *Carenam de S. Offic. inquiſit. tit.* 10. *Diana part.* 1. *tractat.* 11. *de Bulla Cruciata reſol.* 32.

Hæc, & ſimilia dubia, hujus Regulæ doctrina, ſunt enucleanda, & ſi rectè Fundamenta expoſita intelligantur, verus Regulæ ſenſus cuique patebit, quomodo, & quando: *Utile per inutile vitiari non debeat.*

R E-

REGULA XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

Ex *l. Papinianus* 8. *§. meminisse*, *ff. de inofficios. testam.* & *c. cum olim* 19. *de censib.*

CAPUT UNICUM.

Sensus Regulæ ostenditur, casus exponuntur, in quibus Regula valet, cum ipsius limitationibus.

1. SEnsus, & finis Regulæ est, ut Inconstantes puniantur, ne fructum aliquem percipiant ex ea re, quam impugnare conati sunt, quem tamen percepissent, nisi eam rem temerè impugnassent: ita in proposito loquuntur Iuristæ: Nemo approbare potest, quod semel impugnavit, *l. dispensatorem*, *ff. de solut.* Sicuti è contra, Quod semel quis approbavit, amplius reprobare

bare nequit, *l. Pomponius, ff. de negot. gest.*

2. Valet primò Regula in Testamentis: unde is repellitur à consecutione legati, in Testamento sibi relicti, qui ipsum Testamentum veluti falsum impugnavit: & si legatum accepit, repetetur ab eo, & Fisco tradetur, ex *cit. l. Papinianus*, & *l. si Testamentum falsum, ff. de pet. hered.*

3. Valet secundò in Contractibus, v.g. impugnando illos, ut falsos, aut invalidos; & tunc impugnans nequit ex illis aliquod commodum, vel emolumentum consequi.

4. Valet in Instrumentis; nam si quis allegavit falsitatem alicuius instrumenti, fructus ex eo nequit percipere: vel si percepit, posteaque ipsum impugnavit, fructus perceptos tenetur restituere: quia si allegari potest, damnari non debet: & si damnari debet, allegari non potest, ex *cit. c. cum olim, Streinius hic ampliat. 1.*

5. Valet in sententia Arbitri, ut, si quis impugnet in judicio sententiam Arbitri, non potest illam in suum commodum allegare. *Paris. consil. 75. nu. 3. Peckius hic.*

Idem

Jdem dicito cum *Peckio* de impugnantibus Teſtes, deponentes in eorum favorem, quibus non eſt faciliter ſtandum.

6. Valet in materia Tutelæ per *Textum in l. cum quaritur, ff. de adminiſtrat. & pericul. Tutor.* ubi ſtatuitur, quod finita Tutela, Pupillus non poſſit nomine ſuo, aut Tutoris, Nomina Debitorum ex parte admittere, & ex parte reprobare, ſed debet, vel omnia admittere, vel omnia reprobare; ne iuxta Regulam fructum reportet ex eodem contractu Tutelæ, quem partim conatur improbare. Hæcque doctrina verificatur in omni materia, ita ut, id, de quo agitur, vel totum eſt recipiendum, vel totum reiiciendum: quia idem actus non admittit diviſionem, ex *l. neminem, ff. de leg. 2.*

7. Fundamentum diſpoſitionis huius Regulæ deſumitur ex cit. *c. cum olim circa fin.* & conſiſtit in hoc. Quod eo ipſo, quo quis impugnat valorem, & fundamentum iuris ſui, videtur illi tacitè renunciaſſe. Ita *Caniſius in hac Regula. Caram. Theol. fundam. t. 1. hic pag. 351. n.* IM.

8. Fal-

8. Fallit tamen Regula Primò si impugnas Teſtamentum, vel aliam diſpoſitionem, antę ſententiam Iudicis pęniteat, & deſiſtat, *l. alia cauſa, C. de ijs, quibus, ut indignis*: nam Iura pęnitenti, & deſiſtenti ignoſcunt.

9. Secundò, quando in eadem re inveniuntur diverſi effectus non connexi.

10. Tertiò, Quando Iudex ex officio velit fundare iudicium ſuper illa probatione, quam quis impugnavit: poterit enim ea uti, etiam in favorem impugnantis: Quia talis poteſtas Iudicibus eſt permiſſa. *Peckius in fin. explicat. hujus Regulæ*: quæ admiſſis debitis limitationibus, rationabiliter decernit: *Quod non debet quis fructum conſequi, quod niſus extitit impugnare.*

R E-

REGULA XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quę ſequuntur ex illo.

Ex *l. Pupillus* §. *ſed ſi per interpoſitam*, *ff. de auctorit. Tutor.* ex *l. oratio*, *ff. de ſponſal.*

1. Alia habetur Regula in civili, & eſt. Cum quid prohibetur, & omne id, per quod pervenitur ad illud, prohibitum cenſetur, *l. oratio cit. l. cum legem*, *ff. de fidejuſſor.* Hæc duæ Regulæ, & ſi inter ſe non videantur differre, ſunt nihilominus omnino diverſæ: quia prima loquitur de conſequentia prohibitionis extremorum, quæ procedunt ex primo prohibito, veluti effectus à cauſa, quaſi Acceſſorii participantes cum ſua cauſa eandem prohibitionem: ſecunda loquitur de conſequentia prohibitionis mediorum, per quæ pervenitur ad extremum prohibitum: quaſi res prohibeatur, veluti effectus obtinendus per media, quæ ſimul cum ipſo prohibita cenſentur.

C A-

CAPUT UNICUM.

Exponuntur prædictæ duæ Regulæ Canonica, & Civilis per duo fundamenta.

2. FVndamentum Primum. Cum quid est à lege prohibitum, prohibitione dirimente, & annullante, prohibentur, & annullantur omnia, quæ necessariò sequuntur ex illo; manente causa perpetua prohibitionis.

3. Pro hujus Fundamenti notitia, scias duas dari prohibitiones; prohibentem unam, alteram etiam annullantem: si quæ gesta sunt contra leges prohibentes tantum, illicitè quidem, sed validè sunt gesta; hujusmodi sunt aliqua matrimonia celebrata cum impedimento impediente tantum, per quod illicita, valida tamen existunt: neq; quod sequitur ex actione interdicta tantum, semper est interdictum; Quæ verò gesta sunt contra leges prohibentes, & simul annullantes actum, illicitè, & invalidè gesta sunt, & quod sequitur ex actione

ne

ne illicita, & nulla, semper nullum est; hujusmodi sunt aliqua Matrimonia celebrata cum impedimento dirimente, & annullante: pro quo facit Decretum *Theodosij*, *& Valentiniani Imperator. in l. non dubium S. C. de legib.* ubi sic decernitur, [Nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente] subintellige, non solum interdicendo: sed annullando contractus, & alia ibi sequentia.

4. Ex hoc Fundamento.

Resolves. Ex venditione prohibita, & à lege nulla, nullam esse rei traditionem, eiusque dominii translationem, hujusmodi sunt alienatio fundi dotalis, *l. rem in præsenti §. & cum lex C. de rei Uxoriæ act.* & *inst. quibus modis alien. licet.*

Tales sunt alienationes rei Ecclesiasticæ sine debitis solemnitatibus *§. de rebus Eccl. non alien.* & *C. de sacros. Eccl. l. jubemus*, imò, si venditio sequatur, Prælatus, vel Æconomus ad vendicandum admittitur. Jdem dicito de rebus *minorum 25. annis.*

5. Sed contra est *l. pen. ff. de fund. dot.*

dot. & l. cum vir prædium ff. de usucap. Vbi prohibetur venditio fundi dotalis, & irrita est venditio, facta tamen traditione, transfertur dominium irrevocabiliter; ergo ex venditione nulla non annullatur traditio Dominii, sequens ex ea.

Respondetur leges citatas loqui de fundo dotali, soluto matrimonio, quia tunc cessat esse dotalis, & valet venditio, & quod sequitur ex ea; lex verò superius tradita loquitur de alienatione fundi Dotalis durante matrimonio, quæ ut in fundamento diximus prohibet, & irritat talem alienationem stante causa matrimonii, cujusque translationem dominii, quæ sequitur ex ea, & in hoc sensu accipienda est Regula tradita.

6. Nec obstat *l. eleganter. ff. de dolo*, ubi asseritur fieri posse translationem Dominii ex contractu prohibito causa durante; quia lex ista loquitur de contractu prohibito, & non annullato, ex quo, durante etiam causa, fit translatio Dominii. Sed Regula nostra, ex fundamento posito, loquitur de contractu prohibito, & invalido, & de iis, quæ sequuntur ex eo.

7. Se-

7. Secundum Fundamentum. Cum prohibetur quid prohibitione annullante, prohibentur, & annullantur ea omnia, per quæ immediatè pervenitur ad conventionem, contractum &c. irritum, & annullatum, manente causa perpetua prohibitionis. Secus si causa prohibitionis rei prohibitæ, & irritæ, sit ad tempus. De hoc etiam in Reg. 84.

Ex hoc Fundamento cit. Regulæ Civilis.

8. Resol. Ex Prohibitione annullante Matrimonium inter aliquas Personas, annullari etiam sponsalia, per quæ pervenitur ad illud, ex *l. Oratio cit. Dynus Muxell. in Reg. 39.*

9. Sed contra est, quia in *l. si quis officium ff. de ritu nupt.* prohibetur matrimonium, & non prohibentur sponsalia. Item ex *Concil. Trid.* prohibentur Matrimonia clandestina, & non prohibentur sponsalia præcedentia. Item à lege est prohibitum, & irritum Matrimonium inter impuberes, & tamen sunt valida inter eos sponsalia, per quæ pervenitur ad illud.

Resp. Has objectiones non militare con-

contra Regulam, quæ solum loquitur de iis, quæ prohibentur ex causa perpetua prohibitionis; non autem de causa ad tempus; ut est impubertas, per quam prohibentur matrimonia inter impuberes, & clandestinitas, sed quia ista tractu temporis tolluntur, ideo eorum sponsalia, per quæ pervenitur ad talia matrimonia irrita, non annullantur.

Firmæ igitur sunt cit. *Regulæ Canonica, & Civilis in sensu supra exposito.*

REGULA XXXX.

Pluralis locutio duorum numero est contenta.

Eadem Regula in civili habetur *ex l. ubi numerus 2. ff. de Testib.*

CAPUT I.

Ponuntur aliqui casus, in quibus Regula currit.

1. PEr hanc Regulam non excluditur maior numerus, si à lege

lege requiratur, ut in Teſtamentis numerus ſeptem Teſtium, *l. hac conſultiſſima, C. qui teſtam. facere &c.* & *l. hoc inter liberos §. per nuncupationem C. de teſtam.* Sicut etiam quinarius exigitur in Codicillis, & in donatione cauſa mortis, *l fin. C. de donatione cauſa mort.* ſed vult Regula pluralem numerum ſalvari poſſe in duobus, quando ſermo pluralis claré non cadat ſuper pluralitatem determinatam. Ratio eſt, quia in obſcuritate numerorum pluralium minimus eſt ſequendus, & iſte complectitur duos. His ſuppoſitis.

2. Currit Regula Primò in Teſtamentis, v. g. lego ſervo libertatem poſt annos, intellige poſt biennium *l. libertas §. poſt annos ff. de manumiſſ. Teſtam.* Item lego poſt dies, ideſt poſt duos dies, *l. inter illam in fin. ff. de verb. ſignif.*

Idem dicatur de Teſtibus ex *cit. l. ubi numerus.*

3. Secundò currit in Beneficiis, v. g. diſpenſatus à Papa ad plura beneficia obtinenda, duo poterit, & non plura obtinere. *Gloſſ. hic in explicat. caſus. Baldus concl. 342. verſ. factum*

tale

tale est lib.5.Tuscus tom.6. lit.P. concl. 367.n.6. Ratio est, quia Dispensatio est odiosa, ideo ad minorem numerum, scilicet ad duo restringitur. Sit igitur

4. Fundamentum Primum. Pluralis sermo (ubi non constat clarè, de quo numero sit intelligendus) resolvitur in numerum duorum (nimirum in lingua latina) quia in lingua Hæbrea, & Græca datur numerus dualis à singulari, & plurali distinctus. Ex hoc Fundamento.

5. Resolves. Dictionem, *Pluries*, replicatam importare duorum geminationem, v.g. pluries, & pluries tibi sit concessa facultas absolvendi á reservatis, intellige pro quatuor vicibus. *Imola consil.181. Tuscus consil. cit.* Idem dic de depositione Testium geminata, & intellige de quaternario numero.

6. Facultatem prorogandi pluries terminum, intelligi bis posse prorogari. *Baldus consil.*101. *nu.5. Tuscus ibi n.9.* Item facultatem alterum obligandi pluries, restringi ad duas vices: *Bald. consil.*104. Idem dicito de facultate substituendi.

7. Voventem pluribus diebus inde-

determinatè jeiunare, satisfacere, si bis jeiunet. *Barthol. à S. Fausto in Thesaur. Religioso, l.1.q.181. n.3. Sanch. in Decal. l.4. c.13. Tancred. in quaest. moral. tr.3. q.*119. dummodo ex circumstantiis, ex mente voventis, vel ex motivo aliud non colligatur.

8. Legatum distribuendum indeterminatè pluribus Pauperibus, posse duobus tantum distribui. *Diana part.* 10. *tractat.* 11. *resolut.* 19. *Zacchar. Pasqual. in quaest. moral. cent.* 3. *qu.* 230. *num.* 3. & si quantitas eccederet eorum inopiam, & aliis posset, iuxta exigentiam necessitatis, dispensari.

9. Duas sufficere praesentationes, ut satisfiat *Concilii Trid. decreto sess.* 25. *de reform. cap.* 9. ubi ordinat, probationem iuris Patronatus procedere ex multiplicatis praesentationibus. *Barbos. de off. & potest. Episcop. par.* 3. *alleg.* 72. *n.* 4.

O CAP.

CAP II.

Usquemodò vidimus pluralem numerum in binarium salvari, hic videndum est, quandó numerus pluralis in singularem resolvatur. Et sit.

10. SEcundum Fundamentum: Pluralis Numerus, quando eadem est ratio, & necessitas adsit vitandi aliquod absurdum, in singularem resolvitur, ex *L. falsa fin. ff. de condit. & demonstrat.* Ex hoc Fundamento.

11. Resolves. Pluralitatem quæ dicitur de Filiis, resolvi in unicum filium, v. g. lex prohibet, ne soror succedat, superstitibus filiis masculis, uno tantum filio masculo nascente, soror à successione excludetur. *Alex. consil. 109. vol. 7. Rebuff. in l. nam quem ff. de verb. signif. vers. notandum est.*

12. Econtra verò, quando non est necessitas, nec identitas rationis, Plurale non convertitur in singulare, v. g. Prohibet lex sub pœna carceris perpetui ne plures unum aggrediantur, si

quis

quis unum tantum ſine ſociis aggrediatur, mitiori pęna punietur, quia non eadem eſt ratio æqualitatis iniuriæ, *Bald. in l. jubemus* §. *ſin autem C. ad Tribel. Soncin. conſil.* 43. *viſa proviſ. vol.* 1.

13. Ex duobus ſervis alicui à Teſtatore relictis, cum hac conditione, ſi mei erunt, cum moriar: uno ante mortem alienato: alterum, qui remanſit, ad Legatarium pertinere: nam pluralis numerus in ſingularem reſolvitur, *l. falſa cit.* §. *ſi quis verſ. quid ergo ff. eo.*

14. Poſſidentem unicum filium, vel filiam, non dici non habere liberos, ex *l. non eſt ſine ff. de verb. ſignif.*

15. Hinc Axioma. Unus Teſtis, cum agitur de damno tertii, nullus teſtis. *Laym lib. 3. tract. 5. de teſtament. cap. 2. num. 4.* Cæterum, ubi non agitur de alterius præjudicio, unicus teſtis ſufficit, niſi aliter in actibus à Iure ſtatuatur: hinc eſt, ut poſſit abſolvi moribundus, ſi unus Teſtis dicat, eum confeſſionem petiiſſe. Neque obſtat, dictum *Noctinot in Diana ſumma verb. Confeſſ.* plures requiri Teſtes ſuper tali facto Mori-

bundi ex *S. Leone*, & *Concilijs* in plurali de Teſtibus loquentibus; quia ex *Sancio diſput*. 44. *num*. 35. docetur, unum ſufficere. Ita *Felinus in c. veniens*, & *lib*. 1. *num*. 8. *de Teſtib*. ait ſtandum eſſe dicto unius, ubi non agitur de prejudicio alterius; deberet tamen talis abſolvi ſub conditione iſta, ſi poſſum. *Diana par*. 3. *tr*. 3. *reſol*. 5. At ubi agitur de damno tertii in ore duorum, vel trium ſtat omne verbum: *Laym. l*. 3. *tract*. 6. *cap*. 4. *n*. 5. ex *Caram. Theol. fundam. tom*. 1. *fundam*. 44. *Axiom*. 19. *num*. 1105. *pag*. 837.

Sufficienter ergo ex dictis patet ſenſus Regulæ clamantis quod, *Pluralis locutio duorum numero eſt contenta*.

RE-

REGULA XLI.

Imputari non debet ei, per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

Ex *c. ult. de elect.* & *c. quia diverſitate de conceſſ. prabend.*

CAPUT UNICUM.

Proponuntur Caſus, in quibus Regula valet.

1. FVndamentum generale: Si imputari non debet ei, per quem non ſtat &c. A contrario ſenſu: Imputari debet ei, per quem ſtat, ſi non faciat, quod per eum, erat faciendum, ſive impedimentum liberè, ſive neceſſariò, & involuntariè: oriatur in illo, qui opus promiſſum præſtare tenebatur. Ex hoc Fundamento.

2. Reſolves, in Appellationibus tempus non currere ei, qui impe-

dimento legitimo, non potest ad appellationem procedere: quia impedimentum non oritur in eo, sed aliunde, consequenter per ipsum non stat &c. Ex *c. fin. de appellat.* exponendum tamen est ejus impedimentum juxta Regionis morem.

3. In Contractibus initis inter Litigantes, & eorum Advocatum; teneri litigantes ad totum salarium solvendum Advocatis debitum pro omnibus Causis advocandis tempore unius anni ex conventione, etiam si nulla causa eo anni tempore fuerit advocata. Probatur, quia per Advocatum non stetit, ut *in l. fin. C. de cond. causa data*, & *l. qui operas §. fin. ff. locati.*

Item ratione. Advocatus non potuisset non laborare, advocando pro omnibus Causis sui Clientis; si casus accidisset, etiam si salarium ex conventione sibi debitum, exiguum esset respectu causarum; ergo & Cliens ad totum salarium tenebitur, etiam si Cliens eo anno nullas Causas habeat, quas Advocatus exoret. *Guttierez, Pract. q. lib. 1. quæst. 32. Matthæus de afflict. in const. Regni Sicil.*

cil. de salario Advocat. & alij apud Dian. par. 1. tr. 15. resol. 42.

4. Non teneri Dominum solvere salarium famulo infirmo pro tempore infirmitatis, nisi intersit conventio, vel adsit Patriæ consuetudo. *Covarruv. lib. 3. var. resol. c. 13. nu. 8. Molina, Filliuc. tom. 2. tr. 28. p. 2. c. 4. nu. 84. Rebellus, Azor. Barbosa, alijque apud Dian. cit. p. 1. tr. 8. resol.* 86. Quia per famulum stat ne Domino serviat, ratione infirmitatis, quæ ex ipso oritur, ut patet ex fundamento posito: quidquid dicant *alij apud cit. Covarr.*

5. Non amittere Legatarium legatum sibi in Testamento relictum, sub conditione potestativa ab ipso facienda, v.g. Paulo hæredi pro Mense inserviendi, si per Legatarium non stat, quia conditio adimpletur, sed casu, vel ab ipso Paulo servitutem recusante, impediatur, *l. quæ sub conditione* §. *quoties hæres in fin. ff. de conditione. Dynus hic n. 3.*

6. Clericos beneficiatos, si per ipsos non stat, quin Choro assistant, lucrari distributiones, ex *c. unic. de Cler. non resid. in 6.* & tunc non stat per ipsos Beneficiatos, quando una ex tribus

causis á *Bonifac. VIII.* assignatis legitimè impediuntur, quæ sunt infirmitas, justa, & rationabilis causa, seu corporis necessitas, & evidens Ecclesiæ utilitas.

7. Neque dicas, servo ægrotanti denegari mercedem pro tempore infirmitatis, quia per ipsum stat, tametsi involuntariè, quia Domino serviat; ergo á pari dicendum de Beneficiatis, quia per ipsos stat involuntariè per talia impedimenta, quin Choro assistant; quia in his casibus Ecclesia non vult stare pro Clericis, quasi sint famuli, sed quasi filiis, etiam senibus, & infirmis victum ministrare. *Covarr. loco cit. Castropal. num. 2. par. 2. disput. 3. p. 9.* & cum sit res favorabilis, intelligitur de quacunque Infirmitate, sive inculpabiliter, sive culpabiliter contracta, neque ad primam tantum est restringenda, sed ad utramque extendenda; si tamen tempore sanitatis Beneficiarius Choro assistere consueverat. *Barbos. tract. de canon. cap. 24. num. 35. Barthol. á S. Fausto de horis canon. lib. 3. q. 28.*

8. Excusatur etiam Beneficiarius per corporalem necessitatem, ut est pe-

periculum vitæ, damni gravis, v. g. Peſtis, mortis &c. ex *Peckio hic numer.* 8. etiam carceratio, & exilium injuſtum *Barboſ. de offic. & pot. Epiſcop. allegat.* 53. *num.* 178. *Monet. de diſtribut. par.* 2. *quæſt.* 5. *num.* 80. *Navar. de Cler. non reſid. conſ.* 9. *Azor. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 7. *quæſt.* 2. Secus verò ſi cauſam exilii dederit, vel carcerationis.

De tertia cauſa excuſante, quæ eſt Eccleſiæ utilitas, nihil eſt dicendum, & ex præintellectis patet ſenſus Regulæ: *Imputari non debet ei, per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum erat faciendum.*

REGULA XLII.

Accessorium naturam sequi congruit Principalis.

Alia reperitur in Civili ex *l.129. ff. de reg. iur.* & est: *Cum principalis causa non constat, plerumque nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent*.

CAP. I.

Explicantur termini Regulæ, & quando Accessorium sequatur, & quando non suum Principale.

1. NOt. Primò. Accessorium in præsenti esse illud, quod alteri, & intuitu illius accedit, & non per se, neque in sua propria virtute subsistit. Principale verò est rei pars præcipua, seu fundamentum per se stans, & ab altero non dependens. Neq; maior nobilitas, aut pretiositas fundat rationem Principalis; sicut neq; Accessorii ratio fundatur in minori. Vestis est principalis respe-

ctu auri, quo est contexta, & tamen vestis est ignobilior auro, independens abeo, ac per se stans: Aurumq; est vestis Accessorium, & ab ipsa dependens, *l. & si non sunt ff. de auro, argento.* Est igitur Accessorium, quod vel ex natura rei, vel ex legis dispositione, vel ex partium conventione Principale concomitatur. Vel ut pars rei, vel immediatè ab alio dependens, ut effectus à causa.

Aliquando tamen dignosci nequit, quod sit Principale, & quod Accessorium, v.g. si Ecclesia Parochialis sit unita Beneficio simplici, illa sine dubio erit Accessorium, & assumet naturam Beneficii simplicis, quamvis, ut Parochialis, sit dignior; in tali casu, ut unum ab altero possit dignosci, recurrendum est ad coniecturas, ut ad denominationem, instrumenta &c. et si ad huc dubium nequeat tolli, dignius censebitur principale, & minus dignum, Accessorium. Vide *Felinum c. transmissa n.7. de constit.* & *c in nostra de rescript. corol. 33. Menoch. lib. 6 præsumpt. 80. in fine. Rebuff. de union. n.19. & 20.*

Not. Secundò. Multoties occurrit, quod

quod Accessorium ex sui natura evadat Principale, ex *Barbos.in hac Reg.nu.*13. ut habetur in *c. Debitores de iure iur.* 6. ubi dicitur, quod Juramentum solvendi usuras, quamvis sit promissioni Accessorium, transit in Principale; quia et si promittens non teneatur stare promissioni, tenetur tamen servare juramentum, quod per se stat, corruente promissione: nam ex juramento singularis oritur obligatio inter Deum, & jurantem; ideò servandum est, quoties non vergit in dispendium Animæ, & in Tertii præjudicium: ex *c.cum contingat*, & *c.2.in fin.de jure iur.*

Idem dic de Fidejussione, & Pignore, quæ si fiant ab aliquo accessoriè pro contractu Minoris sine licentia, & interventu Curatoris, tenent, & transeunt in Principalem contractum, corruente primo, nempè contractu Minoris, ex *l.si Pupillus* 127. *ff.de cond.indebit. l.si Pupillus* 127. *ff. de verb. oblig. l. & si is q. C. de præd. & alijs reb. min.*

C A-

C A P. II.

Proponitur Fundamentum generale, ex quo plures deciduntur Casus.

3. FVndamentum generale. Accessorium sequitur regulariter naturam Principalis; fallit tamen, quando in utroque est diversa ratio, sive ex eorum natura, sive ex legis dispositione; vel quando in Principali cessat ratio, quando Accessorium trahatur ad participandam naturam Principalis; vel denique si ex tali participatione cum Principali sequatur aliquod inconveniens, ex *Alex. consil. 4. circa primum num. 5. volum. 1.* ex *Tusco l. A. concl. 76. num. 39.* ex *Barbos. in suis tractat. var. axiom. 4. numer.* 11.

Ex hoc Fundamento.

4. Resolves Primò. Clericum promotum metu gravi ad ordines sacros non teneri ad castitatem servandam, neque ratione Voti, neque ratione præcepti, ut contendunt Theologi; imò neq; ratione utriusque ut fert tertia opinio.

Pro-

Probatur ratione voti; quia ex *cap. Prælatum, & ex cap. dilectus de iis, quæ vi*, declaratur ibi validum fuisse votum emissum non obstante violentia, quæ asserebatur illata, cum neque metum mortis, neque corporis cruciatum contineret; ergo à contrario sensu invalidum fuisset, si ex metu gravi emissum fuisset. *Sanch. in Decal. l. 4. cap. 3. n. 9. & 11. multique apud ipsum.*

Probatur etiam ratione præcepti ex *Sanchez lib. 7. de Matrim. disp. 29. n. 5.* Quia Votum ex metu gravi emissum irritatur ab Ecclesia; ergo Ecclesia non obligabit sic promotum ex metu gravi; nisi ordinatus tacitè ordinem approbaret liber à metu, vel ordinem exercendo, vel Votum confirmando, aut privilegiis utendo ejusdem ordinis.

Ad Argumentum contrariæ opinionis, fundatum in Regula de Accessorio; Respondetur, in hoc casu non valere, quia alia ratio est in Principali, scilicet in susceptione Ordinis, pro qua sufficit quæcumque libertas; sed ad inducendam obligationem Accessorii, scilicet, castitatis, diversa ratio exigitur perfectissimæ libertatis, quæ cum metu gravi nequit existere.

5. Se-

5. Secundò Resolves. Ratificata Professione á Novitio in Religione, reperta invalida, censeri & ratificatam renunciationem, factam ab eodem omnium suorum bonorum bimestri proximo immediatè Professioni juxta *Concil. Trid. sess. 25. de Reformat. cap. 16. Ita Riccius in Decis. Cur. Archiep. Neap. par. 4. decis. 146. num. 4. Bordon. in suis moral. resol. 66. num. 14. & 17. Lezana par. 4. V. Novitii num. 32. Pellizzar. & Alii apud ipsum.*

Probatur ex Regula de Accessorio; Nam Professio prius irrita, postea validata, secum trahit ejus Accessorium, nempe renunciationem, quæ prius suspensa, juris principalis valorem expectabat. Secus tamen dicendum; si Novitius interrupto Novitiatus anno, è Religione egrediatur; quia cum continuatio per annum sit de essentia prævia professionis, est quid Principale respectu renunciationis bonorum, & si corruit Professio ex tali egressu, corruit similiter Accessorium renunciationis; ergo unum, & alterum iterum renovandum.

6. Tertiò Resolves. Ejectos á Religione teneri ad observantiam trium

voto-

votorum essentialium, ad castitatem in se, ad paupertatem, qua dominio cujuscumque rei privantur, usus tantum pinguis, & administratio sibi illorum conceditur, quæ acquirunt, ut se alant. Qui verò ad obedientiam subduntur Episcopis, non ratione voti, sed ratione generali, qua Clerici illis parere tenentur.

7. Non teneri Eiectos à Religione probabilius ad leges talis Religionis, obligantes etiam sub mortali; Nam Principali, ideſt statu talis Religionis non subsistente, corruet simul Accessorium obligationis ad leges ejusdem status principalis.

Ratio autem, quare Eiecti teneantur etiam ut sic expulsi à Religione ad tria Vota essentialia, & non ad leges illius particulares, desumitur ex immobilitate status Religiosi, in quo quis constituitur ex vi Votorum, quæ à Profitente sine ullà conditione, & restrictione temporis emittuntur, & consequenter remanent semper ligati, quia perpetuò sunt Religiosi; Non sic reliqua Præcepta obligant ejectos, quia hæ leges speciales Religionis non constituunt Religio-

sum

sum, sed accidunt Religioso jam constituto; ideo obligatio talis servandi præcepta singularia Religionis involuit hanc tacitam conditionem, si in tali Ordine, vel Instituto Religiosus permanserit: Ita *Diana part.3. tractat.2. de dub. Regul. resolut.160. Laym. l.4. tract.5. cap.13. q.2. Sanch. in Decal. lib.6. cap.9. nu.82. Alijque apud Bardum in hac Regula num.25.*

8. Item non obligari ad horas canonicas ejectos, qui non sunt in sacris, vel non habent Beneficium Ecclesiasticum, cuius fructus percipiant; quia tale onus non est Accessorium Professionis Religiosæ contra *Navarrum*, sed talis status Religionis particularis; multi enim sunt Religiosi professi, qui ex vi professionis non tenentur ad horas canonicas, nisi ex peculiari aliqua lege sui ordinis post Professionem obligentur; ergo corruente statu Principali talis Ordinis, corruit etiam Accessorium obligationis ad horas canonicas.

9. Idem puto dicendũ probabilius nõ teneri expulsos à Religione ad Vota par-

particularia, quæ ultra tria essentialia emittuntur in quibusdam Religionibus, ut Votum abstinentiæ á carnibus in Religione Sancti Francisci de Paula. *Ita Vega in summa tom. 2. cap. 86. casu 16. Sanchez in Decal. lib. 6. cap. 9. num. 56.* cui adhæret tanquam probabili *Castropal. par. 3. tract. 16. disp. 4. pun. 24.*

Probatur. Quia similia Vota sunt Accessoria ad statum particularem illjus Religionis, & non ad Professionem Religiosam: nam Paulinus, v. g. non obligatur ad talem abstinentiam à carnibus, ut Religiosus, sed ut talis Religionis, & status Religiosus; ergo deficiente eo statu, qui est principalis, cessat Accessorii obligatio particularium votorum. Excipe Votum de non petenda, aut acceptanda dignitate extra Religionem, ex Decreto *Urbani VIII. in Append. Bullarii volum. 4. sic incipient. Cum sicut accepimus.*

Opinio contraria est communior, hanc tamen puto ex ratione allata probabiliorem. Quis enim vellet se obligare Voto perpetuæ abstinentiæ à carnibus, nisi in tali Religione vivendo? Et quod dicitur de Ejectis, dicatur

etiam

etiam de Episcopis exeuntibus à Religione.

10. Quartò Resolves. Hominem Christianum, qui ex legitimo impedimento nequit satisfacere præcepto annuæ Confessionis, non teneri locò Confessionis elicere actum contritionis. Ratio est, quia ideo contritio, vel Attritio præcipitur in quantum est pars Sacramenti Pœnitentiæ, & ut sic ejus Accessorium; ergo si homo excusatur aliquando à Confessione, excusabitur etiam ab Accessorio contritionis, vel attritionis. *Coninch. de Sacram. Pœnit. disp. 3. dub. 3. n. 23. Filliuc. apud Bardum hic.*

Non tamen nego teneri aliquando hominem ratione alterjus Præcepti naturalis, & divini elicere actum contritionis ad recuperandam Dei amicitiam; & hæc obligatio est per se ratione charitatis, non ratione dependentiæ à Confessione præcepta. *Suarez in 3. par. tom. 4. disp. 15. sect. 6.*

11. Quintò Resolves. Privilegium alicui concessum assistendi divinis Officiis tempore interdicti, v. g. generalis localis, privantis ex se habitantes assistentia divinis Officiis, & Ecle-

clesiastica sepultura, ut in *Textu in c. quod in te de pœnit. & remiss.* & *c. si Civitas, c. alma mater de sent. excomm. in 6.* non se extendere tanquam ad quid Accessorium etiam ad Ecclesiasticam sepulturam. Probatur. Quia sepultura Ecclesiastica non est Officium divinum, sed Actio, cui illud est annexum; Item. Officium divinum est Principale, & Ecclesiastica sepultura non est illius Accessorium, quia sunt effectus inter se separabiles, & distincti; ergo uno concesso non trahitur alter necessariò in consequentiam. Confirmatur ex *Gloss. in Clement. unica de sepult. vers. á iure*, ubi admittens posse celebrari divina Officia quatuor illis solemnitatibus tempore Interdicti, negat tamen posse Mortuis dari Ecclesiasticam sepulturam. Ita sentiunt *Ugolinus de censuris tab. 5. cap. 9. §. 3. n. 2. Suar. tom. 5. in 3. p. disp. 35. sect. 1. n. 14. Coninch de censur. disput. 17. dub. 8. n. 55. Gaspar Hurtadus eod. tractat. difficult. 9. & alij.*

12. Sextò Resolves. Ecclesia Monasterii polluta, censeri etiam pollutas, tanquam accessorias Capellas

in

in eodem Monasterio extantes, dummodo Capellæ contineantur intra parietes principales Ecclesiæ; Quia sic continuatæ, & intra eosdem parietes sunt Accessoriæ ad Ecclesiam; ergo quo ad hunc effectum sequuntur naturam sui Principalis. Sic *Ugolinus de potest. Episcop. c.29. §.6. n.1. vers. His igitur modis. Alterius de interd. disp.3. c.2. & C. Fagundez de primo præcept. Eccles. lib.3. c.14.*

Secus verò, si Capellæ disiungantur ab Ecclesia uno, aut altero pariete; quia tunc non sunt Accessoriæ ad Ecclesiam. Item probatur á simili de Cęmeteriis; nam ex *c. unic. de consecrat. Eccl. vel Altar. in 6.* Non violatur Cęmeterium, violata Ecclesia, nisi inter hanc, & illud sit contiguitas. Item *ex eodem cap.* Si plura sint Cęmeteria sibi invicem cohærentia, pariete tamen divisa, vel quod de uno ad aliud pateat additus per mediam portam, uno violato, aliud non violatur; ergo à simili dicatur de Capellis ab Ecclesia disiunctis &c.

Neq; dicas; Capellæ etiam distinctæ gaudent immuuitate; ergo etiam violata Ecclesia ipsæ violabuntur: nam falsa

falsa est consequentia, quia in materia immunitatis, cum sit quid favorabile, fit extensio etiam ad partes distinctas; non sic in violatione, quæ est res odiosa, juxta *Regulam XV. Odia restringi, favores convenit ampliari*.

13. Ex dictis infertur, quod deperdita consecratione Ecclesiæ, non perdatur consecratio Altaris; quia Altare non est Ecclesiæ Accessorium ex *Barbos. in Collect. cap. ad hoc num.* 4. *de consecrat. Eccles.* Sed Principale per se existens, etiam respectu Ecclesiæ; nam Ecclesia, ejusque ornamenta ad ipsum diriguntur, in quo Sanctum Sacrificium perficitur; & si consecratur Ecclesia, multò magis est consecrandum Altare. *Sotus in 4. dist. 13. q. 2. art. 3. post primum. 28. Argumentum S Thomæ vers. Quod si templum.*

14. Septimò Resolves. Facultatem concessam ex vi *Trid. sess. 23. de Reform. cap. 9.* Episcopis habentibus iurisdictionem, non Titularibus, ordinandi suum familiarem, idest triennalem manentem cum ipso, & in ejus obsequio, non esse extendendam ad facultatem dispensandi in Interstitiis; quia una non est alteri accessoria, cum facul-

cultas ordinandi, quæ est Principalis possit existere sine facultate dispensandi, expectato tempore in jure præscripto pro ordinatione; ergo &c. Item facultas concessa Episcopis ordinandi suum familiarem triennalem, aliàs non subditum, est à jure exorbitans: ergo non est extendenda ad dispensandum. Antecedens probatur ex jure communi *in c.* 1. *dist.* 67. *& c. cum nullus de temp. ordin. in* 6. *& in Trid. sess,* 23. *de reformat. cap.* 8. ubi disponitur, unumquemque esse à proprio Episcopo ordinandum: idest ab Episcopo Domicilii, vel originis: igitur talis facultas est exorbitans &c. & consequenter non extenditur &c. *ex Regula* 28. Quæ à jure communi &c. Ita *Navarr. de temp. ordin. consil.* 13. *Sayr. Zerolla, Riccius, Rodriq. in sum. par.* 2. *Garzias de Benef. cap.* 5. *partis secundæ num.* 87. *multique; Alii apud Bardum in hac Reg. num.* 64. *contra nonnullos affirmativam tenentes.*

15. Octavò Resolves. Judicem Ecclesiasticum ferentem sententiam de invaliditate Matrimonii, posse cognoscere causam de Dotium restitutione. Probatur: Quia Matrimonium, & Dos

& Dos inseparabiliter procedunt; ergo Iudex jus dicens de Principali, quod est Matrimonium, potest judicare de Dote ejus Accessorio. Item. Eadem facultas committitur super utrunque Iudici delegato judicanti de valore Matrimonii, *ex Canone allato á Barbosa in Collect. cap. de prudentia, de donat. inter Virum, & Uxorem.*

16. Nonò Resolves. Legatum rei principalis ex natura sua semper comprehendere Accessoria: probatur ex *tradita Regula de Accessorio*: Ad cognoscendum autem quando annexa rei legatæ dicantur verè Accessoria ipsius rei legatæ, & quando non, sit.

17. Regula generalis. Si in Legato una res legetur, & coniungatur cum altera per dictionem, *Cum*, tunc una res erit principalis, & altera accessoria ex sententia communi: si verò legetur per dictionem: *Et*, tunc una, & altera res per dictionem, *Et*, copulata, erit principalis: quod etiam dicendum est, si una res non possit esse alteri Accessoria: nam tunc ambæ erunt res principales, quamvis copulatæ cum illa dictione, *Cum*, quæ idem erit cum dictione, *Et*: & faciet sensum

istius.

istius, ex *Oinotomo in lib. i. instit. lib. 2. de legatis tit. 2. §. si quis Ancillas n.* 10. V.G. Si quis dicat, lego Equum cum Bove, idem erit, ac si dicat, lego Equum, & Bovem, quia unum non potest esse Accessorium alteri, sed ambo sunt principales. Si verò dicat lego Titium servum cum peculio, ut habetur in *l. 1. ff. de peculio legato*, dictio, *Cum*, facit peculium accessoriè conjungi cum Titio servo: si autem dicat Titium servum, *Et* peculium, facit utrunque Principale, quia peculium respectu servi potest esse, & Principale, & Accessorium. Ita *Canonistæ Sanch. lib. 7. in Decal. cap. 1. n. 22. Bartol. in Authent. Ingressi C. de sacr. sanct. Eccl. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt.* 70. *num.* 10. & colligitur ex *l. si cui fundum, ff. de fund. instru. leg.*

18. Supradicta doctrina nihilominus parum valeret, & duplex illa dictio, *Et*, & *Cum*, in suo proprio significato non esset accipienda, quando ex mente Testatoris clarè constaret, unum voluisse legare, ut Principale, & alterum, ut Accessorium per dictionem *Et*. Et è contra per dictionem, *Cum*, unum, & alterum, ut duo Principalia;

 nam

nam tota vis Legati pendet ex voluntate Testatoris legantis. Ex hac Regula concludes.

Quod si legetur prædium aliquod cum peculio, prædium debetur legatario cum peculio: nam hoc est Accessorium sequens suum Principale: & si nullum esset legatum respectu prædii, quod est principale, nullum esset etiam respectu peculii, quod est Accessorium.

Item si legetur Vacca prægnans, si vacca moriatur, legatum corruit etiam respectu Vituli Accessorii; Secus autem, si legata fuisset vacca, & vitulus: tunc enim ambo principaliter venirent per dictionem, *Et*, ut ex Regula tradita patet.

19. Decimò Resolves. Prælatum, cui mittitur subditus à proprio Episcopo, ut ab eodem alieno Prælato sacris initietur, non posse cum tali subdito dispensare ab irregularitate, aut ab alio impedimento, virtute primæ facultatis. Ita *Riccius in praxi tom.4. resol. 117. Navarr. l. 1. consil. de tempor. ordin. consil. 12. in secunda edit. & Sanch. de Matrim. l.8. &c.*

Probatur. Quia tale impedimentum

tum

tum non est Accessorium respectu Ordinationis, neque unum sequitur alterum necessariò, neque est eadem ratio in utroque, sed tantum per accidens impedimentum, & facultas ordinandi coniunguntur in unum. Et ex hoc patet responsio ad *Dianam p.10. tr.3. ad Angelum. Henriquez. Majolum &c.*

Item ista duo ex natura sua sunt diversa, & separata; ergo ex uno non debet alterum inferri: nam ex diversis, & separatis non est recta illatio, ex *c. ad audientiam de decimis*, & *l. Papinianus, ff. de min. 25. ann.*

20. Vndecimò Resolves. Clericum in sacris, dispensatum à Pontifice, ut Vxorem ducat, censeri etiam accessoriè dispensatum ab Officio divino persolvendo. *Sayrus in decis. tit. de celebr. miss. decis. 23. Diana part. 8. tr.3. resol. 24. Sanch. Squillante, Ricc. & alij apud Bardum hic*, contra *Bonacin. Trullench. &c.*

Probatur. Quia obligatio castitatis, & officii sunt accessoria, & ex legis dispositione concomitantur sacrum statum Clericalem: ergo si dispensetur Clericus in sacris à statu Clericali, dis-

pensatur etiam ab onere officii accessorio illius status ; & ideo de uno ad aliud fit extensio , quamvis in odiosis , propter necessariam connexionem cum Principali. Hæc est responsio ad Adversarios.

21. Duodecimò Resolves. Capellam existentem in Cathedrali , non posse consecrari , si ipsa Ecclesia sit consecrata. Probatur. Quia Capella est accessoria ad Ecclesiam ; ergo consecrata principali, remanet & Accessorium consecratum. Consequentia patet ; quia Ecclesia retinet formam consecrationis : ergo per eandem formam omnis pars Ecclesiæ perficitur, ex *Gloss.* confirmatur, *cap.1. vers. Altare de consecrat. Eccl.* ubi ait, quod si aliquid addatur Altari consecrato , non execratur, sed totum remanet sacratum. Idem habetur *eo.tit.c quod in Dubiis* .

Sicque ex doctrinis suprapositis patet sensus Regulæ expositæ . *Accessorium naturam sequi congruit Principalis* .

REGULA XLIII.

Qui tacet, consentire videtur.

Ex *l.2. §. voluntarium, ff. solut. matrim.*

REGULA XLIV.

Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.

Ex *l. qui tacet* 185. *ff. hoc titulo.*

CAPUT UNICUM.

Utriusque Regulæ una explicatio:

1. FUndamentum generale: Qui tacet in sibi favorabilibus, & non tenetur loqui, assentire videtur: & qui tacet, quando tenetur, & potest loqui, consentire videtur, saltem virtualiter. Ex hoc Fundamento.

2. Resolves Primò. Te consentire,

& acceptare, si quis tibi promittat, & donet aliquid, si taceas, neque contradicas.

Probatur ex Fundamento Regulæ. *Qui tacet in favorabilibus &c.* Item ex *l. civili, qui patitur, ff. mandati.* Vbi decernitur, quod si Titius, te præsente, & tacente, mandet v.g. sorti, ut aliquid tibi solvat, censeris te veluti mandasse Titio, ut ipse sorti mandaret. *Bonac. de contract. disput. 3. q. 11. §. 11. p. 2.*

3. Te consentire, & ratum habere, si quis, te præsente, & tacente, fide jubeat, ex *l. si remunerandi §. si passus, ff. mandati.* Vbi *Rubrica Bartol. Qui patitur aliquid fieri, quod ad sui commodum spectat, mandare censetur.*

4. Filios consentire, si Parentes pro ipsis contrahant præsentibus, & non contradicentibus, ex *cap. unic. de desponsat. impub.* Vbi statuitur oriri impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus à Parentibus pro filiis contractis: nam hoc præsumitur factum in filiorum favorem cum Parentes ceteris paribus supra omnes diligant filios, ex *l. isti quidem, ff. de eo quod met. ca.*

5. Idem

5. Idem resolves de Matrimonio, si coram Parocho, & Testibus pro filiis præsentibus, Parentes consensum exprimant. *S.Thomas in 4. d. 27. q. 1. art. 2. Sotus. Victoria. Sanch. l. 2. de matrim. disp. 31. nu. 1. & alii.* Quod etiam verificatur de Tutore, Curatore in favorem Pupillorum, & Minorum. *Diana par. 3. t. 4. resol. 70. Gasp. Hurtad. de Matrim. disp. 13. n. 49. Coninch. eo. tract. disp. 21. dub. 3. n. 34.*

6. Taciturnitas tamen Puellę non accipitur pro consensu, si extraneus contrahat nomine ejus præsentis, & tacentis: nisi extraneus sit ad hoc electus, vel Puella externè saltem signum consensus ostendat: & hoc ex præsumptione amoris Parentum erga filios, quęrentium eorum commodum, quod non præsumitur in extraneis.

Secundò Resolves. Reum coram Judice legitimè interrogante, si taceat præsumi fateri: nam potest, & tenetur in tali casu respondere, *c. 2. vers. verum ff. de confesso. l. 6. Laym. l. 1. tract. 2. cap. 3.* Secus verò, si quis taceat extra judicium interrogatus, aut in judicio, sed non á Judice; quia tunc respondere non tenetur.

8. Sedentem in Concilio, aut Capitulo, si non obstet iniquæ constitutioni, aut Electioni, reclamando, si utiliter, idest fructum sperando, & sine gravi damno possit: videri consentire. Ita *Innoc. cap. 1. de his, quæ fiunt á majore parte Capituli. Abbas ibid. n. 3. & in c. 2. n. 9. de Simon.* Consensus hic intelligitur quo ad peccatum, & pęnam, non quo ad validitatem Actus: nam taciturnitas in re gravi toti Communitati præjudicanti, non est pro consensu accipienda. Sic *Abbas c. in causis, C. Cumana de Elect. Sylv. v. Electio 2. q. 12. Laym. supra cit.*

9. Tertiò Resolves: Regulam valere de Principe, vel Prælato vidente, aut sciente, sed non contradicente, seu non impediente actionem, si possit absque scandalo, & gravi incommodo impedire: v. g. si videat Confessarium audientem confessiones non habentem jurisdictionem, vel suspensum, vel irregularem, & taceat, videtur illum dispensare, & jurisdictionem tribuere. *Laym. l. 1. tract. 2. c. 3. n. 3.*

10. Regula generalis ex *Sanch. l. 3. de matrim. disp. 35.* quod ubi requiritur licentia ad valorem actus, sufficit tacita,

cita, ac præſumpta de ratihabitione præſenti, non futura, ut alibi dictum eſt: At verò, ubi licentia non requiritur ad valorem actus, ſed tantum ad licitum ordinem: tunc ſufficit ſpes, & præſumptio ratihabitionis futuræ: quia effectus Actus non poteſt ſuſpendi, aliàs vel actus nullus erit, vel ſi tunc validus exiſtit, ratihabitio debet eſſe de præſenti, à qua validitas actus tota dependet.

11. Quartò Reſolves: Validum eſſe Sacramentum Matrimonii, ſi tempore, quo alienus Sacerdos aſſiſtit, Parochus proprius præſens, & videns aſſiſtentiam illam, taceat, dummodo poſſit contradicere, ſi velit.

Item poſſe ſubditum eſſe executorem Teſtamenti, ſuppoſita licentia tacita, vel præſumpta ſuperioris cum ratihabitione de præſenti: ſecus verò de futuro ex jam dictis: quæ licentia ſupponit prohibitionem factam Religioſis, ne fiant executores Teſtamentorum, in *cap. Religioſus de Teſtam.* & *in Clem.unic.de Teſtam.*

Prob. Quia ſuperior videns, & tacens, potenſque impedire, ne Religioſus tale munus ſuſcipiat, vi-

detur assentire. *Sylvester, v. Testam. quaest. 2. dicto 5. in fin. Sanch. in Summa l. 6. c. 11. nu. 11. Franciscus Carpius de Execut. & Commiss. Testamentarijs, l. 1. num. 13.*

Hanc tamen facultatem non possunt concedere subditis.

Superiores Sancti Francisci de Observantia, & Reformatorum; quia tale officium prohibetur in *Clem. exivi §. porrò de verb. signif. vers. cumque dicti Ordinis.* Hæc sint satis de *Regula 43.*

12. Quò ad quadragesimam quartam, sit hæc brevis explicatio: Qui præsens est, & tacet, quando non tenetur loqui, & potest loqui, nulla posita coniectura extrinseca, quæ negationem, vel confessionem importet, neque negat, neque affirmat, quia inter affirmationem, & negationem datnr medium.

RE-

REGULA XLV.

Inspicimus in obscuris, quod verisimile est, vel quod plerumque fieri consuevit.

Vide quæ dicta sunt *in Regula XXX.* in qua, quæ ad hujus Regulæ notitiam scitu sunt necessaria, sufficienter examinantur.

REGULA XLVI.

Is, qui in ius succedit alterius, eo jure, quo ille uti debet.

Alia Regula habetur in Civili: *Qui in ius, dominiumve alterius succedit, jure ejus uti debet*, in *l. Qui in ius*, *ff. eo. tit.*

CAPUT I.

Explicantur termini Regulæ.

1. SUccessor hic propriè dicitur, qui in locum, ideft vel in munus, vel in dignitatem, vel in

bona, vel in jura alterius succedit, id-est subit vel dignitatem, vel jura &c. diciturque propriè hæres juris, ut in *l. quoties, §. hæres de hæred. instituend. &* *l. nihil* 14. *ff. de verb. signif.* Qui heres, si succedit in omnia bona defuncti, dicitur universalis, & strictè vocatur successor: Si verò succedit in aliquod jus singulare, ut Legatarius, Donatarius, Emptor rei singularis, dicitur [vt vult *Dynus*] successor in rem, *l. quadam §. is autem ff. de edendo*.

Ratio autem dispositionis hujus Regulæ est, quia ex juris fictione hæres censetur una, & eadem utriusq; persona. *Gloss. hic in fine. Peckius n.* 11.

CAP. II.

Aliqui Casus proponuntur pro foro fori, in quibus Regula valet.

2. PRimò. Valet in Contractibus, ideo Conventio facta in vita à Defuncto, servanda est à successore, *c. Eleutherius* 18. *q* 2. *ubi Glos.*

3. Secundò. Valet in Iudiciis: ita ut teneatur successor causam coram eodem Iudice prosequi, coram

quo

quo defunctus eam pertractabat; *l. hæres absens, ff. de Iudic. Peckius. num. 6. & alii apud eum*. Vnde Laicus hęres Clerici coram Iudice Ecclesiastico debet conveniri, si apud istum à Clerico vivente lis fuerat contestata, & è contra, si Clericus fiat sęcularis successor, & his erat apud Iudicem sęcularem incohata, coram Iudice sęculari Clericus debet conveniri. *Covarruvias pract. quæst. cap.* 8. cui favet *textus, in l. ubi acceptum, & l. venditor, ff. de Iudiciis*, contra nonnullos, quibus contradicit *idem Covarr.*

4. Tertiò. Condemnatur hęres ad solvenda debita, & pęnas pecuniarias, ad quas fuit condemnatus ejus prædecessor, & non solvit, vel Magistratui, vel alteri, qui ex vi condemnationis jus talis solutionis acquisivit, secus verò quoad pœnas corporales.

5. Quartò. Quid quid dictum est de hærede immediato, intelligitur etiam de mediato, sub nomine hæredis comprehenso, ex *l. hæredis appellatio, ff. de verb. signif.* etiam si hæres sit in aliqua parte tantum

tum hęreditatis, in qua Personam defuncti repræsentat eo modo, quo hæres universalis; hæres enim ejus, qui Titio hęres fuit, Titio quoque hæres videtur esse, eodemque utitur iure, quo Titius utebatur, *l si quis filius, ff. in fin. de acq. hæred.* Vide *Tiraquel. de retract. convent. §. 1. Gloss. 6. à 21. & seq. Peckius hic nu. 8. ampliat. 2. alijq; apud ipsum:*

6. Quintò. Hæres non potest ullo modo ex propria persona contra factum defuncti agere, ita est ad jura defuncti ligatus. Exemplum sit de Matre, quæ adhuc vivens bona paterna, quæ ad filium suum spectabant, vendidit, cum ea vendere non posset; si filius suæ Matris hæres instituatur, & hæreditatem adeat, non poterit bona à Matre vendita revocare, ex *l. cum à Matre C. de rei vendic. l. venditrici succedenti C. de reb. alien. non alien. Ubi Gloss. & alij.*

CAP. III.

Exponuntur aliqui Casus, in quibus Regula fallit in foro fori.

7. PRimò fallit in Privilegio, quo Mulier præfertur pro dote aliis Mariti creditoribus, quia illud non transit ad hæredes ipsius Mulieris, *l. scire debes C. de privileg. Dotis*; limitat tamen *Glossa* de hæredibus extraneis, non de filiis, ad quos transit non jure ordinario, sed jure filiationis.

8. Secundò fallit in Privilegio, quo Vir potest revocare donationem, quam fecit Vxori, & Vxor, quam fecit Marito, *l. cum hic status, §. ait ratio ff. de donat. inter vir. & vxor.* nam hæc potestas non transit ad hæredes, sed morte donātis donatio cōfirmatur.

9. Tertiò fallit in facultate, quam habet Donator revocandi donationem ratione ingratitudinis, *l. fin. C. de revoc. donat.* quæ non transit ad hæredes, cum præsumatur in morte Donantem Donatario injuriam remisisse. *Glossa ibi, & Peckius hic.*

10. Quar-

10. Quartò fallit Regula in officio executoris relicti in Testamento; quia tunc videtur eligi industria Personæ, ideo tale munus non transit ad hæredes. Sic *Glossa cap. 2. de Testam. vers. mortuo in 6. Francus* ibidem §. sanè *num. 6. aliique* apud ipsum. *Sanch. l. 4. cons. moral. cap. 1. dubio* 41. *num.* 3. secus tamen nisi contrarium expresserit Testator; vel si officium executoris committetur aliquem ratione dignitatis, quam habet, nam tunc hęres succedens in eandem dignitatem, in idem etiam officium executoris transiret. *Sanch. loco cit. num.* 4. Et pro hujus Regulæ completa notitia, sit

11. Fundamentum generale. Omnes actiones, tam activè, quam passivè in hęredes transeunt; & quod defuncto profuit, vel nocuit, similiter & ipsis prodest, vel nocet, ex *l. cum hæres* 11. *ff. de divers. tempor. præscript.* exceptis tamen personalibus, ut sunt Privilegia personalia, de quibus supra dictum est, quæ personam sequuntur, & extinguuntur cum persona, ex *Regula septima iuris*. Vnde eleganter Paulus I. C.

in

in *l. in omnibus* 68. *ff. hoc tit. In omnibus* [inquit] *causis id observatur, ut ubi personæ conditio locum facit beneficio, ubi deficiente ea, beneficium quoque deficiat*. Ex hoc Fundamento.

12. Resolves. In foro conscientiæ transire ad hęredes onus adimplendi vota realia, non Personalia defuncti: etiam si defectu alicuius solemnitatis, vel ob dubiam mentem Testatoris, vel si hoc ipse in Testamento non expresserit, ita ut hæredes in foro externo ad ea implenda cogi non possint, quod habetur in fine *legis secundæ, ff. de pollicit.* his verbis. [Voti enim obligationem ad hæredem transire constat] *Glossa ibi verbo voti*. Ita *Sanchez in Decalog. lib. 4. numer. 25.* Ratio est; quia Votum obligat Personam, ut Dominam rei promissæ, verb. gr. pecuniæ, &c. igitur cum hæredes transeant in iura Personæ defunctæ, eandem repræsentant personam defuncti, & rem, dominiumque possident cum eodem ordine. Neque obligantur ex vi voti, cum fuerit actus ejus voluntatis, sed ex vi con-

contractus; si enim voluntariè hæreditatem adiere, censentur se ad illius debita, & Vota voluisse obligare. *Sanch. cit. n. 25. & 28.*

13. Item. Circa Vota, quæ non sunt totaliter realia, sed mixta, v. g. Votum peregrinationis ad loca Sancta, eisdemq; offerendi eleemosynam: Resolves teneri heredes ad partem realem, ideſt ad offerendam eleemosynam, si illa pars realis sit per se, & expressè intenta; si veró pars realis non sit per se intenta, sed accessoriè tantum se habet ad Votum personale Peregrinationis; non teneri ad expensas, quia se habent accessoriè ad Votum personale Peregrinationis: quo, ut Principali corruente, corruit & ejus Accessorium, ut in *Regula de Accessoria* dictum est. Ita *Azor. instit. moral. part. 1. lib. 11. c. 16. q. 15. Sanch. cit. nu. 30. aliique.*

14. Item. Si Votum fuit disiunctivè emissum, partim reale, & partim personale, & quælibet pars, seu alterutra potuisset ad libitum voventis adimpleri: si partem personalem defunctus elegerit, quamvis eam non adimpleverit: Resolves non teneri

hæ-

hæredem ad alteram realem; quia cessante in vovente obligatione respectu partis realis ex electione partis personalis, nulla extat obligatio in hærede; non quoad realem partem, quia ex facta electione partis personalis à vovente in vita, cessavit totaliter: non quoad personalem; quia, ut diximus hæres non tenetur adimplere vota personalia defuncti.

Si tamen nullam partem elegerit vovens, neque adimpleverit, tenetur hæres ad votum reale: nam ad personale non obligatur.

Clara sit igitur *Regula* ex jam dictis; *Quod is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debet.*

REGULA XLVII.

Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

Ratio fundamentalis hujus Regulæ est, quia ignorantia est nobis congenita, scientia verò extrinsecus advenit: ergo prius supponitur quod ex natura inest, quam

quod

quod aliunde adveniendum est. Limitatur tamen quo ad ea, quæ quisque ratione officii scire tenetur: *non enim excusatur Pastor, si lupus oves rapit, & Pastor nescit, ait D. Gregorius*. Tunc sine dubio scientia præsumitur, nisi ignorantia probetur. Cętera inquire ex *Regula* 13. ubi satis de hac materia actum est.

REGULA XLVIII.

Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura.

Confirmatur Regula à pluribus legibus civilibus, ut à *l. jure naturæ, ff. eo. tit. l. naturaliter §. fin. ff. de condit. indeb.* & videtur traducta ex *c. suam* 19. *circa finem extr. de pœnis*.

CAP. I.

Sensus Regulæ exponitur.

1. HÆc Regula, quæ fundatur in lege naturali, dictat cui-

cuique alterius injuriam, vel injuſtam jacturam non poſſe licitè aſſumi pro fundamento propriæ locupletationis. Magnum tamen diſcrimen invenitur inter hanc Regulam canonicam, & legem civilem ſupracitatam; quia & ſi utraque idem importet ſignificatum diſcordes tamen inter ſe reperiuntur in modo ſignificandi. Præſens igitur Regula loqui videtur modo diſiunctivo per illam particulam, *Vel*, cum alterius injuria, *Vel* jactura; Lex verò civilis modo copulativo, dicendo, *jure naturæ Æquum eſt, neminem cum alterius detrimento, & jniuria locupletari*; Vt igitur iſtæ duæ Regulæ concordes incedant, dicendum eſt illam dictionem, *Vel* in Regula canonica ſumi copulativè, non diſiunctivè, ita ut ſenſus ſit, Neminem deberi locupletari, quando iſta duo ſimul concurrunt, & jactura, & injuria alterius; falſa enim eſſet dicta Regula ſumpta diſiunctivè, & ſenſus eſſet; Neminem deberi locucupletari, quando unum ex alterutris concurreret vel injuria, vel ſola jactura, quod falſum apparet: quia po-

poteſt quis locupletari etiam cum damno, & jactura alterius, non tamen cum injuria damnificati, quando id fit cum juſtitia, & ex vi legum. Ita ſentit *Maynerius in d. l. jure naturæ ff. eo.* multa dicens pro concordia iſtarum legum. Vide *Menoch. conſil. 787. n.19.* probantem dictionem illam, *Vel*, aliquando ſumi copulativè ex *l. cum quidem §. itaque de verb. ſignif. Barboſ. tract. de dictionibus uſu frequent. dict. 415. Similiter Bartol. in l. ſi is qui, §. verum n.2. de rebus dub. Baldum, & alios apud Barb. cit.* & præcipuè ſumitur copulativè dictio, *Vel*, quando aliquod ſequeretur abſurdum, ut in propoſito apparet.

CAP. II.

Exponuntur Caſus, in quibus Regula currit, & in quibus locum non habeat in foro fori.

2. FVndamentum generale. Hæc Regula eſt infallibilis in foro conſcientiæ: quia fundatur in lege naturali: currit omnimodè in foro

foro fori, exceptis casibus spectantibus ad bonum publicum, & ad vitandas fraudes. Ex hoc Fundamento.

3 Resolves Primò. Pupillum absque Tutoris consensu mutuo ab alio pecuniam recipientem, si ad pubertatem veniens eam mutuanti restituat, non posse illam repetere, ne ditior fiat cum alterius injuria, & jactura. Sic statuit *l. naturaliter §. fin. & l. seq. ff. de cond. indeb.*

4. An verò Pupillus proximus pubertati sine Tutoris licentia possit naturaliter, & in foro conscientiæ alteri se obligari? Negant aliqui, affirmant quamplures: affirmativa videtur probabilior. Videantur *Sanchez lib. 6. de Matrim. disp. 38. n. 20. & Delugo tract. de just. disp. 22. sect.* 10. *num.* 287. Vnum tamen certum est, quod si Pupillus aliquid vendat absque Tutoris auctoritate, & pretium recipiat: si rem venditam recuperet beneficio, & privilegio restitutionis in integrum, quod habet à lege, non poterit sibi etiam pretium retinere; nam ex Regula, cum damno, & injuria alterius, pretium retinendo locupletaretur.

5. Item. Si ad Fiscum devoluantur

tur bona Emphyteutica alterius , Fiscum non fieri Dominum directum illorum bonorum , sed tantum succedere in loco Primi Emphyteutæ, cum dominio utili , & obligatione solvendi privato domino annuam pensionem , ne Fiscus cum iniuria , & jactura Domini Emphyteutecarii fiat ditior.

6. Item. Rebus Ecclesiæ ab Episcopo permutatis , si eas permutationes Ecclesiæ revocet , resolves rem alterius esse restituendam . Idem dic Ecclesiam posse repetere rem ejus venditam sine solemnitatibus : teneri tamen Ecclesiam pretium solutum restituere, quando possit probari id esse in ejus utilitatem esse conversum . *Alex. conf.*4. *lib.*3.

7. Item. Si Princeps prohiberet, ut ejus proventus augerentur, v.g. ne privata Molendina possent molire, ut lucrum totum á propriis Molendinis contiguis perciperet, resolves hoc esse injustum: quia cum alterius jactura , & injuria lucrum perciperet. *Anchar. conf.* 298.

8. Resolves tandem Posse malæ fidei Possessorem repetere à Domino expensas necessarias, & utiles, *l. planè, ff. de*

de pet. hæred. & hoc non exceptione doli, sicut possessa bonæ fidei, sed officio Iudicis; ne Dominus locupletior fiat cum alterius jactura, & jniuria; non tamen repetet expensas non necessarias. *Mayner. loc. cit. n.9. in dicta lege planè.*

9. Fallit nihilominus Regula in Usucapione, & Præscriptione, quæ propter omnium utilitatem introducta est, & hoc non solum de jure civili, verùm etiam de iure canonico, & in foro conscientiæ, si habeant debita requisita. Vide *Reg.2. & 3. á num. 5. ad* 17.

10. Fallit in exceptione non numeratæ pecuniæ, quę intra biennium continuum proponenda est, quo elapso, locupletatur possidens cum alterius jactura, ut notat *Glossa* hic. V. G. Fingit Titius se pecuniam mutuam dedisse Paulo, quam tamen revera non dedit, & illam Paulus per Chirographum cõfitetur se recepisse, & per biẽniũ Paulus Chirographum à Titio repetere nõ curavit, neq; exceptionem in Iudicio non numeratæ pecuniæ opposuit; transacto biennio non potest Paulus se opponere Titio, negando ante Judicem

Titium esse verum Creditorem, quia per scripturam verus creditor apparet; *l. in contractibus C. de non numerata pecunia*, & tunc Titius, repetendo à Paulo pecuniam sibi non debitam, fieret ditior cum alterius injuria, & jactura.

5. Hoc totum procedit in foro fori, quia lex presumit veré fuisse pecuniam mutuatam ex scriptura, quam per tantum tempus Paulus non ad se non revocavit, & exceptionem non numeratæ pecuniæ non opposuit; igitur ad vitandas fraudes, & calumnias lex declarat ex præsumptione Paulum debitorem. Ceterum in foro conscientiæ non poterit Titius exigere à Paulo, quod certè non mutuavit, ne dictior fiat cum alterius jactura &c. *Malletus in hac Reg. num. 2. Bardus hic c. 2. nu. 14.* Vera igitur est Regula semper in foro Conscientiæ, & in foro fori, admissis limitationibus enumeratis, quod Locupletari non debet aliquis cum alterius jactura, & injuria.

REGULA XLIX.

In pœnis benignior eſt interpretatio facienda.

Conſentit & Pauli I. C. Regula; *In pœnalibus cauſis benignius interpretandum eſt*, in *l. factum cuiq;* §. *fin. ff. eo. tit.* conſonat huic *l. interpretationem, ff. de pœnis*.

CAP. I.

Explicatur ſenſus Regulæ, & in quibus caſibus Regula locum habeat.

1. SEnſus Regulæ eſt, quod in dubio de pęna, quæ nam ſit delicto infligenda, gravior, an levior, tunc in pęnis benignior eſt facienda interpretatio: aliàs ubi certa à jure pęna ſtatuitur, non eſt à legis pręſcripto recedendum: quanquam ſi cauſa ſubſit, lex permittat etiam Iudici á ſtatuta pęna diſcedere, eã vel minuendo, vel augendo, *per text. in l. 3. l. 4. C. ex quibus cauſ. inf a. irrog.*

2. Fundamentum Primum, & Regula generalis. Quando lex continet verba comminatoria, v.g. ſub pęna, ſeu interpoſitione excommunicationis, privationis beneficii, erit pęna non latæ, ſed ferendæ ſententiæ; & probatur, quia, cum talis pœna oriatur à voluntate ſuperioris, neque ex parte ſubditi ſit voluntaria, ſtrictè ſumenda eſt, iuxta Regulam: In pęnis &c.

Quando verò pęna dependet à libera voluntate, & conventione plurium, inter ſe pœnam aliquam præſcribentium, v.g. ſi in Contractibus alter contrahentium promittat ſe aliquid facturum ſub hac, vel illa determinata pœna, in caſu contraventionis, verba illa important ſententiam latam, ſaltem probabiliter, ita ut promittens ante ſententiam Iudicis teneatur Promiſſario ſolvere pœnam; nam ſic contrahens vult ſe obligare ad pęnam latam, & ideò ſtrictius verba illa ſunt intelligenda. Contrarium etiam probabile eſt. Vide *Delugo tractat. de iuſtit. diſp. 22. ſect. 15. à n.* 400.

3. Secundum Fundamentum. Lex involuens participia futuri temporis de-

designat pęnam ferendam, non latam; v. g. Qui faciet hoc, erit dignitate privandus. Ratio est, quia Verbum futuri temporis excludit tempus præsens, & præteritum; ergo indicat solum rem in futuro peragendam. *Sylvest. v. excom. 1. n. 31. Avila de censur. p. 2. disp. unica c. 2. dub. 2. Reginald. in praxi fori pœnit. lib. 13. c. 24. sect. 2. 258.*

Idem importat Lex per verba imperativi modi, v. g. si quis talia perpetraverit, vos Iudices tali pęna delinquentes afficite; Ratio est, quia modus imperativus significat aliam Personam à Legislatore distinctam, á qua pęna sit Reo infligenda; ergo non latam, sed ferendam sententiam dictus modus præsignat.

Secus tamen dicendum, quando verba modi imperativi nullam dicant relationem ad Personam, à qua sit actio, vel ministerium exercendum; quia tunc latam, & non ferendam sententiam important. V. G. talia perpetrans, subjaceat excommunicationi, suspensioni &c. Item si dicatur, ipso facto sit excõmunicatus, pęnã incurrat, nam declarata criminis incursione, etiam in foro fori delinquẽs remanet pęna ligatus, si-

ne pœnæ hujus expressa declaratione. Vide *Streinium in Ptolegomenis summæ Iuris Can* §.8. *de leg. pœn. n.4.* Ad differentiam Fori conscientiæ, in quo delinquens patrato crimine, etiam occulto, & non declarato à Judice, statim ligatus existit; non tamen erit delinquens vitandus, nisi delictum publicitate, vel Iudicis Ecclesiastici declaratione laboret. Ita *D.D. communiter.* Plura dicta in *Reg.15.* hic applicari possunt.

CAP. II.

Proponuntur Casus, in quibus Regula fallit.

4. FAllit primò, quando lex imponit delicto excommunicationem, nisi aliud exprimatur, de majori interpretatur. Ita Decius in *l. in pœnali, ff. de reg. iur. Covarr. in c. Alma mater p.1. § 8. nu.5. Tolet. in sum. l.2 c.5. Bonac. de excom. disp 2. q.1. punct. 2. num. 2. Alterius de censuris lib. 1. disput. 2. c.2.*

Probatur ex *cap. penult. de sentent. excommunic.* & quamvis ibi Pontifex loqua-

quatur de excommunicatione ab homine, idem nihilominus de majori dicendum est ob paritatem rationis, ut benè notat *Suarez*.

Probatur etiam ratione. Excommunicatio importat negationem Ecclesiasticæ communionis, sed Negatio si simpliciter addatur, totum, quod post se invenit, destruit; ergo hoc vocabulum excommunicatio sine limitatione tollit omnem communionem, & consequenter majorem excommunicationem importat, per quam tollitur omnis communio Ecclesiastica.

5. Neque obstat Textus in *c. 1. de except.* Vbi vult Pontifex in exceptione facta à Reo contra Actorem, teneri dictum Reum exprimere speciem talis excommunicationis; ergo excommunicatio ut sic non importat majorem excommunicationem. Respondetur ibi præcipi non expressionem speciei excommunicationis, sed differentiæ accidentalis ratione cujus delicti sit imposita, ut cognoscatur causa delicti in Iudicio, ob quam Actor, contra quem Reus excipit, fuerit excommunicatus. *Suarez cit.*

6. Secundò fallit in materia Inter-

dicti; quia si interdicatur Civitas, &, per hoc nomen Civitatis ædificia tantum intelligantur, quæ murorum circulo clauduntur, extenditur nihilominus etiam ad suburbia, ut habetur in *c. si civitas de sent. excomm. in 6.* nam posset lex contemni, & reddi inutilis, cum Cives adirent suburbia, & ibi sacrum audire: ne igitur lex pereat, in odiosis tali casu fit extensio: melius est enim quod Actus valeat, quam pereat, ut in *Reg. 15.* dictum est.

7. Tertiò fallit quando Ecclesia interdicitur: tunc enim & Cęmeterium, & Capellæ interdicuntur, si sint eidem Ecclesiæ immediatè coniunctæ, ex *eo. cap. si Civitas*. Secus verò si inter Ecclesiam, & Cęmeterium, atq; Capellas sit aliqua separatio. Vide *Reg. 42. num.* 12.

8. Quartò fallit in Criminibus enormibus, in quibus rigor potius, quam pietas exigitur, *l. Divus vers. severè, ff. de re iud. l. respiciendum vers. planè, ff. de pœnis. Peckius hic n.* 8. Plura de hac materia videri possunt in *Reg. 15. Odia restringi &c.* quæ consonant Regulæ præsenti. *In pœnis benignior est interpretatio facienda.*

RE-

REGULA L.

Actus legitimi conditionem non recipiunt,neque diem.

Ex *l.civili l. actus legitimi ff. eod.tit.*

CAP. I.

Explicantur termini, & sensus Regulæ.

1. NOt.primò; quod Actus idem importat quod & Gestum, & Contractus largo modo, & provt in hac Regula á Pontifice intelliguntur: qui etiam appellantur legitimi, inquantum à lege, seu quocumque jure scripto,vel à natura formam acceperunt, & sub eadem forma sunt approbati,& confirmati.Ita *Decius in l.actus n. 2. Dynus hic in princ. Alciatus in l.cum ad præsens tempus, ff. si certum petatur.*

2. Hi porrò Actus non recipiunt conditionem, neque diem, ideſt non sunt capaces alicujus conditionis, & diei, quæ possint suspendere eorũ effectum in futurum eventum, vel in tale

tempus, ita ut si talis conditio de futuro, vel tempus apponatur, statim Actus invalidantur, & fiunt irriti; nam ex lege sic sunt instituti, ut confestim consequantur effectum, qui eis proculdubio repugnat, si tali suspensiva afficiantur conditione. *Covarr. de sponsal. p. 2. cap. 3. n. 4. Sotus in 4. dist. 29. q. 2. artic. 1. Sanch. l. 5. de matrim.*

3. Sed quia Papinianus, vel, ut aliqui volunt, Pomponius quosdam tantum particulares Casus enumerat in *d. l.* actus, ut sunt Emancipatio, Acceptilatio, Hęreditatis additio, servi optio, Datio tutoris, hęc lex civilis contraria videtur nostræ Regulæ canonicæ, vel quod civilis ab hac canonica corrigatur, quæ sine ulla restrictione, & indefinitè alios Actus legitimos compræhendit ab enumeratis à Papiano, qui ex natura rei, vel ex legis dispositione nequeunt diem, aut conditionem recipere; dicendum est nihilominus nullam inter has leges reperiri contrarietatem, sed in sensu *Peckij num. 2. ex Covarr. in 4. Decretal. p. 2. cap. 3. n. 4.* cui consonat *Barbosa hic n. 7.* utramq; esse concordem; in hoc tamen differunt, quod ius Civile quosdam

ca-

casus in specie exemplificando declarat; jus autem Canonicum, supponendo ipsorum naturam, eos in communi voluit explanare.

4. Neque hic loquimur de conditione impropriè dicta, quæ tendit in tempus præsens, vel præteritum; neq; de illa, quæ, & si respiciat eventum futurum, est tamen necessaria in eventu, ut si cras Sol orietur, emo à te hunc Bovem; ut de prima dicitur *Instit. de verb. oblig.* §. *conditiones*, *l. conditio*, *ff. eo. tit.* & *l. cum ad præsens tempus*, *ff. si cert. pet.* & de secunda habetur in *l. si pupillus* §. *qui sub conditione*, *ff. de novat.* Neq; intelligimus de conditione resolutiva, quæ non suspendit, sed potius est modus, quam conditio; & quamvis utraq; dicat necessitatem, inquantum tam ille, qui conditionem non servat, quam ille, qui non servat modum, non consequitur relictum, ut ex *l. prima C. de his, quæ sub modo*; differunt tamen quoad suspensionem Actus, qui per conditionem suspensivam vitiatur, non autem per modum; quamvis si iste deficiat, datur actio in judicio ex pacto modi adimplendi, ex *Gloss. in d. l. 1. verbo pro conditione*. *Ti-*

raq. de retract. lignag. §. 1. Gloss. 2. n. 34. De hac conditione, seu modo videatur *Sanch. in summ. l. 7. disp. 5. n. 60. Barbos. hic num.* 20. ex *l. 2. ff. de in diem adiect. 4.*

5. De conditione igitur propriè dicta loquitur Regula de illa scilicet, quæ actum suspendit, quatenus tendit in eventum futurum, & incertum; & est qualitas, quæ dispositioni adjecta, vel inhærens, illam in eventum futurum dubium suspendens; aliquando tamen Actus habet sibi annexam conditionem vel à lege, vel à natura, quæ etiam si exprimatur, actus non vitiatur. *Decius in l. actus. Tiraquell. in l. si unquam, v. revertatur numer. 295. Barbos. hic num. 6.* V. G. Datio Tutoris est verus actus legitimus, actus tamen valebit, si ponatur conditio. Si Tutor satis dederit, ideft securitatem per fidejussionem, *ff. qui satis da. cog. l. 1.* hæc enim conditio tacitè sibi inest à jure *l. mutuo §. sub conditione, ff. de tutel.* Item conditio posita in collatione beneficii, si vacat, quia hęc est intrinseca, si enim nõ vacat, alteri non potest conferri, *c. 2. de concess. Prabend. sic Gloss. in cap. 2. de elect. in 6. vers.*

vers. incerta circa medium. Covarruv. lib. 3. var. cap. 16. n. 2.

6. Not. insuper conditionem etiam de præsenti in Electionibus, positam annullare electionem, non ut est actus legitimus, sed quia in electionibus suffragia electorum debent esse pura, & certa. Ita *Mayner. in l. actus nu.* 28. *Barbos. hic num. 18. in fin.* His habitis; sit

17. Fundamentnm generale. Quicunque Actus, Dispositio, sive Contractus, qui à lege, vel à Natura formam accepit, & sub eadem forma fuit approbatus, & confirmatus, nequit recipere conditionem suspensivam circa futurum, & dubium eventum, & si talis addatur conditio, Actus totus vitiatur. Probatur ex Regula. Ex hoc Fundamento.

18. Resolves, Non valere hunc Actum Emancipationis: *Ego te eximo á patria potestate, si Rex mille aureos tibi dederit.* Ratio est, quia conditio doni futuri est incerta; ergo si de præsenti non emancipatur, quod est incertum, adhuc iste remanet sub auctoritate parentum. Quod similiter dicatur

tur

tur de aliis ſupra, enumeratis.

19. Reſolves etiam irrita eſſe Sacramenta novæ legis, cum ſint veri Actus legitimi, ſi tali conditione ſuſpenſiva afficiantur: nam impoſſibile eſt ſuſpendi valorem, & ſubſtantiam Sacramenti, cum actu dependeat à materia, forma, Miniſtro, ſuſcipiente, ſimulque ab intentione: igitur ſi intentio Miniſtri non eſt abſoluta, ſed ſuſpenſivè conditionata, nullum eſt Sacramentum: concedo nihilominus in ſententia probabili valere Sacramenta, & ſuſpendi effectum gratiæ, ſi omnia concurrant neceſſaria ad eorum valorem, deficiente tamen ſuſcipientis diſpoſitione; quod certò apparet in Sacramentis imprimentibus characterem, v.g. in Sacramento Baptiſmi, ſi quis cum peccato mortali baptizetur, & de illo non doleat, concurrentibus requiſitis ad valorem Sacramenti, valebit actus Sacramentalis, ejuſque effectus characteris, ſuſpenſo tamen manente altero gratiæ effectu, & data indiſpoſitione ſuſcipientis.

20. Reſolves iterum hoc idem de Matrimonio, quatenus eſt Sacramen-

tum,

tum, quia non potest suspendere ejus effectum; manente enim conditione, matrimonium non est. Confirmatur: Hæc duo sunt simul incompossibilia, Matrimonium est in eodem instanti, & in eodem instanti conditio suspensiva est: ergo &c. Item si conditio Matrimonio addita sit turpis, vel impertinens, judicatur non posita: & si contra ejus substantiam, totum annullat contractum.

21. Resolves tandem é contra cæteros Actus legitimos, ut sunt Emptio, Venditio, Stipulatio &c. non vitiari per conditionis appositionem, atque diei, cum non habeant á lege certam verborum formam & vi ideoq; dici possunt Actus legitimi conditionati.

Idem dicendum de Censuris Ecclesiasticis, quæ, cum non sint propriè, & rigorosè actus legitimi, quia non sunt institutæ, ut sub certa, & determinata verborum forma ferantur, possunt admittere conditionem suspensivam, & ferri *in diem*, idest initio talis temporis, ad differentiam hujus termini, *ad diem*, idest usque ad tempus talis diei cessabit v. g. obligatio

actus,

actus, ex *Gloss. instit. de verb. oblig. §. stipulatio v. in diem litt. M.* Sic dicatur de suspensione, & de Interdicto. Probatur ex praxi, & *ex c. praterea de appell.* v.g. *Nisi parti satisfeceris infra mensem te excommunicatum esse cognoscas. Barbos. hic n. 12. & in c. romana de sentent. excomm. 6. n. 3.*

His ergo præintellectis, habebis verum sensum Regulæ, dicentis, quod, *Actus legitimi non recipiunt conditionem, neque diem.*

REGULA LI.

Semel Deo dicatum non est ad usus humanos transferendum.

Ex c. qua semel 19. q. 3. hic, c. nulli liceat, c. pradia 12. q. 2.

CAPUT UNICUM.

Explicantur sensus Regula.

1. FVndatur hæc Regula in possessione rei Deo consecratę per

per voluntariam concessionem, quare semel à Deo acceptata, non amplius mutatur ejus voluntas, nec contra eum præscribi potest, neque sui juris obliviscitur: quod quidem intelligi potest tam de Animatis, quam de Inanimatis, & utrunque cum sui exceptione. Per inanimata intelliguntur ligna Ecclesiæ dirutæ, Monasteria, & hospitalia Episcopi auctoritaté erecta, cum suis materialibus, nempe lignis, petris &c. Jtem Calices, Patenæ, Vestes, libri &c. Imò & prædia, Vineæ, & reliquæ res Ecclesiæ; quæ & Deo consecratæ dicuntur, *ut ex cap. 2. de immun. Eccles. lib. 6. & cap. semel citat.* quæ in usum Laicorum transferri non possunt, sed vel alteri Ecclesiæ, seu Monasterio applicando; & si inutilia sint, igne sunt comburenda, *cap. ligna de consecrat. distinct.* 1. Limita tamen, nisi aliqua necessitas urgeat; nam in tali casu, etiam Calices venduntur, trabes, ligna, ac materialia Ecclesiæ pro pretio distrahuntur. Ratio autem quare alia inanimata nequeant converti in usus profanos, est eadem, quæ ex ipsomet jure deducitur, nempe, quod illa mate-

materialia, quæ partes erant Ecclesiæ, censentur etiam ipsa Deo dicata, veluti quid accessorium, ut pars in ordine ad totum corpus. *Dynus hic initio. Peckius num.3. Azor.inst.moral.p.2. lib. 9. cap.3. q.11. Barbos. de jur. Eccles. lib. 2. c.4.n.74.Strein.hic alijq;*

2. Per Animata similiter intelliguntur Personæ specialiter Deo consecratæ; limita tamen in quibusdam casibus, in quibus homines Deo per sacros Ordines, vel per tria Vota solemnia consecrati, uxorem ducunt ex Pontificis dispensatione, & ad sæculum reddeunt.

3. Neque obstat, Vota esse de jure divino, & consequenter in iis non posse Pontificem dispensare; quia in iis, quæ sunt de jure divino absolutè,& independenter ab hominum voluntate, Ecclesia nequit dispensare, ut circa materiam, & formam Sacramentorum.

Dispensat quidem in iis, quæ sunt de jure divino, sed relativo ad voluntates humanas de se mutabiles, ut sunt Vota, etiam solemnia, majori scilicet exigente bono, quia Christus Ecclesiæ commisisse creditur ob necessitates quo-

quotidie occurrentes, alioqui non sufficienter videretur provisum fuisse necessitatibus Christianæ Reipublicæ. *Diana tract.1. de potest. Pontif. part. 8. resol.73. Azor. tom.1. l.12. c.9. q 1. D. Antonini Henriquez multique alii apud Dian. cit. loco. Urban. ab Ascens. hic.*

4. Probatur, tum ex facto Pontificum, quos pluries in hoc casu dispensasse legimus; ut de *B. Laurentio Iustiniano*, qui prius Monachus Sancti Nicolai, ab *Alexandro III.* Pontifice Romano, precibus *Vitalis Ducis Venetiarum*, impetravit, ut soluto pro tempore Religionis vinculo, ad procreandam in ejus familia sobolem, uxorem duceret, & ita evenisse testatur historia.

Sic fertur de *Ramiro Aragoniæ Rege Monacho* facto.

Sic de *Casimiro primo Poloniæ Rege Monacho Cluniacensi S. Benedicti* professo, atque Diacono qui auctoritate *Benedicti IX. vel Clem. II.* à Voto, & Religione absoluto, transivit ad Nuptias, & alii apud *Dian. sup. cit.*

5. Neque dicatur hos fuisse tantum Novitios, sed non professos, quia Sanctus Ramirus fuit in Cenobio Sancti Facundi Præfectus, & Abbas, postea

stea in Pampilonensi Præsul &c. Deinde duxit Vxorem.

Probatur etiam ratione. Quia Pontifex dispensat in Voto simplici. Item potest tollere statum Religiosi, & pro tunc Vota essentialia non obligabunt. Cæterum vera est Regula. *Semel Deo dicatum &c.*

REGULA LII.

Non præstat impedimentum quod de jure non sortitur effectum.

Ex *c. non præstat hic*, ex *c. verum* 31. q. 2.

CAPUT I.

Exponitur sensus Regulæ, & quando locum habeat.

1. Sensus præsentis Regulæ est, quod illud, quod nullum est, nullum potest producere effectum; & illud dicitur nullum, quod de jure non fit, & non sor-

sortitur effectum; nam, Non fieri, & non sortiri effectum in jure idem sunt. Item, Non esse, vel nullum esse æquiparantur. Ita *Surdus decis.51.n.14. Barbos. axiom.*115.*n.2,3.* 4. Decernit ergo Regula, quod Actus ex jure nullus, vel, qui de jure non habet effectum, seu nullius est valoris, non præstat impedimentum, emolumentum scilicet, neque nocumentum. Ex dispositione igitur Regulæ, sit

2. Fundamentum generale Actus moraliter, aut juridicè nullus, nullam consequentiam infert, nullum effectum causat. Patet ex Regula. Ex hoc Fundamento.

3. Resolves Primò, hanc Regulæ dispositionem valere in Electionibus: unde electores per modum scrutinii eligentes indignum, electione executioni nondum mandata, non privantur jure eligendi pro prima tantum vice immediatè sequente, sit statuitur in *Textu cap. cum in cunctis §. Clerici, c. scriptum, §. si verò, C. Cumana in fin. de elect.* & *c. quamquam §. igitur si electores eo.tit.in 6.* Secus verò si electio suum habuerit effectum, *Dynus hic; Nav.Sayr.de cens.Castellinus de electio*-

ne

ne c. 5. num. 29. Laym. de elect. Prælati Ecclesiastici q. 77. Barbosa de iure Eccle-siast. lib. 1. cap. 19. num. 71. Aliique apud Bardum hic cap. 1. num. 2.

4. Secundò, valere in Testamentis; unde si à Legatario fiat electio unius ex duobus prædiis, sibi à Testatore relicti, si una electio non valeat ratione alicujus conditionis necessariæ, jus remanet in Legatario iterum eligendi, ex *l. 2. & 4. ff. de optione legati*; nam impedimentum non præstat, quod de jure nullum est, seu non sortitur effectum.

5. Tertiò, valere in Teste; unde prima depositione corruente ex defectu alicujus conditionis necessariæ, secunda valebit, etiam primæ contraria; nam actus iuridicè nullus, nullam infert consequentiam, seu impedimentum. Deducitur ex *c. at si Clerici de iudiciis*. *Peckius hic ampliat. 1. num. 2.*

6. Quartò Resolves, valere in sponsalibus; unde primis sponsalibus irritis ratione ætatis, vel consensus &c. nova possunt celebrari à sponso cum consanguinea primæ sponsæ in primo, & secundo gradu; quia prima sponsa-

sa-

ſalia nulla non præſtant impedimentum publicæ honeſtatis.

7. Quintò valere in Sacramentis Eccleſiæ; unde homo invalidè baptizatus, poterit, imò neceſſariò erit iterum baptizandus, *cap. 1. de Presbit. non baptiz.* Idem dicendum de invalidè ordinato; quia prima promotio invalida ad iteratam promotionem minimè pręſtat impedimentum.

CAP. II.

Proponuntur aliqui Caſus excepti á Regula.

8. PRimò excipiuntur delicta; propterea ſi Delinquens contra ius non ſortiatur effectum, ideſt Actus contra legem ſit invalidus, v. g. alienatio rerum Eccleſiæ ſine ſolemnitatibus, non effugiet tamen delinquens pęnas *in extravag. c. ambitiosè*; quia in hoc caſu nullitas actus non præſtat impedimentum, quin pęna effugiatur.

9. Secundò excipiuntur Legata, ut ſi Teſtator relinquat centum Ioanni capaci, poſtea verò idem numero le-

legatum relinquat Francisco incapaci, quamvis secunda legati institutio effectu, & validitate careat, præstat nihilominus impedimentum Ioanni, ne illius legati fieri possit particeps ; nam per secundam dispositionem ex libera Testatoris voluntate censetur á Ioanne illius legati tacita ademptio.

10. Tertiò excipiuntur provisiones, dispositiones &c. quæ alicui competunt non iure ordinario, sed jure devolutionis, quæ si ob aliquem defectum, nullæ sint, nequeunt iterari. Exemplum sit. Canonici eligentes, & per mortem, vel per renunciationem electione non subsistente, possunt iterum eligere, quia jure ordinario ad eos spectat electio; si verò electio in aliquo casu ad superiorem, v. g. Episcopum devoluatur, electione facta ab ipso, & non tenente propter aliquem defectum, vel per renunciationem electi, tunc nullitas electionis, vel renunciatio prestat impedimentum quin ab eodem nova possit fieri electio, sed jus eligendi ad eos reddibit, quorum interest jure ordinario. Ita *Gloss. in c. si electio de elect. in 6. v. integrum. Tiraquell. in l. Boves §. hoc sermone limit.* 1. *n. 49.*

n.49.ff. de verb. signif. Nota electores iure ordinario eligentes, posse noviter eligere, quando electio nulla est ipso jure, secus verò si non sit ipso jure nulla, sed possit annullari, nam tunc non possunt iterum eligere, ut voluit *Innoc. c.publicatio in princ. & ibi Hostiens. column.2.in v.nequeunt, & Baldus col.penult.vers.Quaro dicitur hic.*

11. Quartò, & ultimò fallit Regula in Delegatis, & substitutis, si enim sententia lata à Delegata fuerit nulla ex aliquo juris errore, v.g. ex defectu citationis peremptoriæ, aut alicujus essentialis requisiti in ordine juris; tunc actus juridicè nullus consequentiam, & impedimentum infert in Delegato, ne possit iterum in eadem causa judicium ferre. *Menoch. l. 1. de Arbitrar. iud.q.67.n.21.Strein. hic n. 5.* Secus tamen si erravit in forma Delegationis. Ita *communiter D. D. ex c.cum dilecta de rescript.* Vide *Menoch.* ubi plura.

Cęterum vera est Regula, quod, *Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.*

REGULA LIII.

Cui licet, quod est plus, licet utique quod est minus.

Ad Regulam 35. remitto lectorem, ubi de hac satis.

REGULA LIV.

Qui prior est tempore potior est jure.

Idem habetur in *civili l.qui balneum*, & *l.potior*, *ff. qui potiores in pignore habeantur*, & *l.si fundum C.eo.tit.*

CAP. I.

Extenditur Regula in materia de Beneficiis, & Officiis.

1. FVndatur hæc Regula in ea ratione, qua jus naturale pro labore exigit adęquatam mercedem, & in eo, quod vigilantibus, non dormientibus jura succur-

currunt, *l. qui autem 6. §. sciendum, ff. quæ in fraud. cred.*

Termini hujus Regulę de se patent; sed quia juxta hujus fundamentum variæ possunt contingere dubitationes circa acquisitionem Dignitatum, Beneficiorum, aut Officiorum, fundatæ in prioritate, & posterioritate impetrationis, & præsentationis; idcircò aliquid primò resolvam quoad impetrationem Beneficii, seu officii cum relatione ad præsentationem litterarum.

2. Quid igitur dicendum, si quis prius altero impetret Beneficium aliquod in Ecclesia determinata, an debeat præferri in acquisitione talis beneficii illi alteri, qui, quamvis idem beneficium posterius impetraverit, prius tamen litteras præsentavit? Respondetur cum distinctione; si utraque impetratio sit simplex, scilicet absque conditione; præferendus est is, qui prius Beneficium impetravit juxta Regulam. Si prior impetratio fuit conditionata, posterior verò absoluta; præferendus est is, qui absolutè impetravit, si conditio non sit adimpleta tempore collationis; secus verò si sit

purificata; ratio est, quia prima concessio, conditione non impleta, est imperfecta, & sine consensu concedentis; ergo quoties posterior in impetratione prius præsentet, prior etiam est impetratione; nam prima impetratio, conditione non posita, imperfecta remanet, ac suspensa. Ita colligitur ex *cap. si pro re. de rescript. in 6. Gloss. in exposit. casus, & alii apud Barbos. ibi num.* 1.

Si tandem utraque impetratio fuit conditionalis; præferendus est, qui prius præsentat conditione jam adimpleta; nam prior est tempore; igitur potior jure censetur, de hac materia vide *Barbos. & Canonistas cum Rebuff. in praxi Benefic.*

3. Hæc tamen Regula fallit: Primò si Pontifex, non obstante prioritate, ex plenaria sui potestate vellet posteriori beneficium conferre. Secundò, si in priori sit aliquis defectus, puta, si fuerit negligens in præsentatione, nam tunc Judex cui mavult conferre potest. *Felin. in capitulum n.* 5.

4. Fallit secundò, quando prior fuit electus à conferente iuridicè impedito, v.g. excommunicato non tole-

lerato, aut suspenso ab officio; quia tunc posterior priori præfertur, si eligatur post sublatum impedimentum. *Peckius hic ex cap. cum inter §. fin. de elect.*

5. Fallit tertiò, si prior electus sit inhabilis, & tunc posterior priori pręfertur, *c. cum nostris de concess. prabend.*

Fallit quartò, quando forma in impetratione, vel in collatione non fuit servata in priore electo, tunc enim, quia forma nulla fuit, posterior electus juxta formam pręferendus est, *c. quia propter, & c. super eo de elect.* videatur *Felinus citat. ubi multa de hac materia.*

CAP. II.

Quomodo sit Regula intelligenda de prioritate, & posterioritate Creditorum quoad Hypothecas.

7. FVndamentum, & Regula generalis. Qui prior est tempore in concursu plurium creditorum, potior est jure, regulariter loquendo, & cęteris paribus: probatur ex Regula; quia nemo potest alteri, jam in juris acqui-

siti possessione existenti, præjudicare: beatus enim est, qui possidet: aliquando tamen ex jurium diversitate prior solet posteriori postponi. Ex hoc Fundamento.

8. Resolves, Inter Creditores Hypothecarios præferendos esse eos, qui priores sunt tempore: unde tacita hypotheca prior præfertur expressè posteriori: & generalis hypotheca prior speciali posteriori: etiamsi posteriori traditum sit pignus: nam res ad alium transit cum suo onere, *l. creditor* 12. *§. fin. ff. eo. tit. c. ex litteris* 5. *circa fin. de pignoribus*. Ratio est, quia jus quæsitum, alteri invito auferri non potest, *l. id, quod nostrum*, & *l. non debet alteri ff. hoc tit.*

9. Quando verò jus quæsitum nondum est, poterit posterior priori præferri, ut re una duobus vendita, si tradatur posteriori emptori præfertur priori, sed prior emptor habebit actionem personalem contra venditorem, *l. 1. in fin. ff. de interd.*

10. Fallit tamen Regula inter Creditores Personales, & Chirographarios carentes hypotheca, vel alio jure prælationis, inter quos non datur ordo,

do, sed solum omnibus pro rata solvendum. Ratio est, quia inter hos Creditores reperitur æquale jus: ne igitur illis fiat injuria, nullus alteri est præferendus. Vide *Sylv. v. Restitutio 5. q. 5. Less. lib. 2. c. 15. dub. 6. nu. 44. Regin. l. 10. n. 148.*

11. Fallit Regula in multis casibus, in quibus posterior tempore præfertur priori habenti hypothecam, ut dicitur in secunda parte Fundamenti, quia Creditores non sunt pares in re credita, ex eorum jurium diversitate.

Fallit ergo in Creditore ratione mutuationis ad refectionem Navis.

Secundò in mutuante pro re custodienda,

Tertiò in Hypotheca dotali.

Quartò in emptione pecunia Pupilli.

Quintò in mutuo ad aliquod emendum.

Sextò in Contrahente cum Fisco.

Septimò, & ultimò in Credente pecuniam ad militiam.

REGULA LV.

Qui sentit onus, sentire debet & commodum,& è contra.

Ex *lege civili, l. secundum naturam, ff. de Reg. iur.*

1. EX hac Regula, quę sine alia explicatione & terminorum apprehensione clarè patet, duo colliguntur Axiomata; quorum primum est; Qui sentit, seu sustinet onus, conveniens est, ut ejusdem rei commodum, & lucrum percipiat. Secundum est à contrario sensu: Qui in aliqua re, seu negotio fruitur lucro, aut commodo, & oneris, seu incommodi quoque sibi annexi particeps esse debet. De primo loquitur Paulus I.C. *secundum naturam est*, inquit, *commoda cujuscunq; rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, l. secundum naturam citat.* De secundo ait Justinianus: *Nec enim ferendus est qui lucrum quidem amplectitur, onus autem, & annexum contemnit, in l. unica, §. pro secundo in fin. C. de caducis toll.* Ex hac Re-

gula, tanquam ex Fundamento stabili.

2. Resolves. Emptori post contractam emptionem, traditione nondum facta, cedere omne periculum rei emptæ: ergo & lucrum ipsi rei accedens, §. *cum autem instit. de emptio. l. 1. C. de periculo, & commodo rei vend.*

Item è contra. Hęreditatem intestati venire, ut commodum ad legitimos hęredes: ergo & incommodum, seu onus Tutelæ legitimæ. *Titul. institut. de legitima patro. tut. &* §. *ex his autem. Novell de Haredibus ab intest.*

3. Idem dicendum de Beneficiario, cui sui Beneficii fructus competunt: ergo & onus rectè suum peragendi officium, ex *c. significatum de prabend.*

Cęterum hęc Regula per omnes materias transcendentales vagatur, ut notat *Barbos. in fine explicationis hujus Regula* ex *Castil. in controv. jur. lib. 2. cap. 5. n. 56.* ideo ad veritatem istius, sufficit ut eadem res ex natura sua intrinseca includat commodum, & incommodum, & utrunque sentiatur, nisi à lege, vel à speciali conventione oppositum disponatur. *Gloss. hic declarat vers. Qui sentit onus &c.* & sic Regula patet.

REGULA LVI.

In re communi potior eſt conditio prohibentis.

Ex *l.ſabinus 28.ff.comm.divid.* & ex *l.in concedendo,ff.de aqua,& aqua pluv. arcend.*

CAP. I.

Explicatur Regula, & ad cognoſcendam ejus veritatem, & fallentiam, ponitur Fundamentum generale.

1. Dictum fuit in Regula *29. Quod omnes tangit &c.* dictionem illam, *Omnes* poſſe ſumi dupliciter, diſtributivè, & collectivè, & quid per iſtos duos terminos importetur, eorumque differentia, ibi ſatis explicata remanſit: eadem omnino intelligentia in hac Regula exigitur de illa dictione, *Communi*, quæ ideo res communis dicitur, in quantum plures tangit, ſeu ut in *Regul.29.* dictum eſt, ad plures ſpectat;

Res

Res igitur communis capitur in ſenſu diſtributivo, vel in ſenſu collectivo: ſi primo modo, ſenſus erit, *Res communis*, ideſt, cujus commodum, & incommodum ad plures in communi pertineat, ut etiam ad ſingulos in particulari ſpectet principaliter: ſi ſecundo modo intelligatur, nempè collectivè, ſenſus erit, *Res communis*, ideſt, cujus commodum, & onus ad plures ſpectat, prout unum corpus, Collegium, vel Communitatem conſtituunt, quod tamen ad neminem in particulari, & ſeorſim ſumptum pertineat: Dictio ergo illa, *Omnes* in *Regul.*29. ex dictio illa, *Res communis* in Regula præſenti ſumuntur diſtributivè: ſed quia aliquando utraque Regula fallit, cum in quibuſdam caſibus ſufficiat majoris partis approbatio in *Reg.*29. neque ſemper vera ſit 56. quod in re communi potior ſit conditio prohibentis, ideo pro utriuſque veritatis, & fallentiæ cognitione, ſeu quando prædictæ Regulæ in deciſione Caſuum intelligendæ ſint diſtributivè, vel collectivè, ſit

2. Fundamentum generale ex *Barboſa hic num.*7. Quotieſcumque Res,

vel Negotium, de quo agitur, sive sit commodum, sive incommodum ita ad singulos distributivè refertur, ut principaliter singulis seorsim, & in particulari conveniat, tunc requiritur approbatio singulorum ex *Reg. 29.* & in Re cõmuni potior est conditio prohibentis, & in hoc sensu currit Regula præsens: Quando verò commodum, seu incommodum rei gestæ non spectat distributivè ad singulos, sed refertur ad tertium, tunc fallunt Regulæ, *sicque 29. & præsens 36.* intelligendæ sunt in sensu copulativo, tuncque in 29. sufficiet majoris partis consensus, & in hac *præsenti 36.* non erit potior conditio prohibentis. Ex hoc Fundamento.

Resolves Primò. Si duo eandem domum in solidum conduxerint, uno ex ipsis recedere volente, non posse ab eo alium sui loco substitui, altero socio prohibente. Probatur: quia Res gesta, idest substitutio Personæ ad singulos distributivè spectat ratione conventionis inter Personas determinatas: ergo alter jus habet prohibendi subrogationem novæ Personæ: nam aliter pateretur injuriam ex juris violatione, quod habet in

re

re communi, & conventione. *Baldus num.* 4. *ff. pro socio*. *Glossa in l. non aliter ff. de usu, & habitatione*: *Peckius hic num.* 1. *Thesaur. recept. sentent. lib.* 5. *num.* 57. & *Streinius in hac Reg. num.* 2.

4. Secundò Resolves. Si domus à Paulo v.g. & Francisco in solidum, & æquè principaliter fuerit conducta, non posse Paulum à Francisco impediri, ne illuc Meretricem introducat. Probatur ex principiis communibus.

In re communi nemo Dominorum potest quicquam facere invito altero socio ex *l. Sabinus, ff. communi dividu.* & hoc decernitur, ne alter socius patiatur incommodum ex opere alterius socii: sed nullum esset hic, ut suppono, incommodum Francisco, & totum commodum ex ingressu mulieris redundaret in Paulum: ergo tunc non esset potior conditio prohibentis.

Confirmatur. Domus æquè principaliter quoad usum spectat ad utrunq; distributivè, commodum verò ad Paulum introducentem: ergo, ex supra posito Fundamento, si nullum sit

sit Francisco incommodum, vel non sit commune, non erit potior conditio prohibentis.

Secus dicendum, si Franciscus ex tali ingressu aliquid sentiret incommodi temporalis, vel spiritualis, v. g. Famæ scandali, seu occasionis peccandi sibi, vel aliis ibi commorantibus, nam tunc posset, imò eum impedire certò teneretur.

5. Tertiò Resolves in materia Religionis, Non posse alternm coniugum castitatem totalem vovere altero vivente, & prohibente: quia fieret injuria conjugi prohibenti, ex violatione juris ad petitionem, & redditionem debiti, quod est commodum, & incommodum utrique commune. Sic habetur *c. 135. q. 5. Gloss. hic vers. in re communi*. Secus verò, si Votum esset emissum ex utriusque consensu, vel post mortem alterius servandum: quia nullum alteri inferet prejudicium, seu incommodum.

6. Quartò Resolves, si sint duo hæredes communes, quorum unus remittat injuriam ei, qui Testatorem interfecit, si alter renuat, non esse remissam, sed potior erit conditio prohi-

hibentis; nam ſicut hæreditas eſt ſingulis hæredibus communis, ſic & remiſſio delicti erit communis, & quod omnes tangit ab omnibus debet approbari: Ita *Strein.ampliat.1.* & traditur à *Peckio in Reg. 29.* Quod omnes tangit &c.

7. Quintò Reſolves, ſi detur aliquis locus communis, v.g. Ager, Fundus &c. qui non ſit ſacer, ſed purus, non deſtinatus ad ſepulturam, ſed ad alios uſus, non poſſe ibi extraneum ſepeliri, altero ſocio prohibente: quia talis fundus ex ſociorum conventione eſt omnibus, ſinguliſque communis in ordine ad uſum illum particularem: ergo ad uſum ſepulturæ, locus ille non poteſt deſtinari ſine alterius injuria. Secus verò ſi idem Fundus ſit deſtinatus ad corpora ſepelienda: nam tunc nullum eſſet incommodum alteri prohibenti: niſi præceſſerit pactum de non ſepeliendo alienum, niſi ex conſenſu utriuſque, vel Fundus non fuerit deſtinatus pro Familia, & aliis de domo Fundatoris, ex *Inſtit. de rer. divij §. Religioſum*, ibi *Angelus. Peckius in Reg.29. Strein. cit. Reg. reſp. ad 4. obiect. Lavor. in lucubrat. var. c.7.n.5.*

8. Re-

8. Regula igitur sit generalis; Semper verificantur duæ supradictæ *Regulæ 29.scilicet & 56.* dummodo adsit conventio inter socios rei communis, & res gesta, seu negotium, quod peragitur, sit in alterius incommodum, seu socii præjudicium; secus tamen si nullum præcessit pactum, & nullum adsit prejudicium socij, sed referatur tantum incommodum Tertii, ex *Fundamento posito*.

CAP. II.

Aliqui Casus explicantur, in quibus illæ duæ supradictæ Regulæ locum non habent, ex rationibus tactis in fundamento, & Regula generali superius tradita.

9. PRimò fallunt Regulæ prędictæ in sententiis prolatis à pluribus Iudicibus: nam tunc standum est majori parti: & si minor non conveniat *l. duo ex tribus vers. sed si. ff. de re judic.* nec respicienda est auctoritas in judicando, quæ singulis convenit, sed commodum, & incommodum talis rei judicatæ, quę spe-

ctar

ctat ad Tertium, ideſt ad litigantes.

10. Secundò fallunt in remiſſione debiti; reſpuentibus enim hęredibus Defuncti hęreditatem adire, niſi à Creditoribus aliqua pars debiti remittatur, majori parte debitum relaxante, cēſetur & minor remittere, ex *l. juris gentium, & l. & ſuum, §. hodie, ff. de pact.* Idē dicendum, ſi major pars concedat debitori dilationem ad ſolvendum, non erit potiòr conditio minoris partis prohibētis. *Barb. hic n.6. cit. Afflictum d.288. n.4.*

Neq; hic major pars accipitur pro majori parte creditorum, ſed pro majori parte debiti; nam conſentientibus creditoribus majoris ſummæ, tenentur etiam conſentire creditores minoris; licet ſint plures perſonæ, ex *Textu expreſſo in l. majorem, ff. de pact.*

11. Tertiò fallunt in pręſentatione ad Beneficium Eccleſiaſticum; nam majori parte Patronorum præſentante, minor recuſans non infirmat præſentationem, ſed electio fiat Præſentati, vel dignioris ad libitum Epiſcopi, ſi adſit periculum ſcandali in tali diſſenſione præſentationis. Sic ſtatuitur in *Concil. Lateran. relato in cap. Quoniam de iur. Patron.*

12. Vi-

12. Videte igitur quomodo jus præsentandi competat singulis Patronis distributivè, & juxta *Regulam 29.* ab omnibus debeat approbari, & juxta *præsentem* : In re communi melior sit conditio prohibentis: & tamen fallit utraque, quia commodum non convenit principaliter singulis Patronis, sed Tertio, nempè Ecclesiæ, cui providetur, & Beneficiario, qui præsentatur. Vide *Barbos.hic num.7.*

Cum talibus limitationibus, ac distinctionibus explicandæ sunt supradictæ *Regulæ 29.* & 56. ut in fundamento, ac Regula generali declaratum est, quando aliter á jure non disponatur, ut in favorem Fisci, & libertatis &c.

R E-

REGULA LVII.

Contra eum,qui legem dicere potuit apertius interpretatio est facienda.

Idem statuitur in *l. Civili in l. in contrahenda vendit.ff. eo.tit.*

CAP I.

Explicantur aliqui Casus, in quibus Regula locum habet.

1. Regulariter loquendo verborum interpretatio fieri debet juxta eorum proprietatem, & communem intelligentiam: nihilominus contra dubiè loquentem, & obscurè verba proferentem, lex statuit, ut contra ipsum in dubiis ejus verba interpretentur: nam lex præsumit ita obscurè loquentes, cum potuerit clarius, & apertius verba proferre, dolosé, & malitiosè loqui ad alios decipiendos. Sic probat *Textus in l. veteribus* 40. *Verba dubia con-*

contra proferentem sunt interpretanda.

Neque aliud intelligitur in hac Regula per nomen illud; Legem, quam pactum, seu conventio, quæ apponitur in contractibus, aliisq; materiis similibus, *l. legem C. de pact. ubi Gloss. vers. legem* exponit idest conventionem, & *l. si & per emptorem §. quod si fundum ff. de actibus empt.* Ex hac Fundamentali Regulæ doctrina.

2. Resolves Primò in materia Professionis Religiosæ; si quis intra quinquennium nullam ostendat suam Professionem, veluti à se emissum tempore, quo erat annis minor, cum istud verbum *Minor* sit æquivocum ad minorem *25.* annis, & ad minorem 14. annis, contra ipsum interpretandum esse verbum illud *Minor*, quod scilicet dicere voluerit se esse minorem *25.* annis, quæ minoritas non invalidat professionem, idcircò malitia præsumitur in proferente, quia apertius loqui potuit, dicendo tunc se fuisse impuberem, & ideo ejus professionem nullam extitisse.

3. Secundò Resolves in stipulatione. Promittentem solvere alteri aliquid pecuniæ prima die Januarii, interpretari

tari à Judice pro Menſe proximo Januarii contra promittentem; quia ęquivocè eſt locutus ad Menſem proximum, & futurum Januarii, cum apertius loqui potuerit. *Gloſſ. hic verſ. Item fallit.*

4. Tertiò Reſolves in Judiciis. Si Teſtis ambiguè in Judicio loquatur; verba eadem à Judice interpretantur contra eum, qui Teſtem, & probationes producit, ex *c. in præſentia verſ. intentioni veſtræ deprobat.* ubi *Gloſſ. verſic. verbum dubium Surdus deciſ. 288. n 45. Maſcard. de probat. concl. 1363. num. 6. & alii apud Barboſ. in eod. cap. in præſent. cit. num.* 18.

Hoc tamen intelligitur de Judicio in civilibus; ſecus verò in criminalibus, in quibus quælibet obſcura probatio in favorem Rei habet valorem contra Fiſcum, & Accuſatorem. *Barth. in l. non ſolum, §. ſed ut probari nu. 2. ff. de novi oper. nunciat. Farinac. in praxi crimin. q. 86. n. 76.*

C A-

CAP. II.

Proponuntur Casus, in quibus Regula fallit.

1. FAllit Primò Regula in Judiciis respectu Actoris in principio Causæ, in petitione, in libello, seu Accusatione, si tunc verba Actoris sint ambigua, juxta ipsius mentem, & explicationem est facienda interpretatio: quia Actor habet jus proponendi, Reus veró se tuendi contra Actoris instantiam: ergo juxta mentem Actoris in principio causæ fieri debet interpretatio: secus verò in progressu Causæ, si Actor dubiè loquatur in probationibus, Testificationibus, Replicationibus &c. nam tunc contra Actorem, qui loqui potuit apertius, & clarius, fiet interpretatio, & hoc in favorem Rei ex *Regula 32. Non licet Actori num. 7.*

3. Idem dicendum de Reo in principio Causæ, si in exceptione ab ipso facta, ut se contra sibi opposita defendat, dubiê, & obscurè loquatur: in ejus, aut secundum ejus mentem verba

ba exceptionis ſunt declaranda, ex *l. ſi quis intentione 66. ff. de iudic.* Contra verò in progreſſu, ſi clarè non probet in examine exceptionis.

4. Secundò fallit in ſententiis obſcuris: nam ſi latæ ſint à Judice inferiori, vel ſuperiori, ab eodem ſuperiori fiet interpretatio. Ita *Dynus hic num.* 8. intellige de ſententia diffinitiva, in qua Judex ſuperior fungitur officio ſuo: Non autem de Interlocutoria, quæ non de ſumma controverſia, ſed de aliquo ad ipſam ſpectante, pronunciatur, v. g. de cognitione differenda, de Teſtibus producendis, ex *l. 2. C. de appell.* quia in hac ſententia unuſquiſque poteſt declarare, ut notat *Gloſſa*. Item obſcura ſententia Delegati à Judice ordinario fit interpretatio. *Dynus hic*.

5. Tertiò fallit in Contractibus, in quibus ſic eſt procedendum. Si Contractus ſit dubius, & juxta interpretationem unius tantum valeat, & ſubſiſtat, hęc erit ſequenda. *Dynus hic num.* 4.

Dummodo pars altera non obſtet, quia tunc cauſa eſſet á Judice finienda. Si verò Contractus ſecundum utram-

que

que partem interpretationis valeat ſubſiſtere, etiam ſi una ſit alteri contraria, quæ eſt veroſimilior eligatur, ex *l. ſemper in ſtipulationibus*, *ff. de Reg. iur.* Nulla tamen apparente claritate, & veriſimilitudine in alterutra parte, contra obſcurè loquentem, fiat interpretatio iuxta Regulam.

6. Quartò fallit in Privilegiis obſcuris: nam tunc á Concedente facienda eſt interpretatio, in *l. ſi imperialis*, *ff. de leg.*

Cęterum vera eſt Regula tradita, admiſſis debitis reſtrictionibus, quod, *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, interpretatio eſt facienda.*

RE-

REGULA LVIII.

Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum juramentum.

Ex *2. de pactis in 6. ex c cum contingat de jurejur. in fin.*

CAP. I.

Declarantur illi duo termini Boni Mores, & quando Iuramentum ſit illis contrarium.

QVid ſit, & quotuplex Iuramentum, ejuſque ampla materia Canoniſtis, & Theologis relinquitur pertractanda, hic ſolùm erit ſermo de iis, quæ ad hujus Regulæ captum, perducunt.

1. Sciendum eſt igitur per hoc verbum *Bonos mores* intelligi leges aliquid præcipientes, vel prohibentes, quibus homo liberè parens bonus dicitur, & quibus voluntariè contradicens, malus efficitur

in eodem genere moris; non quod leges formaliter *boni Mores* dicantur, sed Actus exerciti secundum, vel contra tales leges, boni vel mali nuncupantur in genere moris, & quidquid homo contra leges operatur, id totum certum est contra bonos mores patrasse.

2. Sensus igitur Regulæ est, quod omne Iuramentum [idem dic de Voto] quod sit contra aliquam legem, seu de re peccaminosa, veniali, vel mortali, est contra bonos mores, & ideo non est obligatorium; quia aliàs obligaretur homo ad peccandum, quod falsum est; cum Iuramentum non sit vinculum iniquitatis, *c. quanto* 18. *de jur. jur.*

Neque hoc solùm intelligendum est de Iuramento, quod est contra leges naturalem, & divinam, sed de eo, quod etiam adversatur legibus Civilibus, & Canonicis, quæ obligent sub culpa veniali, vel mortali delinquentes. Sit ergo

3. Fundamentum generale. Nullum Iuramentum, aut Votum de *Re*, quæ est contra aliquam legem obligantem sub culpa veniali, vel mortali,
est

est obligatorium, atque servandum; quia ex dictis est contra bonos mores. Hinc ex contrariis sequitur. Omne Juramentum, atque Votum, quod non sit contra bonos mores, & sine dispendio Animæ servari possit, esse obligatorium, atque servandum, ex *c. 2. de pact. in 6.* & *c. cum contingat 28. de jur. jur. in fin.*

Sed quia Juramenti obligatio dependet à lege, contra quam est Juramentum, observanda est lex, quæ si obliget ad culpam venialem, vel mortalem, non erit Juramentum obligatorium; si verò lex nullam culpam inducat, obligatorium certò erit Juramentum. Quando autem lex obliget, vel non ad culpam gravem, vel levem, tria sunt notanda.

4. Primum Notandum. Tunc censetur ex lege obligatio sub culpa gravi, quando materia rei prohibitæ, vel præceptæ erit ex natura sua gravis, vel levis; aliquando enim materia ex se erit levis, sed ratione circunstantiæ finis gravis, gravis evadet, & ad mortale obligabit, v.g. Collocutio cum Monialibus de rebus etiam honestis sine licentia Episcopi prohibetur tam sæ-

cularibus, etiam Clericis, quam Regularibus, ex *Concil. Parisf. lib.* 1. *c.* 46. ex *Concil. Masticonem* 1. *c.* 2. ex *Concil. Nican.* 2. *c.* 20. & de hoc innumera prodiere Decreta Diœcesana, atque Pontificia. Sic contra Regulares adest Decretum *Urbani VIII.* quo Episcopis limitatur facultas tribuendi licentiam Regularibus, ut loquantur cum Monialibus in primo, & secundo gradu tantum: Hæc autem locutio ex se levis est, finis autem prohibitionis gravis, ne scilicet Moniales per talem familiarem collocutionem á Dei servitio retrahantur, turpia colloquia evitentur, quæ summopere à Dei gratia, & ejus spiritu divertunt. Idem dicatur de similibus, quæ ex natura sua levia cum sint, graviter tamen possunt obligare, sub ratione finis gravis prohibita, vel præcepta.

5. Secundum Notandum. Lex sub gravi culpa obligabit, si ejus finis intrinsecus, & proximus erit gravis, ac spectans ad aliquam specialem virtutem; dico *finem proximum*; nam quęlibet lex habet finem remotum, extrinsęcum ipsi legi, intentum à Legislatoribus, idest in subditis bonorum

mo-

morum proventum. Ita *S. Thom. p. 2. q. 2. art. 1. Suarez lib. 1. de leg. c. 13. n. 3.*

6. Tertium Notandum. Lex graviter obligabit, si intentio Legislatoris erit sub gravi obligandi; aliquando enim materia præcepti, aut prohibitionis potest esse gravis, sed Legislator non intendet sub gravi culpa obligare. Ad cognoscendum autem quando Legislator intendat obligare graviter, vel leviter, circunstantiæ, & verba præceptiva sunt inspicienda. V. G. si præceptum sit in virtute Spiritus Sancti, sanctæ obedientiæ, vel juramenti præstiti; vel si fulminet pęnas graves contra transgressores. *Merolla tom. 2. disp. 4. cap. 3. dub. 26.*

CAP. II.

Resolvuntur aliqui Casus ex Fundamento generali, & doctrinis suprapositis.

7. PRimò. Iuramentum contra leges civiles respicientes bonum privatum, obligat, ut de solvendis usuris, ex *c. debitores de jurejur.* dū-

modo non sit in præjudicium tertii. Ratio est, quia lex de non solvendis usuris non obligat ad culpam, cum sit facta in favorem personæ privatæ, quæ in tali casu potest cedere juri suo; ergo si cedat cum iuramento, iuramentum erit obligatorium, & validum. Secus verò si iuramentum sit contra leges civiles respicientes bonum publicum, quia tunc erit invalidum, ut potè contra bonos mores in ordine ad bonum publicum, obligans ad culpam; materia enim iuramenti non est peccatum, neque iuramentum est vinculum iniquitatis.

8. Secundò. Iuramentum contra Iuramentum, seu contra votum emissum, est invalidum, peccaminosum, neque obligat, quia est de re illicita, quæ sine peccato nequit servari.

9. Tertiò, & ultimò. Gesta contra obligationem iuramenti, quamvis illicita, valida sunt, nisi aliunde invalida reddantur. Ratio est, quia iuramentum, & si reddat illicita gesta contra iuramentum prius emissum, non tamen reddit iurantem inhabilem ad actum faciendum ex se validum contra primum iuramentum.

10. Vnde

10. Vnde ſequitur, quod valida ſit revocatio Teſtamenti facta contra iuramentum de non revocando Teſtamentum. Item valida eſt venditio facta contra promiſſionem juratam de non vendendo. Item Matrimonium validum eſt contractum contra votum ſimplex caſtitatis, aut contra ſponſalia jurata cum alia, *ex l. traditionibus, C. de pact. l. quoties C. de rei vendic.*

Sufficiant hęc pauca dicta pro hujus Regulæ notitia, quæ non exigit per ſe, ut declarentur in ſpecie juramenta contra bonos mores, nam de his ſatis agitur in Decalogo. Sufficiat igitur ex Regula præſenti explicitè noſcere; *Iuramentum contra bonos mores, ſeu rei peccaminoſæ, non eſſe obligatorium*. Et implicitè à contrario ſenſu deducere; *Omne juramentum, quod non eſt contra bonos mores, & ſine diſpendio Animæ ſervari poteſt, eſſe obligatorium*. Vide *Reg. 69.*

REGULA LIX.

Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.

Ex *l. in condemnatione §. dolo, ff. eo. tit.*

CAPUT UNICUM.

Proponuntur aliqui Casus, ad quos Regula extenditur, ejusque limitationes afferuntur.

1. QVid, & quotuplex sit dolus, satis in *Regula 36.* visum est, circa verò alios hujus Regulæ terminos, cum ex se clarè pateant, nihil de eis occurrit dicendum.

2. Neque dolus ab intrinseco, à priori, seu directè probari potest, cum in animo consistat, ex *Gloss. in l. dolum in expositione casus C. de dolo malo*; indiciis tamen perspicuis probatur. *Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 53.* & ex conjecturis. *Menoch.*

noch. lib. 5. præsumpt. 3. per totam; Principalis conjectura est illa, quæ assignatur in utroque Iure Civili, & Canonico, & est Petitio alicujus rei facta ab eo, qui debet eandem rem restituere.

3. Fundamentum generale est ipsa Regula, vel quod dixit *Paulus I.C.* Dolo facit, qui petit, quod redditurus est (supple necessariò) quod si accipiat erit malæ fidei possessor. Probatur prima pars fundamenti ex *l. in condemnatione citat.* Item ratione probatur; quia dolosa est petitio rei, quam petens non potest retinere; ergo dolo facit, qui petit quod restituere tenetur. Probatur etiam secunda pars fundamenti; quia Possessor malæ fidei dicitur à possessione rei alterius cum malitia, quam tenetur restituere. Ex hoc Fundamento.

4. Resolves. Vsurarium dolosè agere petendo à debitore mutuatario solutionem usurarum, quas non potest petere, sed jam habitas tenetur, & potest cogi ad eas restituendas, ex *cap. nullus 14. q. 4.* & *c. debitores de jurejur.*

S 5 5. Item.

5. Item. Hæredem prohibitum á Testatore exigere debitum à Debitore hæreditario, si exigat contra prohibitionem, cogi posse ad restituendum, & repelli doli exceptione, ex *l. dolo facit, ff. doli mali, & met. except.*

6. Item. Si Maritus dissoluto Matrimonio in casu, quo tenetur dotem restituere, ipsam dotem à socero, seu dotante peteret, resolves hoc dolo facere, & esse doli exceptione ipsum Maritum repellendum.

7. Item procedit, & extenditur hæc Regula ad Personas privilegiatas, & ad causas exemptas, ideſt ad loca pia, Ecclesias &c. *Peckius ampliat. 4. Soccin. consil. 88 lib. 1. n. 10. Alciat. consil. 412. Menoch. de possess. adipiscend. remed. 1. n. 102. Mascard. de probat. vol. 2. concl. 687. n. 7. & 8. Aliique.*

8. Limitatur primó hæc Regula in casu, quo quis peteret, ut alteri restituat, ut Commodatarius petens á Fure rem furto ablatam, ut eam vero Domino restituat, ex *Baldo in l. socer, §. Lucius ff. soluto matrimonio. Menoch. de præsumpt. l. 5. præsumpt. 3. nu. 88. Mascard. de probat. conclus. 531. num. 8. & alii.*

9. Li-

9. Limitatur secundò, quando diversa est causa petitionis, & restitutionis, ut si possessio petatur à proprietario, petitur enim ut spoliatus restituatur, & per sententiam Iudicis in suam possessionem est restituendus, *l. meminerint vers. sin autem C. unde vi. Menoch. de recuper. remed. 1. num. 239. Peckius hic in respons. ad secundam obiectionem.*

His admissis declarationibus, atque restrictionibus, vera est Regula: *Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.*

REGULA LX.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

Ex *l. nulla intelligitur, ff. de reg. jur.*

CAP. I.

Quid, & quotuplex sit exceptio.

1. DE Moræ essentia, & divisione sufficienter in *Regula* 25. actum est; sed quia aliquando mora est inculpabilis, datur etiam exceptio, qua mediante morosus possit se contra Actorem tueri.

2. Exceptio igitur, cum in æquitate fundetur, ad differentiam Moræ, quæ ut plurimum oritur ex dolo, & ex culpa, est defensio, qua mediante Reus se ab Actore defendit, juxta *Azor. in summa C. eo. tit.* Differt exceptio ab Actione, quatenus Reus per illam intendit excludere, & per

hanc Actor intendit consequi quod petit Ita *Gemin.cons.95.nu.2.Tusc.litt.E. conclus.37.*

3. Exceptio alia est generalis, quæ fit sub petitione generali, non specificando aliquod particulare, quod petitur; alia est particularis, quæ consistit in propositione, seu quando Actor aliquod particulare proponit, ex *Alex. cons.181. num.2. lib.6. Tuscus concl.370.* Alia item est exceptio dilatoria, quæ causam differt; Alia declinatoria fori, quæ Iudicis incompetentiam allegat; Alia Peremptoria, quæ extinguit, & perimit intentionem Agentis. Item alia est perpetua, perpetuum habens effectum; alia temporalis, quæ valet usq; ad certum tempus. De hac fusius Iuristæ.

4. Requiritur tamen, ut valida, & efficax sit exceptio, quod sit legitima, idest ex justa causa, aliter nullius erit valoris, *l. quoties, ff. qui satis dare cog.* ideoque quando contra exceptionem potest fieri replicatio, tunc reus constituitur in mora, neq; exceptione proposita potest se tueri. Exemplum fit Si quis pactum faciat de non repetenda pecunia mutuata nisi post annum, sed hoc pactum fecerit ex metu, vel ex furore,

si

si fiat exceptio à Mutuatario contra Mutuantem, volentem repetere ante annum elapsum, nulla erit exceptio, ut potè non legitima; & potest elidi replicatione metus, vel furoris.

CAP. II.

Assignatur ex Regula Fundamentum generale, ex quo plures deducuntur Casus, in quibus legitimè excipitur, seu mora non reputatur culpabilis.

5. FVndamentum generale: Quotiescunque aut ubicunque adest ratio fortis, & probabilis obligationem elidendi, idest aliquid dandi, vel faciendi, tunc, si quis non det, vel non faciat, non est in mora culpabili; Ratio est, quia talis ratio probabilis, quod ille non teneatur tunc dare, vel facere, est legitima exceptio contra Adversarium: ergo tunc si non faciat, aut non det, non est in mora culpabili. Ex hoc Fundamento.

6. Resolves. Debitorem non esse in mora culpabili, si conventus à creditore, non solvat, sed excipiat dicens,

cens, Debitum adhuc non esse liquidum; Ratio est, quia culpabilitas Moræ fundatur in obligatione liquida, & certa; ergo Debitor non erit culpabiliter morosus, ex dicta forti ratione excipiendi, idest obligationis incertæ: nam in dubio melior est conditio libertatis possessæ certæ.

7. Secundò Resolves, Debitorem non esse in mora culpabili ratione causæ rationabilis, v. g. facti alieni: si enim tunc non fecit, aut solvit, legitimè excipit, dicendo se invincibiliter ignorasse debitum Defuncti, vel Procuratoris &c. nam ignorantia facti alieni excusat, ut *in Reg.13. num.2.* dictum est.

8. Tertiò Resolves, Moram non esse culpabilem, & exceptionem esse legitimam, quæ oritur ex magna difficultate, vel ex impossibilitate: nam sicut ad impossibile, vel ad nimium difficile nemo tenetur, ita post ortam obligationem, talis impossibilitas, vel maxima difficultas, non tollit obligationem, sed culpam à mora.

9. Quartò Resolves, Moram purgari, & legitimè excipi, ex probatione Moræ parvi, & minimi temporis; si-

ſicut enim parum pro nihilo reputatur, ita exigua mora pro mora non eſt habenda, ex *Alberico in 1. C. de verb. ſignif. Peckius, & Strein. hic. Tiraquell. lib. de Iud. in reb. exiguis ferendis nu. 68.* Quando verò mora cenſenda ſit magna, vel parva ex qualitate negotii, & aliis pluribus circunſtantiis eſt attendenda. Vide *Leſſ. de iuſt. lib. 2. cap. 20. dub. 15. n. 34.*

Videatur *Carolus de Graſſis* quadraginta tres exceptiones in variis materiis aſſignans.

Maturè ergo, atque perfectè cognito Fundamento ſupraposito, vera erit Regula in foro fori, atq; conſcientiæ; Quod *non eſt in mora, qui poteſt exceptione legitima ſe tueri*. Et quod tunc legitima erit exceptio, ſi fundetur in forti, & probabili ratione, qua debitor poſſit elidere obligationem agendi, vel faciendi, uſque dum exceptiones debitoris examinentur, & debitum certò, & liquidò appareat.

RE-

REGULA LXI.

Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus diſpendium retorquendum.

Ex *l.quod favore 6.C.de legibus,ex l.nulla juris ratio 24.eo.tit.*

1. ID meritò per leges erat ſtatuendum, quod plerumque naturalis ęquitas poſtulabat; æquum enim erat quod alicui conceſſum Beneficium, non reſultaret in ejus detrimentum, ſeu non converteretur in ejus detrimentum, & onus. Ita colligitur ex *l.in commodato, §. ſicut in fine, ff. commodati*. Sic loquitur *Iulius Paulus lib.36.ad edictum*; oportere nos beneficio adiuvari, non decipi: deciperetur enim Beneficiarius, ſi beneficium in ejus converteretur detrimentum. Hinc *Tullius à Peckio* relatus *lib. de officijs* ait, Beneficia ita conferenda eſſe, ne aut collata accipientem lædant, aut collatorem ea ſe contuliſſe pęniteat.

C A-

CAPUT I.

Praxis quorundam Casuum, in quibus Regula valet.

2. PRimò valet in Privilegiis minorum 25. annis, qui sine Tutoris auctoritate non possunt conveniri in judicio, ex *l. clarum C. de praestandis Tutor. auctor.* sine igitur Tutoris interventu sententia lata contra pupillum, nulla est; si verò in ejus favorem pronuncietur, est valida, ex *l. non eo minus C. de Procurator.* Ratio est; ne Privilegium, quo pupillus se eximit à sententia odiosa, resultet in ejus praejudicium in favorabili.

3. Secundò. Si *minor 25. annis* petat restitutionem in integrum contra venditorem ex *l. si iudex ff. de minor. 25. ann.* & postea minor noluerit tali Privilegio restitutionis uti, non poterit adversarius, invito ipso minore, contractum rescindere, ne illud, quod in gratiam minorum fuit concessum, redundet in illorum prejudicium.

4. Tertiò. Professor iuris plebejus, qui lecturae pro dignitate annis viginti

ginti publicè vacavit, ex *l.1. C. de Professoribus, qui in Urb. constant.* nobilis efficitur; cum hoc tamen novo Privilegio nobilitatis, potest retinere beneficium à se ipso antea possessum.

5. Quartò. Locum habet Regula, quamvis sit contraria generalis præsumptio juris. Exemplum sit. Testator domum Uxori relinquit, cujus valor 200. aureis existimetur: sed cum tali onere, ut facta domus existimatione, si minus 200. aureis reperiatur valere, hæres defectum suppleat: in tali casu mulier non tenetur excessum pretii supra ducentos restituere, quamvis præsumatur ex jure communi Testatorem minus quam potuerit voluisse hæredem gravare, sed plus gravaretur, si mulier excessum valoris restituere non teneretur; Non tenetur inquam mulier ad restitutionem excessus, quia generali præsumptioni juris communis obstat in favorem mulieris præsumptio specialis, idest, quod Maritus, legandi ei domum sine limitatione, voluisset illam legare, etiam si pluris valeret, juxta Regulam, quod favor legati non noceat Uxori, noceret autem, si pretium excedens cogeretur

re-

restituere, & in hoc casu, Generi, idest generali præsumptioni Iuris, per speciem, idest per specialem præsumptionem, quæ fundatur in præsenti Regula, derogatur, ex *Reg.34.*

C A P. I I.

Afferuntur aliqui Casus, in quibus Regula limitatur.

6. PRimò limitatur in iis, quæ pertinent ad favorem Ecclesiæ. Prælati enim sunt constituti in favorem Ecclesiæ, & tamen hæc utilitas, & auctoritas tendit in ejusdem Ecclesiæ detrimentum. Exemplum sit. Si Emphyteuta non solvat canonem tempore præfixo, ita ut cadat in commissum, tunc Ecclesia ratione dominii directi potest emphyteuticam ad se revocare; si tamen non obstante caducitate, Prælatus recipiat Canonem solutum, non poterit amplius rem emphyteuticam ad se revocare. Ecce igitur Fallentia Regulæ, quod auctoritas Prælati destinata in favorem Ecclesiæ, in quibusdam casibus redundat in ejus detrimentum.

Bar-

Barbosa de iure Ecclesiæ lib.3. c.30. n.42. & de potest. Episcopi alleg. 95. num. 64. Clarus §. Emphyteusis quæst. 10. vers. sed num quid. Quaranta verbo alienatio vers. Ecclesiæ num.14. §.7. Iason in l. legatum num. 16. ff. de legat. Ugol. de off. Episc. cap.14. §.7. n.5.

Eadem facultas in favorem Ecclesiæ residet apud Episcopum repudiandi legata Ecclesiæ relicta, antequam ipsi Ecclesiæ incorporentur; cum hoc tamen quod talis repudiatio iniustè facta, valida sit, non licita, ut *multi* volunt citati à *Barbosa supra de jure Ecclesiæ*.

7. Secundò limitatur in alienatione rerum Ecclesiæ, quæ alienatio in ipsius Ecclesiæ favorem prohibetur à *Paulo III. Pontifice in extravagant. Ambitiosæ de reb. Eccles. non alien.* sine manifesta necessitate, aut utilitate Ecclesiæ, ipsoque Pontifice consulto, sub pęna nullitatis actus, aliisque positis contra transgressores. Ista igitur solemnitas fuit inducta in favorem Ecclesiæ, ne ejus bona à Ministrorum cupiditate dissiparentur; aliquando tamen concurret utilitas Ecclesiæ, & non possit haberi Pontificis licen-

centia, ſine qua commodum Eccleſiæ deperditur; & tunc favor Eccleſiæ per ſolemnitatem cedit in ipſius Eccleſiæ detrimentum.

8. Tertiò limitatur in Præbendis. V. G. Pontifex præcipit Archiepiſcopo, ut provideat Titio de Præbenda non Sacerdotali, ſi vacet in Eccleſia, & hoc in favorem Titii, ne aſtringatur ad Sacerdotium aſſumendum; ſi vacet aliqua Sacerdotalis, non poteſt Titius de illa provideri, ex *c. cui de præb. & dignit. in 6.* & ecce favor conceſſus ob gratiam Titii redundans in ejus præjudicium.

Idem dicatur de Præbenda centum aureorum, ſi vacet pro interim Præbenda minoris, hæc non poteſt conferri, ex *Gloſſ. in d. c. cui. Barboſ. in eod. cap. cui. Sanch. lib. 8. de matrim. diſp. 21. n. 35. Menoch. conſ. 72. n. 14.* Ratio eſt, quia mandatum præſertim Apoſtolicum, ut jacet, ſervandum eſt, *l. diligenter, ff. mandati.*

9. Quartò limitatur in favore pupillorum, qui eis conceditur, ne poſſint contrahere abſque Tutoris interventu, ne ſcilicet ejus bona diſſipentur, vel aliquo modo graventur; ſi tamen

men hæreditas pinguis illis relinquatur, non possunt, si velint, eam adire, non interveniente Tutore; favor est enim juris, quod Pupilli non adeant hæreditatem sine auctoritate Tutoris, quia hæreditas potest esse talis maximis oneribus obnoxia in gravamen Pupillorum: iste favor nihilominus vertitur in eorum detrimentum, cum non possint hæreditatem pinguem adire, nisi ex interventu Tutoris.

Sed pro majori, atque clariori notitia limitationum, quæ ad hanc Regulam spectant, quasque supra modò explicavimus, pono unicum, ac stabile.

10. Fundamentum Generale. Privilegium, favor, seu gratia alicui concessa talis est, ut formaliter, & ex se nunquam redundet in dispendium Privilegiati, sed immobiliter permanet sub præsentis Regulæ dispositione: quamvis interdum mutatis temporibus, & circunstantiis, ex vi alicu jus extrinseci coniuncti cum ipso Privilegio, usus ipsius Privilegii redundet in incommodum Privilegiati. Ex hoc Fundamento.

11. Re-

11. Resolves casus supra positos in hoc secundo capite, ejusque limitationes debere intelligi in sensu mox explicato in Fundamento generali.

12. Item in eodem sensu esse intelligendum illud Axioma: *Neminem teneri uti Privilegio*, non enim esset favor, si obstringeret etiam invitos, idest per se, & formaliter, & invito favor non fit per se, & formaliter; sed per accidens, & ratione alterius extrinseci coniuncti cum Privilegio, seu favore, aliquando Privilegiarius tenetur uti Privilegio, & favor invito fit.

13. Regulam, ejusque doctrinam unico dubio illustro. An usus Privilegii possit aliquando vertere in gravamen ipsius Privilegiati? V. G. Franciscus habet Privilegium à Pontifice audiendi sacrum tempore interdicti. An teneatur die festivo uti tali privilegio, quod tunc cedit in ejus incommodum, ita ut nequeat, etiam si velit, sacrum omittere?

Respondent aliqui negativè; ratio est, quia nemo obligatur uti Privilegio sibi concesso, ne gratia transeat in gravamen. Ita *Petrus Ledesma in summa par.1. tract. de Euchar. c.27. Coninch*

de

de Sacram.disp.17.n.28. Avila de Censuris par.5.disp.4.sect.2.dub.6. Alterius de censur.to.2.disp.2.Rodrig.p.1.sum.c.249.

14. Alii verò affirmant; & ratio est, quia intantum interdictum excusat, in quantum est impedimentum formaliter sacrum audiendi; ergo ablato per Privilegium reviviscit obligatio. Ita *Merolla p.3.disp.6.n.59.Sanch. lib.9. de matrim.disp.6.n.24. Azor.tom.1.lib.7. c.2.q.3. Medina, Sotus, Navarr. Aliiq;* quos sequitur *Merolla cit.*

15. Ad Fundamentum primę opinionis respondetur. Privilegium per se, & formaliter est causativum gravaminis obligatorii ad sacrum audiendum, & ut sic redundat in prejudicium Privilegiati, nego: Privilegium est quid removens impedimentum, quo ablato, ex alia causa conjuncta cum Privilegio, scilicet ex pręcepto Ecclesiæ oritur onus ex circunstantia Missam audiendi, concedo; sed nego consequentiam converti in onus ex se, per se, & formaliter Privilegiati, ut dictum est in supradicto Fundamento generali, & in hoc sensu satis Regula manet exposita: *Quod in gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum:*

REGULA LXII.

Nullus ex consilio dummodo fraudulentum non sit, obligatur.

Ex *l. consilii, ff. de reg. jur. l. 2. in fin. ff. mandatis*, & ex *l. quod si cum scires, ff. de dolo malo*.

CAPUT UNICUM.

Explicatur Regula, & comprobatur.

1. DOcet hic Regula non oriri ex puro consilio onus aliquod restituendi, si ex tali consilio aliquid mali eveniat ei, cui fuit datum consilium, dummodo bona fide, & sine fraude præstitum fuerit. E contra verò obligabitur quis ex consilio, si fraudulentum fuerit, atque dolosum, ex quo consulto damnum resultet.

2. Probatur hujus Regulæ decisio á Glos-

à *Glossa 1. vers. Nullus* quia nemo cogitur alterius consilium sequi, cum sit cuique liberum apud se explorare, an sibi tale consilium expediat. Convenienter huic legi correspondet id, quod habetur in *c. Quisquis* 14. *q.* 1. §. *Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est fieri, si non fiat, pœnam habet, ubi consilium datur, offerentis arbitrium est.* Talis enim naturæ consilium est, ut quamvis excitet ad deliberandum, non ramen obligat ad sequendum. E contra verò si fraudulentum sit insurgit obligatio restituendi, cum per ipsum consultus decipiatur in electione mali involuntaria, cui damnosæ electioni sola consilii fraus, atque dolus dat causam; ergo ex malo inde sequuto tenebitur fraudulentus consiliarius ad restitutionem.

3. Et in proposito illud consilium fraudulentum dicitur, quod est contra conscientiam docentis, consilium dantis, hortantis, instruentis, vel dirigentis, quodque ad ignorantem decipiendum dolosè præstatur. Et hoc datur de contractu, aut quasi contractu ineundo, puta consiliando ut quis

vendat, vel emat, vel permutet, vel potius hunc, quam illum contractum ineat. Aut consilium detur alteri, ut delictum, vel quasi delictum patret, v. g. ut occidat, furetur, mutilet, vel ut feram domi sine vinculo solutam habeat. Sit igitur

4. Fundamentum primum. Nemo obligatur ex consilio malo de contractu, vel quasi contractu ineundo, si Consiliarius ex munere, & officio peritiam non præ se ferat, dummodo consilium fraudulentum non sit.

Probatur ex *Regula cit.* & *Reg.* 47. *ff. Consilij non fraudulenti nulla obligatio.* Item ratione probatur. Quia consilium tale nemo prudens sequitur, nisi prius exploret, num expediat, nec ne, juxta *l.* 2. *in fine, ff. mandati*, igitur sibi imputet, si, ex malo consilio voluntariè amplexo, damnum aliquod sibi evenerit. Ita *Laym. lib.* 3. *de just. tr.* 2. *cap.* 5. *num.* 4. *Azor. inst. moral. par.* 3. *lib.* 4. *cap.* 12 *pagin.* 251. *quæsit.* 7. *Caram. tom.* 1. *Theolog. Fundam.* §. 15. *pag.* 375. Ex hoc Fundam.

5. Resolves, teneri restituere Advocatos, Consiliarios, Medicos, Judices, Parochos, Jurisconsultos, & similes, si ex malo consilio consulto, vel

aliis

aliis damnum eveniat : nam eorum consilium fraudulentum est, quia profitendo peritiam in sui arte, qua carent, alios decipiunt, qui ipsorum consilium, auctoritatem, atque doctrinam per simplicitatem sequuntur. *Laym. cit. ibi. Bassaus v. rest. §. 2: numer.* 8. *Dian. tract. 6. miscell. resol. 23. part. 3.*

6. Non teneri restituere Imperitos, seu Rudes aliis dantes consilium bona fide, si inde damnum consultis adveniat, quamvis spontè se ingesserint ad consulendum aliis, modò consilium eorum non fuerit fraudulentum, seu dolosum, & non se peritos finxerint. *Caram. cit. ibi. Bassaus cit. aliisq*; nam voluntariè consultus damnum patitur, cum voluntariè directorem quæsierit, quem imperitum esse non ignoravit.

7. Secundum Fundamentum. Vnusquisq; tenetur compensare damnum tertiæ Personæ sequutum ex consilio peccaminoso mortali, quanvis non fuerit dolosum, alteri datum de maleficio, aut de quasi maleficio patrando: nam verè per illud fuit causa efficax damni: Non tamen tenetur ali-

quid restituere consulto; quia & si excitatus fuerit consultus ad deliberandum, non tamen coactus ad illud sequendum. *D.D.cit.aliique*.

Secus dicendum, si Princeps suis subditis aliquod delictum præcipiat, ex quo ipsis damnum eveniat: nam tunc Princeps teneretur restituere non solum iis, contra quos delictum fuit perpetratum, sed & subditis mandatum Superioris exequentibus; quia non liberè, sed coactè subditi videntur facere, quæ à principibus imperantur. *Bassæus loco supra cit*. Ex hoc Fundamento.

8. Resolves innumeros Casus utriusque fori ad hanc materiam spectantes. Plura alia de restitutione ex consilio vide *Reg.4.cap.4.n.35.* & hæc satis, ut clarè intelligatur: *Nullum ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligari*.

(.·.)

REGULA LXIII.

Exceptionem obiiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.

Ex *cap. cum venerabilis de except.* & ex *l. non utique, 9. ff. de except.*

CVm finis Rei sit defensio, & exceptio ex *Azone in summa C. eo.* sit quædam species defensionis, vera erit Regula, Reum exceptionem obiicientem, non confiteri quicquam de mente Actoris, sed omnino ejusdem intentionem infringere: nam Actus agentium non transcendunt eorum intentionem. V.G. Accusatus de homicidio patrato, potest excipere, dicendo se causa defensionis fecisse, & tunc non fatetur secundum intentionem Actoris. Melius tamen esset Reo tegere homicidium, de quo etiamsi esset convictus, tunc demum posset excipere dicens, si occidi, hoc feci cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et sic Regula explicanda est.

Exceptionem conditionalem obijciens non videtur de intentione adversarii confiteri. Vide *Streinium hic*.

REGULA LXIV.

Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.

Ex *cap. Imperiali* 25. *&* ex *c.vides dist.* 10.

1. IUstè Regula clamat illa infecta esse, & nulla, quæ illegitimè sunt facta: paria enim sunt ista duo, aliquid non fieri, & illegitimè fieri, idest contra legem prohibentem, & irritantem actum, quia tunc illegitimè factum, idest contra legem annullantem actum, pro infecto tenendum est, nulliusque roboris, ac valoris, nisi illud, quod illegitimè fit, ex justa consuetudine, & rationabili causa subsistat: & tunc Actus dicitur illegitimè factus, quando prætermittitur forma iuris substantialis, v.g. Presẽtia Parochi in Matrimonio, ætas 16. annorum in Professione religiosa, & solemni-

lemnitas in alienandis rebus Ecclesiasticis, quæ omnia ut famæ substantiales prærequiruntur. *Barbos. axiom.* 100.

Sicut enim in Physicis destructa forma substantiali, totum corruit compositum: ita non subsistente forma substantiali in moralibus, actus totus vitiatur.

C A P. I.

Ex quibus verbis, aut modis possit cognosci, & inducatur in Legibus, & Statutis forma substantialis.

2. PRimus modus ceteris nobilior, atque clarior est mens Legislatoris præcipientis talem modum esse servandum pro forma substantiali. *Barbos. axiom.* 100. *nu.* 2. *Roland. consil.* 72. *num.* 63. *lib.* 3.

3. Secundus est, quando dispositio in lege est conditionalis. *Menoch. de arbitr. lib.* 1. *q.* 30. *n.* 5.

4. Tertius est appositio temporis determinati. *Roland. cons. eo. n.* 11. *lib.* 3.

5. Quartus est, quando Decretum irritat actum. *Barbos. tract. de clans. claus.* 40. *n.* 43. *aliq; apud ipsum.*

6. Quintus modus, quo induci-

 tur

tur forma substantialis, est Iuramentum appositum in actu, qui fit, & quando fit, ita ut ex lege præcipiente Iuramentum apponi in actu, idem Iuramentum pro forma accipi debet. Vide Auctores fusius de hoc tractantes.

CAP. II.

De ampliationibus, & restrictionibus hujus Regulæ.

7. PRimò ampliatur, & extenditur etiam ad leges privatas, & Municipales. nam ex eadem ratione legis communis, subditi tenentur obedire Legislatori, sibi formam tradenti in tali lege, observandam. *Peckius hic ampliat.* 1. *Strein. hic ampliat.* 1. *Archid. in c. imperiali* 25. *quæst.* 2.

Neque est dicendum esse hanc Regulæ dispositionem pęnalem, quia irritat actum: & consequenter non extendi ad municipales: quia falsum est eam pęnalem esse: nam in se nullam continet pœnam, sed obligat tantum subditos, ut validè actus fiat, ut sub hac, vel illa forma efficiatur.

Item

Item aliquando etiam in pęnalibus, fit extensio comprӕhensiva, quando inter unum, & alium casum est identitas rationis, quæ reperitur in casu proposito: & est obligatio subditorum in unaquaque lege superioribus parendi, eorum formam essentialem præscriptam in actibus observandi.

8. Secundò extenditur ad præteritas, & futuras, quæ de novo debent fieri, non quo ad declarationem earum, quæ jam sunt conditæ: sic enim servandæ sunt juxta earum formam substantialem.

9. Tertiò extenditur ad Actus, qui fiunt contra Iuris formam, ita ut nulli reddantur, quamvis sint juramento firmati: dummodo actus illi sint prohibiti; quia sunt contra bonos mores, & contra bonum publicum: secus verò si sint prohibiti: quia militant contra bonum privatum: nam tunc actus valent, & juramentum servandum est, nisi per dolum, aut per metum fuerit extortum, vel in alterius præjudicium redundet, *cap. cum contingat de jurejur.* Vbi *Glossa*.

10. Quartó extenditur etiam ad actus contra formam legis; ita ut non

valeant, etiam si quis veniret contra factum, allegando propriam turpitudinem, quod est in iure prohibitum, *l.post mortem, ff. de adopt.* & *l. Mercalem C.de cond.ob turpem causam*, in hoc casu nihilominus poterit quis venire contra actum suum, in quo non servavit formam substantialem, quamvis oporteat allegare propriam turpitudinem. V.G. Episcopus potest repetere res Ecclesiæ alienatas sine juris forma, idest solemnitatibus, allegando propriam turpitudinem, idest errorem contra legem in alienatione commissum. *Bartolus in 2.l. post mortem*, & *Baldus in l. non dubium C. de leg.*

11. Quintò, posita nullitate actus contra legem facti, omnes fructus sunt restituendi in utroque foro, ante sententiam Iudicis percepti, nisi bona fide fuerint percepti, & consumpti, & dummodo is, qui eos consumpsit in nullo sit factus ditior; nam in ullo foro nulla erit obligatio restituendi. Ita *comm.DD.omnes*.

12. Limitatur Regula, primò si ipsa lex non contineat æquitatem; quia æquitas est quædam rectitudo, & Iudicii

cii ratio, quæ si in lege non reperiatur, lex, vel erit irrationalis, vel æquitate carens, veluti inanis, ac vacua deridetur. *Suarez, Salas de leg. Barbos. axiomat. cit. n. 8.* sic loquitur *Baldus in l. omnes populi n. 29. ff. de just. & jur.*

13. Limitatur secundò, quando magna necessitas urgeat pro imminenti damno vitando, & non suppetat tempus recurrendi ad superiorem, ut Dispensatio petatur; in tali casu actus valebit, non observata forma substantiali, præsuposita superioris dispensatione. *Tiraquel. ad leges concub. Gloss. n. 31. Paris. cons. 33. n. 29. 30. lib.* 2. Exemplum est in promptu de rebus Ecclesiæ non alienandis absque solemnitatibus, sine quibus tamen aliquando valebit alienatio, v. g. venditio agri Ecclesiæ, ut citò creditoribns satisfiat, ne bona ejusdem Ecclesiæ sibi adjudicent, non expectata Pontificis licentia, quæ est forma substantialis à lege requisita. Admissis ergo debitis ampliationibus, & restrictionibus, sensus Regulæ patet, quod, *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.*

R E-

REGULA LXV.

In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.

Hæc eadem quantum ad verbum, *Delictum*, habetur in *l. cum par delictum, ff. de reg. jur.* Quantum ad verbum, Causa, desumitur ex *l. in pari causa, ff. eo. tit.*

1. QVod spectat ad cognitionem Possessionis, quis sit Possessor, & quomodo in dubiis inveniendus sit in pari Causa, tàm in materia Iustitiæ, quam aliarum virtutum pro utroque foro interno, atque externo, patet clarè ex *Regula* 8. *cap.* 2. *à num.* 10. *& infra*, in præsenti disserendum est de possessione in pari delicto.

C A-

CAPUT UNICUM.

Explicatur, & exemplificatur Regula, quando in pari delicto melior sit conditio possidentis.

2. FVndamentum Primum. Si pretium solutum sit alicui ex pari consensu dantis, & accipientis pro delicto committendo, v.g. Furti, Homicidii &c. & accipiens naturaliter, & civiliter illud possideat, non datur locus repetitioni ante, neque post delictum patratum: quia ex parte utriusque adest turpitudo, & in hoc sensu pro utroque foro, in pari delicto potior est conditio possidentis, ex *leg.* sic decernẽte *3. & 4. C. de condict. ob turp. causam.* Ex hoc Fundamento.

3. Resolves, ex duobus litigantibus, si unus det Iudici munus, ut in suĩ favorem sententiam ferat, quamvis injustam, non posse dantem munus datum à Iudice repetere: quia ex parte utriusque adest turpitudo, ex *ll. cit. tit. eo.* & *c. non sanè 14. q. 5.* & tunc melior, & potior est conditio possidentis.

4. Secundum Fundamentum. Si pre-

pretium solutum sit alicui, ne aliquod delictum patret, v.g. Furtum, vel Iudici ne injustam sententiam ferat, tunc datur locus repetitioni, neque melior est conditio possidentis, quia ex parte recipientis tantum adest turpitudo, ex *l. 2. ff de cond. ob turp. caus.* & hoc verum est ante, & post commissum delictum, si tamen pretium solutum sit antequam committatur; secus verò si pretium fuerit solutum post delictum patratum: nam solutio subsequens purgat turpitudinem recipientis, idque dicatur de metu, quem expellit spontanea solutio, *l. penult. ff. eo.* & *l. 1. C. de his, quæ vi metusque causa*, & hoc valet etiam in foro conscientiæ. *Abbas in c. cum ab omni n. 8. de vita, & honest. Cler. Sylvest. in summa v. Iudex 1. q. 12. pronunt. 6. Covar. in Reg. Peccatum p. 2. §. 3 n. 1. Molina tr. 2. de just. disp 88. nu. 2. & disp. 90. n. 11. Barbos. in cap. sanè. Less. tr. de justit. & alii.* Ex Canisio hic.

5. Sed contra videtur Textus in contrarium ex *l. 2. vers. sed si dedi. ff. eo.* ubi dicitur, quod si ego dederim munus Judici, ut pro me sententiam, etiam justam, pronunciet, nihilominus crimen contraham, quia Judicem corrumpere

pere

pere videor: ergo datum non potero repetere ob turpitudinem à me commiſſam, quod eſt contra aſſertum in ſecundo fundamento.

Reſpondetur hoc eſſe intelligendum, quando offerens munus Judici nullam habet certitudinem vexationis, & ſententiæ injuſtæ ferendæ à Judice, & in hoc caſu datum non poteſt repeti à Judice in ullo foro: ſecus verò, quando offerens dedit cum cognitione certa de vexatione, & de injuſta ſententia ferenda; & in hoc caſu datum repeti poteſt in utroq; foro. Ratio diſparitatis eſt, quia in primo caſu, nulla data cognitione injuſtitiæ futuræ in Judice circa cauſam, exponeret ſe offerẽs munera periculo Judicẽ ſubornandi, & ſic in dono apparet turpitudo: Non autem in ſecundo, cum offerens, ſuppoſita cognitione certa injuſtitiæ in judicando, licitè, non turpiter dedit, ideſt ad redimendam vexationem, & ideo in utroq; foro datur actio repetenti. Sic explicat *Barb. in c.* non ſanè, ubi reſpondendo ad inſtantiam Iuris antiqui, & novi ex *l. cit.* quatuor dat ſenſus in jam explicatum coeuntes.

Patet igitur ex jam dictis ſenſus germanus

manus Regulæ: *In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.*

REGULA LXVI.

Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.

Vide dicta in *Reg. XLI.*

REGULA LXVII.

Quod alicui suo nomine non licet, nec alieno licebit.

CAP. UNICUM.

Exponitur sensus Regulæ per unum generale Fundamentum.

1. FVndamentum Generale. Quod aliqua lege mihi, vel aliis prohibetur facere, neque mihi, vel aliis licebit illud facere per tertiam Personam: nisi ratio prohibitionis ex persona mea, vel aliorum, quibus prohibetur, cef-

cesset in Persona alterius. Ex hoc Fundamento.

Resolves valere has consequentias.

2. Tutor non potest emere rem Pupilli sui ex *l. Pupillus §. idem si tutor. ff. de auctor. & administr. tutor.* Ergo neque per tertiam personam.

3. Excommunicatus excluditur ab officio Actoris in *c. decernimus de sent. excomm. in 6.* Ergo neq; erit Actor legitimus per tertiam personam, *c. fin. de Procurat.*

4. Pater nequit filio spurio aliquid relinquere; ergo neque per tertiam personam, ex *l. si quis vers. nihil prorsus C. de incest. Nuptiis, l. 1. C. de naturali liber. Sanch. cons. moral. lib. 4. c. 3. dub. 19. Delugo de just. disput. 24. sect. 6. Comm.* apud Theologos, & Iuristas. Vide *Menoch. de Arbitr. Iud. lib. 2. casu 459.*

5. Religiosus non potest personaliter ducere Vxorem; ergo neque per Procuratorem. Et sic de aliis.

Resolves tamen non valere has consequentias.

6. Clericus non potest negotiari per se lucrandi gratia, ex *c. secundum instituta. Ne Clerici, vel Monachi*; ergo neque per interpositam personam;

nam; conſequentia non valet, & in hoc fallit Regula; quia tali caſu ceſſat ratio prohibitionis in tertia Perſona, ideſt indecentia, quæ non ceſſat in caſibus ſupradictis. *Dian.p.1.tr.8. reſolut 72.*

Religioſus non poteſt emere, vel vendere nomine proprio; ergo neque nomine ſuæ Communitatis. Conſequentia non valet, ex ratione jam dicta, nam ratio prohibitionis in Religioſo eſt Votum paupertatis, per quod privatur jure contrahendi, & quocumque dominio nomine proprio.

Clara ergo, & patens eſt Regula ex Fundamento. *Quod alicui ſuo nomine non licet, nec alieno licebit.*

REGULA LXVIII.

Poteſt quis per alium, quod poteſt facere, per ſe ipſum.

Ex *l.1. §. dejeciſſe, ff. de vi, & vi armata.*

HÆc Regula præcedentem ſequitur. Illa negativa eſt, hæc affirmativa in eodem genere argumenti, ſed cum utraque loquatur potius

tius de potentia, quam de actibus, ideo ad *Regulam* 72. remitto Lectorem, ubi plura de actibus, qui consequuntur potentiam, examinabimus.

REGVLA LXIX.

In malis promissis fidem non expedit observari.

Idem habetur in *c malis 22. q.4.* ubi dictum Sancti Isidori refertur *In malis [supple promissis] rescinde fidem: in turpi voto muta decretum: quod incautè vovisti, ne facias: impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.*

1. CErtum est hanc Regulam loqui præcisè de malo Theologico, v. g Furto, Homicidio, quæ secundum se mala sunt; vel de iis, quæ, ex lege ad peccatum obligante, mala dicuntur ratione prohibitionis. In promissione talium fides servanda non est, ne promittens ad peccandum obligetur.

Sed quia potest quis promittendo Deo, & hominibus se obligare, de

de utraque promissione est differendum pro sufficienti hujus Regulæ cognitione.

C A P. I.

Traduntur Fundamenta, ex quibus dignoscuntur Vota, & Promissiones Deo facta, An sint, vel non obligatoria ratione turpitudinis, qua sæpe afficiuntur.

2. FVndamentum Primum. Omnia Vota de re mala ex objecto formali, ut Fornicatio, Homicidium; sive ex fine malo sibi adjuncto, vel ex alia circunstantia se tenente ex parte rei votæ, v.g. Votum de elargienda eleemosyna ex fine fornicandi, vel furandi per illam quasi ex medio, sunt invalida; Ratio est, quia sunt ex se mala, vel ex circunstantia finis mali, quæ afficit objectum Voti malitia, estque talis materia inepta, & Deo promissario odibilis; nam Votum debet esse de re bona, imò meliori; sicque vovens rem malam mortaliter, peccat mortaliter; vovens rem malam venialem, peccat venialiter pro-

probabiliter, sed probabilius peccat mortaliter, ex *Cajet. v. Votum. Less. lib. 2. c. 4. d. 5.*

3. Secundum Fundamentum. Valida sunt Vota cum fine addito malo, se tenente ex parte ipsius voventis, manente re promissa in sua bonitate, v. g. si quis ex ira erga Mendicum voveat dare illi eleemosynam, vel ex fine vanæ gloriæ; Ratio est, quia & si vovens malè, & cum peccato voveat, res tamen vota nulla afficitur malitia, quia malitia finis vanæ gloriæ non tangit objectum, seu rem votam, quasi ex illa velit, & speret à Deo vanam gloriam; nam tunc esset finis rei promissæ, & Votæ; sed tangit ipsum voventem, seu actum vovendi; vult quidem actum misericordiæ, sed comitanter sperat ab hominibus laudari. Vide ergo differentiam primi Casus à secundo, nam in illo finis malus afficit, & reddit objectum Voti malum, imò talis actus vovendi esset peccaminosus, & blasphemus, quasi Deus esset Promotor, & Auctor malorum: in secundo verò finis cadit supra voventem, qui finis malus non potest efficere objectum eleemosynæ, sed actum

vo-

vovendi. Ita *Sanch. in Decal. lib.* 4. *c.6.n.*11. *Tamb. in Decal. lib.*3. *c.*15. *de Voto* §. 2.*n.*3.4.5. *Caram.lib.*1. *Theol.fundam.*40.*pag.* 345.§. 9. *in hac Reg.*

4. Tertium Fundamentum. Valida sunt Vota facta ex affectu erga rem bonam, ut bona est, & si coniuncta cum causa mala; v. g. vovet quis eleemosynam, si incolumis evadet est duello, si filius ex Concubina nascatur sibi; quamvis enim Concubinatus, & duellum mala sint, sunt tamen bona, & dona Dei filium habere, & salvum ex duello exire. *Communis ex Sanch. citat.*

Probabilior. tamen ex ratione intrinseca videtur contraria opinio *Castropalai*, quia eleemosyna vota imbibit, & includit concubinatum, & duellum, quæ sunt media ad eos effectus sortiendos, quæ cum sint peccaminosa, reddunt etiam ipsum votum peccaminosum, & irritum. Essent quidem valida talia vota, si essent emissa post effectus habitos in gratiarum actionem, quia non possent infici ex illis mediis pravis, cum jam cessaverint.

5. Quartum Fundamentum. Inva-

valida ſunt Vota de re indifferenti, niſi circunſtantiis, aut fine bono emittantur: Quia Deo diſplicet ſtulta, & vana promiſſio, neque eam acceptat, cum talis res non pertineat ad ejus cultum, & Religionem: *Communis*.

Item invalida ſunt Vota contra conſilia Evangelica, quia ſunt res impeditivæ majoris boni, ut Votum Matrimonii, quod impedit cęlibatum, qui Deo eſt gratior, niſi fieret ad vitanda peccata carnis, nam tunc ex fine bono, Votum Matrimonii melius eſſet quam ejus oppoſitum. Probantur igitur ſupradicta omnia Fundamenta ex *D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 2. in corpore.

Res, quæ alteri promittitur debet eſſe placens, & ei grata; ſed res mala, & impeditiva majoris boni, atque indifferens eſt Deo odibilis, & ingrata; ergo nequit eſſe materia legitima promiſſionis Deo factæ per Votum.

Ex his Fundamentis reſolves innumeros Caſus.

CAP. II.

De malis promissis, quæ homini fiunt.

6. Dico primò nullam promissionem turpem, & malam mortaliter, vel venialiter ex parte utriusque Promittentis, & Promissarii esse servandam, v.g. de homicidio patrando; nam est omninò irrita, etiamsi sit juramento firmata, quia absq; peccato nequit servari. *Suarez lib. 2. de juram. c.* 17. *Less. de justit. lib.* 2. *cap.* 12. *dub.* 4. *num.* 18. *Sanch. in Decal. l* 3. *c.* 9. *num.* 11. *Comm.*

7. Dico secundò, si malitia, seu turpitudo promissionis est solum ex parte promissarii, & promissio est simplex sine juramento, v. g. promitto Francisco centum ex metu gravi injustè ad hunc finem mihi ab eo illato, aut ex vi, dolo &c. nulla est promissio, nulla obligatio in promittente; quia nullum jus acquirit promissarius. *Bonac. de contract. disp.* 3. *q.* 52. *punct.* 1. *n.* 14. *Sylvest. v. rest.* 2. *vers.* 7. *Navarr. Less. Aliique.*

Si verò promissio non est simplex, sed

ſed juramento firmata, & tunc promittens tenetur ſervare promiſſum, non virtute juſtitiæ, ſed religionis; quia promiſſio ex parte promittentis non eſt turpis, v.g. jurata promiſſio de ſolvendis uſuris; nam ſine diſpendio Animæ ſervari poteſt, ex *c. quanto de jurejur.* faciliter tamen de tali juramento conceditur diſpenſatio. Quando autem Contractus aliás invalidus per appoſitionem juramenti confirmetur, in tractatu de juſtitia diſſeritur; pro aliquali nihilominus cognitione de vi juramenti ad confirmandos contractus invalidos, ſit

8. Fundamentum Primum, & Regula generalis. Quando Actus aliquis, ſeu contractus prohibetur principaliter ob favorem publicum, non confirmatur juramento, imò juramentum eſt invalidum, ſicut dictum eſt in *Reg. 58.* ut potè de re illicita, & contra bonos mores, cum lex obliget ad culpam Theologicam. Probatur in *c. diligenti 12. de foro compet.* & *l. jus publicum 38. de pactis*, ubi probatur non poſſe jus publicum tolli pactis privatorum. Ex hoc Fundamento.

9. Reſolves, Nullum eſſe pactum

Clerici, etiam juramento firmatum, quo renunciat privilegio fori, de comparendo ad laicam poteſtatem ; cum ſit illud privilegium conceſſum ob favorem publicum, & ideo renunciatio invalida, quia eſt contra bonos mores. *Steph. á S. Gregorio de contract. lib. 2. c. 2.*

Item. Invalida eſſe Matrimonia, & ſponſalia contracta metu extorta, etiam jurata: quia ſunt talia matrimonia prohibita ob bonum publicum, ad ſedandas lites, & odia, quibus Reſpublica perturbaretur, & cætera hujuſmodi.

10. Secundum Fundamentum, & Regula generalis. Quando aliquis Actus, ſeu contractus prohibetur jure civili ob privatam utilitatem alterius contrahentium, confirmatur juramento, niſi vis, dolus, metus, aut turpitudo in creditore interveniat. Ratio eſt, quia quiſque poteſt renunciare quod in ſui favorem introductum eſt; non firmabirur nihilominus promiſſio facta per vim, metum &c. etiam ſi ſit actus prohibitus ob bonum privatum; nam promiſſio ex dolo non fundatur in conſenſu; errantis enim nul-

nullus eſt conſenſus ; neque facta per vim, & metum eſt perfectè libera ; igitur nulla, aut irritanda. Tenebit non obſtantibus juramentum, ne Deus adducatur in Teſtem falſi : Tum quia juramentum (ut ſuppono) non eſt de re illicita ex parte jurantis. Ex hoc Fundamento.

11. Reſolves, Iuramentum additum contractui, quod ſit contrarium alteri juramento prius facto, non firmare talem contractum, cum talis contractus ſit de re illicita, ut potè contrarius priori juramento, v. g. Mulier juravit non vendere fundum dotalem, ſed poſtea vendit cum juramento de eo amplius non revocando ; Secundum juramentum non firmat actum venditionis, quia eſt illicitus ratione primi juramenti de non vendendo : nam juramentum non eſt vinculum iniquitatis, *c. quanto de jurejur.* Secus dicendum eſt, ſi Actus geſtus contra prius juramentum non indigeat juramento ad ſui validitatem : tunc enim eſſet validus, quamvis illicitus ex juramento contrario, ut dictum eſt in *Reg. 58. cap. 2. num. 9.*

v.g. revocatio facta Testamenti contra juramentum de non revocando Testamentum. Item valida esset venditio facta contra promissionem juratam de non vendendo ; quia ad sui validitatem non requiritur juramentum; sicut actus Vxoris vendendi fundum dotalem, non potest subsistere nisi firmetur juramento, quia prohibetur à lege ; si tamen non prohiberetur mulier vendere fundum dotalem, actus talis esset validus sine juramento, etiam si prius jurasset se non alienaturam ; Ratio est jam dicta in *Reg.58.cit. eo.cap. & num.* Quia Iuramentum, & si reddat illicita gesta contra primum juramentum, non tamen reddit jurantem inhabilem ad actum faciendum ex se validum contra primum juramentum. *Bonac. de contract. disputat. 3. quaest. 1. punct. 1. num. 7.*

12. Petes an juramentum possit relaxari, & repeti solutum, quando quis juravit se soluturum, & non repetiturum. Respond. si tale juramentum fuit per injuriam extortum, probabiliter potest relaxari, quamvis sit in damnum Tertii ; adest enim justa causa. *Bonac. cit.*

13. Quan-

13. Quando juramentum non firmat contractum, poteſt relaxari, & excuſari jurantem à ſolutione, vel ſi nolit petere relaxationem, poſt ſolutionem poteſt repetere rem ſolutam; dummodo non juraverit ſe non repetiturum; nam repetendo non facit contra juramentum, quia juravit de ſolvendo, ſed non de non repetendo.

Sed dices. Is, qui accepit, acquiſivit jus ex acceptatione promiſſionis juratæ, ergo jurans poſt ſolutionem non poteſt repetere. Reſp. negando antecedens, quia accipiens non acquiſivit jus ex promiſſione, cum fuerit [ut ſuppono] nulla per legem; non ex vi juramenti, per quod nullum jus transfunditur in Creditorem, ſed ut Actus perſonalis obligat tantum jurantem ad ſolutionem; ergo facta ſolutione, poteſt jurans repetere, cum nullum jus remaneat retinendi in Promiſſario ratione juramenti.

14. Quando verò juramentum firmat contractum, non poteſt relaxari niſi ex magna cauſa. Tum quia cederet in damnum proximi, qui acquiſivit jus, non ratione juramenti, ſed

contractus firmati per juramentum: Tum quia jus Canonicum ex *c. Quanvis pactum*, vult servari, ideo est indispensabile, & per validitatem contractus jurati creditor habet actionem contra jurantem.

Hinc deducitur obligationem ex vi juramenti additi contractui non transire ad Heredes, quando juramentum non validat contractum: quia juramentum est vinculum personale, etiam si jurans jurasset pro suis hæredibus, *S. Thom. Sotus, & alii relati á Bonac. hic n.11.*

Secus verò si juramentum cadat super contractum validum, aut invalidum firmet: nam tunc ratione contractus obligatio fit realis, quæ cum ceteris transit ad heredes, ex *l. necessariò §. quod si pendente ff. de periculo, & commod. rei vend. Gomez tom. 2. var. c. 11.* Quòd si hæredes non adimpleant, peccabunt quidem contra Iustitiam ratione contractus, sed non erunt perjuri, quia tenentur ex contractu adimplere, non autem ratione juramenti.

Cetera videantur suis locis propriis à Doctoribus examinata: quæque ha-

ăte-

ctenus sunt explanata sufficiant pro notitia præsentis Regulæ: *In malis promissis fidem non expedit observari*.

REGULA LXX.

In alternativis electio est debitoris, & sufficit alterum adimpleri.

Hæc Regula habet duas partes, in prima dicitur, electionem ad debitorem spectare ex *l. plerumque* 11. *in fine ff. de jure dotium*, & *l. si ita* 25. *ff. de contrah. empt.* In secunda verò disponitur, sufficere in alternativis alterum adimpleri, & habetur in *l. ex eo* 111. *§. ubi verò ff. de reg. jur.* De singulis est discurrendum.

CAP. I.

Quid, & quotuplex sit alternativa?

1. Alternativa dictio á Doctoribus, & sępè à Iure consultis Disiunctiva, seu subdisiunctiva nuncupata fuit, ut

habetur in vocabul. juris Nebrissensis litt. A. hodie tamen una pro altera accipitur.

Hæc igitur alternativa est adjectio plurium in eadem oratione, seu propositione ita se habentium, ut in uno saltem illorum verificari debeat id, quod exequendum apponitur, v. g. si dicatur Petro. Promitto tibi domum, vel mille aureos: in hac autem propositione adest plurium adiectio, nempe domus, & mille aureorum; ita ut in altero eorum verificanda sit donationis executio, ex *Nebrissensi loc. cit.*

2. Quatuor assignantur species alternativæ à *Barbosa in Collect. Doctorum in lib. 5. sexti Decret. de Reg. jur.* & *á Strein. hic n.* 2. Prima est, quæ apponitur inter diversas Personas de qua loquitur *l. cum quidam* §. *sit autem C. de verb. signif.* Secunda, quæ apponitur inter plures res, ut in *d. l. cum quidam*, & *l. cum res 49 cit.* Tertia, quæ versatur in diversa loca, *l. non utique*. Quarta tandem, quæ fit secundum diversa tempora, *l. si ita stipulatus* 109. *ff. de verbor. obligat. l. si ita relictum* §. *fin. ff. de leg.* 2.

C A-

CAP. II.

Cur in alternativis potius debitori, quam creditori electio concedatur?

3. RAtio fundamentalis poteſt eſſe, quia debitor in obligationibus voluerit, ad id, quod minus eſt, quantum fieri poteſt, ſe obligare: nam ſi electio eſſet ex parte creditoris, ſine dubio quod ſibi eſſet utilius, etiam cum damno debitoris eligeret: ideo rationabiliter ſic in præſenti Regula diſponitur. Ejus ampliationes, & reſtrictiones videantur apud *Peckium*, *& Barboſ. hic à num. 24. & ſeq.*

CAP III.

Quare, & Quando in alternativis ſufficiat alterum impleri?

RAtio quare &c. eſt, quia in una tantum parte habetur ſufficiens veritas propoſitionis, & proprietas verborum ſalvatur.

4. Hæc Regula verificatur probabi-

biliter etiam in negativis ex *Barbos. hic n.* 29. ubi in expositione Textus in *l. si is, qui ducenta*, distinguit dicendo, quod si quis per alternativam vult inducere obligationem, vel committere stipulationem, tunc sufficit unam tantum partem impleri, v.g. Promitto tibi centum, si infra annum Romam, vel Neapolim non ivero: si una tantum pars impleatur, idest quod Romam iverim, teneor solvere centum: item si neque Romam, neque Neapolim ivero, tenetur solvere, quia jam Romam ivit.

Si verò cupiat se eximere ab obligatione, utrunque fieri oportet; idest quod tum Romam, tum Neapolim eat. Ratio hujus diversitatis est, quia illa verba, [Promitto tibi centum, si infra annum Romam, vel Neapolim non ivero] æquivalent huic propositioni, videlicet, Promitto tibi centum, si alteruter ex duobus casibus eveniat, nempè, quod vel ego non eam Romam, vel quod ego non eam Neapolim: cum igitur una pars in duobus primis casibus sit impleta, teneor solvere centum; sed in tertio casu, quia neutra pars negativè fuit impleta, cum

& Ro-

& Romam, & Neapolim iverim ad nihil teneor ex vi promissionis.

Contraria tamen opinio Glossæ in *l. si quis ita stipulatus 129. ff. de verbor. oblig.* quod Regula non habeat locum in alternativis negantibus, est etiam probabilis.

5. Sit igitur Fundamentum generale. In alternativis, seu in Votis emissis cum dictione disiunctiva sufficit alteram partem implere, etiam si una sit reservata: quia alternativa tollit, seu impedit reservationem; nam electio est debitoris voventis, & Episcopus de tali Voto potest dispensare. *Mendus in Epitom. v. Votum, n. 18.*

Secus verò si utraque pars alternativæ sit reservata: tunc enim favor alternativæ non tollit reservationem. Ex hoc Fundamento.

6. Resolves. Voventem vel perpetuam castitatem, vel jeiunium bis in singulis hebdomadibus per totam vitam suam, posse eligere jeiunium, relicta observantia castitatis.

7. Non posse dispensari à Confessario ordinario voventem, vel Castitatem perpetuam, vel peregri-

grinationem ad loca ſancta, aut Religionem: quia utraque pars alternativæ eſt reſervata quæ non impedit reſervationem.

8. Sed quæres, *An facta electione unius partis alternativæ, poſſit ille, qui eam elegit, electam relinquere, & alteram amplecti?*

Reſpondetur, ſi talis electio ſit de promiſſionibus factis hominibus, & non ſit manifeſtata creditori, poteſt ex *DD*. fieri variatio: nam promiſſio nondum eſt acceptata, quia non manifeſtata. *Bartol. Peckius, & Strein. hic in l. qui ex pluribus* §. *tandiù ff. de verbor. oblig.*

Si verò ſit manifeſtata creditori, & non acceptata, poteſt elector, quam voluerit, eligere: ſecus autem ſi manifeſtata, fuerit acceptata: quia creditor acquiſivit jus ad rem electam, & acceptatam.

Ita dicendum eſt de promiſſis Deo factis per Vota, quæ ſtatim ac ſunt quò ad unam partem electa, cum Deo ſint immediatè nota, ſine dubio præſumuntur acceptata (non loquor de propoſito eligendi, ſed de vera, & determinata electione) & ſi pars electa

erat

erat reservata, utique post electionem remanet reservata, quamvis vigore alternativæ ante electionem non esset reservata. Hocque confirmatur ex *Reg. 21. Quod semel placuit post electionem veram, amplius non potest displicere.*
Sic intelligitur Regula exposita. *In alternativis electio est debitoris, & sufficit alterum impleri.*

REGULA LXXI.

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus.

Ex *l. invitus 199. ff. de reg. jur.* & *roboratur* ex *l. 1. vers. planè, ff. de superficiebus.*

CAPUT UNICUM.

Probatur Regula, ejusque ampliationes producuntur.

1. PRimò probatur: quia exceptio facilior est quam actio: multa enim, pluraque conceduntur ex-

excipienti, quæ negantur Actori: *Barbos. in Axiom. 85. n. 1. Aret. conf. 31. in fin. vers. quia multa.*

2. Secundò, quia facilius potest quis excipere retinendo, quam petere agendo. *Decius conf. 331. n. 3. Decian. conf. 69. n. 51. lib. 3. Barbos. loc. cit.*

3. Tertiò, quia exceptio non solum est actione facilior, sed etiam favorabilior, ex *l. favorabiliores 168. ff. de reg. jur.* nam ex *Gloss.* favorabilior debet esse defensio, quam impugnatio:

4. Extenditur Primò præsens Regula ad retentionem respectu petitionis ex *Peckio hic ampliat.* 1.

5. Secundò extenditur ad repetitionem, quia favorabilior est repetitio, quam petitio, quando Actor agendo petit solum id, quod suum non fuit, sed sibi deberi intendit, *l. cum fundus, ff. si cert. pet. l. filius familias, §. 1. ff. de verb. oblig.* & meritò magis lex favet ei, qui agit pro rei propriæ conservatione, quam ei, qui novum lucrum prætendit, ex *l. fin. C. de Codicill.*

6. Tertió extenditur non solum ad Personam principalem, verùm etiam ad ejus Procuratorem. *Peckius hic*

am-

ampl. 3. *Strein. ampl.* 2. Ratio est; quia Procurator ex lege agit pro suo principali; ergo potest pro illo excipere, eumque defendere. *Panorm. in cap. accedunt num.* 4. *de Procurator. Accursius in l. mutus, ff. de Procurator.* Cætera parum necessaria videantur apud *Barbos. Peckium, & alios.* Cæterùm Regulæ sensus clarus est, quod, *Qui ad agendum admittitur est ad excipiendum multò magis admittendus.*

REGULA LXXII.

Qui per alium facit, ac perinde, ac si faceret per se ipsum.

Ex jure civili sumitur hæc Regula, *l. quod jussu alterius, ff. de Reg. jur.* & convenit cum 68. *Potest quis per alium, quod potest per se ipsum.*

CAP. I.

Explicatur sensus Regulæ.

1 SAtis clara sunt verba Regulæ, si dictio illa, Perindè rectè

rectè intelligatur, quæ involuit significationem non propriam, ita ut actio unius facta per alium, propriè sit facta per seipsum, cum sit impossibile factum unius propriè esse factum alterius: sed per quandam fictionem juris, & ipsius interpretationem, ut habetur ex *l.* 1. §. *dejecisse*, *ff. de vi*, *& vi arm. Dynus num.* 6.

Quantum verò spectat ad sensum verborum, quando Regula verificetur, & quando deficiat, sit

2. Fundamentum generale. Tunc verificatur Regula secundum fictionem juris, quando actus efficiendus est talis naturæ, ut ejus executio in alium transmitti possit, v. g. solutio debiti facta creditori à debitore per tertiam personam, se habet ex fictione juris, ac si facta fuisset ab ipso debitore, cum talis actus sit in alium transmissibilis.

Contra verò Regula deficiet, quando actus nequit transmitti in alium, ut ab eo efficiatur, v. g. Contritio, ut justificativa, & Ieiunium, ut afflictivum carnis, non potest verè, neque secundum interpretationem juris dici de uno, si per alium fiat: quia & si

ex

ex communi *DD.* jeiunium per unum factum possit esse satisfactorium pro alio, non tamen ut est carnis afflictivum: non enim corpus Pauli affligitur, si Petrus jeiunet pro ipso: & generaliter Regula non verificatur in iis actibus, qui dicuntur personales, & intransitivi ratione connexionis, quam habent cum Persona operante, sive ex natura rei, sive ex dispositione alicujus Legis. Ex hoc Fundamento.

3. Resolves primò. Non posse per alium elici actiones merè naturales, v.g. expuere, crescere, comedere, sudare: nam hæc, & similes ex natura rei sunt propriè Personales.

Item nec actiones supernaturales, ut sunt amare Deũ, sperare, credere &c.

Jtem, nec actiones Sacramentales, dempto Matrimonio, quod contrahi potest per Procuratorem: quia verè omnes personales sunt, tam ex parte suscipientis, quam ex parte conferentis: & quamvis Episcopus possit suos subditos per alium Episcopum ordinare, Parochus per alium Matrimonio assistere, ac subditum absolvere: intelligendum est tales actiones sic esse Personales ratione dignitatis, ac offi-

cii,

cii, quod per alium non possint suppleri, qui eadem dignitate non refulgeat, & eodem officio ex legis dispositione nequeat persungi.

Jtem, nec Missam audiri, vel officium divinum posse per alium persolvi; nam hæ obligationes & Christiano, & Clerico ex præcepto Ecclesiæ, ut sunt opera satisfactoria pro Missa audienda die festivo, & pro officio divino in sacris constitutis, vel Beneficiariis imposita, sunt verè actiones personales.

4. Secundò Resolves, Posse Beneficiarium curam Animarum habentem, præstare juramentum, & professionem Fidei emittere per Procuratorem, idemq; dicendum esse de Episcopis, juxta *Trid. sess. 24. de Reform. c. 12.* præcipiens Beneficiariis curam Animarum habentibus, ut intra duos menses à possessione Beneficii teneantur professionem fidei emittere in manibus sui Episcopi, vel eo impedito in manibus ejus Vicarii. Probatur; Quia Professio fidei non est actus ita Personalis, & intransitivus ex natura rei, vel ex legis dispositione, ut nequeat per Procuratorem emitti; nam

Tri-

Tridentinum, & constitutiones Pii IV. nempe 88. quæ incipit, *In sacrosancta*, & 89. extantes in 2. Tom. Bullarii nullam obligationem Beneficiariis imponunt eam personaliter emittendi, ita ut per alium suppleri non valeat.

Confirmatur; Iuramentum fidelitatis præstandum à Vassallo Feudatario ratione feudi potest pręstari per Procuratorem, ex *cap. fin. de juram. calumn. in 6.* & ex *cap 1. §. verùm quando de statu Regularium in 6. Barbos. in Collect. in cap. cit. de Stat. Regul. nu. 33.* ergo & Iuramentum cum professione Fidei per procuratorem præstari potest, nisi à lege impediatur. Aliæ rationes videantur apud *Bardum hic*. Ita sentiunt *Castropal. tom. 1. tract. 4. disp. 1. punct. 19. August. Barbos. de potest. Episcopi alleg. 61. nu. 20. Navarr. Ledesma Riccius aliiq;* contra *Gonzalez in Reg. 8. Cancell. Garziam. Gratianum*, & plures alios contrarium asserentes.

Tertiò Resolves, Professionem etiam Religiosam posse emitti per Procuratorem, & valere utrasq; Regulas 72. *Qui per alium facit, & 68. Potest quis per alium &c.* in casu præsenti. Probatur; Omnis contractus, quem

Prin-

Principalis poteſt facere per ſe ipſum, poteſt fieri per Procuratorem, niſi lex obſtet: ſed hujuſmodi eſt profeſſio religioſa inter profitentem, & Religionem, nullaque lex huic obſtat: ergo &c. Major vera eſt ex *Reg.68.cit.in 6.*& ex *l.1.ff.de Procurator.* Minor probatur quò ad primam partem, quia inter Novitium, & Religionem intercedit reciproca obligatio, illius, ſe tradendi Religioni, & hujus, ipſum alendi, & ſuſtentandi juxta ſtatuta, & leges Religionis; ſecunda pars etiam minoris probatur, quia nulla in lege de hoc invenitur prohibitio; niſi tamen Religio aliqua ex conſuetudine, vel ex propriis ſtatutis talem profeſſionem per Procuratorem prohiberet. *Pelliz. in qq. Regul. tractat. 3. cap. 1. num. 29.*

Aliquæ tamen conditiones ſunt neceſſariæ, ut validè quis in Religione profiteatur per Procuratorem ex *Barthol. á S.Fauſto in Theſaur. Relig. lib. 5. q.117. Fr.Barthol. de vecchis in praxi obſervanda in admitt. ad relig.ſtatum novit.diſp.13.dub.3.*

7. **Prima eſt, ut mandatum de profitendo, datum Procuratori, ſi-**

cut

erit de Matrimonio contrahendo, sit speciale; non enim sufficit commissio generalis in re tanti momenti.

8 Secunda, ut determinetur in mandato Religio particularis, in qua debet fieri professio; sicut in Matrimonio per Procuratorem designanda est Persona, cum qua debet fieri contractus, ex *l. generali initio ff. de ritu Nupt.*

9. Tertia, ne eo tempore, quo Procuratam professionem facit, sit revocatum mandatum á constituente ante professionem, neque exterius, neque solo animo interius; aliter professio nulla erit, etiamsi revocatio non fuerit Procuratori intimata. Jdem dic de Matrimonio. *Sanch. lib. 2. de matrim. disp. 11. n. 6.*

Secus verò in mandato pro aliis negotiis expediendis revocatio intimari debet Procuratori, aliter gesta ab ipso nomine Principalis valida erunt. Ratio diversitatis est, quia validitas Professionis, & Matrimonii dependent totaliter à consensu contrahentis, qui in eliciendo, vel non eliciendo ipsum non dependet à jure.

10. Neque dicas ex Gloss. *in cap. scien-*

sciendum 27. *q.1.* Votum, & Pęnitentiam non posset fieri per alium, quia dependent ab actu interno Personæ voventis, & pęnitentis; ergo à simili de professione dicendum. *Resp.* Votum, & Pęnitentiam, ut dicunt actum intrinsecum, esse actus merè personales, & intransmissibiles; ut dicunt actum externum ipsius actus intrinseci manifestativum, non sunt merè personales, sed possunt à Procuratore suppleri, & ab Ecclesia acceptari.

11. Quartò Resolves, Pęnitentiam, ut satisfactoriam, & compensativam, pro pęna debita peccatis, vi Sacramenti Pęnitentiæ deletis, posse per alium impleri de licentia Confessarii, esseq; satisfactoriam ex opere operato.

Probatur prima pars; nam ex licentia Confessarii pęnitentia est actus transmissibilis; ergo potest per alium adimpleri. Probatur secunda pars; quia satisfactio ex voluntate Confessarii facta ab alio, gerente vicem pęnitentis, est pars Sacramentalis; cum dicat ordinem ad pęnitentiæ Sacramentum; ergo tale opus satisfactorium est, ut à subrogato impletum, opere operato. *Suarez tom.4. in 3. part.*

part. de pœnit. disp.38. sect.9.n.3. Filliuc. tr.8.tom.1.c.2.q.10.in fine, aliique.

12. Neque fuit contra hoc assertum argumentum opinionis contrariæ *Escobar, Delugo, Bonacina, &c.* desumptum ex Conciliis Florent. in Decreto *Eugenii IV.* & Trident. *sess.* 14. *c.* 3. asserentibus materiam Sacramenti esse actus Pęnitentis; ergo si actus subrogentur non erunt amplius pęnitentis; sed subrogati, & consequenter neq; Sacramentales, neq; satisfactorii ex opere operato. Nihil inquam facit hęc ratio contra nostrum assertum; nam actus satisfactionis subrogati, ut est actus physicus, non est actus pęnitentis, concedo: Non est actus Pęnitentis, ut est actus subrogatus loco illius, qui à Pęnitente erat faciendus, nego: ergo non est satisfactorius ex opere operato: nego consequentiam: quia secundum esse morale, & ex juris fictione actus subrogati ex justa causa de licentia Confessarii reputatur idem actus pęnitentiis: Sicut potest Iudex humanus, saltem supremus ex justa causa pęnam, v.g. Triremium, quæ à Reo esset subeunda, permittere, ut alius ejus loco illam subiret: sic à pari dicendum de Iudice Con-

fessionis &c. *Caramuel supra cit. tom. 1. Theol. fundam. pag. 338. in hac Reg.*

Concedimus quidem hoc fieri non posse absque licentia Confessarii, quia actus Sacramentalis aliunde non est transmissibilis, nisi à voluntate præcipientis.

Item concedimus de Penitentia præservativa, v. g. de maceratione carnis, jejunio &c. nam actus isti ex natura rei sunt ita penitenti adstricti, ut nequeant alteri committi; quia sic frustraretur intentio Confessarii; maceratio enim carnis unius nihil prodesset alteri; nam eadem personalis carnis afflictio, non potest esse unius, & alterius maceratio.

13. Quintò Resolves, Votum reale posse per alium impleri; quia hujus materia non est actio ipsius voventis, sicut in voto personali, sed est res, quæ cum sit ab alio factibilis, & possit exiberi potest, imò debet per alium impleri, si nequeat vovens per se ipsum implere.

Item, Non posse Votum personale simpliciter per alium adimpleri, nisi à principio vovens conditionatè vovisset, in sui deficientia se per alium satis-

tis facturum. Ratio est, quia materia Voti personalis est actio propria personalis ipsius voventis: ergo non est transmissibilis, nisi conditionatè, & ex intentione voventis: & consequenter vovens non tenetur illud per alium implere.

Item, Votum mixtum quò ad partem Personalem ex dicta ratione non posse per alium impleri; posse quidem quò ad partem realem; imò debet ab alio suppleri, dummodo Votum sit æqualiter personale, & reale; & non reale accessoriè, v.g. Iter, quod quis vovet ad loca sancta, est personale, & principale, sumptus verò, quos fecisset vovens in itinere, sunt quid reale, sed accessoriè ad personale se habens: si igitur vovens non potest personaliter ire, neque per alium tenetur sumptus in eleemosynam mittere. Vide *Reg.* 37. ubi clarè *casu* 10. *num.* 21. & sequ.

14. Sextò Resolves, Patrantem delictum per alium, v. g. homicidium, si juridicè interrogetur, non posse jurare se illud non fecisse. *Azor. in instit. moral. par.* 1. *lib.* 11. *cap.* 8. *q.* 2. *Portell. in dub. Regul. verb. Iuram. n.* 20. Probatur:

Quia ex jure Civili, & Canonico actio tribuitur non solum executori, verum etiam mandanti, ex *l.1.§. dejecisse, ff.de vi, & vi armata*, ubi statuitur, quod si quis per vim deiiciatur de loco, quem possidet, dicatur deiicere non solum mandatarius, verum etiam ipse mandans. Item ex canonico iure, *cap. Mulieres, §. illi verò de sent. excomm.* ubi statuitur, quod mandans, ut Clericus percutiatur, dicatur committere delictum percussionis.

Arguo igitur sic. Reus tenetur respondere juxta mentem, & sensum Iudicis interrogantis juridicè, contraria opinio damnata est ab *Innoc.XI.* quę est 28. sed Iudex interrogans Iuridicé, An v.g. Petrus interfecerit Paulum, interrogat juxta sensum legalem[ut supponit Casus,] ergo tenetur Reus affirmare, & consequenter negando erit perjurus.

15. Neque urget argumentum Partis contrariæ, quod mandans occidere in Ecclesia si mors sequatur, gaudet immunitate Ecclesiæ: qua immunitate non gaudet is, qui physicè, & verè occidit in Ecclesia ex *constit. Greg. XIV.* ergo mandans poterit negare &c.

quia

quia verè non commisit homicidium.

Non urget inquam: quia ex multorum sententia mandans occidere in Ecclesia nõ gaudet Ecclesiæ immunitate.

Supposita etiam hujus asserti veritate, Respondetur, quod in materia de immunitate Ecclesiæ, cum agatur de favore Ecclesiæ, ly verbum, *Homicidiũ* debet intelligi de homicidio physico, & reali, non de morali, & legali, quia cum lex sit odiosa Ecclesiæ, debet restringi ad homicidium physicum, & nõ extendi ad utrunq; in casu verò de Iudice interrogante, cum agatur de bono publico, ne delicta remaneant impunita, ad sensum utriusq; homicidii potest se extendere Iudicis interrogatio, cui ex dictis tenetur se conformare Reus in responsione.

Sic ergo in casu de immunitate Ecclesię non habet locum Regula: sed benè in secundo de homicidio. *Avila in prædicta Regula tract. de cens. p. 2. cap. 5. disp. 3. dub. 2. Diana par. 1. tr. 1. de immunit. Ecclesiæ resol.* 10. *aliique plures*.

16. Septimò Resolves, Non peccare Fidelem, si diebus festivis opera servilia per servum Infidelem exerceat: Ratio est, quia actio servilis præcepta

non est prohibita, neque moraliter mala respectu infidelis, qui Ecclesiæ præceptis non subditur: ergo Fidelis opera servilia imperans infideli die festivo non peccat. *Diana par.5. tr.14. resol.7. Ianuar. Leander, aliique.*

Item ex *Laym. Theol. moral. lib.1 tract.4. c.5.* Talia opera possunt præcipi perpetuò amentibus: ergò & infidelibus; cum sint pares in conditione respectu legis Ecclesiæ.

C A P. II.

Proponuntur aliqua dubia, & eodem supracit. Fundamento Reg. resolvuntur.

D V B I V M I.

An audiens lectionem libri prohibiti alicujus Hæretici ab alio legente, censeatur per se ipsum legere, ita ut incurrat in censuram latam contra hos libros legentes?

17. RESpondetur cum distinctione sic. Si audiens lectionem libri hæretici, v. g. Petrus præcipiat Paulo, ut legat, & ab ejus man-

mandato, & suasione lectio dependeat, incurrit excommunicationem: secus verò si in lectionem nullum habeat influxum, sed à legente propria voluntate, & motu proprio audiat. Ita *Lezana in quaest. Regul. par. 4. v. libri, n. 21. Sayr. de censur. lib. 3. cap. 5. num. 4. Azor. Baldel. apud Bard. hic.* Probatur. Excommunicatio fertur contra legentes, quae lectio consistit in prolatione, & perceptione intellectiva sensus lecturae, sed audiens per alium legentem ex mandato profert moraliter verba, & percipit sensum: ergo incidit in excommunicationem: Major vera est; minor patet: quia ex Regula, faciens per alium, juris fictione per se facit, qui modus legendi etiam prohibetur à lege, & ad hunc modum legendi lex etiam debet extendi, contra opinionem contrariam: *Bonac. de censur. in Bull. coena. Castropal. Scort. Ugol. & alios* asserentes talem legem esse odiosam, ideoque non esse ad hunc casum extendendam.

Ratio est, quia aliquando etiam in odiosis fit extensio, quando sine extensione lex redderetur illusoria, & vana, ut statuitur in *cap. si civitas de*

sent. excomm. in 6. ubi Pontifex loquendo de Interdicto, ait, quod quamvis Civitas propriè intelligatur pro ambitu murorum, & quidquid in ipso continetur, extenditur nihilominus ad ipsa suburbia; quia Cives possent extra Civitatem in suburbis audire sacrum, & sic frustraretur lex: & tamen hęc lex est odiosa. Sic excommunicatio contra legentes libros hæreticorum, si ligaret tantum physicè legentes, finis legis esset inanis: quia ad evitandam excommunicationem, quamplures per alios lecturam haberent.

DVBIVM II.

An alloquens Monialem alio mediante, censeatur per seipsum illam alloqui, & pœnas in jure positas incurrere, etiam si Monialis nihil respondeat?

18. Vppono prohibitionem generalem loquendi cum Monialibus in jure communi ex *cap. periculoso de stat. Regul. in 6.* & *cap. Monasteria de vita, & honest. cleric.* & ex variis Iuribus, & Decretis à S. Congregatione jussu Pontificio emanatis, ubi con-

contra transgressores variæ assignantur pęnæ. Vide *Ascan. Tamb. de jur. Abbatiss. & Monial. disp. 25. q. 1. Bonac. tract. de clausur. q. 3. part. 2. Lezana in summ. quæst. Regul. v. Moniales, tom 4.*

19. Item suppono Alloquium ex rigore sermonis differre à colloquio: nam ex primo non habetur, sicut ex secundo reciproca loquutio: & hoc est fundamentum unius opinionis asserentis, quod alloquentes cum Monialibus alio mediante, non incurrant in pęnas contra colloquentes cum Monialibus, si Monialis nihil respondeat; quia loquutio, seu alloquutio alio mediante, nihil Moniali respondente, non est vera colloquutio, cum non dicat reciproca loquutionem; ergo sic alloquentes non incurrunt pęnas &c. Confirmatur, quia lex est pęnalis, & odiosa; ergo restringitur ad propriam colloquutionem reciprocam, & non extenditur ad loquutionem, quæ rigorosè non est in odiosis colloquium.

20. Sed contraria opinio *Merolla tom.* 1. *disp.* 1. *c.* 2. *n.* 589. *Bardi in hac Reg. n.* 17. *probabilior videtur ex Dian. par.* 10. *tract.* 14. *Miscellan. resol* 69. Probatur;

Ista duo verba *Colloqui*, & *Alloqui* pro eodem sumuntur à S. Congregatione : ergo utrunque in eodem sensu prohibetur ab Ecclesia : Antecedens probatur ex duobus Decretis emanatis à S. Congregatione, in quorum primo edito 1590. contra Regulares accedentes ad Monasteria Monialium, prohibetur discursus cum Monialibus per verbum *Colloqui*, & in secundo edito anno 1623. per verbum *Alloqui*, ergo ista duo verba idem important in prohibitione &c. talia Decreta vide in *P. Lezana tom. 4. sum. v. Moniales n.* 18.

21. Item. Si quis loquatur per alium idiomate non percepto à Moniali, quæ & si præsens sit, non intelligat, sed eo animo, ut interpres exponat sensum Moniali in præsentia ipsius loquentis; incurrit pœnas &c. contra *Graff. Dian. p. 3. tr. 2. resolut. 48.* Quia idem est ac si per se ipsum loquatur : sicut qui sacramentaliter confitetur per Interpretem Confessario idiomate non percepto à Confessario, censetur loqui cum ipso Confessario : ita á pari dicendum in casu nostro. Secus si Interpres exponat sensum Moniali in absentia loquentis.

22. Ra-

22. Ratio quare ligentur censuris Ecclesiasticis etiam loquentes per Interpretem, & impropriè, & si lex non se extendat ad talem locutionem, cum sit odiosa, est, ne lex cum suo fine frustretur: quia sic per tertiam personam æquè benè posset quis Monialibus proprium conceptum aperire, & inde mala statui Religioso evenire, quæ via prohibitionis proculdubio tolluntur.

23. Neque dicas: Ergo etiam scribens litteras incurret easdem pęnas: Respond. negando consequentiam: nam missio litterarum non comprehenditur neque propriè, neque impropriè in collocutione: à diversis enim non fit illatio.

Incurrit tamen pœnas loquens per signa, & nutus cum Moniali: quia ita benè exprimit quis per nutus, & signa proprium conceptum, quod jurisfictione & impropriè loqui dicatur: quod non sic potest dici neque propriè, neque impropriè de loquente per litteras. *Diana par. 3. resolut. 48. tract. 2.*

24. Item, incurrit pęnas Ecclesiæ loquens cum Moniali existente intra

clausuram de domo, quæ est propinqua Monasterio, contra *Graff.to.1.consil.22.de sent.excomm.* Ratio est, quia principaliter prohibetur collocutio,& secundariò, & per accidens accessus, ne ex tali occasione, fiat collocutio: Vnde si quis accederet ad Monasterium, & non loqueretur, nullam pęnam incurreret; & è contra, si loqueretur sine accessu, incurreret. *Diana p.3.tr.2.de dub.Reg.resol.48.*

25. Non ligantur Episcopi Decreto Ordinarii prohibentis allocutionem cum Monialibus, vel ex consuetudine, vel ex præsumpta licentia. Ligantur tamen Canonici Cathedralis ex consuetudine. *Dian.p.10. tr.14. resol.49. Miscell. not.4. Pelliz.n.*210.

26. Neq; ligantur Advenæ, & Peregrini dicto Decreto, si verè careant animo ibi manendi majori anni parte; cum non sint subditi illius Ordinarii, *Dian.cit.p.*10.*not.*5.

27. Neque ligantur pueri, & puellæ ante pubertatem, si accedent ad loquendum cum Monialibus; quia Ecclesia non ligat quemquam censuris ante annos pubertatis.

D V-

DVBIVM III.

An Clericus, si per alium negotietur, perinde sit, ac per se ipsum id faciat, ita ut talis negotiatio sit jure prohibita?

SVpposita prohibitione facta Clericis non negotiandi, est in controversia, an prohibeatur á sacris Canonibus Clericis tantum in sacris constitutis negotiatio, verùm etiam Beneficiariis, & Religiosis, etiam in minoribus? de his opinio est, sed illis nullus adest dubitandi locus.

28. Quidquid dicat Riccius cum aliis, Responsio est affirmativa, idest non prohiberi Clericis negotiationem per alios, illisque eam per alios non esse illicitam, sic sentiunt *Fagundez de contract. lib. 5. c. 12. n. 1. Salas, Rebellus, Valentia &c.* Ratio fundatur in jure, ubi prohibetur Clericis negotiatio per dictionem illam, *Personaliter*; ergo non prohibetur negotiatio per alios. Item in *cap. significante de Appell.* permittitur Canonicis habere stallas publicas, in quibus carnes vendantur; igitur, si sacri Canones personaliter prohibent

bent negotia Clericis, & eodem tempore permitunt eis publicas stallas pro venditione carnium, sunt in sensu jam dicto interpretandi.

29. Neque motivum prohibitionis fundatur in reprimenda immoderati lucri cupiditate; quia etiam negotiando potest Clericus appetere lucrum honestum. Sed proprium motivum hujus prohibitionis fuit, vel, ne Clerici per se ipsos negotiando, à divino distraherentur servitio; vel ne personaliter negotiando, Christi ministerium, ac religionis status in illis vituperio afficeretur, quæ omnia cessant omnimodè in Clericis, si per alios etiam vacent negotiationi, nec ulla adest indecentia. Vide *Regula LXVII. num. 6.*

Hæc, & similia in consequentiam trahuntur ex præcedenti Regula, sensu jam dicto explicata; *Qui facit per alium, perinde est, ac si faciat per se ipsum.*

RE-

REGULA LXXIII.

Factum legitimè retractari non debet, licet postea casus eveniat, à quo non potuit inchoari.

CAP. UNICUM.

Explicatur, & confirmatur Regula.

1. HOc idem vult Paulus I.C. *in l. in ambiguis §. 1. ff. hoc tit. de reg. jur.* Sic docent *Baldus in l. si Gaudentius C. de contrah. empt. Bart. in l. pluribus §. & si placeat, ff. de verbor. oblig. Tiraquell. Covaruv. aliique.*

2. Tunc factum aliquid legitimè dicitur, quando est juxta legis præscripta, & è contra, illegitimè factum, quando est contra legis rigorem. Dicit ergo Regula, quod debent permanere in suo robore Actus facti juxta legis præcepta, etiam si postea aliquid superveniat, quod si antea, vel ab initio accidisset, eorum

rum validitatem impediissent. Sit ergo ex Regula.

3. Fundamentum generale. Quod semel placuit, & validè factum, aut constitutum est, non dirimitur superveniente impedimento dirimente, quod videlicet omnia dirimeret, si prçcessisset, ex *Caram.* Ex hoc Fundamento.

4. Resolves, Non dirimi Matrimonium semel legitimè contractum per superveniens impedimentum dirimens, v. g. cognationis spiritualis, ex *c. 2. de cognat. spir.* neq; affinitatis, ex *c. penult. de eo, qui cognovit consang. &c.*

5. Item: Non dirimi Testamentum, si phrenesis subsequatur, quod tamen dirimeret concomitans, *§. praterea Instit. quibus non est permiss. fac. testam.*

6. Item non dirimi prçsentationem, neque removeri prçsentatum, si legitimè fuit in possessione Iuris patronatus, licet postea cadat à Iure patronatus idem prçsentans, *c. consultationibus 19. de jur. patron.*

7. Item non irritari donationes, emptiones, aut venditiones factas á Pe-

tro

tro v. g. ante Professionem, quas certò annullasset Professio, si eas præcessisset.

8. Sed obiicies: *In cap. fin. de jure jur. in 6.* statuitur, quod si quis electus ad prælaturam Ecclesiasticam, ante confirmationem juraverit de calumnia; si in responsionibus inveniatur varius ex duabus propositionibus, seu responsionibus contrariis obiectioni propositis, tanquam perjurus repellendus est, nec confirmandus. Ergo in hoc casu fallit Regula; nam electio in initio legitimè facta, retractatur ob superveniens perjurium.

Respondeo cum Streinio hic, concesso Antecedenti, negatur consequentia; nam in tali casu non retractatur electio, sed electo in pœnam delicti negatur confirmatio, sine qua electio nullius est roboris, & valoris.

9. Vera igitur erit Regula, dummodo effectus ejus, quod legitimè factum est, ad impossibile non redigatur, vel aliunde non impediatur ex *Canisio hic*. V. G. Sponsalia legitimè contracta impediuntur

in

in eorum effectu per subsequens cum alia Matrimonium, ex *c. sicut 22. de sponsal.* nec non propter affinitatem, *c. ex litteris 8. cum c. seq. de eo, qui cogn. consang.* Item propter Religionis ingressum, *c. ex publica de convers. conjug.*

Ceterum nos docet exposita Regula, quod *Factum legitimè retractari non debet, licet postea casus eveniat, á quo non possit inchoari.*

REGULA LXXIV.

Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

1. DE hac materia satis alibi dictum est, hic solum sufficiat sensum Regulę breviter aperire; vult enim Regula in Privilegiis, & concessionibus particularibus non fieri extensione de casu ad casum, & quod alicui gratiosè á Principe, seu superiore conceditur non est alteri concedendum, propter eandem, vel majorem identitatem ratio-

tionis, neque extendi debet jus particulare, sicut Ius commune; ratio est: quia gratiæ, & privilegia non conceduntur nisi in casibus particularibus, cognita causa, & prævio examine super eam, & si constituitur à Principe jus particulare super casu expresso, ideo non vult Princeps hoc trahi in exemplum, neque extendi de Persona ad Personam, etiam si in alia Persona eadem, ac major ratio vigeret. V.G. Privilegium Beneficiario concessum habendi duo beneficia curata, Privilegium gestandi Pallium concessum Archiepiscopo. Exemptio à solutione Decimarum, Vectigalium &c. non sunt extendenda ad alios, ut notat *Glofs.* in *l. jus singulare ff. de leg. Barbosa in collect. Doctor. lib. 5. 6. Decret. de reg. 74.*

R E-

REGULA LXXV.

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat.

CAPUT UNICUM.

Explicatur sensus Regulæ, ejusque ampliationes proponuntur.

1. LUmen naturale sic dictat fidem esse servandam iis, cum quibus pactum intercessit, *l. ubi not. ff. de pactis*; proinde tam gravè malum est fidem alteri frangere ex *l 1. de constit. pecun.* quod infamis à jure censeatur, qui fidei præstitæ non stetit, *l. si quis major C. de transact.*

2. Sensus Regulæ est, quod leges privatæ, quales sunt contractus, etiam si absolutissimis verbis exprimantur, conditionatè tamen obligant inter se contrahentes, ita ut ab uno fracto contractu, vel non servata illius conditione, te neque ex pacto illi servare fidem teneri, sicut qui fractis catenis, non est am-

amplius ligatus: quilibet enim contractus hanc tacitam involuit conditionem, stabo contractui, si tu pariter fidem servaveris: Non tamen licet inferre ex Regula: Tu mihi fidem præstitam fregisti; ergo mihi quoq; licebit fidem tibi præstitam violare; si enim hoc posset ex Regula deduci, valeret etiam inferre ex peccato unius libertas in altero positivè peccandi, v. g. Tu fuisti perjurus, non mihi fidem juratam servando; ergo & ego licitè possum esse perjurus violando tibi fidem juratam, quod esset maximum absurdum. Sicut si Mulier fidem violasset Marito adulterando, posset & Maritus ei fidem frangere similiter adulterando, quod certè absurdissimum esset. Liceret quidem ex vi Regulæ inferre: Mulier fregit fidem Marito adulterando; ergo Maritus non tenetur illi fidem servare in Matrimonio præstitam, de simul cohabitando, & mutuo debito reddendo; nam sic licet Marito dimittere uxorem ex causa fornicationis. *Caram. t. 1. Theol. fundam pag. 378.* Ex hac doctrina fundamentali.

5. Resolves, Vassallum posse in pœnam Infidelitatis privari feudo, si fideli-

delitatem non servet, juxta præscripta in *cap. de forma 22. q. 5.* & è contra, posse Vassallum negare servitutem Domino, si improbitatem in Vassallum commiserit; nam ex natura feudi fides mutua inter Dominum, & Vassallum exigitur, ex eodem *cap. unico in fide forma fidel. in lib. feud.*

4. Item in Transactionibus, si quis cum aliquo transegerit sub conditione, v.g. aliquid solvendi elapso mense, ni solvat Transactarius tempore præfixo, posse Transactorem, elapso tempore, á transactione recedere, & litem infideli movere, ex *l. si quis cit.* idem dic de similibus.

5. Ampliatur Primò hæc Regula à Canonistis. Ita ut valeat; etiam si fides non servetur in uno tantum capitulo, v. g. si totum non tradatur, sed una pars pretii tempore determinato, Venditor non tenetur rem venditam tradere. *Barbos. axiom. 98. n. 8. l. Iulianus §. offerri; ff. de act. empt.*

6. Ampliatur secundò, etiam si alter recedat à pacto, volendo satisfacere per æquipollens ex *Iason. cons. 41. lib. 3.* v. g. si velit quis deponere pretium apud Petrum, quod ex pacto te-

tenebatur deponere apud Paulum.

7. Ampliatur tertiò, ita ut Infidelis nequeat ab altero contrahente exigere aliquid, neque propriam liberationem condicere, idest in judicio petere; imò neque syngrapham, seu paginam conscriptam ab utroq, contrahente, *l. si non C. de jur. & fact. ignor. Facchineus controvers. jur. lib.2. c.4.*

8. Ampliatur quartò, hæc omnia valent, etiam si juramentum intercesserit; etiam si apposita fuerit clausula hæc (rato manente pacto) *Barbos. axiom. cit. n.* 10.

9. Limitatur tamen Regula, quando dispar est utriusque contrahentis conditio in ætate, v.g. Pupillus ex privilegio non tenetur fidem servare alteri contrahenti, si absque Tutoris consensu contraxit, ex *l. Julianus §. si quis cum Pupillo, ff. de act. empt.*

Tenebitur tamen alter contrahens Pupillo fidem servare, quamvis sibi à Pupillo ratione privilegii fides sibi non fuerit servata, ex *Peckio in solut. primæ obiect.*

His omnibus præmissis, & præintellectis clara cuique erit Regula in proprio sensu.

Fru-

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat.

REGULA LXXVI.

Delictum Personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

CAPUT UNICUM.

Dilucidatio, & exemplificatio Regulæ.

1. NOmine Personæ veniunt in Ecclesia omnes superiores, etiam Summus Pontifex; & in Religionibus quilibet Abbas, Prior, Guardianus &c. imò ipsa Communitas, si aliquid in detrimentum Ecclesiæ, vel Monasterii operetur, ad quod operandum non sit libera, sed majori indigeat auctoritate; multò magis nomine Personæ intelliguntur subditi, & ceteri inferiores Ministri. Ratio dispositionis hujus Regulæ est; quia ex *Alexand. III. c.2.* *de*

de donatio. Episcopus , & quilibet Prælatus Ecclesiasticarũ rerum est procurator, non dominus; ideo conditionem Ecclesiæ meliorare potest, facere verò deteriorem non debet. Vnde bene *Layman lib. 3. tract. 2. c. 11. n. 5.* Ecclesia, ait, jure minoris debet semper illæsa servari, & *l. 4. c. 23. addit.* Ecclesia pupillo comparatur, cum se ipsam defendere non possit.

Ex hujus ergo Regulæ dispositione stabilitur.

2. Fundamentum generale. Ob unius membri, etiam capitis delictum, cujuscumque status, sive Ecclesiastici, sive sæcularis, non debet gravari, neque puniri Communitas; Probatur ex Regula. Item ex *l. sancimus 22. de pœnis*, ubi habetur, quod delicta suos tenent auctores. Item ratio non patitur, ut alteri per alterum iniqua conditio inferatur, ex *l. non debet alteri, ff. hoc tit.* Item, quia nemo alterius odio prægravari debet, ex *Reg. 12. Iur. in 6.*

Ex hoc fundamento generali.

Resol. veras esse has consequentias.

3. Ergo delictum, etiam summi Pontificis, non debet esse Ecclesiæ Romanæ detrimento.

 4. Er-

REGVLA LXXVII.

Rationi congruit, ut ſuccedat in onere, qui ſubſtitui- tur in honore.

1. EXemplum primum hujus Regulæ ſit; de filio, qui per hereditatem ſuccedit in honorem juris Patronatus, ſuccedit etiam in onus defendendi Eccleſiam, illam, cui jus Patronatus eſt annexum.

2. Secundum ſit: Prælatus ſuccedens in honorem Prælaturæ, tenetur ſolvere debita à Prælato anteceſſore in utilitatem Eccleſiæ contracta. Alia exempla inquire apud Auctores.

Cætera hic ſunt applicanda, quæ in *Regula LV.* explicata ſunt.

phemia, Perjurum, Adulterium &c. quia hæc, & similia nunquam possunt fieri licita, quia nulla ratione, aut necessitate possunt cohonestari; sed illicitum sit, non quia malum intrinsecè, sed quia prohibitum jure aliquo positiuo, ut servilia exercere die festivo, tempore vetito carnes comedere &c.

3. Secunda, quod ad faciendum licitum id, quod aliàs erat illicitum, non sufficit quæcumque necessitas; sed ea, quæ verè talis dici possit, spectatis conditionibus, circunstantiis, & rei qualitatibus, loci, & temporis.

4. Tertia, quod totum liceat, durante causa necessitatis. *Dynus n. 3.* ex *cap. cum cessante causa de appellat.* vel evidentis utilitatis, ex *Pechio hic n. 5. ampl. 1. Strein. ampl. 3.* Quia in jure causa necessitatis, & evidentis utilitatis æquiparantur, ex *c. fin. de Eccles. ædific.* Ita *Panorm. in cap. ut super. de reb. Eccles. non alienand.* His igitur notatis, sit

5. Fundamentum generale. Data vera, & legitima necessitate, vel evidenti utilitate, ipsis durantibus, multa indifferentia præter le-

gem conceduntur, & mala, quæ ſunt contra legem, ſæpè ſine culpa permittuntur, ſed hæc non debent in conſequentiam trahi. Probatur ex diſpoſitione Regulæ. Ex hoc Fundamento.

6. Reſolves, Nunquam licere homini violare præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinſecè malam, ne quidem ob metum mortis: quia neceſſitate aliqua non poteſt cohoneſtari malitia ejus. *Omnes comm.*

7. Ob metum gravem, v. g. mortis, mutilationis, infamiæ &c. nos ſæpè excuſari à præcepto divino poſitivo, & humano: & ſic, ſtante neceſſitate, ſeu periculo, non teneor integrè confiteri &c. poſſum ab excommunicatis cibum quærere, eiſque tali periculo laborantibus neceſſaria ſubminiſtrare. Matrimonium prohibitum in aliquo gradu jure Eccleſiaſtico, poſſum contrahere: non tamen conſumare, quia, cum Matrimonium eſſet irritum, fornicarer, quod eſt malum intrinſecè. *Sanch. de Matrimon. apud Buſemb. lib.1. tract.2. cap.4. dub.2.* Nec non ex cauſa mortis, vel infamiæ vitandæ, etiam excommunicatus, vel

irre-

irregularis secretus, Missam potest celebrare. *Azor. cit.*

8. Dubium tamen non est Præcepta humana aliquando nos obligare etiam cum periculo vitæ, si tunc agatur de bono publico conservando, & de malo communi avertendo, v. gr. Præceptum Ducis factum militi, ne discedat ex statione. *Laym. l.* 1. *tract.* 4. *cap.* 14. Sicque obligatur Pastor tempore pestis ministrare Sacramento infirmis. *Idem*.

Item. Præcepta humana Ecclesiastica possunt cum eodem periculo nos ligare per accidens, si ex violatione præcepti Ecclesiæ violandum esset aliquod præceptum Iuris naturalis Divini, aut naturalis negativi, v. g. in odium fidei, vel in damnum, seu mortem proximi. *Sanch. Coninch. apud Busemb. cit.*

9. Item Resolves, Nos quandoque ex dicto periculo, seu necessitate excusari etiam á præcepto affirmativo naturali, v. g. servandi Depositum, implendi Vota. *Sanch.* 1. *moral. cap.* 18. Vide *Azor. part.* 1. *instit. moral. cap.* 11.

His similis casus resolves ex Regula: *In argumentum trahi nequeunt, quæ*

propter neceſſitatem aliquando ſunt conceſſa.

REGULA LXXIX.

Nemo poteſt plus juris transferre in alium, quam ſibi competere dignoſcatur.

Ex *l. nemo plus juris, ff. hoc tit.* ex *c. quod autem in fin. de jur. patr.* Hinc Axioma: Nemo dat quod non habet.

CAP. UNICUM.

Afferuntur aliqui Caſus, in quibus valet Regula.

1. PRimus eſt de Feudatario; cui non plus juriſdictionis Dominus tribuit in inveſtitura, quam ipſe habeat, *Surdus conſ. 194. n. 17. Tuſcus lit. D. conſ. 17. Barboſa Axiom. 64. n. 3.* Item defunctus non transfert hæredi majus commodum, quám ipſe habebat in vita.

2. Secundus de venditore, qui ſi dominium utile habebat, hoc communi-

nicat Emptori, si verò directum, directum tribuit.

3. Tertius de eodem venditore, qui nullum dominium emptori potest tribuere de re vendita non sua, cum illius nullum jus possideat, etiam si longissimo tempore eam possederit, & cum bona fide potuisset prescribere; nam ex *Reg.* 2. *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.* Poterit tamen prescribere, bona eam emens, si possideat tempore longissimo triginta annorum. *Bonac. de rest. to. 2. pag.* 501. fructus tamen præscribet tempore usitato. *Bonac. cit.*

Ceterum videatur quędam objectiones apud *Dynum, Peckium, & alios hic,* & clarè innotescet dispositio Regulæ dicentis, quod: *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.*

REGULA LXXX.

In toto non est dubium partem contineri.

1. HVic Regulæ consonat 35. & quæ ibi dicta sunt, hic applicari possunt. Hic solum notabo

plures esse species totius apud Iuristas. Totum autem ut sic, ut prescindit à suis speciebus, est dictio quædam universalis significans totalitatem, idest conjũctionẽ plurium in ordine ad unum aliquo modo componendum, seu constituendũ, ex *l. si mihi Mævia vers. his verbis ff. de leg. Corneus cons. 45. nu. 11. vol. 3. Barbosa in axiom. diction. 407. in initio.*

2. Pars verò est quædam portio, quæ simul cum aliis constituit suum totum: & tot sunt species partiũ, quot sunt species totius ab ipsis constituti.

3. Totum, aliud est numerale, quod in unitatibus consistit, ut Binarium, Ternarium. Aliud integrale, quod & legale dicitur, & est ex multis partibus integratum, ut Domus ex parietibus, tecto &c. Totus fundus ex arboribus, vineis, hortis &c. Aliud est totum physicum constans ex partibus realiter ab ipso toto distinctis, sicut mixta ex materia, & forma substantiali. Item viventia, & animalia ex anima, & corpore. Datur etiam totum Metaphysicum constans ex genere, & differentia. V.G. Homo constans ex animalitate, quæ est genus, & rationalitate, quæ est differentia

spe-

ſpecifica. Genus autem eſt quid totum, & dividitur in ſuas ſpecies, tanquam in partes ſubiectivas, quatenus de illis, ut quid totum genus prædicatur, in quo ipſæ partes non actu, ſed potentia continentur modo in philoſophia explicato.

De omni igitur toto, excepto metaphyſico, ſenſum dat Regula præſens; *In toto non eſt dubium partem contineri.*

REGULA LXXXI.

In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus.

Hæc Regula videtur huc traducta ex *c. fin. de offic. Vicarii lib. 6.* & ex *c. 2. de pænit. & remiſſ. eod. lib.*

CAP. UNICUM.

Quando poſſit cognoſci veriſimilis intentio concedentis ſub generali conceſſione velle, aut non rem aliquam ſpecialem concedere?

1. PRima Regula generalis. In generali conceſſione ali-

quod speciale non includitur, quando hoc possit esse in prejudicium tertii, aut sequatur injustitia contra tertium; nam hoc non presumitur in Principe concedente, *l.nulla juris ratio,ff.de leg. Azor.to.1.lib.5.c.16.q.9. Salas hoc tractat.disp.21.sect.3. num.4.* Ex hac Regula.

2. Resolves; in generali legitimatione, illegitimum non intelligi legitimatum quò ad successionem feudalem, nisi in Rescripto fiat de hoc mentio particularis, ne filiis legitimis cedat in prejudicium. Sic statuitur in jure, *cap. Naturales si de feud. fuer. controv.*

3. Item; In generali facultate concessa ab Episcopo suo Vicario generali, non comprehendi ea, quæ pertinent ad munus Episcopale, etiam si ejus Vicarius sit Episcopus alterius Diœcesis: & sic non poterit in Diœcesi, ubi est Vicarius, ordines conferre, benedicere, aut Ecclesiam reconciliare, nec beneficia conferre. Ratio est, quia hoc esset in prejudicium auctoritatis, & Iurisdictionis Episcopi concedentis. *Rebuff. in prax. tit. de Vicar. Franciscus Leo in thesaur. for.*

Ec-

Eccles. part. 1. *cap.* 10. *Azor. part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 45. *quæsit.* 9. & *c.* 56. *quæsit.* 1.

4. Regula secunda. Non includitur res specialis in concessione generali, quando est de illis, quæ improbantur à jure. Ex hac Regula.

5. Resolves, facultatem Communitati à Principe concessam condendi statuta, non comprehendi sub hac generalitate facultatem condendi statuta contraria juri communi.

6. Regula Tertia. Non præsumuntur concessi Casus, qui juxta stylum curiæ, vel consuetudinem non solent concedi sub verbis generalibus, quamvis proprietas verborum videatur illos comprehendere; nam proprietas restringitur à contrario usu. *Barbos. de clauſ. usu frequen. clauſ.* 35. & *de officio*, & *potestate Episcop. allegat.* 54. *num.* 89. ex *cap. generaliter in* 6. & maximè, quando res particularis non conceditur ordinariè cum facultate concessa verbis generalibus, ut potè una ab alia distincta; neque una alteri est accessoria. Ex hac Regula tertia.

7. Re-

7. Resolves, in generali facultate absolvendi à Censuris, & dispensandi in irregularitate, non includi irregularitatem, quæ contrahitur ex defectu lenitatis, vel ex indecentia; neque mixtam, quæ est virtualiter duplex, nempe tum ex defectu, tum ex delicto, & præsertim ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, quæ ex sua gravitate non venit sub generali concessione. Vide *Gibellin. de irregularit. c. 69. citat. Homobon. de Exam. Eccles. part. 1. t. 5. c. 6. q. 36.*

Item. In generali facultate concessa alicui ab Episcopo, vel alio Prælato eligendi sibi quemcunq; Sacerdotem in Confessarium, certó tene non comprehendi licentiam, ut ab illo absolvatur à reservatis, nisi fiat specialis mentio de reservatis, vel clausula de hoc particularis apponatur. Probatur ex ratione jam dicta in Regula tertia; & insuper, quia licentia de eligendo Confessario est distincta à facultate absolvendi à reservatis, neque ista est illi accessoria. Sic statuitur ex *cap. 2. de pœnit. & remiss. in 6.* Vide *Barbos. citat. Azor. citat.* & explicatius dabunt tibi

tibi Regulæ notitiam, quomodo, & quando: *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.*

REGULA LXXXII.

Qui contra jura mercatur bonam fidem præsumitur non habere.

Ex *l. quemadmodum 7. in fin. C. de agricol. & censitis.*

CAPUT UNICUM.

Adducitur convenientia dispositionis hujus Regulæ, cum ipsius ampliationibus, & limitationibus.

1. CUm unusquisque ordinariè præsumatur bonus, ad inducendam contra eum contrariam præsumptionem malæ fidei, ideſt malæ conscientiæ, plura, & efficacia indicia requiruntur, ex quibus ejus mala fides indubitatè colligatur, & de ea Iudex suaderi possit, quæ, & qualia sint, vide *Menoch. lib.5.*

de

de præsumpt. præsumpt. 130. *num.* 33.

2. Maximum certè indicium est; quod quis in emptione mala fide procedat, si quid emat cōtra jura prohibentia, imò talem emptionē irritantia; Ratio est, quia cum unusquisque teneatur se legibus conformare, præsumitur non ignorare jus, vel saltem peritiores antea potuisse consulere: unde necessariò præsumitur eum mala conscientia mercari, & in hac efficaci ratione fundata præsens Regula malam fidem præsumit in eo, qui contra præscriptum legis mercatur, ex *c.* 1. *de constit.*

3. Hæc Regula ampliatur primò; Non solum præsumitur mala fides in eo, qui agit contra jus naturæ, verum etiam contra jus humanum. *Peckius hic ampl.* 1. *Strein. ampliat.* 1. imò contra statuta, & consuetudines, & si ignorantia allegetur, probanda est; aliter fides mala præsumitur.

4. Ampliatur secundò; Etiam præsumitur mala fides in præscriptione, & usucapione, v. grat. contrahere cum Pupillo sine Tutoris auctoritate, quod prohibetur à lege, etiam

si

si adsit legis ignorantia, ita ut contrahens non possit præscribere, quia malafides præsumitur, *l.nunquam ff. de usucap.* Ratio est, quia ignorantia juris circa tituli, seu contractus validitatem, malam fidem inducit in usucapionibus longi temporis; secus verò, si quis contraheret cum Pupillo sine Tutoris auctoritate cum ignorantia facti, idest putans eum esse puberem; nam tunc posset usucapere *l. 2. §. si á Pupillo, ff. pro emptore*. Currit enim in hoc Regula illa juris. *Ignorantia facti, non juris excusat.*

5. Ampliatur tertiò, Neque potest præscribere, qui emit aliquid, putans talem emptionem esse contra jus, cum revera non sit. ex *l. si fur §. si quis ff. de usucap.* & *cap. fin. de præscript.* & hoc valet non solum in foro civili, sed & in canonico, & in foro conscientiæ. Concluditur ergo præscribentem, in nulla temporis parte debere habere rei alienæ malam conscientiam, sed in omnibus bona fide procedat; quæ quidem bona fides in foro conscientiæ in hac, & cæteris materiis probatur per ignorantiam invincibilem; cum quis

in actu operante habebat ignorantiam, seu inadvertentiam inculpabilem, vel non tenebatur scire, & si tenebatur, non poterat scire: sic à contrario sensu probatur mala fides, scilicet per ignorantiam vincibilem, quae in foro conscientiae probatur, quando quis sciens, & volens, vel ignorans vincibiliter, idest, quia tenebatur, & poterat scire leges, nihilominus ignorans contra eas operatus est. Quando verò, & in quibus casibus detur ignorantia vincibilis, vel non; Vide *Reg.* XIII. *cap. 2. à fundam.* 1. *ad fin. cap.*

6. Limitatur tamen Regula primò; Ita ut mala fides non praesumatur in Rustico, Puero, Muliere, qui ratione status non tenentur, neque possunt scire prohibitiones particulares contractuum, quos ineunt. *Parisius in cap. si diligenti de praescript. Menoch. de praesumpt. lib. 3. praesumpt.* 130.

7. Limitatur secundò, Neque praesumitur mala fides in contrahente contra jus dubium, & non certum; non enim fit contra jus, si jus certò non subsistit.

8. Li-

8. Limitatur tertiò, neque in contractu jure vetito, si in ipso justum intercesserit pretium; nam dolus præsumitur ex injusto lucro emptoris; ergo si emptor justè in pretio processit, mala in illo fides non præsumitur. *Parif. conf. 13. n. 60. Menoch. loc. cit.* Sic est Regula exponenda, eam ampliando, ac restringendo, & tunc manifestè cuilibet patebit germanus sensus, quomodo; *Qui contra jura mercatur, bonam fidem non præsumatur habere.*

REGULA LXXXIII.

Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

Ex *l. Bona fides 57. ff. de reg. jur.*

CONsonum est juri naturali, quod id semel solutum, iterum non repetatur, ne quis locupletetur cum alterius detrimento, vel injuria, ex *l. jure naturæ 206. ff. hoc tit.* nam solutione tollitur obligatio. *Instit. quib. mod. toll. oblig.* sive per se à debitore, sive per alium, sive in judicio, sive ex-

extra, sive per compensationem, sive per cessionem in solutum, jam acceptatii, aut quomodocunq; debitum sit extinctum, Regula currit. *Streinius, Peckius, Tiraquell. de retract. lig. §. 29. glos. 4. num. 13. Afflictus decis. 150. num.* 19. & de hac satis, cum ex se manifestè pateat, quod, *Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.*

REGULA LXXXIV.

Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti.

Hoc idem decernitur in *l. eam qua C. si mancipium.*

CAP. UNICUM.

Explicatur dispositio Regulæ, & in quibus casibus verificetur.

1. NE fraudetur mens Legislatoris, rationabiliter in Regula statutum est, ne id, quod una

una via vetitum est, aliis viis, aut sub velamine aliquo debeat tentari, & obtineri; sed quia duplicem sensum potest quis ex Regula inferre, ideo eam sic explico distinguendo. Aliud est rem prohiberi, & aliud viam hanc particularem, per quam res potest obtineri: Si res ipsa prohibetur, nulla via poterit haberi: si non prohibeatur res ipsa, sed via hæc particularis, hac via res obtineri non poterit, alia tamen poterit. Exemplum. Prohibetur homini ad Beneficium Ecclesiasticum via Simoniæ pervenire, legitima tamen, & canonica institutione potest admitti.

2. Item aliqua prohibentur absolutè, universaliter, & manente causa perpetua prohibitionis, & tunc omnis via recluditur ad illa consequenda, & omne id prohibetur, per quod immediatè pervenitur ad illa.

Aliqua tamen prohibentur non absolutè, universaliter, sed propter aliquod impedimentum, seu propter causam ad tempus, & tunc non prohibetur omnis via, ut in exemplo de Beneficio, quod propter defectum Simoniæ, & tali via non potest obtineri, alia tamen licita potest haberi; cum ipsius impedi-

dimentum ſit temporale, quo remoto, pervenitur ad illa; neque in tali caſu prohibetur omne id, per quod pervenitur ad illa, v. g. Matrimonium prohibetur ex cauſa, & defectu ætatis inter impuberes, ſed quia ſimpliciter, & univerſaliter non prohibetur, ſed ex cauſa temporali, quæ tractu temporis tollitur, ideo non prohibentur ſponſalia inter eos, per quæ pervenitur ad Matrimonium. Vide *Reg.39. fundam. ſecund. n.7.* 8. His benè intellectis, ſit

3. Fundamentum generale. Cum aliquid abſolutè, univerſaliter, & manente cauſa perpetua prohibetur, ſimiliter omnis via, & omne id, per quod immediatè pervenitur ad illud, prohibetur. Secus, ſi prohibeatur via, ſeu modus particularis illud obtinendi; vel ſi prohibeatur res non ſimpliciter, & abſolutè, ſed durante cauſa, vel motivo temporali. Ex hoc fundament.

4. Reſolves, Patrem non poſſe adminiſtrare, ut Curatorem bona à Matre filiis relicta, ſi ipſa in Teſtamento prohibeat, ne Pater tanquam Pater ea adminiſtret, volens filios eſſe emancipatos. Ex *l. ſcire oportet §. ſi mater, ff.*

de

de curator. & tutor. datis ab his; Ratio est, quia prohibetur absolutè Patri administrare bona filiis à Matre relicta, stante causa perpetua prohibitionis, quæ est emancipatio, idest relaxatio à patria potestate; ergo ad id neque via Curatoris debet admitti.

5. Item resol. in fraudem legis ex Senatus Consulto Macedoniano facere eum, qui filio familias daret pretio æstimabilia, ut oleum, vinum &c. loco mutui, ut iis venditis pecunia utatur, cum in ipsa lege prohibeatur cuique pecuniam creditam dare filio familias. Ex *l. sed Iulianus §. mutui ff. Senat. C. Macedon* nam absolutè interdicitur pecunia credita danda filiis familias; ergo cuicunque clauditur omnis via iis mutuandi; & quamvis causa prohibitionis non sit perpetua, cum possit tolli per emancipationem, nihilominus prohibetur mutuatio in alia specie, quia per eam immediatè pervenitur ad rem prohibitam, nempe ad creditam pecuniam in fraudem legislatoris.

6. Neque dicas. Matrimonium prohibetur inter impuberes, durante causa temporali impubertatis, & tamen conceduntur sponsalia inter eos, quæ

est

eſt via, per quam pervenitur ad Matrimonium; ergo etiam licebit dare filiis familias pretio æſtimabilia, per quæ pervenitur ad pecuniam mutuatã; nam & in hoc caſu motivum prohibitionis eſt temporale, non perpetuum.

Reſp. negando conſequentiam; quia in utroque caſu, & ſi cauſa ſit temporalis, nihilominus in quacumque materia mutuetur filiis familias, ſemper mens Legislatoris defraudatur, cum per id mutuatum perveniatur immediate ad rem prohibitam, ſcilicet ad numeratam pecuniam, de qua non poteſt à filio familias fieri compenſatio; quod non poteſt dici de Matrimonio, ad quod immediatê non pervenitur per ſponſalia impuberum, ſed tempore pubertatis, & ſic nulla adeſt fraus legis, & prohibitio nulla.

7. Item Reſol. Epiſcopum, vel Beneficiarium electum, ante confirmationem non poſſe indirectè bona Eccleſiæ adminiſtrare, ut Procurator, ſeu Æconomus, neque ſub alio colore, quia ſibi directè, & abſolutè prohibetur in *cap. avaritiæ de elect. in 6.* ſub pœna etiam privatio-

tionis omnis juris acquisiti, si tamen ex parte electi adsit fraus, vel dolus; secus tamen si bona fide procedit, ut in *d.cap.avaritiæ* habetur; nam institutio etiam nulla ex errore facti excusat ab illius pœna. *Barbos.in d.cap.nu.3. Robusterio*. Neque intelligitur de provisionibus Apostolicis, quæ unico actu expediuntur; quia in eis electio, & confirmatio simul reperiuntur: *Barbos. loc. citat. numer.4. ubi plures*:

8. Item Resol. ex eodem fundamento, si relinquatur Petro à Cajo legatum, rogans eum, ut emancipet filium suum Paulum, quamvis non possit filius petere emancipationem à Patre, qui legatum agnovit, potest tamen alia via, nempe Iudicis officio eam petere, *l. si cui, ff. de cond. & demonstrat. Dynus hic num.3.* Ratio est, quia hoc non prohibetur absolutè, & universaliter, sed ratione legati Patri relicti; vel dicito, non prohiberi filio petere emancipationem, sed prohiberi hanc viam emancipationis, quia scilicet Pater legatum agnovit, ut emanciparet filium suum;

igitur ex fundamento si filius emancipationem hac via non potest petere, ad hanc via Iudicis admittetur: & in hoc casu non valet Regula.

9. Item Resol. non valere Regulam, quando uni duplici jure defertur hęreditas, si una via ad eam obtinendam claudatur, poterit ad illam altera non impedita transire. *Text. in l. suum haredem C. de jur. deliber.*

10. Item Resol. fallere Regulam, quando quis directè prohibetur jus dicere super una causa, nam tunc poterit indirectè judicare de illa propter congruam rationem á jure adductam, nempe, ne continentia causæ dividatur, neve partes coram diversis Iudicibus litigare cogantur cum ingenti sumptuum jactura, *l. nulli C. de judiciis*, & *cap. pen. de rest. in integr.* v.g. Iudex Ecclesiasticus, qui aliàs de dotis cognitione est Iudex incompetens, si principaliter de causa matrimoniali cognoscat, poterit etiam de dotis causa judicare, tanquam de ejus accessorio, cum Matrimonium, & dos inseparabiliter procedant. Vide *Reg. 42. resolut. 8. cap. 2. n. 15.*

Ra-

Ratio est; quia prohibitio absoluta facta Iudici, ne jus dicat in hac causa particulari, non tollit ab ipso jus cognoscendi in alia; in qua judicando directè, potest etiam ex juris beneficio de illa vetita, tanquam de ejus accessorio cognoscere, ut probat *Barbos. ex Canon. quodam allato in Collect: cap. de prud. de donat. inter vir. & uxor. in cit. Reg.* 42.

11. Item Resol. limitari Regulam in prohibitione absoluta, & universali facta Prælatis, & Beneficiariis in *cap. ad hæc*; & *cap. relatum de Testam.* ne possint testari de bonis Ecclesiasticis, nam possunt testari de bonis, quæ subduxerunt ipsorum congruæ substentationi; quia hoc non est contra legem, quæ loquitur solum de bonis Ecclesiæ, non autem de bonis acquisitis ab ipso Beneficiato, ut sunt ea, quæ ipse propriæ substentationi subtraxit, utpote stipendium sustentationis, & operis præstiti. Tum quia sunt Domini Beneficiarii suorum proventuum, cum ex *Trid. sess. 24. c. 12.* faciant fructus suos. Vide *Less. lib. 2. de justit. cap. 19. dub. 4. Mol. tom. 2. de just. Bonac. var. quæst. disp. 4. p. 3. n. 4. Barbos. de jur. Eccl.*

lib.3. c.17. nu. 77. Bene ergo considera Fundamentum traditum, & clara erit Regula: *Cum quid una via prohibetur &c.*

REGULA LXXXV.

Contractus ex conventione legem accipiunt.

Ex *l. contractus, ff. hoc tit.* & *l. 1. §. si conveniat, ff. depos.*

CAPUT UNICUM.

Sensus Regulæ explicatur.

1. NOtanter in hac Regula dicitur, Contractum ex vi conventionis accipere rationem legis, quia ex partium, seu contrahentium pacto formam determinatam sortitur; nam conventio non est nisi pactum initum inter contrahentes, & dicitur pars contractus ex *l. juris gentium §. quinimò, ff. de pactis*; & quia contractus, & conventio ad eandem rem tendunt, de qua contra-

trahitur, idcircò utriusque est idem jus, & lęsa una parte, & altera censetur læsa, *l. si duorum, ff. de act. empt.*

2. Ex hac Regula efficitur, quod, & si ex natura contractus aliter eveniret obligatio; ex vi conventionis, tanquam ex lege, major, vel minor obligatio deducitur, si ita conventum sit. Exemplum sit. Depositarius ex natura contractus teneretur tantum de dolo, & lata culpa, quæ dolus præsumptus dicitur, ex *l. quod Nerva 31. ff. depositi*, justè nihilominus posset teneri, & conveniri de omni culpa, etiam de casu fortuito, si ita conventum esset, *d. l. §. si conveniat. ff. eo.* Quod & in cęteris contractibus ratione conventionis eveniret: Siquidem [ut Regula docet] *Contractus ex conventionem legem accipiunt.*

REGULA LXXXVI.

Damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi debet, non aliis imputare.

CAPUT UNICUM.

Deducitur ex Regula Fundamentum generale, ex quo plures reſolvuntur Caſus, in quibus dicta Regula currit.

1. Conſonat præſenti Regulę *lex illa* 204. *quod quis, ff. de reg. jur.* *ubi eleganter Pomponius: Quod (inquit) ex culpa damnum ſentit, non intelligitur damnum ſentire*; hoc tamen non eſt intelligendum in ſenſu grammaticali, & compoſito, ſed juris interpretatione: quatenus jus non patrocinatur damno à culpa procedenti, ideoque damnum ipſi Reo, non alteri vult imputandum. Vnde rectè *Iuſtinianus*. *Qui parum diligentem ſocium ſibi aſſumit, de ſe queri, hoc eſt, ſibi imputare debet* §. *fin.*

§.*fin Instit.de societ.* Cui *Ulpianus* respondit : *Stari autem debet sententia Arbitri, quam de re dixerit, sive aqua sive iniqua sit, & sibi imputet qui compromisit l. diem* 27. §. *stari ff. de recept. arb.* sit igitur

2. Fundamentum generale. Damnum, quod quis sua culpa, aut causa, aut voluntate sentit, sibi debet, non aliis imputare: Probatur ex Regula.

Ex hoc fundamento.

3. Resolves, Hanc Regulam valere primò in Contractibus, in quibus, si quis damnum patiatur, ex eo quod socium parum diligentem elegerit, non alteri, sed sibi ipsi hoc imputet, §.*fin.Instit.de societ.*

4. Valere secundò in Testamentis, ita ut teneatur ille ultra hęreditatis vires, si minus cautè, & absque beneficio Inventarii adjerit damnosam hęreditatem, & damnum aliquod passus sit: nam suæ stultitiæ id imputet, *l. fin. C. de jur. deliber.*

5. Valere tertiò in judiciis, ut si quis iniquam sententiam reportet à Iudice, á se in Arbitrum electo, sibi imputet, qui malam fecit electionem, *l. diem stare, ff. de recept. Arbitris.*

8. Valere quartò in delictis, & pœnis: Sic non datur locus Procuratori recuperandi, seu repetendi à Domino pœnam pecuniariam, pro suo delicto solutam, *l. qui proprio §. item de procur.* Nec Fidejussor potest recuperare usuras à principali debitore, pro quo eas solvit, ad quas ex vi contractus fidejussionis non tenebatur, quia neque ad eas tenebatur Principalis; igitur suum est damnum, quod sua voluntate sentit. *Strein. hic. Peckius à n. 2.*

7. Valere quintò non solum de damno ex culpa, sed etiam de crimine, de quo aliquando potest esse qui ex culpa suspectus, v.g. Hæres, vel Tutor, si & eo quod non fecerint inventarium, patiantur damnum, & aliquando ad culpam posset hic defectus illis imputari, *§. si verò non fecerint Auth. de hæred. & Falcid. l. Tutor qui, ff. de administr. tutor.*

8. Quæcumque dicta sunt de damno positivo, quod quis patitur, hæc de damno etiam negativo est philosophandum, v.g. si contra Communitatem currat præscriptio, legata renuantur &c. hoc damnum negativum sibi imputet Communitas, non

alii;

alii; id enim ipsa moraliter fecit, quod nomine suo factum est.

Ceterum de similibus idem statuatur Iudicium pro foro externo, cui standum est, exceptis casibus, in quibus agitur de obligatione compensandi, & restituendi, quæ nunquam insurgit, ut sępius dictum est, nisi ex culpa theologica gravi. Maneat ergo in sensu explicato Reg. firma: *Damnũ, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, nõ aliis imputare.*

REGULA LXXXVII.

Infamibus non pateant portæ dignitatum.

CAP. I.

Quid, & quotuplex sit Infamia, & quare à dignitatibus excludat.

HAnc materiam fusé pertractant Canonistæ in tractatibus de Irregularitate, de Beneficiis, & alibi; hic pauca pro scitu Regulę examinabo.

1. Infamia est lęsę dignitatis status legibus, & moribus reprobatus. Ita *Bartol. ad l. P. ff. ex quibus causis infamia irrogat.* & *ex Sanch. tom. 5. in 3. part. dub. 4.*

est quædam bonæ famæ privatio, seu diminutio, sicuti bona fama est illesæ dignitatis status vita, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus, *l. cognitionem, ff. de var. extraord. crim.*

2. Infamia duplex, Iuris, & facti: Ea est, quæ ipso jure, vel per sententiam irrogatur in criminibus statutis à jure, ut Reus per talia delicta infamis existat, *l. prima* 2. 3. *ff. de his, qui not. infam.* Ista facti est, quæ apud viros probos, & graves ipso facto privat operantem bona fama ratione alicujus pravæ actionis: seu est diminutio bonæ famæ ipso facto apud viros probos ex malæ operatione, de hac agitur in *cap. licet de probat.* Vide *Sanch. de condit. infam: facti in d. cap. 3. dub. 4.*

3. Infamis igitur ex præsentis Regulæ dispositione excluditur (quacunque infamia infamis sit) à dignitatibus, quæ non solum strictè jurisdictionem important, verum etiam á dignitate, quæ largè excellentiam, & honorem aliquem adnectit.

4. Ratio autem quare Infames repellantur à dignitatibus, inter alias placet assignata à *Caramuele to. Theolog. moral. fundam. pag. 294. v. in*

hac

hac Reg. & est, quia si infames non arcerentur ab honoribus, per tales promotiones non tam honor exhiberetur infamibus, quam infamia irrogaretur honoribus. Sit ergo sensus, Infames à dignitatibus excluduntur, ne dignitates vilescant.

C A P. II.

Afferuntur aliqui effectus Infamiæ, seu ampliationes hujus dispositionis.

5. IN *l.unic.C. de infam.* & *in l.2. C. de dignitat.* repelluntur principaliter à dignitatibus tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus. Vide *Sanch.l.6.consc.c.3.dub.5.*

6. Ampliatur Regula, ut non solum privet dignitatibus obtinendis, verum etiam jam obtentis, sed hoc intelligendum est de infamia juris, non facti, quem & si reddat infamem incapacem, non tamen eum spoliat dignitatibus jam obtentis. *Sylvester, Angelus in summ.* Probabilius tamen requiritur Iudicis sententia, declarans infamem reum esse talis delicti, cui est

annexa pęna privationis, & tunc ſpoliatur dignitatibus jam obtentis, non tamen eſt ante ſententiam ipſo jure privatus. Ita *Sanch.ſupra cit. Caſtro. lib.2. de juſta hæret.punit.cap.9.*

Probatur ex *c.ad abſolvendum §.præſenti de Hæret.* ubi Textus ſic loquitur. (Totius Eccleſiaſtici ordinis prærogativa denudetur, ideſt, Hæreticus) ergo debet denudari; ergo non eſt ipſo jure ſpoliatus. Jta *Barboſa in hac Reg.n 5.*

7. Ampliatur etiam, quia repellitur infamis ab Accuſatione, Poſtulatione, & Teſtificatione in criminalibus, & gravioribus. Item ab officio Tutoris legitimi, vel dativi, non autem Teſtamentarii. *Sanch.loco cit.*

8. Extenditur etiam, ut non ſolum infamis habeatur in loco ubi fuit infamia contracta, ſed ubiq; *Bart.in l.ex eo. ff.de poſtul.Caſtro in l.1. ff. de his qui not. infam.* ad inſtar lepræ, quæ ubique afficit leproſum.

9. Item extenditur, itaut habeat infamia ſuum effectum non ſolum poſt crimen, verum etiam poſt pęnitentiam: ſic poſt pęnitentiam infamis non poterit eſſe teſtis idoneus in judicio, *cap.teſtimonium 54. de Teſtibus*, niſi quando

de-

delictum esset difficilis probationis, & deessent alii Testes. Hoc tamen intelligitur de infamia iuris, nam infamia facti tollitur per pęnitentiam, si infamis per triennium bene vixerit. Vide *Ascan.Tamb.de jur.Abbat.tom.1. disput.5.q.20.n.6.* Vide *Reg.8.cap.n.1.*

10. Extenditur tandem, ut neque possit infamis testari ea, quæ vidit ante infamiam contractam. Ratio est quia facit tempus præsens, non præteritum, quo infami actuali fides non præstetur de præterito, neque de præsenti.

Igitur Regula præsens ad hæc omnia, in opprobrium infamiæ rationabiliter se extendit, deque iis omnibus est intelligenda, quando apertè clamat: *Infamibus porta non pateant dignitatum.*

RE-

REGULA LXXXVIII.

Certum est, quod is committit in legem, qui verba legis complectens, contra legis nititur voluntatem.

CAP. I.

Explanatur germanus, & verus sensus praesentis Regulae.

1. HOc idem habetur in *l. non dubium C. de leg.* & rationabiliter de eodem statuitur in Regula utraque, quia sensus, & mens legislatoris magis, quam verba sunt attendenda. Scire enim leges non est verba earum tenere, sed earum, ex voluntate legislatoris, cognoscere vim, & potestatem, *l. scire 17. ff. de leg. Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. glos. 4. num. 56. Sanch. l. 8. de matrim. disp. 1. num. 11.*

2. Casu tamen, quo mens legislatoris esset ęquivoca, vel obscura: tali sensu est interpretanda, qui vitio ca-

careat; v. g. ne ex tali explicatione sequatur aliquod absurdum, ne sit occasio delinquendi, ne quis cum aliena jactura locupletetur, & ne tandem communis usus loquendi violetur. *Castrensis in l. scire cit.*

3. Notandum est etiam, aliud esse, contra legem agere, & aliud, in legem committere, seu fraudem legi struere: primum enim significat actionem aperté contra legem prohibentem; *l. contra. ff. de leg.* Secundum verò, denotat observantiam legis secundum verba, sed non secundum mentem legislatoris, id faciendo, quod lex fieri noluit, sed non vetuit, *l. fraus ff. de leg.* Regula tamen in utroque sensu est intelligenda, quia in utroque casu delinquens pęnam meretur. Vide *Barbatium, & Felinum in cap. causam, quæ de rescript.* quos citant *Peckius*, & *Streinius hic ampl.* 2.

4. Septem igitur modis potest quis fraudem committere in legem. Primus est de re ad rem, v. g. est prohibita extractio frumenti, ne status penuriet, si quis extrahat farinam, utique contra legem faceret ex probabilissima sententia: quia etsi lex

in

in odiosis non se extendat de casu ad casum neque propter identitatem rationis, extenditur tamen, quando lex esset inanis, & frustratoria, ut in casu præsenti, cum per extractionem farinæ ita bene posset Status, & Territorium affici penuria; imò in rigore sermonis farina non est nisi frumentum molitum, cum nulla ipsi adveniat alteratio: Vide *Reg.XV. numer.* 10. *&* 4.

5. Secundus est de persona ad personam; quando quis per aliam personam facit, quod per se facere prohibetur. Vide *Reg.* LXVII. *&* *Reg.* LXXII.

6. Tertius est de uno contractu ad alium diversum contractum. Vt cum Maritus, qui donationem Vxori suæ facere nequit, ei res suas vendit, & pretium remittit: tunc enim fraudem legi faceret, quatenus sub palliato venditionis colore verè donationem faceret, à lege prohibiram. Vide exemplum *Reg.*LXXXIV. *n.*4.

7. Quartus est de eodem contractu ad eundem contractum, v.g. Mulier per legem Senatus Consulti Vellejani, factam à Vellejo Consule, non po-

potest pro alio fidejubere, ita ut si fidejubeat, adversus suam propriam fidejussionem beneficio Senatus Consulti Vellejani juvetur, si autem in eodem contractu fingat se non accessorié, sed principaliter, & directè obligare, in legem utiq; committeret, & eandem legem violaret, *l. quamvis §. cum esset ff. ad S.C. Vellejan.*

8. Quintus est de loco ad locum, v.g. si Ancilla vendatur cum pacto ne ipsa prostituatur, non poterit in Taberna consignari, ut ibi fictè ministret, & tali occasione prostituatur, *l. fin. C. si mancipium veneat.*

9. Sextus est de tempore ad tempus, v.g. si formetur processus contra minorem, & sententia feratur contra majorem, hoc esset fraudem contra legem committere, prohibentem contra talem ætatem sententiam ferre. *Peckius hic num.* 3.

10. Septimus tandem est de nomine ad nomen, v.g. Prælatus, vel Beneficiarius, qui cum non possit administrare post electionem, nisi prius sit confirmatus, in fraudem legis facit, si sub quæsito colore Æconomi administret; hoc enim illi prohibetur per

Text.

 Reg. LXXXVIII. *Certū est &c.* *Text. cap. Avaritia de elect. in* 6. Vide *Reg.* LXXXIV. *n.* 7.

CAP. II.

Utrum in legem committat, qui scienter contra legem non adhuc promulgatam aliquid operatur?

11. EXemplum sit de eo, qui scit jam publicandam legem, v. g. de Frumenti pretio minuendo, attamen ante legis promulgationem pretio majore currenti frumentum vendidit; vel qui scit pretium monetæ intra paucos dies minuendum, debita solvit ante promulgationem in ea moneta, quæ prius magis valebat?

12. Quò ad Forum externum, nulla est dubitatio hoc fieri posse sine fraude legis; nam lex ad sui valorem præexigit debitam promulgationem, ut formam ipsius, ex *l. leges, C. de leg.* *Bonac. de leg. disp. 1. quæst. 1. p. 4. nu.* 10. *Salas, aliique.*

13. De Foro interno contendunt aliqui; sed probabilius hoc sine legis fraude, & sine iniustitia fieri posse dicen-

cendum est. Ratio est, quia tunc nulla fit iniustitia, quando res tanti venditur, quanti valet; sed in casu proposito res tanti venditur, quanti valet; nam venditur pretio currenti; ergo nulla fraus contra legem, & nulla iniustitia. Nec scientia privata debet scienti obesse, neque Consiliariis, neque Principi, qui lege condendæ interfuerunt; nisi malitiosæ tibi revelent Consiliarii muneribus corrupti; nam tunc illicitè ageres, vel si fraudulenter promulges pretium augendum, aut valorem pecuniæ &c. quia hoc esset contra justitiam; quilibet enim habet jus, ne per fraudes decipiatur. Item si Principes, vel Magistratus ex industria promulgationes different, ut carius venderent, vel vilius emerent &c. hoc esset manifestè contra justitiam, ut notant *Delugo, & Tamburinus in Decalog. lib.* 8. *tract.* 3. *c.* 7. *§.* 4.

14. Neque hoc esset contra charitatem, quia potest quis rebus suis omni meliori modo consulere, etiam si æquale damnum proximo sit eventurum. Secus verò, quando gravissimum incommodum proximus pati pos-

posset; hoc enim suadet charitas evitandum, imò obligat cum proprio aliquo damno jacturam similem proximi evitare. *Tamburinus cit. Delugo. Molin. aliique apud ipsum.*

Deo Trino, & Uno, Matri Mariæ, Sanctisque respectivè, laus, honor, & gloria: Amen.

Errata.	Corrige.
Observat. in Tit. Sint ergo exemplar.	Sint ergo exempla.
R.1.n.12. Alias	Aliàs.
R.1.n.12.Romanut.	Romanus.
R.4.n.10.in fin. Ad eo bona	Ad ea bona.
R.4.n.35.Si consulet	Si consulat.
R.4. n. 73. Thesaurus inventis	Thesaurus invẽtus.
R.4. n.85. Pęnitentiæ Sacramentum.	Ad pęnitentiæ Sacramentum.
R.4.n.87.Vel publicum.	Vel publico.
R.4.n.94.Ad fatigandum.	Ad fornicandum.
R.6.n.6.Quod conditio.	Quod si conditio.

Errata.	Corrige.
R.6.n.10.in fin.et ratione.	Ex ratione.
R.7.n.16.Imitationis.	Irritationis.
R.8.n.3.Mutatio mortis.	Mutatio moris.
R.9.n.19.Non induit.	Non inducit.
R.11.n.7.Sunt ęqualis.	Sunt ęquales.
R.13.n 8.Invincibiles.	Invincibilis.
R.15.n.12.Impedientes	Ingredientes.
R.18.n. 5.De fauctoribus.	De fautoribus.
R.19.n.2.Etiam rationem.	Etiam ratione.
R.23.n.1.in fin.in ſe continent.	in ſe continet.
R.24.n.4 Notavit Paulũ	Notavit Paulus.
R.24.n.4.ius Regulæ.	vis Regulæ.
R.25.n.3.valorem fructũ	valorem fructuum.
R.27.n.5.Pat iniuriam.	Pati iniuriam.
R.28 n.1.ſignificant.	ſignificat.
R.37.ſub 1.cap.Per Regulæ.	Pro Regulæ.
R.41.n.5.Quia conditio.	Quin conditio.
R.50.n.21.Et vi ideoq;	Ideoq;
R.52.n.11.à Delegata.	à Delegato.
R.56.n.1 circa med.ex dictio illa.	& dictio illa.
R.56.n.2.præſens 36.	præſens 56.
R.56.n.2.In hac præſenti 36	In hac pręſẽti 56.
R 61.n.5.ſub med.Præsũpt.	Præſumptioni.
R.62.n 7.eveniar.	eveniat.
R.64 ſub fine. Famæ.	Formæ.
R.69.n.4.eſt duello.	ex duello.
R.72.in principio,ac perindè.	eſt perindè.
R.70.n.4.circa fin.ivermi.	iverim.
R.72.n.12 circa med.Pœnitentiis.	Pœnitentis.
R 86.n.7.& eo.	ex eo.

